

T.C.
ERZİNCAN BİNALİ YILDIRIM ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ
TERCÜME-İ MÜNÂCÂT-I HAZRET-İ MEVLÂNÂ
(İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN)

Yüksek Lisans Tezi

Uğur CAN

Danışman

Dr. Öğr. Üyesi Bülent ŞİĞVA

Erzincan 2019

TEZ BİLDİRİMİ

“Tâhirü'l-Mevlevî Tercüme-i Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ (İnceleme-Transkripsiyonlu Metin)” isimli “**Yüksek Lisans**” tezim tarafımda intihal programı ile incelenmiştir. Buna göre tezimde bilimsel etik ihlali ve intihal olarak nitelendirilebilecek herhangi bir durum olmadığını taahhüt ederim.

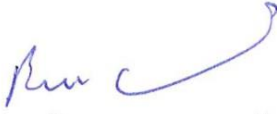
Bu çalışmadaki tüm bilgilerin, akademik ve etik kurallara uygun bir biçimde elde edildiğini; aynı zamanda bu kural ve davranışların gerektirdiği gibi, bu çalışmanın özünde olmayan tüm materyal ve sonuçları tam olarak aktardığımı ve referans gösterdiğimi beyan ederim.

Uğur CAN

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Bu alışma, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalının Türk Dili ve Edebiyatı Bilim Dalında jürimiz tarafından **Yüksek Lisans** Tezi olarak Kabul edilmiştir.

Danışman / Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Bülent ŞİĞVA

Jüri : Prof. Dr. Turgut KARABEY

Jüri : Dr. Öğr. Üyesi Sevda ÖNAL KILIÇ

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ
TERCÜME-İ MÜNÂCÂT-I HAZRET-İ MEVLÂNÂ
(İNCELEME-TRANSKRİPSİYONLU METİN)

Uğur CAN

Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi, Nisan 2019

Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Bülent ŞİĞVA

ÖZET

Bu çalışmada, Ahmet Remzi Akyürek'in -Mesnevî'de geçen dua ile ilgili beyitleri seçerek oluşturduğu- "Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ" isimli eserinin Tanzimat Dönemi sonrası Türk edebiyat tarihinin önemli isimlerinden biri olan Tâhirü'l-Mevlevî tarafından yapılan tercümesi transkripsiyonlu bir şekilde Latin harflerine aktarılmış ve çeşitli yönlerden incelemeye tabi tutulmuştur. Transkripsiyonlu metnin oluşturulmasında Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu 13012/Y021.01 numarada kayıtlı olan nüsha esas alınmıştır. Tercüme üzerine yapılan genel incelemenin yanı sıra Ahmet Remzi Akyürek ve Tâhirü'l-Mevlevî hakkında bilgiler verilmiştir. Çalışmanın sonunda ise metnin daha iyi anlaşılması amacıyla sözlük yer almaktadır. Çalışma bu yönüyle Mevlânâ'nın Mesnevî isimli eseri üzerine yapılan çalışmalara yeni bir katkı sağlayacaktır.

Anahtar Kelimeler: Tâhirü'l-Mevlevî, Ahmet Remzi Akyürek, Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ, tercüme.

TÂHIRÜ'L-MEVLEVÎ
TERCÜME-İ MÜNÂCÂT-I HAZRET-İ MEVLÂNÂ
(AN ANALYSIS-THE TEXT WITH ITS TRANSCRIPTION)

Uğur CAN

Erzincan Binali Yıldırım University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature

M.A. Thesis, April 2019

Thesis Supervisor: Assist. Prof. Dr. Bülent ŞİĞVA

ABSTRACT

In this study has presented an analysis of text in various directions and has transcribed to Latin letters with text transcription of the translation of Mûnâcât-ı Hazret-i Mevlânâ by Tâhirü'l-Mevlevî, one of the important figures in the history of Turkish literature after the Tanzimat era of Mûnâcât-ı Hazret-i Mevlânâ was written in Persian by Ahmet Remzi Akyürek who chose couplets related to the prayer in Mesnevî. This study conducted by the qualitative research method was based on the copy No 13012/Y021.01 in the Rare Collection of Marmara University. By a general review on translation, information has given about Ahmet Remzi Akyürek and Tâhirü'l-Mevlevî. In the end of the paper, a glossary is provided for a better understanding of the text. Besides that, the paper is meant to provide the science world with a new study that will contribute to field researches in Turkish literature.

Key Words: Tâhirü'l-Mevlevî, Ahmet Remzi Akyürek, Mûnâcât-ı Hazret-i Mevlânâ, translation.

ÖN SÖZ

Son dönem Mesnevîhânları arasında yer alan ve çok yönlü kişiliğiyle dikkat çeken Tâhirü'l-Mevlevî dinî, tarihî ve edebî pek çok konuda eser vermiştir. Bunlardan biri de Ahmet Remzi Akyürek'in *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ* isimli eserine yaptığı tercümedir. Eserin ismi *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi* olmasına rağmen Tâhirü'l-Mevlevî bazı beyitleri klasik şerh yöntemi yoluyla şerh etmiştir. Bu açıdan eser tercüme ve şerh özelliği göstermektedir.

Çalışmada Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi* isimli eseri incelenmiştir. Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu 13012/Y021.01 numarada kayıtlı olan nüshayı esas aldığımız çalışma ön söz, giriş, üç ana bölüm, sonuç, sözlük, dizinden oluşmakta ve bölümler kendi içerisinde birtakım alt başlıklara ayrılmaktadır.

Giriş bölümünde, çalışmaya konu olan *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi* isimli eser ile ilgili genel bilgilere ve *Mesnevî*'nin Türkçe tercüme ve şerhleri hakkında bilgilere yer verilmiştir. Birinci bölümde, mevcut kaynak ve bilgiler ışığında Ahmet Remzi Akyürek ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin hayatı, edebî kişiliği ve eserlerine değinilmiştir. İkinci bölümde, Ahmet Remzi Akyürek, Tâhirü'l-Mevlevî ve Mehmet Kanar'ın *Mesnevî* ile ilgili hazırlamış olduğu eser¹ arasındaki beyit mukayesesi, eserde adı geçen şahıslar ve eserde işaret edilen telmih ve iktibaslar konusu üzerinde durulmuştur. Üçüncü bölümde ise eserin transkripsiyonlu olarak Latin harflerine yapılmış aktarımı dikkatlere sunulmuştur.

Eser itina ile yeni harflere aktarılırken yer yer metin tamiri yapılmış ve yazım yanlışları düzeltilmeye çalışılmıştır. Eserde yanlış yazılan ya da unutulduğu düşünülen eksik harfler ve kelimeler [] işareti içerisinde gösterilmiştir. Beyitlerin yanındaki beyit numaraları Mehmet Kanar'ın *Mesnevî* ile ilgili hazırlamış olduğu eserdeki beyit numaralarıdır. Mehmet Kanar tarafından hazırlanan eserde beyit numarası tespit edilen beyitlerin numaraları parantez içerisinde verilmiştir. Beyit numarası tespit edilemeyen ya da Tâhirü'l-Mevlevî tarafından eklendiği düşünülen

¹ Mevlânâ Celâleddini Rûmî, *Mesnevî*, Farsça'dan çev. Prof. Dr. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yay., 2. Baskı, İstanbul 2014.

beyitler için (b. ?) işareti kullanılmıştır. Eserde Tâhirü'l-Mevlevî'nin dipnot olarak gösterdiği yerlerin bizim tarafımızdan eklenen dipnotlar ile karışmasını önlemek için * işareti tercih edilmiştir.

Sonuç bölümünde, ulaşılan veriler ekseninde çalışmanın genel anlamda bir değerlendirmesi yapılmıştır. Okuyucunun metni daha iyi anlayabilmesi ve yorumlaması adına çalışmanın sonuna sözlük eklenmiş ve eser içerisinde yer alan şahıs, eser ve yer isimlerine kolay ulaşabilmesi için de dizine yer verilmiştir.

Ön sözü tamamlarken çalışmam süresince desteklerini hissettiğim, beni yüreklendiren isimleri burada anmak isterim. İlk olarak konunun tespiti ve hazırlanması aşamasında tecrübelerini ve desteğini her zaman hissettiğim değerli hocam ve danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Bülent ŞİĞVA'ya teşekkürü borç bilirim. Yine çalışmam süresince kapısını bana sonuna kadar açan kıymetli hocam Prof. Dr. Turgut KARABEY'e ayrıca teşekkür ederim. Ve tabii ki çalışmalarımın her aşamasında gösterdikleri destek, sonsuz hoşgörü ve anlayış için ablam Dr. Öğr. Üyesi Badegül CAN EMİR başta olmak üzere, CAN ailesine ne kadar teşekkür etsem azdır.

Uğur CAN

Erzincan, 2019

İÇİNDEKİLER

TEZ BİLDİRİMİ.....	I
TEZ KABUL TUTANAĞI.....	II
ÖZET	III
ABSTRACT.....	IV
ÖN SÖZ	V
KISALTMALAR.....	XIII
TRANSKRİPSİYON ALFABESİ.....	XIV
GİRİŞ	1
Mesnevî'nin Türkçe Tercüme ve Şerhleri	3
1. Tamamına Yapılan Şerhler	3
1.1. Şerh-i Mesnevî-i Şerîf (Mustafa Şem'î Dede).....	3
1.2. Mecmûatü'l-Letâif ve Matmûratü'l-Maârif (İsmâil Ankaravî).....	3
1.3. Şerh-i Mesnevî-i Şerîf (Şifâî Mehmed Dede)	4
1.4. Hülâsatü'ş-Şürûh (Şeyh Murâd-ı Buhârî)	4
1.5. Şerh-i Mesnevî (Ahmed Avni Konuk)	4
1.6. Şerh-i Mesnevî (Tâhirü'l-Mevlevî).....	5
1.7. Mesnevî ve Şerhi (Abdûlbâki Gölpınarlı).....	5
1.8. Şerh-i Mesnevî (Bosnalı Sûdî)	6
2. Bir Kısımına Yapılan Şerhler	6
2.1. Münâcât-ı İbrâhim Bey (İbrâhim Bey)	6
2.2. Mesnevî-i Murâdiye (Muînüddin bin Mustafa)	6
2.3. Şerh-i Mesnevî (Abdûlmecid Sivâsî)	6
2.4. Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî (Sarı Abdullah Efendi)	6
2.5. El-İhtiyârâtü Hazret-i Mesnevî-i Şerîf (Sabûhî Ahmed Dede)	7
2.6. Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf (Âbidin Paşa)	7
2.7. Şerhli Mesnevî-i Şerîf (Kenan Rifâî)	7
2.8. Mesnevî'nin Özü (Mehmet Muhlis Koner).....	7
2.9. Rûhu'l-Mesnevî (Bursalı İsmâil Hakkı).....	8
2.10. Hazînetü'l-Ebrâr (Pîr Muhammed Mevlevî)	8

2.11. Mesnevî Şerhi (Erzurumlu Ahmed Naim).....	8
2.12. Cezîre-i Mesnevî (Yûsuf-ı Sîne-çâk).....	8
2.13. Şerh-i Cezîre-i Mesnevî (Şeyh Gâlib)	8
3. Tercümelere	9

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMET REMZİ AKYÜREK

1. Hayatı.....	12
2. Edebî Kişiliği	13
3. Eserleri	14
3.1. Âyîne-i Seyyid-i Sırdân.....	14
3.2. Târihçe-i Aktâb	14
3.3. Mir'ât-ı Zeynelâbidîn	14
3.4. Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ	15
3.5. Bergüzâr	15
3.6. Gülzâr-ı Aşk	15
3.7. Divan	15
3.8. Manzum Kavâid-i Fârisî	15
3.9. Tuhfe-i Remzî	15
3.10. Bir Günlük Karaman Seyahatnâmesi	15
3.11. Zâviye-i Fukarâ	15
3.12. Mahbûbü'l-Ehibbe	16
3.13. En-Nüşatü'ş-Şâfiyye fi Tercemeti's-Sohbeti's-Sâfiyye.....	16
3.14. Rehnümâ-yı Ma'rifet.....	16
3.15. Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin.....	16
3.16. Tuhfetü's-Sâimîn.....	16
3.17. Miftâhü'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi	16
3.18. Üslûb-ı Mergûb	16
3.19. Fihrist-i Hûb	16
3.20. Mecmûa-ı Eş'âr	17

3.21. Tekmiletü't-Tarîka ve Ta'rifetü'l-Hadîka.....	17
3.22. Lübb-i Fazîlet.....	17
3.23. Kayseri Şairleri.....	17
3.24. Farsça Divançe.....	17
3.25. Süleyman Efendi Biyografisi.....	17

TÂHİRÜ'L-MEVLEVÎ

1. Hayatı.....	18
2. Edebî Kişiliği.....	21
3. Eserleri.....	22
A. Edebî Eserleri.....	22
1. Şiir.....	22
1.1. Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ.....	22
1.2. Divançe-i Tâhir.....	22
1.3. Farsça Divançe ve Tercümesi.....	22
2. Dil ve Edebiyat Bilgileri.....	23
2.1. Dest-âvîz-i Fârsî-hânân.....	23
2.2. Âmuzgâr-ı Fârsî.....	23
2.3. Tedrîsât-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkâl-ı Nazım.....	23
2.4. Edebiyat Lügatı.....	23
3. Edebiyat Tarihi, Biyografi ve Şerhler.....	23
3.1. Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti.....	23
3.2. Başlangıcından Tanzimat Devrine Kadar Edebiyat Tarihimize Dair Manzum Bir Muhtıra.....	23
3.3. Fuzûlî'ye Dâir.....	24
3.4. Şâir Nev'î ve Sûriyye Kasidesi.....	24
3.5. Bâkî'ye Dâir.....	24
3.6. Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterizleri.....	24
3.7. Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi.....	24
3.8. Mesnevî.....	24
3.9. Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri.....	24

3.10. Şâir Anıtları	25
3.11. Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şâir Zâtı.....	25
3.12. Bursalı Gazâlî	25
3.13. Kudemâ-yı Mevleviyye	25
3.14. Şükûfe-i Bahâristan	25
3.15. Şâir Refî-i Kâlâyî.....	25
3.16. Şâir Ali İffet.....	25
4. Hâtıra, Mektup ve İzlenimler.....	26
4.1. Yenikapı Mevlevîhânesi Postnişini Şeyh Celâleddin Efendi Merhum .	26
4.2. Matbuat Âlemindeki Hayatım	26
4.3. Çilehâne Mektupları	26
4.4. Edebî Mektuplar	26
5. Roman.....	26
5.1. Teşebbüs-i Şahsî.....	26
B. İslâm Tarihi ve Medeniyeti Eserleri	27
1. Târîh-i İslâm Sahâifinden	27
2. Medâris-i İslâmiyye Talebesine Târih Hulâsaları.....	27
3. Cengiz ve Hülâgû Mezâlîmi	27
4. Hazret-i Peygamber ve Zamanı	27
5. İnsanlığın Büyük Önderi Resûl-i A'zam Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Hal Tercümesi (Siyer-i Peygamberî).....	27
6. Müslümanlıkta İbadet Tarihi	28
7. Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri	28
8. İslam Askerine	28
9. Kâili Bilinen Fıkralar	28
10. Kamerî Aylara Dâir Mâlûmat	28
11. Siyer-i Enbiyâ (Târîh-i Enbiyâ)	28
12. Büyüklerimizden Bazı Zevat	28
13. Hallâc-ı Mansûr'a Dâir	29
C. Çevirileri.....	29
1. Afgan Emîri Abdurrahman Han	29

2. Kafkas Mücâhidi Şeyh Şâmil'in Gazavâtı.....	29
3. Hind Masalları	29
4. Mir'âtü'l-Akâid.....	29
5. Kur'an ve Mağz-ı Kur'an	29
6. Menâkıbü'l-Ârifin'de Münderic Makâlât-ı Şems-i Tebrîzî'den On Faslın Tercümesi.....	29
7. Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi	30
8. Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi	30
9. Nisâbü'l-Mevlevî Tercümesi	30
10. Sa'dî-i Şîrâzî'ye Dâir	30
11. Tefsîr-i Hüseyinî Tercümesi	30
12. Hind İhtilâli.....	30
13. Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah	30

İKİNCİ BÖLÜM (İNCELEME)

A. Ahmet Remzi Akyürek ile Tâhirü'l-Mevlevî'nin Beyit Karşılaştırması.....	31
1. Ele Aldıkları Beyitler Arasındaki Farklılıklar.....	31
2. Ahmet Remzi Akyürek'in Seçtiği Beyitler Arasında Olmayıp Tâhirü'l- Mevlevî'nin Şerh Ettiği Beyitler	34
3. Ahmet Remzi Akyürek'in Seçtiği Beyitler Arasında Olup Tâhirü'l- Mevlevî'nin Şerh Etmediği Beyitler	42
B. Ahmet Remzi Akyürek'in Seçtiği Beyitler ile Mehmet Kanar'ın Hazırladığı Eser Arasındaki Farklılıklar	42
C. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Şerh Ettiği Beyitler ile Mehmet Kanar'ın Hazırladığı Eser Arasındaki Farklılıklar.....	47
D. Eserde Adı Geçen Şahıslar	54
1. Mehmed Esad Dede	54
2. Mehmed Celâleddin Dede.....	56
3. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî	57
4. Sinan Paşa	59
5. İsmâil Ankaravî.....	61

6. Süleyman Çelebi	64
7. Lebîd bin Rebâa	65
8. Hz. Âdem	66
9. Hz. Muhammed.....	66
10. Hz. Halime	67
11. Abdülmuttalib	68
12. Hüseyin Vâiz-i Kâşifî.....	68
13. Kuşeyrî	70
14. Bahâeddin Nakşibend.....	71
15. Muhammed Pârsâ.....	71
16. Kâsım-ı Envâr	73
E. Eserde İşaret Edilen Telmih ve İktibaslar	74
1. Telmih	74
2. İktibas.....	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

TRANSKRİPSİYONLU METİN	83
SONUÇ.....	173
KAYNAKLAR	174
SÖZLÜK.....	177
DİZİN.....	244

KISALTMALAR

- a.** : Arapça
a.s. : Aleyhisselâm
b. : Beyit
bs. : Baskı, basım
C. : Cilt
çev. : Çeviren
DİA : Diyânet İslam Ansiklopedisi
f. : Farsça
haz. : Hazırlayan
H.z. : Hazret
nr. : Numara
ö. : Ölüm tarihi
r.a. : Radıyallâhu Anh
s. : Sayfa
S. : Sayı
s.a.v. : Sallallâhu Aleyhi ve Sellem
t. : Türkçe
vr. : Varak
Yay. : Yayını, yayınları

TRANSKRİPSİYON ALFABESİ

ا	A, a, E, e
آ	Ā, ā
ء	'
ب	B, b
پ	P, p
ت	T, t
ث	Ṭ, ṭ
ج	C, c
چ	Ç, ç
ح	H, h
خ	Ḥ, ḥ
د	D, d
ذ	Z, z
ر	R, r
ز	Z, z
س	S, s
ش	Ş, ş
ص	Ṣ, ṣ
ض	Ḍ, ḍ, Ž, ž
ط	Ṭ, ṭ
ظ	Z, z
ع	'
غ	Ġ, ġ
ف	F, f
ق	Q, q
ك	K, k, G, g, ñ
ل	L, l
م	M, m
ن	N, n
و	V, v, u, ü, ū
ه	H, h, a, e
ی	Y, y, i, î, ī

GİRİŞ

Tanzimat Dönemi sonrası edebiyat tarihimizin önemli isimlerinden biri olan Tâhirü'l-Mevlevî dinî, tarihî ve edebî pek çok konuda eser vererek adından söz ettirmiştir. *Mesnevî* ile ilgili yaptığı çalışmalar başta olmak üzere klasik şiirimiz için çok önemli eserler meydana getirmiştir. Çalışmanın konusunu oluşturan *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi*, Ahmet Remzi Akyürek'in *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ* isimli eserine Tâhirü'l-Mevlevî tarafından yapılan tercümedir.

Tâhirü'l-Mevlevî tercümenin mukaddimesinde bu eseri tercüme etmeye karar verişinden şu şekilde söz etmektedir: “Mevlevîliğe müntesip yahut Hazret-i Mevlâ-î âşikâne kalben muhip olup da Fârisî'yi anlayamayanlardan epeyce zevat, mezâmin-i münâcâtı kendilerinin de tefekkürü için tercümesini abd-i âcizden istediler. Hem bir hayra delâlet etmek, hem de manen yükselenlerin ahlâken ne kadar mütevâzı bulunduğunu, hususıyla cenâb-ı Mevlânâ'nın Hazret-i Mevlâ'ya ne derece ubûdiyyetkâr olduğunu göstermek maksadıyla o İlâhî sânihatı meâlen Türkçeye nakl etdim.”²

Çalışmada esas alının nüsha Marmara Üniversitesi Nadir Eserler Koleksiyonu 13012/Y021.01 numarada kayıtlıdır. 1336/1917 tarihinde İstanbul Matbaa-ı Askeriyye'de basılan matbu nüshaya Tâhirü'l-Mevlevî'nin el yazısıyla tercümenin devamı eklenmiştir. İlk 13 varacağı matbu olan eserin hem sağ hem sol sayfaları yazılmıştır, devamında ise sadece sol sayfaları yazılmıştır.

Tâhirü'l-Mevlevî, Ahmet Remzi Akyürek tarafından *Mesnevî*'nin birinci cildinden seçilen 41 beytin 40'ını şerh etmiş ve şerhine 21 beyit daha ekleyerek 61 beytin şerhini yapmıştır. *Mesnevî*'nin ikinci cildinden seçilen 28 beytin 27'sini şerh etmiş ve şerhine 11 beyit daha ekleyerek 38 beytin şerhini yapmıştır. *Mesnevî*'nin üçüncü cildinden seçilen 8 beytin ve dördüncü cildinden seçilen 5 beytin tamamını şerh etmiştir. *Mesnevî*'nin beşinci cildinden seçilen 30 beytin 29'unu şerh etmiş ve şerhine 38 beyit daha ekleyerek 67 beytin şerhini yapmıştır. *Mesnevî*'nin altıncı cildinden seçilen 25 beytin tamamını şerh etmiş ve şerhine 35 beyit daha ekleyerek

² 5^a vr.

60 beytin şerhini yapmıştır. Ayrıca Tâhirü'l-Mevlevî, hatime-i mütercim başlığıyla yazdığı 24 beytin ve Ahmet Remzi Akyürek'in Münâcât-nâme'ye yazdığı 7 beyitlik hatimenin şerhini yapmıştır. Böylece, Ahmet Remzi Akyürek'in seçtiği beyitler ve kendi eklediği beyitlerle beraber toplamda 270 beytin şerhini yapmıştır.

Tâhirü'l-Mevlevî eserine mukaddime ile başlamış ve onu bu eseri yazmaya iten sebepleri anlatmıştır. Ardından şerhine geçmiş ve beyitleri sırasıyla yazarak şerh etmiştir. Bazen birden fazla beyti alt alta yazarak şerh etmiştir. Yeri geldikçe konuyu ilgili ayet, hadis ya da tanınmış kişilerin sözleri ile desteklemiştir. Bazen de dipnot koyarak bazı açıklamalarda bulunmuştur. Daha sonra ise hatime-i mütercim başlığı ile şiirler yazmıştır. Tâhirü'l-Mevlevî eserini,

Şu sutûrı yazan fakîr-i hakîr

Tâhirü'l-Mevlevî-i pür-taksîr

beytiyle ve imzasını atarak sona erdirmiştir.

Mesnevî'nin yazılmasının üzerinden yüzlerce yıl geçmiş olmasına rağmen, başta Türkçe olmak üzere pek çok dile tamamen ya da kısmen tercüme ve şerh edilmiştir. Ahmet Remzi Akyürek *Mesnevî*'deki dua ile ilgili beyitleri seçerek *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ* isimli eserini meydana getirmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî ise Ahmet Remzi Akyürek'in bu eserinin tercümesini yaparak şerh etmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî ayrıca Ahmet Remzi Akyürek'in seçtiği beyitler dışında *Mesnevî*'de uygun gördüğü beyitleri de dâhil ederek tercüme ve şerh etmiştir.

Mesnevî'nin Türkçe Tercüme ve Şerhleri

1. Tamamına Yapılan Şerhler

1.1. Şerh-i Mesnevî-i Şerîf (Mustafa Şem'î Dede)

Mesnevî'nin tamamını şerh eden ilk şârih Mustafa Şem'î Dede (ö. 1600)'dir. III. Murad'ın kendisinden *Mesnevî*'yi şerh etmesini istemesi üzerine ilk beş cildi III. Murad zamanında tamamlamıştır. Son cildi ise III. Mehmed'in emri üzerine tamamlamış ve ona sunmuştur. Eser mensur ve muhtasar bir şerhtir. Hamdele ve salvele ile başladıktan sonra eseri telif etmesinin sebebini anlatmaktadır. Sebeb-i telif bölümünden sonra III. Murad için dua faslı ve eserin yazılmasına sebep olan Silahdar Hasan Ağa'ya teşekkür ve dua bölümü yer almaktadır. Daha sonra ise *Mesnevî*'nin mukaddimesiyle eseri tercüme ve şerh etmeye başlamaktadır.

1.2. Mecmûatü'l-Letâif ve Matmûratü'l-Maârif (İsmâil Ankaravî)

Mesnevî şerhleri arasında en çok ilgi gören Ankaravî (ö. 1631)'nin şerhidir. Ankaravî yazdığı bu şerh sebebiyle “Hazret-i Şârih”, “Şârih-i Mesnevî” ve “Rüsûhî Dede” gibi unvanlarla anılmıştır. Ankaravî bu eserinde *Mesnevî*'yi açıklarken tasavvufun kaidelerini de sâde bir dille ortaya koymuştur. En fazla başvurulan şerh olma özelliğine sahip olan eser, ilk matbu şerh olma özelliğine de sahiptir. Ankaravî birinci cildin mukaddimesinde bu eseri yazma sebebi olarak dostlarını gösterir. Dostları Ankaravî'den *Mesnevî*'deki hikmetli sözleri anlaşılır bir hale getirmesini istemişlerdir.

Ankaravî şerhine başlamadan önce *Mesnevî*'deki Arapça beyitleri, âyet ve hadisleri bir araya toplayarak *Câmiu'l-Âyât* isimli bir risâle meydana getirmiştir. Daha sonra ise *Mesnevî*'deki anlamı derin ve anlaşılması güç bazı beyitleri açıklamak amacıyla *Fâtihu'l-Ebyât* isimli bir risâle yazmış ve bu iki risaleyi birleştirip geliştirerek *Mecmûatü'l-Letâif ve Matmûratü'l-Maârif* isimli eserini meydana getirmiştir.³ Ankaravî eserini yazarken tefsir, hadis, tasavvuf, kelam, fıkıh, akâid gibi ilim dallarına ait birçok eserden istifâde etmiştir.

³ Erhan Yetik, *İsmâil-i Ankaravî Hayâtı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İşaret Yay., İstanbul 1992, s. 67-68.

1.3. Şerh-i Mesnevî-i Şerîf (Şifâî Mehmed Dede)

Şifâî Mehmed Dede (ö. 1671) Mısır Mevlevîhânesi şeyhi iken müridi olan Derviş Mehmed *Mesnevî*'yi şerh etmesini istemiştir. Bunun üzerine Şifâî Mehmed Dede Ankaravî ve Sürûrî şerhlerini incelemiştir. Sürûrî'nin uzun hikayelerle, Ankaravî'nin ise âyet ve hadislerle uzattığını görmüştür. Bunun dinleyecileri sıkacağına düşünmüş ve kısaltarak kürsüde dersler vermeye başlamıştır. Bu dersler sonunda da *Mesnevî* şerhi ortaya çıkmıştır. Şifâî Mehmed Dede şerhine *Mesnevî* mukaddimesiyle başlamaktadır. Mukaddimededen sonra ise manzum olan kısmın şerhi gelmektedir.⁴

1.4. Hülâsatü's-Şürûh (Şeyh Murâd-ı Buhârî)

Eyüp ilçesinin Nişanca semtinde bir Dârü'l-Mesnevî yaptırarak vaktini *Mesnevî* okumakla geçiren Şeyh Murâd-ı Buhârî (ö. 1848) *Mesnevî*'yi tam olarak, kısa ve veciz bir tarzda şerh etmiştir. Eserinin dibâcesinde öğrencilerinin isteği üzerine şerhini yazmaya başladığını belirtir.

Buhârî'nin şerhi ana kaynaklar okunmadan yapıldığı için yanlış yapılmış bir şerh olarak nitelendirilmekte ve çeşitli eleştirilere uğramaktadır.⁵ Buhârî şerhine kısa bir giriş yaptıktan sonra *Mesnevî*'nin mukaddimesiyle başlamış, yeri geldikçe konuyu ilgili âyet ve hadislerle desteklemiştir.

1.5. Şerh-i Mesnevî (Ahmed Avni Konuk)

Mevlevî tarikatına intisap ederek Mehmed Esad Dede'den *Mesnevî* okumuş ve icâzet almış olan Ahmed Avni Konuk (ö. 1938) eserini Türkçe ve Farsça birçok eserden faydalanarak yazmıştır. Eserini hazırlarken Ankaravî'nin metnini esas almıştır.

Şerh yöntemi önce metin, sonra tercüme, lügat bilgisi ve îzâh şeklindedir. *Mesnevî*'nin Arapça mukaddimesi geniş bir şekilde şerh edilmiştir. Farsça beyitler numaralandırılarak okuyucuya kolaylık sağlanmıştır. Ahmed Avni Konuk şerh

⁴ İsmail Güleç, "Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler", *İlmî Araştırmalar*, S. 22, İstanbul 2006, s. 141-142.

⁵ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1953, s. 144.

sırasında gerekli gördüğü yerlerde âyet ve hadislerden sıklıkla faydalanmıştır. Beyitlerdeki kelime ve deyimler hakkında açıklamalar yapmış, bu açıklamalarda *Mesnevî*'nin diğer ciltlerinden, *Fusûsü'l-Hikem*, *Tedbîrât-ı İlâhiye*, *Fîhi Mâ Fîh* gibi eserlerden alıntılar yapmıştır.⁶

1.6. Şerh-i Mesnevî (Tâhirü'l-Mevlevî)

Tâhirü'l-Mevlevî (ö. 1951)'nin *Mesnevî* şerhine dair ilk denemelerini Fatih Câmîi'nde *Mesnevî* dersleri verdiği zamanlarda *Mesnevî Takrirleri* adı altında tuttuğu notlar oluşturmaktadır.⁷ *Mesnevî*'nin dördüncü cildi ile beşinci cildin ilk bin beytini şerh etmiş, ancak geri kalanına ömrü yetmemiştir. Geri kalan kısmı öğrencisi Şefik Can tarafından tamamlanarak yayımlanmıştır.⁸

Tâhirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) eserinde öncelikle *Mesnevî*'nin Arapça mukaddimesinin şerhini yapmıştır. Metod olarak ise; önce metin, sonra beytin okunuşu, tercüme, kelimeler, fiil kipleri, îzâhlar şeklindedir. Yeri geldikçe âyet ve hadisler de verilmiştir.

1.7. Mesnevî ve Şerhi (Abdülbâki Gölpınarlı)

Mesnevî'nin tamamını şerh eden son şârih Abdülbâki Gölpınarlı (ö. 1982)'dir. Şerhine Konya Mevlânâ Müzesi 51 numarada kayıtlı olan nüshayı esas olarak almıştır. Eserinin başında bu nüsha hakkında ayrıntılı bilgiler vererek nüshanın Hz. Mevlânâ tarafından görüldüğünü de dile getirmiştir.⁹

Abdülbâki Gölpınarlı *Mesnevî*'yi şerh ederken beyit beyit şerh etme yoluna gitmemiş, bölüm bölüm şerh etmiştir. Ayrıca bütün beyitlerin şerhini vermemiş yalnız gerek duyduğu beyitlerde bunu yapmıştır. Diğerlerinin ise tercümesini vermiştir. Şerhin sonuna ise bir indeks hazırlanarak altıncı cildin başına konulmuştur.

⁶ Güleç, s. 144.

⁷ Atillâ Şentürk, *Tahir'ül Mevlevi Hayatı ve Eserleri*, Nehir Yay., İstanbul 1991, s. 93.

⁸ Güleç, s. 146.

⁹ Güleç, s. 150.

1.8. Şerh-i Mesnevî (Bosnalı Sûdî)

Bugün için elimizde sadece dördüncü cildi bulunan Bosnalı Sûdî (ö. 1594-1595)'nin şerhi için kaynaklarda çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Dördüncü cildinden hareketle Sûdî'nin klasik şerh yöntemini esas aldığı görülmektedir. Önce Farsça metin verilmiş ardından da tercüme ve şerhi gerçekleştirilmiştir. Âyet, hadis ve diğer kaynaklardan da faydalanılmıştır.¹⁰

2. Bir Kısımına Yapılan Şerhler

2.1. Münâcât-ı İbrâhim Bey (İbrâhim Bey)

İbrâhim Bey *Mesnevî*'nin on yedi hikâyesini nazmen şerh etmiştir. Eser münâcât ile başladığı için *Münâcât-ı İbrâhim Bey* olarak kayıtlara geçmiştir. 2377 beyitten oluşmaktadır.

2.2. Mesnevî-i Murâdiye (Muînüddin bin Mustafa)

Muînüddin bin Mustafa *Mesnevî*'nin birinci cildini manzum olarak tercüme ve şerh etmiştir. II. Murad'a sunulduğu bilinen eser iki cilt halinde olup 14404 beyitten oluşmaktadır.

2.3. Şerh-i Mesnevî (Abdülmeccid Sivâsî)

Abdülmeccid Sivâsî (ö. 1639) *Mesnevî*'nin birinci cildini 1328. beyte kadar şerh etmiştir. Sivâsî, Mevlânâ'nın rüyasında kendisine "Benim kitabımı başka kitaplara mâni eyle." diye söylemesi ve I. Ahmed'in isteği üzerine eserini kaleme almıştır.¹¹

2.4. Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî (Sarı Abdullah Efendi)

Sarı Abdullah Efendi (ö. 1660)'ye "Şârih-i Mesnevî" unvanını kazandıran eser¹² *Mesnevî*'nin birinci cildinin şerhidir. Eserde Abdullah Efendi'nin tasavvufa, Arapça ve Farsça'ya olan hakimiyeti kendini göstermektedir.

¹⁰ Şener Demirel, "Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri", *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S. 10, 2007, s. 482.

¹¹ Cengiz Gündoğdu, "Mevlânâ'nın Mesnevî'sinin Türkçe'ye Şerh Geleneği ve Halvetî Şeyhi Abdülmeccid-i Sivâsî'nin Mesnevî Üzerine Çalışmaları", *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 9, S. 25, 2005, s. 116.

2.5. El-İhtiyârâtü Hazret-i Mesnevî-i Şerîf (Sabûhî Ahmed Dede)

Sabûhî Ahmed Dede (ö. 1647)'nin şerhi İlmî Dede'nin *Şerh-i Cezîre-i Mesnevî* isimli eserine nazîre olarak kaleme alınmış bir eserdir.¹³ Sabûhî eserinde *Mesnevî*'den seçtiği beyitlerin şerhini bir cilt halinde toplamıştır. Şerhi yapılan beyitler mısralar halinde ele alınmış daha sonra ise genel bir açıklamaya tâbi tutulmuştur.¹⁴

2.6. Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf (Âbidin Paşa)

Âbidin Paşa (ö. 1907)'nin en tanınmış eseri olan *Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf Mesnevî*'nin ilk cildinin tercüme ve şerhidir. Eserde öncelikle beyitlerin Farsça şekilleri verilmiştir. Daha sonra tercüme başlığı altında beyitler Türkçe'ye çevrilmiştir. Şerh başlığıyla beraber de açıklama yapılmıştır.

2.7. Şerhli Mesnevî-i Şerîf (Kenan Rifâî)

Kenan Rifâî (ö. 1950) *Mesnevî*'nin ilk cildinin şerhini yapmıştır. Rifâî özellikle ilk on sekiz beytin şerhini yaparken beyitler halinde değil, ilk on sekiz beytin tamamını ele almıştır. Öncelikle tercümesini yapmış, daha sonra da sırasıyla şerhini yapmıştır. Şerhin geri kalan bölümünde ise klasik şerh yöntemine devam etmiştir.¹⁵

Eserin bir bölümü ilk olarak oğlu Kazım Büyükaksoy tarafından *Mesnevî Hatıraları* adıyla yayımlanmış, daha sonra ise öğrencileri tarafından *Şerhli Mesnevî-i Şerîf* adıyla neşredilmiştir.

2.8. Mesnevî'nin Özü (Mehmet Muhlis Koner)

Mehmet Muhlis Koner (ö. 1957) *Mesnevî*'nin altı cildinden bazı yerleri konu bütünlüğünü dikkate alarak seçmiş ve *Mesnevî'nin Özü* adıyla tercüme ve şerhini yapmıştır. Bu haliyle eser altı cildin şerhi olmaktan ziyâde altı ciltten yapılmış bir seçki niteliğindedir.

¹² Ülker Aytekin, *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevî-i Şerîf Şerhi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002, s. 101.

¹³ Mehmet Sarı, "Sabûhî", *DİA*, C. 35, İstanbul 2008, s. 357-358.

¹⁴ Demirel, s. 487.

¹⁵ Demirel, s. 497.

2.9. Rûhu'l-Mesnevî (Bursalı İsmâil Hakkı)

Bursalı İsmâil Hakkı (ö. 1725) *Mesnevî*'nin birinci cildinin ilk 738 beytinin şerhini yapmıştır. Şerhini yaparken önce Farsça beyitleri vermiş, ardından beyitte geçen kelimelerin anlamlarını vermiştir. Daha sonra ise “mânâ-yı beyit” başlığı altında beyitleri şerh etmiştir.

2.10. Hazînetü'l-Ebrâr (Pîr Muhammed Mevlevî)

Kâdirî Eşrefî Pîr Muhammed Mevlevî *Mesnevî*'nin ilk dört cildinin şerhini yapmıştır.¹⁶

2.11. Mesnevî Şerhi (Erzurumlu Ahmed Naim)

Erzurumlu Ahmed Naim *Mesnevî*'nin dördüncü cildinin şerhini yapmıştır. Eser aslında Derviş Ganem'in ilk üç cilde yazmış olduğu şerhe Derviş Ganem'in vefatıyla Ahmed Naim'in dördüncü cilde başlaması üzerine ortaya çıkmıştır.¹⁷ Ahmed Naim eserinde beyitleri sırasıyla kelime kelime şerh etmiştir. Bazen de iki veya üç beyti bir arada şerh etmiştir.

2.12. Cezîre-i Mesnevî (Yûsuf-ı Sîne-çâk)

Yûsuf-ı Sîne-çâk'ın *Mesnevî*'de anlam olarak uygun bulduğu 366 beyti bir araya getirdiği eserinin adıdır. Eser ismini *Mesnevî*'nin “Eğer mana denizine susamışsan, *Cezîre-i Mesnevî* (Mesnevî adası)'den (o denize) bir ark aç.” mealindeki beytinden almıştır. Eser Mehmed İlmî Dede, Abdullah-ı Bosnavî, İbrahim Cevrî tarafından manzum, Şeyh Gâlib ve Ali Derviş tarafından da mensur olarak şerh edilmiştir.¹⁸

2.13. Şerh-i Cezîre-i Mesnevî (Şeyh Gâlib)

Yûsuf-ı Sîne-çâk'ın *Cezîre-i Mesnevî* isimli eserinin şerhidir. Eserinde klasik şerh yöntemini uygulayan Şeyh Gâlib, beyitleri verdikten sonra beyitlerdeki kelime ve tamlamaların anlamlarını vererek tercüme etmiş ve daha sonra ise beyitlerin

¹⁶ Semih Ceyhan, “Mesnevî”, *DİA*, C. 29, Ankara 2004, s. 331.

¹⁷ Demirel, s. 494.

¹⁸ Demirel, s. 483.

şerhini yapmıştır. Şerh sırasında ayet ve hadisler başta olmak üzere birçok kaynaktan iktibas yapmıştır.¹⁹

3. Tercümeleler

1. Anadolu sahasında *Mesnevî*'nin ilk Türkçe tercümesini yapan Gülşehrî'dir. Gülşehrî *Mesnevî*'deki bazı hikayeleri *Felek-nâme* ve *Mantuku't-Tayr* isimli eserlerinde tercüme etmiştir.
2. İbrahim Tennûrî *Gülzâr-ı Manevî* adlı eserinde *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytini yeniden uyarlamak sûretiyle tercüme etmiştir.²⁰
3. Mehmed Nazmi Efendi *Sırr-ı Manevî* isimli eserinde *Mesnevî*'nin birinci cildini nazmen tercüme etmiştir.²¹
4. Dede Ömer Rûşenî (ö. 1478) *Neynâme* adlı eserinde *Mesnevî*'nin bazı beyitlerinin manzum olarak şerhini yapmıştır.
5. Abdullah Salâhî Efendi (ö. 1782)'nin *Mesnevî* tercümesi olduğu hakkında Bursalı Mehmed Tahir *Osmanlı Müellifleri* isimli eserinde bilgi vermektedir. Ancak eser hakkında bir bilgi bulunmamaktadır.²²
6. Nahîfî Süleyman Efendi (ö. 1739) *Mesnevî*'nin tamamını tercüme eden ilk mütercimdir. Süleyman Efendi'nin yapmış olduğu tercüme başarılı bulunmuş ve beğenilerek okunmuştur.
7. Yenişehirli Avni (ö. 1892)'nin *Mesnevî*'yi manzum olarak dördüncü cildin sonuna kadar tercüme ettiği söylenmektedir.²³
8. Mehmed Şakir Efendi (ö. 1836) *Mesnevî*'yi *Mesnevî-i Şerif Ma'a Terceme-i Manzûme-i Türkî* adıyla nazmen tercüme etmiş ve yedinci cildi de Mevlânâ'nın sanarak ilâve etmiştir.²⁴

¹⁹ Demirel, s. 493.

²⁰ Ceyhan, s. 330.

²¹ Ceyhan, s. 330.

²² Demirel, s. 473.

²³ İsa Çelik, "Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin Tercüme ve Şerhleri", *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 19, 2002, s. 78.

9. Kütükçü Süleyman Hayri Bey (ö. 1891) *Mesnevî*'nin birinci cildini eksik bir şekilde nazmen tercüme etmiştir.
10. Mehmet Faruk Gürtunca (ö. 1982) İbrahim Hakkı Konyalı ile beraber *Mesnevî Mecmuası*'nda *Mesnevî*'nin ilk cildinin 213 beytini nazmen tercüme etmiştir.²⁵
11. Ferruh İsmâil (ö. 1840) *Mesnevî*'nin yedinci cildine manzum bir tercüme yazmıştır.
12. Adnan Karaismailoğlu *Mevlânâ ve Mesnevî* isimli eseriyle *Mesnevî*'nin iki cilt halinde tercümesini yapmıştır.²⁶
13. Abdülvehhab Azzam *Mesnevî*'den 1946 beytin tercümesini yapmıştır.²⁷
14. Feyzullah Sâcid Ülkü *Mesnevî*'nin ilk cildini hece vezni ile nazmen tercüme etmiştir.
15. Veled Çelebi İzbudak (ö. 1953) *Mesnevî*'nin tamamını mensur olarak tercüme etmiştir.
16. Feyzi Halıcı *Mesnevî*'nin birinci cildinin ilk 1001 beytinin tercümesini yapmıştır.
17. Şefik Can'ın (ö. 2005) *Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî Tercümesi* İstanbul'da 1977 yılında altı cilt halinde yayımlanmıştır.
18. Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu (ö. 2015) *Mesnevî*'nin Farsça olması sebebiyle anlaşılamadığını bu nedenle yeni bir tercüme yazmaya koyulduğunu ifade etmektedir. *Mesnevî*'nin aslına sadık kalarak 1212 beyti tercüme etmiştir.²⁸

²⁴ Çelik, s. 78.

²⁵ Ceyhan, s. 330.

²⁶ Demirel, s. 474.

²⁷ İsa Çelik, "Mesnevî-i Manevî", *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 6, S. 14, 2005, s. 674.

²⁸ Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, *Mesnevî*, Ötüken Yay., İstanbul 1972, s. 8.

19. Tokat Mevlevî şeyhi Hâfız Mehmed Emin yedinci cildin de Mevlânâ'ya ait olduğunu düşünerek tercüme etmiştir.²⁹
20. Âmil Çelebioğlu (ö. 1990) *Mesnevî*'nin tamamını mensur olarak tercüme etmiştir.
21. Ahmet Metin Şahin *Mesnevî*'nin manzum bir tercümesini yapmıştır.
22. İbnü's-Seyyid *Mesnevî*'yi kısmen manzum olarak tercüme etmiştir.
23. Şeyh Nazmî-i Halvetî *Mesnevî*'nin birinci cildinin manzum tercümesini yapmıştır.³⁰

²⁹ Abdülbaki Gölpınarlı, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1953, s. 146.

³⁰ Demirel, s. 473.

BİRİNCİ BÖLÜM

AHMET REMZİ AKYÜREK

1. Hayatı

Ahmet Remzi Akyürek 1289/1872 yılında Kayseri Mevlevîhânesi'nde doğmuştur. Mevlânâ Dergâhı postnişini Mehmed Said Hemdem Çelebi'nin mürşidi es-Seyyid Süleyman Türâbî soyundan gelen Kayseri Mevlevîhânesi şeyhi es-Seyyid Süleyman Ataullah Efendi'nin oğludur.³¹

Süleyman Atâullah Efendi Kayseri'nin köklü ailelerinden olan Gavrem oğullarından Kadriye Emetullah Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten Ahmet Remzi, Mehmet Şemsettin, Hüsameddin, Huldî, Gevher adında beş çocuğu dünyaya gelmiştir.³² Ahmet Remzi Akyürek tekkede mevlevî terbiyesi ile büyümüştür. Sıbyan mektebini ve rüşdiyeyi bitirdikten sonra başta babası Süleyman Ataullah Efendi olmak üzere eniştesi Göncüzâde Nuh Efendi'den, şair Hisarcıklızâde Salim Efendi ve Sami Efendi'den dersler görmüştür. Müridzâde Ali Efendi'den icâzetnâme almıştır.³³

1892 yılında İstanbul'a giden Ahmet Remzi Akyürek Divan-ı Muhâsebât'a devam ederken Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Celâleddin Efendi'ye intisap etmiştir. İstanbul'da kaldığı bir yılın ardından Kayseri'ye dönmüştür. Burada Nâzım Paşa'nın aracılığıyla Kayseri İdâdîsi Ahlâk ve Ulûm-ı Dîniyye hocalığına tayin edilmiştir. Burada hocalık yaparken bir yandan da Kayseri medreselerinde okuyan öğrencilere Kavâid-i Fârisî, Pend-i Attâr, Gülistan, Bostan, Arûz-ı Câmî ve Mesnevî-i Şerîf okutmuştur.³⁴

³¹ Hasibe Mazıoğlu, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1987, s. 1-2.

³² Ahmet Cahid Haksever, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002, s. 44.

³³ Mazıoğlu, s. 2.

³⁴ Mazıoğlu, s. 3-4.

Ahmet Remzi Akyürek Kayseri'nin köklü ailelerinden olan Feyzioğlu ailesine mensup Feyzullah Efendi'nin kızı Esmâ Hanım ile evlenmiştir. Bu evlilikten Zehra, Lütfiye ve Lebibe isimli üç kızı olmuştur.³⁵

II. Meşrutiyet'in ilanından sonra Konya'ya gitmiştir. Çelebi Efendi'nin kendisinden Konya'da kalmasını istemesi üzerine Kayseri'deki görevinden istifa ederek Konya'ya yerleşmiştir. Burada her sabah dergâhın camiinde Çelebizâdelere Mesnevî okutmuştur. Konya'da bir yıl kaldıktan sonra Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi'ne şeyh vekili olarak gönderilmiştir. Kütahya'da dokuz ay kaldıktan sonra 1909 yılında Kastamonu Mevlevîhânesi şeyhliğine atanmıştır. 1913 yılında ise Halep Mevlevîhânesi postnişinliğine tayin edilmiştir. I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla beraber Filistin cephesine giden gönüllü Mücâhidîn-i Mevleviyye Taburu'na katılmıştır. 1919 yılında Halep'in işgal edilmesi üzerine İstanbul'a dönmüştür. Ardından Üsküdar Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilmiştir. Buradaki görevinin yanında Semâhâne'de âyin düzenlemiş, Ayazma Sultan Mustafa Camii'nde ve İstanbul Bayezid Camii'nde Mesnevî-i Şerif okutmuştur. Meclis-i Meşâyih âzâlığı, Medresetü'l-İrşâd'da tasavvuf hocalığı, tekkelere ait işlerle ilgili mecliste âzâlık görevi gibi işlerle meşgul olmuştur. 1925 yılında tekkelerin kapatılmasıyla Üsküdar Selimağa Kütüphanesi baş memurluğuna atanmıştır. 1937 yılında Üsküdar Selimağa Kütüphanesi'ndeki görevinden istifa ederek Ankara'ya gitmiştir. Ankara'da Eski Eserler Kütüphanesi'nde müşavirlik görevinde bulunmuştur.³⁶

Ahmet Remzi Akyürek ömrünün son zamanlarını baba diyarında geçirmek amacıyla Kayseri'ye gitmiş ve 6 Kasım 1944 yılında vefat etmiştir. Cenazesi Seyyid Burhâneddin Tirmizî'nin türbesine defnedilmiştir.

2. Edebî Kişiliği

Ahmet Remzi Akyürek'in edebiyata karşı ilgisi babasının kütüphanesindeki şiir kitaplarını okumak ve evlerinde toplanan şairlerin sohbetlerini dinlemekle

³⁵ Haksever, s. 45.

³⁶ Haksever, s. 54-66.

başlamıştır. Babasının okuduğu şiirleri dinleyerek küçük yaşta edebiyata karşı bir heves duyan Ahmet Remzi ilk olarak Şem’î Divanı’nı okumuştur. Şair Hisarcıklızâde Salim Efendi ve Sami Efendi ise ondaki şiir yeteneğinin gelişmesine yardımcı olmuşlardır.³⁷

Ahmet Remzi Akyürek Arap, Fars ve Türk edebiyatına hâkimdir. Eski kültürle yetişmiş şairlerimizin son temsilcilerinden olan Ahmet Remzi’nin şiirlerinin çoğu Divan edebiyatı tarzındadır. Divan edebiyatı şairlerinin yaptığı gibi münâcâtlar, na’lar, kasideler, musammatlar, gazeller, manzum tarihler yazmıştır. Şiirlerinin çoğunu Divan edebiyatı tarzında yazmış olmakla beraber halk şiirine de vakıftır. Hece vezniyle destanlar, koşmalar kaleme almıştır.³⁸ Mahfil, Tarih ve Edebiyat, Hazîne-i Fünûn gibi edebî mecmûalarda aruz ve hece vezni ile şiirler yayımlamıştır. Bunların yanında aruz ve hece vezniyle bazı ahlâkî hikâyeler de kaleme almıştır.

3. Eserleri

3.1. Âyîne-i Seyyid-i Sırdân

Hz. Mevlânâ’nın hocası Seyyid Burhâneddin Muhakkık-ı Tirmizî’nin manzum menâkıbıdır. Terkib-i bend şeklinde yazılmış olup 13 bendden oluşmaktadır.

3.2. Târihçe-i Aktâb

Hz. Mevlânâ ve sonrası Konya dergâhında bulunan çelebilerin doğumu, şeyhlik makamına geçmeleri ve ölüm tarihleri hakkında 84 beyitlik bir manzumudur. Nesib Dede’nin Mevlânâ, Sultan Veled ve Ulu Arif Çelebi’nin doğum ve ölüm tarihlerini bildiren 21 beyitlik manzumesine zeyl olarak yazılmıştır.³⁹

3.3. Mir’ât-ı Zeynelâbidîn

Kayseri’de defnedilmiş olan mutasavvıf Zeynelâbidîn’in Türkçe manzum menâkıbıdır.

³⁷ Haksever, s. 46-47.

³⁸ Mazıoğlu, s. IX-X.

³⁹ Mazıoğlu, s. 8.

3.4. Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ

Mesnevî'deki dua ile ilgili beyitlerin seçilerek bir araya getirilmesinden oluşan bir eserdir.

3.5. Bergüzâr

Ahmet Remzi Akyürek'in şiirlerinin bir kısmının bulunduğu bir eserdir. Basılmış olan nüshanın içinde *Âyîne-i Seyyid-i Sırdân* ve *Mir'ât-ı Zeynelâbidîn* isimli eserler de bulunmaktadır.

3.6. Gülzâr-ı Aşk

Vâhidî'nin Gül ü Bülbül isimli manzum-mensur eserinin tercümesidir.

3.7. Divan

Ahmet Remzi Akyürek şiirlerini Türkçe ve Farsça olmak üzere iki divan şeklinde düzenlemiştir.

3.8. Manzum Kavâid-i Fârisî

Ahmet Remzi Akyürek'in bu eseri Farsça gramer kuralları üzerine yazılmış bir kitaptır.

3.9. Tuhfe-i Remzî

Ahmet Remzi Akyürek'in bu eseri Farsça manzum bir sözlüktür.

3.10. Bir Günlük Karaman Seyahatnâmesi

Ahmet Remzi Akyürek'in bir günlük Karaman seyahatini anlattığı 80 beyitlik bir manzumedir.

3.11. Zâviye-i Fukarâ

Trabzonlu Köseç Ahmet Dede'nin *er-Risâletü'l-Behiyye fî Tarikati'l-Mevleviyye* isimli Arapça eserinin tercümesidir.

3.12. Mahbûbü'l-Ehibbe

Aziz Mahmud Hüdâyî'nin *Habbetü'l-Mahabbe* isimli Arapça risâlesinin tercümesidir.

3.13. En-Nüshatü'ş-Şâfiyye fî Tercemeti's-Sohbeti's-Sâfiyye

Trabzonlu Köseç Ahmet Dede'nin *er-Risâletü'l-Behiyye fî Tarikati'l-Mevleviyye* isimli eserine Şeyh Galib'in yazmış olduğu hâşiyenin Ahmet Remzi Akyürek tarafından yapılmış tercümesidir.

3.14. Rehnümâ-yı Ma'rifet

Ahmet Remzi Akyürek'in bu eseri Ebû Sâbit Muhammed bin Abdülmelik et-Tûsî ed-Deylemî'nin tasavvufla ilgili Arapça risâlesinin tercümesidir.

3.15. Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin

Mevlânâ'nın yazmış olduğu mektupları içeren *Mektûbât* isimli eserinin Ahmet Remzi Akyürek tarafından düzenlenmesi ile oluşmuştur.⁴⁰

3.16. Tuhfetü's-Sâimîn

Sultan Veled'in oruçla ilgili yazmış olduğu 30 beyitlik kasidesinin şerhidir.

3.17. Miftâhü'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifîn Fihristi

Bursalı Mehmed Tahir'in *Osmanlı Müellifleri* isimli eserinin kitap ve müellif ismine göre yapılmış fihristidir.

3.18. Üslûb-ı Mergûb

Ahmet Remzi Akyürek'in bu eseri *Nuhbe-i Vehbî* ve Hayâtî şerhindeki Farsça kelimeleri kolayca bulmak için hazırlanmış bir fihristtir.

3.19. Fihrist-i Hûb

Tuhfe-i Vehbî ve bunun Hayâtî tarafından yapılmış şerhindeki Farsça kelimeleri kolayca bulmak için hazırlanmış bir fihristtir.

⁴⁰ Haksever, s. 96.

3.20. Mecmûa-ı Eş'âr

Ahmet Remzi Akyürek'in tekke ve zâviyelerin kapatılmasından sonra kaleme aldığı şiirleri kapsayan bir eserdir.

3.21. Tekmiletü't-Tarîka ve Ta'rifetü'l-Hadîka

Sadreddin Konevi'nin *Tabsıratü'l-Mübtedî ve Tezkiretü'l-Müntehâ* isimli eserinin tercümesidir.

3.22. Lübb-i Fazîlet

Molla Câmî'nin söz sanatları ile kurulu 40 beyitlik kasidesinin şerhidir.

3.23. Kayseri Şairleri

Nerede olduğu bilinmeyen bu eserden Sadettin Nüzhet Ergun *Türk Şairleri* isimli eserini kaleme alırken Kayseri'de yetişmiş şairler konusunda faydalanmıştır.⁴¹

3.24. Farsça Divançe

Ahmet Remzi Akyürek'in kendi el yazısı ile kaleme aldığı eser Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphânesi nr. 5436'da kayıtlıdır.

3.25. Süleyman Efendi Biyografisi

Tahir Olgun'un çilehâne mektubundan öğrendiğimize göre Ahmet Remzi Akyürek babası Süleyman Atâullah Efendi'nin biyografisini yazmaya yönelmiştir. Ancak uzunca bir zaman ertelemiştir. Eserin bitirilip bitirilmediği kesinlik kazanmamıştır.⁴²

⁴¹ Haksever, s. 98.

⁴² Haksever, s. 98.

TÂHIRÜ'L-MEVLEVÎ

1. Hayatı

El-Hâc Mehmed Tâhirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun) 5 Ramazan 1294 (13 Eylül 1877) tarihinde İstanbul'da doğmuştur. Babası hassa başçavuşlarından Hacı Mustafa Saffet Bey, annesi ise saraya mensup câriyelerden Emine Emsal Hanım'dır. Tâhirü'l-Mevlevî'nin Affe Gülistan Hanım ve Fatma Aliye adında iki kız kardeşi olduğu bilinmektedir.⁴³

Tâhirü'l-Mevlevî ilk tahsiline evlerinin yakınında bulunan Hekimbaşı Ömer Efendi Mekteb-i İbtidâisi'nde başlamıştır. Çocukluk yıllarında tahsili ile babası Hacı Mustafa Saffet Bey yakından ilgilenmiştir. Ayrıca büyükannesi Affe Şefika Hanım'ın da tahsilinde büyük bir etkisi vardır. İlkokul seviyesindeki bu mektebi bitirdikten sonra Gülhâne Askerî Rüşdiyesi'ne devam eden Tâhirü'l-Mevlevî 1890 yılında babası Hacı Mustafa Saffet Bey'i kaybetmiştir.

Gülhâne Askerî Rüşdiyesi'nden mezun olduktan sonra Menşe'-i Küttâb-ı Askerî'ye girmiş ve buradaki eğitimini tamamladıktan sonra da Bâb-ı Seraskerî'de memuriyete başlamıştır. Memuriyetinin yanı sıra Fâtih Camii'nde Filibeli Mehmed Râsim Efendi ve mesnevîhân Mehmed Esad Dede'nin derslerine başlamıştır. Böylelikle Farsça ve *Mesnevî*'ye vâkıf olan Tâhirü'l-Mevlevî 1893 yılında Mehmed Esad Dede'den icâzet-nâme almış ve kendisine "Şemseddîn" lakabı verilmiştir.⁴⁴ Tâhirü'l-Mevlevî Mehmed Esad Dede'nin *Mesnevî* ve Hâfız-ı Şirâzî ile ilgili yaptığı okumalar, yorumlar ve verdiği dersler neticesinde eski şiire âşinâlık kazanmış ve şiir yazma hususunda da bazı denemelerde bulunmuştur.⁴⁵ 1894 yılında Mehmed Esad Dede'nin yönlendirmesiyle Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhi Mehmed Celâleddin Dede Efendi'ye intisap etmiştir.

Tâhirü'l-Mevlevî hac ibâdetini yerine getirmek amacıyla Esad Dede ile beraber hac yolculuğuna çıkmıştır. Bu yolculuk sırasında Kahire, Mekke ve Medine'de ilim

⁴³ Atillâ Şentürk, *Tahir'ül Mevlevi Hayatı ve Eserleri*, Nehir Yay., İstanbul 1991, s.3.

⁴⁴ Şentürk, s. 6-8.

⁴⁵ Tâhirü'l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım-İstiklâl Mahkemesi Hatıraları*, haz. Nurcan Boşdurmaz, Büyüyenay Yay., İstanbul 2012, s. 15.

ve tasavvuf ehlinin sohbetlerine katılmıştır. Mekke Şeyhü'l-Meşâyîhi Ahmed er-Rifâî kendisine Kâdirî ve Rifâî tarikatlarından icâzet-nâme vermiştir. Hac dönüşünde ise Yenikapı Semâzenbaşı Karamanlı Hâlid Dede'den semâ çıkarmıştır. Böylece devrinin en iyi semâzenleri arasında yer almıştır.⁴⁶

Tâhirü'l-Mevlevî mevlevîhâneye devam ettiği sırada Kayseri Mevlevî şeyhi Süleyman Ataullah Efendizâde, Ahmet Remzi Efendi dergâha misâfir olarak gelmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî bu misafirlik sırasındaki muhabbeti yeterli görmemiş, çile çıkarmak ve hizmette bulunmak istemiştir. 1895 yılında Bâb-ı Seraskerî'deki görevinden ayrılarak Yenikapı Mevlevîhânesi'nde çileye girmeye karar vermiştir. Bu konuda Ahmet Remzi Efendi'nin teşvikleri etkili olmuştur. Bin bir gün süren çile boyunca Ahmet Remzi Efendi'ye yazmış olduğu mektuplar Tâhirü'l-Mevlevî'nin şiir yazma konusundaki gayretini göstermektedir. Aynı zamanda kendi şiirine, zaman zaman muhâtabını da nazîre, tazmin yazma konusunda teşvik ettiği görülmektedir.⁴⁷ Tâhirü'l-Mevlevî çilesini tamamladıktan sonra Konya'ya giderek Hz. Mevlânâ'yı ziyâret etmiştir. Daha sonra ise İstanbul'a Yenikapı Mevlevîhânesi'ne geri dönmüştür.

Tâhirü'l-Mevlevî kendi geçimini sağlamak, neşriyât yapmak ve unutulmuş mevlevî büyüklerinin eserlerini yeniden meydana çıkarmak amacıyla Hicaz ve Kahire'den getirdiği kitaplarla Beyazıt'da Tahir Dede Kütüphanesi'ni kurup kitap yayımına başlamıştır. Tahir Dede Kütüphanesi'nin yanı sıra haftalık gazete çıkarmak için mürâcaatta bulunmuştur. Karşılığında red cevabını alınca *Resimli Gazete*'yi yeniden çıkarmak üzere Karabet ile anlaşmış ve ilk nüshasını çıkarmıştır.⁴⁸ Bu nüshada sikke resmi bastırılmıştır. Bunun üzerine veliaht bulunan Mehmed Reşad Efendi (V. Sultan Mehmed) adına propaganda yapıldığı gerekçesiyle gazete kapatılmıştır.

⁴⁶ Âlim Kahraman, "Tâhirü'l-Mevlevî", *DİA*, C. 39, İstanbul 2010, s. 407.

⁴⁷ Tahir Olgun, *Çilehâne Mektupları*, haz. Cemal Kurnaz-Gülgün Erişen, Akçağ Yay., Ankara 1995, s. 122.

⁴⁸ Şentürk, s. 16-18.

1904 yılında Orman ve Zirâat Nezâreti'nde kâtip olarak tekrar memuriyete başlamış ve derece derece terfî ederek çeşitli memuriyetlerde bulunmuştur. Ayrıca Burhân-ı Terakkî ve Rehnümâ-yı Füyûzât isimli okullarda Farsça ve İslam tarihi derslerini okutmaya başlamıştır. Ardından Tarih-i İslam tedrisinde ders vermeye başlamış ve Medresetü'l-Kuzât, Medresetü'l-İrşâd, Dârü'l-Hilâfe gibi okullarda müderrislik yapmıştır. II. Meşrutiyet'ten itibaren İttihat ve Terakki Cemiyeti'ne girmiştir. 31 Mart olaylarından önce İttihat ve Terakki Cemiyeti'nden ayrılmış, *Beyânü'l-Hakk*, *Sirât-ı Müstakîm* ve *Sebîlü'r-Reşâd* gibi gazete ve mecmûalarda İslam tarihi ve günlük meseleler ile ilgili yazılar yazmıştır.⁴⁹

1909 yılında Dârüşşafaka Lisesi'ne atanmış ve burada yaklaşık otuz beş yıl kadar öğretmenlik yapmıştır. 1920 yılında dînî, edebî, felsefî, tasavvufî bir gündemle hazırlanmış *Mahfil* isimli bir mecmûa çıkarmaya başlamıştır. 1924 yılında İstanbul İmam Hatip Mektebi'ne öğretmen olarak tayin edilmiştir.

1925 yılında tekkelerin kapatılmasıyla beraber Fatih Camii'nde devam ettiği *Mesnevî* derslerine ara vermiştir. Daha sonra ise 1948 yılından itibaren yeniden Süleymaniye Camii'nde *Mesnevî* derslerine başlamış ve *Mesnevî Şerhi* isimli eserini tamamlamıştır.⁵⁰ 1929 yılında Maltepe Askerî Lisesi'ne muallim olarak tayin edilmiştir. 1931 yılından itibaren de Kuleli Askerî Lisesi'nde öğretmenlik yapmıştır. Son memuriyeti ise Milli Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü Tasnîf-i Kütüb Komisyonu âzâlığı olmuştur.

1934 yılında soyadı kanununun çıkması ile beraber “Olgun” soyadını almıştır. Ömrünün son yıllarını yakalandığı prostat hastalığı ile geçiren Tâhirü'l-Mevlevî 21 Haziran 1951 tarihinde vefat etmiştir. Cenazesi Yenikapı Mevlevîhânesi'nde annesi Emine Emsal Hanım'ın yanına defnedilmiştir.

⁴⁹ Kahraman, s. 407.

⁵⁰ Zülfikar Güngör, *Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994, s. 62.

2. Edebî Kişiliği

Bir “Mesnevî şârihi” ve “Mesnevîhân” olan Tâhirü'l-Mevlevî'nin edebiyatla ilgisi ilk olarak şiirle başlamıştır. Şiir yazmaya ise on altı yaşındayken Hâfız-ı Şirâzî'nin bazı gazellerini manzum olarak tercüme etmekle başlamıştır. Yaptığı bu tercümeleri hocası Mehmed Esad Dede'ye göstermiş ve eksikliklerini gidererek kendini geliştirmiştir. Aynı zamanda Fâtih Camii'nde devam ettiği *Mesnevî* dersleri sayesinde de Farsçasını oldukça ilerletmiştir. Tâhirü'l-Mevlevî şiire ilk başladığı zamanlarda Muallim Naci'nin etkisinde kalmış ve eski edebiyatı korumak amacıyla divan edebiyatının önde gelen şairlerini taklit ederek şiir yazmaya başlamıştır.⁵¹ *Divançe-i Tâhir* isimli eserinin mukaddimesinde Fuzûlî, Nef'î, Sezâyî, Nedim gibi şairleri taklit etmeye çalıştığını söylemiştir. Tâhirü'l-Mevlevî'nin şiirlerinde özellikle Mevlânâ'nın etkisi açıkça görülmektedir.

Tâhirü'l-Mevlevî şiirlerinde dînî ve millî konuların yanında aşk, tabiat, ayrılık gibi temaları da işlemiştir. İlk şiirlerinde Farsça'ya olan ilgisi nedeniyle ağır bir dil kullanırken sonraları sade bir Türkçe kullanmayı tercih etmiştir. Başlangıçta kasîde, gazel, mesnevî gibi divan şiirinin nazım şekillerine yer veren Tâhirü'l-Mevlevî'nin halk edebiyatı nazım şekillerinden olan koşma tarzında şiirler söylediği de görülmektedir. Münâcât, tevhid, na't, tavsif, gazel, şarkı, latife, fıkra, manzum mektup, marş, hiciv, hezel, manzum çeviri gibi birçok türde şiir yazmıştır.⁵²

Tâhirü'l-Mevlevî şairliğinin yanında iyi bir araştırmacı ve yazardır. Yazmış olduğu kitaplar ve makaleler onun araştırmacı kimliğini açıkça ortaya koymaktadır. Arapça ve Farsça'yı çok iyi bilmesi sebebiyle araştırmalarında birinci el kaynaklardan faydalandığı görülmektedir.⁵³ Yazılarını sade ve akıcı bir üslupla yazmıştır. Şiir ve yazılarının en belirgin özelliği samimilik olan Tâhirü'l-Mevlevî bugün yeri doldurulamayan kimselerden biri olmuştur.

⁵¹ Güngör, s. 80-81.

⁵² Mehmet Atalay, “Tâhirü'l-Mevlevî ve Şiiri”, *Doğu Araştırmaları*, S. 1, İstanbul 2008, s. 77.

⁵³ Güngör, s. 102.

3. Eserleri

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan Tâhirü'l-Mevlevî hayatını ilim ve eğitim yolunda harcamıştır. Genç yaşından ömrünün sonuna kadar birçok alanda, farklı türlerde eserler kaleme almıştır. Bu başlık altında çalışmamızın sınırları da dikkate alınarak muhtasar bilgiler verilmiştir.

A. Edebî Eserleri

1. Şiir

1.1. *Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ*

Tahir Dede Kütüphanesi'nin birinci kitabı olarak yayımlanan eser Yenikapı Mevlevîhânesi'nde çile esnasında kaleme aldığı *Hilye-i Hazret-i Mevlânâ* ve Mevlânâ için yazdığı diğer manzumelerinden oluşmaktadır.

Tâhirü'l-Mevlevî eserine besmele ile başlamıştır. Hamdele ve salveleden sonra dört halifenin övgüsü ile devam etmiştir. Daha sonra ise dönemin padişahı Abdülhamid Han'a dua ederek Mevlânâ'nın fiziksel özelliklerinden bahsetmiştir.⁵⁴

1.2. *Divançe-i Tâhir*

Tâhirü'l-Mevlevî'nin gençlik yıllarında yazdığı Türkçe ve Farsça şiirlerden oluşmaktadır.⁵⁵ Daha sonraki şiirlerinin eklenmesiyle *Divan-ı Tâhirü'l-Mevlevî* adıyla 1932 yılında düzenlenen ama basılamayan eserin ilk şeklidir. *Divan-ı Tâhirü'l-Mevlevî*'nin son yedi varağı *Divançe-i Farsî-i Tâhir*'e ayrılmıştır. Tâhirü'l-Mevlevî 1945 yılından sonra kaleme aldığı şiirleri yine *Divan-ı Tâhirü'l-Mevlevî* adıyla bir araya toplamış, fakat bu eser de basılamamıştır.⁵⁶

1.3. *Farsça Divançe ve Tercümesi*

Farsça yirmi dokuz gazeli, az sayıda rubâî, kıtâ, tahmis ve mesnevî ile bunların Türkçesinden oluşan eseri Yusuf Öz ve Yakup Şafak tarafından yayımlanmıştır.

⁵⁴ Tâhirü'l-Mevlevî, *Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ*, haz. Mehmed Veysî Dörtbudak, Rûmî Yay., Konya 2008, s. 11-12.

⁵⁵ Şentürk, s. 67.

⁵⁶ Kahraman, s. 408.

Daha sonra ise kapsamı genişletilerek Mehmet Atalay tarafından *Tâhirü'l-Mevlevî'nin Farsça Divançesi ve Tercümesi* adıyla yayımlanmıştır.⁵⁷

2. Dil ve Edebiyat Bilgileri

2.1. Dest-âvîz-i Fârsî-hânân

Rehnümâ-yı Füyûzât Mektebi külliyyatının ilk kitabı olan bu eser Tâhirü'l-Mevlevî'nin Rehnümâ-yı Füyûzât Mektebi'nde Farsça hocalığı yaptığı dönemde öğrencilere Farsça öğretmek amacıyla yazdığı kitabıdır.

2.2. Âmuzgâr-ı Fârsî

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Rehnümâ-yı Füyûzât Mektebi'nde Farsça hocalığı yaparken öğrencilere sade ve kolay bir şekilde Farsça öğretmek amacıyla hazırladığı bir kitaptır.

2.3. Tadrîsât-ı Edebiyyeden Nazım ve Eşkâl-ı Nazım

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Dârüşşafaka'da öğretmenlik yaparken okuttuğu edebiyat ders notlarından oluşan bir eserdir.

2.4. Edebiyat Lügati

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Edebiyat Lügati Komisyonu'ndan ayrıldıktan sonra hazırlamış olduğu *Edebiyat Istılahları* kitabının kısaltılmış şeklidir.

3. Edebiyat Tarihi, Biyografi ve Şerhler

3.1. Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti

Şeyh Sa'dî-i Şirâzî'nin *Bostan* isimli mesnevisindeki *Somenat* öyküsüyle ilgili şiirin şerhidir.

3.2. Başlangıcından Tanzimat Devrine Kadar Edebiyat Tarihimize Dair

Manzum Bir Muhtıra

Edirneli Ali Güftî'nin *Güftî Tezkiresi* ve Ziya Paşa'nın *Harâbât Mukaddimesi*'ne benzer şekilde hazırlanmış bir eserdir.

⁵⁷ Kahraman, s. 408.

3.3. Fuzûlî'ye Dâir

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Fuzûlî ile ilgili olan bu eseri *Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar* serisinin ilk kitabıdır.

3.4. Şâir Nev'î ve Sûriyye Kasidesi

Nev'î'nin biyografisiyle beraber Şehzâde Mehmed'in 1582 yılındaki sünnet düğününün anlatıldığı kasidenin şerhidir.

3.5. Bâkî'ye Dâir

XVI. yüzyıl şairlerinden Bâkî hakkında yapılmış biyografi tarzında bir eserdir.

3.6. Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterizleri

Muhammed Şahin'in *Mesnevî*'yi eleştirmek için yazdığı *Mesnevî'nin Tenkidi* isimli eserinin ön sözüne Tâhirü'l-Mevlevî tarafından cevap olarak kaleme alınmış bir risâledir.⁵⁸

3.7. Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi

Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eseri Şeyhî'nin hayatı, eserleri ve *Harnâme* isimli mesnevîsi hakkında kaleme alınmıştır.

3.8. Mesnevî

Tâhirü'l-Mevlevî'nin 1923'te Fatih Camii'nde, 1948-1951 yılları arasında ise Süleymaniye Camii'nde verdiği *Mesnevî* derslerinin notlarıdır. Eser *Mesnevî*'nin beşinci cildinin ortalarına kadar gelmektedir.⁵⁹

3.9. Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin Şerhi Örnekleri

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Bâkî'nin *Sünbül Kasidesi* ile Kânûnî Sultan Süleyman'a kasideleri, Taşlıcalı Yahya'nın *Şehzade Mustafa Mersiyesi*, Nef'î'nin *Hotin Kasidesi*, Sabrî'nin *Ebûsaid Efendi Kasidesi*, Fuzûlî'nin *Şikâyetnâme* ve *Bağdat Kasidesi* gibi eserleri içine alan *Divan Edebiyatından Birkaç Parça ve İzahı* isimli basılmamış eserinin Şener Demirel tarafından yayımlanan halidir.⁶⁰

⁵⁸ Şentürk, s. 95.

⁵⁹ Kahraman, s. 409.

⁶⁰ Kahraman, s. 409.

3.10. Şâir Anıtları

Tâhirü'l-Mevlevî'nin görüştüğü ya da tanıdığı şairlerden otuz kadarının hal tercümelerini ve ölümlerine düştüğü tarihleri içeren bir eserdir.⁶¹

3.11. Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şâir Zâtî

Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eseri Âşık Çelebi'nin hayatı, kişiliği ve eserinin benzerleri arasındaki yerine değindikten sonra, tezkiresinde yer alan şairleri nasıl değerlendirdiğine örnek vermek amacıyla Zâtî'ye dair yazdıklarının sadeleştirilmesinden oluşmuştur.⁶²

3.12. Bursalı Gazâlî

Bursalı Gazâlî'nin hayatı ve kişiliği ile ilgili kaleme alınmış bir eserdir.

3.13. Kudemâ-yı Mevleviyye

Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn* isimli eserinde adı geçen 114 Mevlevî büyüğünün biyografilerini konu edinen bir eserdir.

3.14. Şükûfe-i Bahâristan

Molla Câmî'nin *Baharistan* isimli eserinde “Yedinci ravza”da adı geçen kırk şairin biyografilerinden oluşmaktadır.

3.15. Şâir Refî-i Kâlâyî

Şâir Mehmed Refî-i Kâlâyî'nin hayatı, kişiliği ve divanıyla ilgili bilgilerin verildiği bir eserdir.

3.16. Şâir Ali İffet

Tâhirü'l-Mevlevî'nin yakın arkadaşı Şâir Ali İffet Gençarap ile ilgili yazdığı bir eserdir.

⁶¹ Şentürk, s. 105.

⁶² Şentürk, s. 63.

4. Hâtıra, Mektup ve İzlenimler

4.1. *Yenikapı Mevlevîhânesi Postnişini Şeyh Celâleddin Efendi Merhum*

Tâhirü'l-Mevlevî bu eseri vefat eden şeyhi Mehmed Celâleddin Dede için kaleme almıştır.

4.2. *Matbuat Âlemindeki Hayatım*

Tâhirü'l-Mevlevî bu eserinde mektep, memuriyet ve neşriyat hayatında yaşadıklarını anlatmaktadır. Eserin adı *Matbuat Âlemindeki Hayatım* olsa da neşriyat alanındaki anılarına ayırdığı sayfalar eserin bir bölümünü oluşturmaktadır. Girdiği edebî ve bilimsel tartışmalara geniş bir yer ayırmıştır. Anılarının önemli bir bölümünü de İstiklal Mahkemesi'ne gönderildiğinde geçirdiği iki aylık tutukluluk dönemi oluşturmaktadır.⁶³

4.3. *Çilehâne Mektupları*

Tâhirü'l-Mevlevî'nin yirmi mektubu içeren bu eseri Yenikapı Mevlevîhânesi'nde geçirdiği çile döneminin bir ürünüdür.

4.4. *Edebî Mektuplar*

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Ahmet Talat Onay'a ve çeşitli kişilere yazdığı mektuplardan oluşan bir eserdir.

5. Roman

5.1. *Teşebbüs-i Şahsî*

Tâhirü'l-Mevlevî'nin yazdığı tek romanı olan eser aralarında kendisinin de olduğu, ortak bir gazete çıkarma teşebbüsünde bulunan birkaç acemî gencin düştükleri gülünç durumu alaycı bir ifade ile anlatmaktadır.⁶⁴

⁶³ Şentürk, s. 92.

⁶⁴ Şentürk, s. 111.

B. İslâm Tarihi ve Medeniyeti Eserleri

1. Târîh-i İslâm Sahâifinden

Tâhirü'l-Mevlevî'nin İslam tarihi ile ilgili makalelerinin bir araya getirilmesiyle oluşan bir eserdir.

2. Medâris-i İslâmiyye Talebesine Târih Hulâsaları

Tâhirü'l-Mevlevî'nin dergilerde yayımlanmış İslam tarihi ile ilgili bazı makalelerinden oluşan bir eserdir.

3. Cengiz ve Hülâgû Mezâlîmi

Tâhirü'l-Mevlevî eserini o yıllarda Türkçülük akımının etkisiyle Timur, Cengiz, Hülâgû gibi şahıslar arasında taraf tutulmasını eleştirmek için kaleme almıştır.⁶⁵

4. Hazret-i Peygamber ve Zamanı

Hz. Peygamber'in hayatının anlatıldığı bu eserde ashâb-ı kirâm, aşere-i mübeşşere, hilafet ve dört büyük mezhebin imamları hakkında da bilgiler verilmektedir.

5. İnsanlığın Büyük Önderi Resûl-i A'zam Hz. Muhammed (s.a.v.)'in Hal Tercümesi (Siyer-i Peygamberî)

Hz. Muhammed (s.a.v.)'in hayatının anlatıldığı bir eserdir. Tâhirü'l-Mevlevî Seyyid Ahmed Zeynî Dahlân'ın *Es-Sîretü'n-Nebevîye ve'l-Âsârü'l-Muhammedîye* isimli eserini tercümeyle başlamış fakat yarım kalmıştır. Yarım kalmış bu çalışması ve siyer kitaplarından yararlanarak yeni bir eser oluşturmuştur. Bu eser "Siyer-i Peygamberî" başlığıyla İslam Yolu Mecmûası'nda yayımlanmıştır.⁶⁶

⁶⁵ Şentürk, s. 65.

⁶⁶ Şentürk, s. 103-104.

6. Müslümanlıkta İbadet Tarihi

Tâhirü'l-Mevlevî bu eserinde namaz, oruç, zekat ve haccın tarihçelerinden bahsetmektedir.

7. Müslümanlığın Medeniyete Hizmetleri

Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eseri Dârü'l-Hilâfeti'l-Âliyye medreselerinde okuttuğu İslam tarihi ve İslam medeniyeti tarihi dersleri için hazırlanmıştır.

8. İslam Askerine

Birinci Dünya Savaşı sırasında askere cesaret vermek amacıyla Hz. Peygamber'in yaptığı savaşların anlatıldığı bir eserdir.

9. Kâili Bilinen Fıkralar

Mehmet Zeki Pakalın'ın fıkralarla ilgili (muhtemelen tarihe mâl olmuş fıkralar) hazırladığı bir kitap için Tâhirü'l-Mevlevî'den bildiği fıkraları istemesi üzerine Tâhirü'l-Mevlevî'nin eskilerden duyduğu fıkraları derleyerek Mehmet Zeki Pakalın'a verdiği bir çalışmadır.⁶⁷

10. Kamerî Aylara Dâir Mâlûmat

Kamerî aylarla ilgili tarihi bilgilerin verildiği ve o aylarda meydana gelen olayların anlatıldığı bir eserdir.

11. Siyer-i Enbiyâ (Târîh-i Enbiyâ)

Tâhirü'l-Mevlevî'nin Medresetü'l-İrşâd'da öğrencilere okuttuğu târîh-i enbiyâ dersleri için hazırlanmış bir eserdir.

12. Büyüklerimizden Bazı Zevat

Tâhirü'l-Mevlevî'nin sahâbe-i kirâmın önde gelenlerini tanıttığı yazılarının bir araya toplandığı bir eserdir.

⁶⁷ Şentürk, s. 86.

13. Hallâc-ı Mansûr'a Dâir

Tâhirü'l-Mevlevî bu eserini Hallâc-ı Mansûr hakkında bilgi vermek ve onun hakkında olan şüpheleri gidermek için kaleme almıştır.

C. Çevirileri

1. Afgan Emîri Abdurrahman Han

Afgan Emîri Abdurrahman Han'ın kendi diliyle kaleme aldığı anılarının Farsça'dan dilimize yapılmış bir tercümesidir.

2. Kafkas Mücâhidi Şeyh Şâmil'in Gazavâtı

Şeyh Şâmil'in hayatını ve gazâlarını Arapça olarak kaleme alan Muhammed Tâhir el-Karahî'den tercüme edilmiştir.

3. Hind Masalları

Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eseri Şeyh İnâyetullah Kenbû'nun *Bahâr-ı Dâniş* adlı Farsça eserinin tercümesidir.⁶⁸

4. Mir'âtü'l-Akâid

Molla Câmî'nin akâid ile ilgili yazmış olduğu aynı isimli eserinin tercümesidir.

5. Kur'an ve Mağz-ı Kur'an

Şah Abdurrahman'ın Farsça olarak kaleme aldığı aynı isimli eserinin tercümesidir.

6. Menâkıbü'l-Ârifîn'de Münderic Makâlât-ı Şems-i Tebrîzî'den On Faslı Tercümesi

Ahmed Eflâkî'nin *Menâkıbü'l-Ârifîn* isimli eserindeki Şems-i Tebrîzî'nin tasavvufî görüşlerinden oluşan on faslı Farsça'dan tercümesidir.

⁶⁸ Kahraman, s. 409.

7. Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi

Ahmet Remzi Akyürek tarafından *Mesnevî*'nin dua ile ilgili beyitleri seçilerek meydana getirilen *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ* isimli eserin Tâhirü'l-Mevlevî tarafından Farsça'dan yapılmış tercümesidir.

8. Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi

Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eseri Mîr Seyyid Ali bin Şihabeddîn el-Hemedânî'nin *Risâle-i Fütüvvetiyye* isimli eserinin Farsça'dan tercümesidir.

9. Nisâbü'l-Mevlevî Tercümesi

Şeyh İsmâil Ankaravî'nin *Nisâbü'l-Mevlevî* isimli eserinin Farsça'dan tercümesidir.

10. Sa'dî-i Şîrâzî'ye Dâir

Şeyh Sa'dî'nin *Gülistan* isimli eserinin baş kısmına Mirzâ Abdü'l-Azîm Garkânî tarafından yazılmış olan mukaddimenin Farsça'dan tercümesidir.

11. Tefsîr-i Hüseyinî Tercümesi

Mevlânâ Hüseyin Vâiz Sebzevârî'nin *Mevâhib-i Aliyye* isimli Farsça tefsirinin Bakara sûresinin sonuna kadar yapılmış olan tercümesidir.

12. Hind İhtilâli

Hindistan'da İngilizlere karşı yapılan ihtilal sırasında bir İngiliz kadınının başından geçenlerin anlatıldığı eserin Farsça'dan tercümesidir.

13. Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir Şah

Bir İngiliz tarafından yazılan bu eserin Farsça'ya tercümesi yapılmıştır. Daha sonra ise Tâhirü'l-Mevlevî tarafından Farsça'dan tercüme edilmiştir.⁶⁹

⁶⁹ Şentürk, s. 82-83.

İKİNCİ BÖLÜM

(İNCELEME)

A. Ahmet Remzi Akyürek ile Tâhirü'l-Mevlevî'nin Beyit Karşılaştırması

1. Ele Aldıkları Beyitler Arasındaki Farklılıklar

Ahmet Remzi Akyürek

Men ger ender mā me-kon **ber**-mā nazār

Ender ikrām u seḥā-yı ḥod niger

Ger segī kerdīm ey şīr-āferīn

Şīr rā megmār **ber-mā** z'īn kemīn

To be-zen yā Rabbenā āb-ı ṭahūr

Tā **şevēd** īn nār-ı 'ālem cümle nūr

Āb-ı deryā cümle der-fermān-ı tost

Āb u āteş ey **Ḥudā hem** ān-ı tost

Bī-ṭaleb to īn ṭalebmān dādeī

Bī-şumār u 'add 'aṭā **binhādeī**

Piş ez-ān k'īn ḥākhā ḥasfeş **konī**

Piş ez-ān **k'ān** bādhā nesfeş **konī**

Ey Ḥudā-yı bā-'**aṭā-yı** bā-vefā

Raḥm kon ber-'ömr-i refte ber-cefā

Yā ğiyāşe'l-musteġişīne'hdinā

Lā_efteḥāre **fi'l**-'ulūmi ve'l-ġinā

Bügzerān ez-cān-ı mā sū'u'l-każā'

Vā me-bor mā rā zi **ihvānu's-şafā'**

Yād dih mā rā suḥanhā-yı **dakīk**

Ki to rā raḥm āvered ān ey refīk

Tâhirü'l-Mevlevî

Men ger ender mā me-kon **der**-mā nazār

Ender ikrām u seḥā-yı ḥod niger

Ger segī kerdīm ey şīr-āferīn

Şīr rā megmār **mā rā** z'īn kemīn

To be-zen yā Rabbenā āb-ı ṭahūr

Tā **buved** īn nār-ı 'ālem cümle nūr

Āb-ı deryā cümle der-fermān-ı tost

Āb u āteş ey **Ḥudāvend** ān-ı tost

Bī-ṭaleb to īn ṭalebmān dādeī

Bī-şumār u 'add 'aṭā **fermüdeī**

Piş ez-ān k'īn ḥākhā ḥasfeş **koned**

Piş ez-ān **k'īn** bādhā nesfeş **koned**

Ey Ḥudā-yı bā-'**aṭā vü** bā-vefā

Raḥm kon ber-'ömr-i refte ber-cefā

Yā ğiyāşe'l-musteġişīne'hdinā

Lā_efteḥāre **bi'l**-'ulūmi ve'l-ġinā

Bügzerān ez-cān-ı mā sū'u'l-każā'

Vā me-bor mā rā zi **ihvān-ı şafā'**

Yād dih mā rā suḥanhā-yı **rakīk**

Ki to rā raḥm āvered ān ey refīk

Mā zi ḥod sūy-ı to gerdānīm ser
Çün **toṽı** ez-mā be-mā nezdīkter
Bā-çünin nezdīkī-i **dūrīm-i** dūr
Der-çünin tārīkī-i befrist-i nūr
Bī-ḥadī-i ḥı̇ş bugmār ey Kerīm
Ber-keji-i **bī-ḥadī** muştī le ʾīm

Behrimān nī behr-i ān luṭf-ı nuḥust
Ki to kerdī gümrehān rā bāz cust

Ez-heme nevmīd **geştēm** ey Ḥudā
Evvel ü āḥir toyī vü müntehā

Ey kerīm ü ey raḥīm-i sermedī
Der-güzār ez-bedsegālān **ān** bedī

Ey Ḥudā-yı **rāzdān-ı** ḥoş-saḥon
‘Ayb-ı kār-ı **bed** zi mā pinhān me-kon

Evvel ü āḥir **toṽı** mā der-miyān
Hıç-i hıçı ki ne-yāyed der-beyān

Çün be-mā bŷyī resānīdī ez-īn
Ser me-bend **ān** meşk rā ey Rabb-i dīn

Ey du‘ ā nā-**kerde** ez-to müstecāb
Dāde dil-rā her demī şad-fetḥ-i bāb

Ey **ḳadīm-i** rāzdān-ı Zŷl-minen
Der-reh-i to ‘ācizīm ü mŷmteḥan

Kār-ı to tebdīl-i a‘yān u ‘aṭā
Kār-ı **mā** sehvest u nisyān u ḥaṭā

Ey ki ḥāk-i şŷre rā to nān **konī**
V’ey ki nān-ı mŷrde rā to cān **konī**

Mā zi ḥod sūy-ı to gerdānīm ser
Çün **toyı** ez-mā be-mā nezdīkter
Bā-çünin nezdīkī-i **dūrīm u** dūr
Der-çünin tārīkī-i befrist-i nūr
Bī-ḥadī-i ḥı̇ş bugmār ey Kerīm
Ber-keji-i **bī-ḥad-i** muştī le ʾīm

Behr-i mā nī behr-i ān lutf-ı nuḥust
Ki to kerdī gümrehān rā bāz cust

Ez-heme nevmīd **geştīm** ey Ḥudā
Evvel ü āḥir toyī vü müntehā

Ey kerīm ü ey raḥīm-i sermedī
Der-güzār ez-bedsegālān **īn** bedī

Ey Ḥudā-yı **rāzdān u** ḥoş-saḥon
‘Ayb-ı kār-ı **mā** zi mā pinhān me-kon

Evvel u āḥir **toyı** mā der-miyān
Hıç-i hıçı ki ne-yāyed der-beyān

Çün be-mā bŷyī resānīdī ez-īn
Ser me-bend **īn** meşk rā ey Rabb-i dīn

Ey du‘ ā nā-**goṫte** ez-to müstecāb
Dāde dil-rā her demī şad-fetḥ-i bāb

Ey **ḳadīm u** rāzdān-ı Zŷl-minen
Der-reh-i to ‘ācizīm ü mŷmteḥan

Kār-ı to tebdīl-i a‘yān u ‘aṭā
Kār-ı **men** sehvest u nisyān u ḥaṭā

Ey ki ḥāk-i şŷre rā to nān **dihī**
V’ey ki nān-ı mŷrde rā to cān **dihī**

Ender ân kārī ki dāred **ân** necāt
 Qā'imī dih nefis rā baḥṣiṣ ḥayāt
 Şabrşān baḥş u **kefe** mīzāngerān
 Vārehānşān ez-dem-i şüretgerān
 'Afv kon **z'in** nāqışān-ı tenperest
 'Afv ez-deryā-yı 'afv evlāterest
 Bāzşān vaqt-i seḥer perrān konī
Bāzşeb maḥbūs-ı in ebdān konī
 Men zi destān u zi mekr-i dil çünān
 Māt geştem ki be-māndem ez-**nişān**
 Cezb-i yek-**rāhe-şırātu'l-mustaḳīm**
 Bih zi dü-rāh-ı tereddüd ey Kerīm
 Tā be-key in ibtilā yā Rabb me-kon
Mezhebīyem baḥş u deh mezheb me-kon
 Befken ez-men ḥiml-ı nā-hemvār rā
 Tā be-**bīnīm** ravza-ı envār rā
 Ey **dehende-**'aqlhā feryād-res
 Tā ne-ḥ'āhī to ne-ḥ'āhed hiç kes
 Hem taleb ez-**tost** u hem ân nīkūyī
 Mā kiyīm evvel **toḃī** āḥir **toḃī**
 Ey be-kerde yār her aḡyār rā
Ey be-dāde ḥil' at-i gül ḥār rā
 İn du'ā **rā** emr kerdī z'ibtidā
 Verne ḥākī rā çi **zehre in** budī
 Ey Ḥudā bugmār ḳavmī raḥm-mend
Tā zi şandūk-ı beden mā rā herend

Ender ân kārī ki dāred **o** necāt
 Qā'imī dih nefis rā baḥṣiṣ ḥayāt
 Şabrşān baḥş u **kefey** mīzāngerān
 Vārehānşān ez-dem-i şüretgerān
 'Afv kon **in** nāqışān-ı tenperest
 'Afv ez-deryā-yı 'afv evlāterest
 Bāzşān vaqt-i seḥer perrān konī
Tā be-şeb maḥbūs-ı in ebdān konī
 Men zi destān u zi mekr-i dil çünān
 Māt geştem ki be-māndem ez-**figān**
 Cezb-i yek-**rāhey şırāt-ı mustaḳīm**
 Bih zi dü-rāh-ı tereddüd ey Kerīm
 Tā be-key in ibtilā yā Rabb me-kon
Mezhebīem baḥş u deh mezheb me-kon
 Befken ez-men ḥiml-ı nā-hemvār rā
 Tā be-**bīnem** ravza-ı envār rā
 Ey **dehende-i** 'aqlhā feryād-res
 Tā ne-ḥ'āhī to ne-ḥ'āhed hiç kes
 Hem taleb ez-**tost** hem ân nīkūyī
 Mā kiyīm evvel **toyī** āḥir **toyī**
 Ey be-kerde yār her aḡyār rā
V'ey be-dāde ḥil' at-i gül ḥār rā
 İn du'ā **to** emr kerdī z'ibtidā
 Verne ḥākī rā çi **zehrey ân** budī
 Ey Ḥudā bugmār ḳavmī raḥm-mend
Ki zi şandūk-ı beden mā rā herend

2. Ahmet Remzi Akyürek'in Seçtiği Beyitler Arasında Olmayıp Tâhirü'l-Mevlevî'nin Şerh Ettiği Beyitler

Mā der īn enbār gendüm mī-konīm
Gendüm-i cem' āmede güm mī-konīm
Mī-neyendişim āhır mā be-hüş
K'ın hālel der-gendüme ez-mekr-i mūs
Mūs tā enbār-ı mā hufre zedest
Ez-feneş enbār-ı mā vīrān şodest
Ger ne mūşī düzd der-enbār-ı māst
Gendüm-i a' māl-i çil sālē kücāst
Rīze rīze şıdk-ı her rūze çerā
Cem' mī-nāyed der-īn enbār-ı mā
Mā çü çengim u to zaḥme mī-zenī
Zārī ez-mā nī to zārī mī-konī
Mā çü nāyīm u nevā der-mā zi tost
Mā çü kūhīm u şadā der-mā zi tost
Mā ' ademhāyīm u hestihā-yı mā
To vücūd-ı muṭlaķī fānī-nümā
Mā heme şīrān velī şīr-i ' alem
Ḥamleşān ez-bād bāşed dem-be-dem
Bād-ı mā vü būd-ı mā ez-dād-ı tost
Hestī-i mā cümle ez-īcād-ı tost
Lezzet-i hestī nümūdī nīst rā
' Āşık-ı ḥod kerde būdī nīst rā
Lezzet-i in' ām-ı ḥod rā vā me-gīr
Nuql u bāde vü cām-ı ḥod rā vā me-gīr

Ez-‘ademhā sūy-ı hestī her zemān
Hest yā Rabb kārvān der-kārvān
Ey muḥibb-i ‘afv ez-mā ‘afv kon
Ey ṭabīb-i renc-i nāsūr-ı kuhen
Mā çü maşnū‘ım u şānī‘ nīstīm
Cüz zebūn u cüz ki ḳānī‘ nīstīm
Mā heme nefsi vü nefsi mī-zenīm
Ger ne-ḥ‘ānī mā heme ehrīmenīm
Z’ān zi ehrīmen rehīdestīm mā
Ki ḥarīdī cān-ı mā rā ez-‘amā
To ‘aşā-keş her ki rā ki zindegīst
Bī-‘aşā vü bī-‘aşā-keş kūr çīst
Ġayr-ı to her çı ḥoşest u nā-ḥoşest
Ādemī sūzest u ‘ayn-ı āteşest
Her ki rā āteş penāh u puşt şod
Hem Mecūsī geşt hem Zerduşt şod
Kullu şey’in mā ḥala’llāh bāṭılun
İnne faẓla’llāhi ġaymun hāṭılun
Kīmyā dārī ki tebdīleş konī
Gerçi cūy-ı ḥūn buved Nīleş konī
İnçünīn mīnāgerihā kār-ı tost
İnçünīn iksīrhā esrār-ı tost
Āb rā vü ḥāk rā ber-hem zedī
Z’āb u gil naḳş-ı ten-i Ādem zedī
Nisbeteş dādī vü cuft u ḥāl u ‘amm
Bā-hezār endīşe vü şādī vü ġamm

Bāz ba' zī rā rehāyī dādeī
Z'in ġamm u šādī cudāyī dādeī
Bordeī ez-ħ'iş u peyvend u sirişt
Kerdeī der-çeşm-i o her ħüb zişt
Ey Ĥudā-yı men fedāyet cān-ı men
Cümle ferzendān u ħānmān-ı men
Der-miyān-ı ħūn u rūde fehm u 'aql
Cüz zi ikrām-ı to netvān kerd naql
Ez-dü-pāre pīh in nūr-ı revān
Mevc-i nūreş mī-zened ber-āsmān
Gūşt-pāre ki zebān āmed ez-o
Mī-reved seylāb-ı ħikmet hemçü cū
Sūy-ı sūrāḫī ki nāmeş gūşhāst
Tā be-bāġ-ı cān ki mīveş ħūşhāst
Ente sırrun kāşifun esrārenā
Ente fecrun mufcirun enhārenā
Yā ħafīyye'z-zāti maḥsūse'l-'aṭā
Ente ke'l-mā'i ve naḫnu ke'r-reḫā'
Ente ke'r-rīḫi ve naḫnu ke'l-ġubār
Taḫtefi'r-rīḫu ve ġabrāhā cihār
To behārī mā çü bāġ-ı sebz-i ħoş
O nihān u āşikāre baḫşişeş
To çü cānī mā mişāl-i dest u pā
Ḳabz u başt-ı dest ez-cān şod revā
To çü 'aqlī mā mişāl-i in zebān
In zebān ez-'aql dāred şad-beyān

To mişāl-i şādī vü mā ḥandeīm
Ki netīcey şādī-i ferḥundeīm
Cünbiş-i mā her demī şad-eşhedest
Ki güvāh-ı Zü'l-celāl-i sermedest
Gerdiş-i sengāsiyā der-ıztırāb
Eşhedu ʿāmed ber-vücūd-ı cūy-ı āb
Ey birūn ez-vehm u kāl u kıl-i men
Ḥāk ber-farq-ı men u temşil-i men
Bende neşkībed zi taşvīr-i ḥoşet
Her demet gūyed ki cānem mefreşet
Ki cezā izhār-ı cürm-i men buved
K'ez siyāset düzdiyem zāhir şeved
‘Afv kon ey ‘afv der-şandūk-ı to
Sābık-ı luţfi heme mesbūk-ı to
Men ki bāşem ki be-gūyem ‘afv kon
Ey to sultān ḥulāşa-ı emr-i kun
Men ki bāşem ki buvem men bā-menet
Ey girifte cümle menhā dāmenet
Hem du‘ā ez-men revān kerdī çü āb
Hem şebāteş baḥş u dāreş müstecāb
Hem to budī evvel ārendey du‘ā
Hem to bāş āḥir icābet rā recā
Çün ḥalaqtu'l-ḥalqe key yurbeḥ ‘aley
Luţf-ı to fermūd ey kayyūm u ḥayy
Lā le'en erbaḥ ‘aleyhim cūd-ı tost
Ki şeved z'o cümle nākışhā dürüst

Per zenān bār-1 diger der-vaqt-i şām
Mî-perend ez-‘ aşk-1 ān eyvān u bām
Tā ki ez-ten tār-1 vuşlat bugsilend
Pîş-i to āyend k’ez to muqbilend
Per zenān emīn zi rec‘ -i ser-nigūn
Der-hevā ki ĵinnā ileyhi rāci‘ ūn
Īn gürūh-1 mücrimān hem ey mecīd
Cümle serhāşān be-dīvārī resīd
Ber-ḥaṭā vü cürm-i ḥod vāqıf şodend
Gerçi māt-1 ka‘ beteyn-i şeh budend
Rū be-to kerdend eknūn āh konān
Ey ki luḫfet mücrimān rā reh konān
Rāh dih ālūdegān rā el‘ acel
Der-Furāt-1 ‘afv u ‘ayn-1 muḡtesel
Tā ki ḡusl ārend z’ān cürm-i derāz
Der-şaf-1 pākān revend ender nemāz
Ender ān şafhā zi endāze birūn
Ġarḳagān-1 nūr-1 naḥnu’ş-şāffūn
Gerçi beşkestend cāmet ḳavm-i mest
Ānki mest ez-to buved ‘özriş hest
Mestī-i işān be-iḳbāl u be-māl
Nī zi bāde-i tost ey şirīn fi‘ āl
Ey şehenşeh mest-i taḫşīş-i toend
‘Afv kon ez-mest-i ḥod ey ‘afvmend
Lezzet-i taḫşīş-i to vaqt-i ḫiṭāb
Ān koned ki nāyed ez-şad ḥum şarāb

Çünkü mestem kerdeî haddem me-zen
Şer^c mestân rā ne-bîned had zeden
Çün şevem hüşyār āngāhem be-zen
Ki ne-h^çāhem gešt hōd hüşyār men
Her ki ez-cām-ı to hord ey Zü'l-minen
Tā ebed rest ez-huş u ez-had zeden
Kūhhā çün zerrehā sermest-i to
Noқта vü pergār u haṭ der-dest-i to
Āb-ı aşk-ı to çü mā rā dest dād
Āb-ı hayvān şod be-pîş-i mā kesād
Z'āb-ı hayvān hest her cān rā nevī
Lîk āb-ı hayvānī tovī
Z'in dü-reh gerçi heme maqşad toyī
Lîk hōd cān kenden āmed in düyī
Z'in dü-reh gerçi be-cüz to 'azm nîst
Lîk hergiz rezm hemçün bezm nîst
Hemçü ān Aşhāb-ı Kehf ez-bāğ-ı cūd
Mî-çerem zi ikāz ne bel hum rükūd
Huṭte bāşem ber-yemîn u [ber] yesār
Ber-ne-gerdem cüz çü gū bî-ihtiyār
Hem be-taklîb-i to tā zātu'l-yemîn
Yā sūy-ı zātu'ş-şimāl ey Rabb-i dîn
Şad-hezārān sāl bûdem der-meṭār
Hemçü zerrāt-ı hevā bî-ihtiyār
Ger ferāmūşem şodest ān vaḳt u ḥāl
Yādgārem hest der-h^çāb irtihāl

Mî-rehem z'ın çârmîh-i çâr şâh
Mî-cehem der-mesrah-ı cân z'ın menâh
Şîr-i ân eyyâm-ı mâżihâ-yı hüd
Mî-çeşem ez-dâye-i h'âb ey Şamed
Cümle 'âlem z'ih̄tiyâr [u] hest-i hüd
Mî-gürîzed der-süy-ı sermest-i hüd
Tâ demî ez-hüşyârî vârehend
Neng-i hamr u zemr ber-höd mî-nihend
Cümle dânistê ki in hestî fahest
Fikr u zîkr-i ih̄tiyârî dūzahest
Mî-gürîzend ez-hödî der-bî-hödî
Yâ be-mestî yâ be-şuğl ey mühtedî
Nefs râ z'ân nîstî vâ mî-keşî
Z'ânki bî-fermân şod ender bî-huşî
Leyse li'l-cinni velâ li'l-insi en
Tenfuzū min habs-i aq̄târî'z-zemen
Lâ nüfūz illâ bisultâni'l-hüdâ
Min tecāvîfi's-semāvâti'l-'alâ
Lâ hüdâ illâ bisultânin yaq̄i
Min hîrâsi's-şuhbi rûhe'l-mütteqî
Hiç kes râ tâ ne-gerded o fenâ
Nîst reh der-bârgâh-ı kibriyâ
Z'ın havâle raḡbet efzâ der-sücūd
Kâhili-i cebr mefrist u humūd
Dîde râ nâ-dîde hüd engâstem
Bâz zenbîl-i du'â ber-dâstem

În elif v'în mîm ümm-i bûd-ı mâst
Mîm-i ümm tengest elif z'o tergedâst
Der-zemân-ı bî-huşî hûd hiç men
Der-zemân-ı hûş ender pîç men
Hîç-i dîger ber-çünîn hîçî me-nih
Nâm-ı devlet ber-çünîn pîçî me-nih
Hûd ne-dârem hiç bih sâzed merâ
Çün zi vehm-i dâremest in şad-‘ anâ
Hem der-âb-ı dîde ‘ uryân bîstem
Ber-der-i to çünki dîde nîstem
Âb-ı dîdey bende-i bî-dîde râ
Sebze-i bâhş u nebâtî z'în çerâ
V'er ne-mâned âb âbem dih zi ‘ ayn
Hemçü ‘ ayneyn-i nebî heţţâleteyn
Çeşm-i men ez-çeşmhâ bugzîde şod
Tâ ki der-şeb âfîtabem dîde şod
Luţf-ı ma‘ rûf-ı to bûd ân ey bihî
Pes kemâlu'l-birri fî itmâmihi
Rabb-i etmim nûrenâ fi's-sâhire
V'incinâ min mufzîhâti'l-kâhire
Yâr-ı şeb râ rûz mehcûrî me-dih
Cân-ı kurbet dîde râ dûrî me-dih
Bu‘ d-ı to mergîst bā-derd u nekāl
Hâşşa bu‘ dî ki buved ba‘ de'l-vişāl
Ânki dîdestet me-kon nâ-dîdeş
Âb zen ber-sebze-i pālîdeş

Men ne-kerdem lâubâlî der-reviş
To me-kon hem lâubâlî der-ğaliş
Dîd-i rûy-ı cüz to şod gull-ı gulû
Kullu şey 'in mâ ħala'llâh bâtılu

3. Ahmet Remzi Akyürek'in Seçtiği Beyitler Arasında Olup Tâhirü'l-Mevlevî'nin Şerh Etmediği Beyitler

Çatre-i dâniş ki baĥşîdî zi pîş
Muttaşıl gerdân be-deryâhâ-yı ħ'îş
Yâ Rabb in baĥşîş ne ħadd-i kâr-ı mâst
Luţf-ı to luţf-ı ħafî râ ħod sezâst
Şükr ez-nî mîve ez-çüb âverî
Ez-menî mürde büt-i ħüb âverî

B. Ahmet Remzi Akyürek'in Seçtiği Beyitler ile Mehmet Kanar'ın Hazırladığı Eser⁷⁰ Arasındaki Farklılıklar

Ahmet Remzi Akyürek

Ey **kemîne** baĥşîşet mülk-i cihân
Men çî güyem çün to mî-dânî nihân
Şad-hezârân dâm u **dânest** ey Ĥudâ
Mâ çü murğân-ı ħarîş-i bî-nevâ
Dem-be-dem **pâ**-beste-i dâm-ı nevîm
Her yekî ger bâz u sîmurğî şevîm
Men ger ender mâ me-kon **ber**-mâ nazâr
Ender ikrâm u seĥâ-yı ħod niger
Ey Ĥudâ **benmâ to cân râ** ân maĥâm
K'ender o bî-ħarf mî-rüyed kelâm

Mehmet Kanar

K'ey kemîne-i baĥşîşet mülk-i cihân
Men çî güyem çün to mî-dânî nihân
Şad-hezârân dâm u **dâne est** ey Ĥudâ
Mâ çü murğân-ı ħarîş-i bî-nevâ
Dem-be-dem **mâ**-beste-i dâm-ı nevîm
Her yekî ger bâz u sîmurğî şevîm
Men ger ender mâ me-kon **der**-mâ nazâr
Ender ikrâm u seĥâ-yı ħod niger
Ey Ĥudâ **cân râ to benmâ** ân maĥâm
Ki der-o bî-ħarf mî-rüyed kelâm

⁷⁰ Mevlânâ Celâleddini Rûmî, *Mesnevi*, Farsça'dan çev. Prof. Dr. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yay., 2. Baskı, İstanbul 2014.

Āb-1 deryā cümle der-fermān-1 tost
 Āb u āteş ey **Hudā hem** ān-1 tost
 Bî-ṭaleb to īn ṭalebmān dādeī
Bî-şumār u ‘add’ aṭā binhādeī
 Pîş ez-ān k’īn ḥākhā ḥasfeş **konī**
 Pîş ez-ān **k’ān** bādhā nesfeş **konī**
 Gerçi çün nesfeş **koned** to ḳādirī
 Keş ez-īşān vāsītānī vāherī
 Ḳaṭreī k’o der-hevā şod yā **ki rīḥt**
 Ez-ḥazīney ḳudret-i to key girīḥt
 Şad-hezārān **zidd-1 zidd** rā mī-koşed
 Bāzşān **fażl-1** to bīrūn mī-keşed
 Ey Hudā-yı bā-‘ aṭā-yı bā-vefā
 Raḥm kon ber-‘ ömr-i refte **ber-cefā**
 Perdeī settār ez-mā **vā** me-gīr
 Bāş ender **imtiḥān mā rā** mucīr
 Yā ğıyāşe’l-mustegīşīne’hdinā
 Lā efteḥāre **fi’l-**‘ ulūmi ve’l-ġinā
 Būgzerān ez-cān-1 mā sū’u’l-ḳazā’
 Vā me-bor mā rā zi **iḥvānu’ş-şafā’**
 Dest-i mā çün pāy-1 mā rā mī-ḥored
 Bī-emān-1 to kesī cān **key** bered
 Ey müyesser kerde **ber-mā** der-cihān
 Suḥre vü **biġār ez-mā** vārehān
 Ey Hudā **īn seng-dil rā** mūm kon
Nāleş rā to ḥoş u merḥūm kon

Āb-1 deryā cümle der-fermān-1 tost
 Āb u āteş ey **Hudāvend** ān-1 tost
 Bî-ṭaleb to īn ṭalebmān dādeī
Genc-i iḥsān ber-heme bugşādeī
 Pîş ez-ān k’īn ḥākhā ḥasfeş **konend**
 Pîş ez-ān **k’īn** bādhā nesfeş **konend**
 Gerçi çün nesfeş **konend** to ḳādirī
 Keş ez-īşān vāsītānī vāherī
 Ḳaṭreī k’o der-hevā şod yā **be-rīḥt**
 Ez-ḥazīney ḳudret-i to key girīḥt
 Şad-hezārān **zidd zidd** rā mī-koşed
 Bāzşān **ḥük-1** to bīrūn mī-keşed
 Ey Hudā-yı bā-‘ aṭā-yı bā-vefā
 Raḥm kon ber-‘ ömr-i refte **der-cefā**
 Perdeī settār ez-mā **ber**-me-gīr
 Bāş ender **imtiḥān-1 mā** mucīr
 Yā ğıyāşe’l-mustegīşīne’hdinā
 Lā efteḥāre **bi’l-**‘ ulūmi ve’l-ġinā
 Būgzerān ez-cān-1 mā sū’u’l-ḳazā’
 Vā me-bor mā rā zi **iḥvān-1 rızā**
 Dest-i mā çün pāy-1 mā rā mī-ḥored
 Bī-emān-1 to kesī cān **çün** bered
 Ey müyesser kerde **mā rā** der-cihān
 Suḥre vü **biġār-1 mā rā** vārehān
 Ey Hudā **sengīndil-i mā** mūm kon
Nāle-i mā rā ḥoş u merḥūm kon

Dest-gîr ez-dest-i mâ mâ râ be-her
Perde râ ber-dâr u **perdey** mâ me-der
Ez-çü mâ bî-çâregân in bend-i saht
Ki güşâyed **cüz to ey sultân-ı baht**
Mâ zi hod süy-ı to gerdânîm ser
Çün **to vî** ez-mâ be-mâ nezdikter
În du' â hem başış u ta' lîm-i tost
Verne der-külhen gülistân ez-çi rost
Haqq-ı ân **kudret** ki ber-telvîn-i mâ
Raḥmetî kon ey emîr-i levnhâ
Bî-ḥadî-i ḥîş bugmâr ey Kerîm
Ber-keji-i **bî-ḥadî** muştî le'îm
Behrimân nî behr-i ân luḥf-ı nuḥust
Ki to kerdî gümrehân râ bâz cust
Çün numûdî kudretet bunmây raḥm
Ey nihâde raḥmhâ der-**şahm u lahm**
Râh râ ber-mâ çü bustân kon laḥîf
Maqsad-ı mâ **bâş hem to** ey şerîf
Ez-heme nevmîd geştîm ey Hudâ
Evvel ü âḥîr **to vî** vü müntehâ
Ey kerîm ü ey raḥîm-i sermedî
Der-güzâr ez-bedsegâlân **ân** bedî
Mâ zi **hırş u âz** hod râ sūḥtîm
V'în du' â râ hem zi to âmūḥtîm
Güş-ı mâ gîr u **der-ân** meclis keşân
K'ez **hakikat** mî-çesed in ser-hoşân

Dest-gîr ez-dest-i mâ mâ râ be-her
Perde râ ber-dâr u **perde-i** mâ me-der
Ez-çü mâ bî-çâregân in bend-i saht
Ki güşâyed **ey şeh-i bî-tâc u taht**
Mâ zi hod süy-ı to gerdânîm ser
Çün **toyî** ez-mâ be-mâ nezdikter
În du' â hem başış u ta' lîm-i tost
Gerne der-külhen gülistân ez-çi rost
Haqq-ı ân **kuvvet** ki ber-telvîn-i mâ
Raḥmetî kon ey emîr-i levnhâ
Bî-ḥadî-i ḥîş bugmâr ey Kerîm
Ber-keji-i **bî-ḥad-i** muştî le'îm
Behr-i mâ nî behr-i ân luḥf-ı nuḥust
Ki to kerdî gümrehân râ bâz cust
Çün numûdî kudretet bunmây raḥm
Ey nihâde raḥmhâ der-**lahm u şahm**
Râh râ ber-mâ çü bustân kon laḥîf
Menzil-i mâ **hod to bâşî** ey şerîf
K'ez heme nevmîd geştîm ey Hudâ
Evvel ü âḥîr **to vî** vü müntehâ
Ey kerîm ü ey raḥîm-i sermedî
Der-güzâr ez-bedsegâlân **în** bedî
Mâ zi **âz u hırş** hod râ sūḥtîm
V'în du' â râ hem zi to âmūḥtîm
Güş-ı mâ gîr u **bedân** meclis keşân
K'ez **rahikat** mî-ḥorend ân ser-hoşân

Ez-to nüşend er **zükür u** er inās
 Bî-dirîgî der-‘aṭā yā müstegās
 Ey du‘ ā nā-**kerde** ez-to müstecāb
 Dāde dil-rā her demî şad-feth-i bāb
Her dil-i sergeşte rā tedbîr baḡş
 V’în kemānhā-yı dü to rā tîr baḡş
 Ey mübeddel kerde ḡākî rā be-zer
 ḡāk-i dîger rā **nümûde** bu’l-beşer
 Kār-ı to tebdîl-i a‘ yān u ‘aṭā
 Kār-ı **mā** sehvest u nisyān u ḡaṭā
 Sehv u nisyān rā mübeddel kon be-‘ilm
 Men heme **cehlem** merā **dih** şabr u ḡilm
 Ey **dehende** küt u temkîn u şebāt
 ḡalk rā z’în bî-şebātî dih necāt
 Şabrşān baḡş u **kefe** mîzāngerān
 Vārehānşān ez-**dem**-i şüretgerān
 Yā İlāhî sukkiret ebşārunā
 Fā‘ fu ‘annā uşķilet **evzārunā**
 Rabbi evzi‘ nî **en eşkuru** mā erā
 Lā tu‘ aḡķib ḡasreten lî in mezā
 ‘Afv kon z’în **nāķışān**-ı tenperest
 ‘Afv ez-deryā-yı ‘afv evlāterest
 ‘Afv-ı ḡalkān hemçü **cüy u** hemçü seyl
 Hem **ber-ān deryā hemî** tāzend ḡayl
 Bāzşān vaḡt-i seḡer perrān konî
Bāzşeb maḡbūs-ı in ebdān konî

Ez-to nüşend er **zükürend** er inās
 Bî-dirîgî der-‘aṭā yā müstegās
 Ey du‘ ā nā-**gofte** ez-to müstecāb
 Dāde dil-rā her demî şad-feth-i bāb
În dil-i sergeşte rā tedbîr baḡş
 V’în kemānhā-yı dü to rā tîr baḡş
 Ey mübeddel kerde ḡākî rā be-zer
 ḡāk-i dîger rā **be-kerde** bu’l-beşer
 Kār-ı to tebdîl-i a‘ yān u ‘aṭā
 Kār-ı **men** sehvest u nisyān u ḡaṭā
 Sehv u nisyān rā mübeddel kon be-‘ilm
 Men heme **ḡilmem** merā **kon** şabr u ḡilm
 Ey **dehende-i** küt u temkîn u şebāt
 ḡalk rā z’în bî-şebātî dih necāt
 Şabrşān baḡş u **kefe-i** mîzāngerān
 Vārehānşān ez-**fen**-i şüretgerān
 Yā İlāhî sukkiret ebşārunā
 Fā‘ fu ‘annā uşķilet **evzāruhā**
 Rabbi evzi‘ nî **lişukri** mā erā
 Lā tu‘ aḡķib ḡasreten lî in mezā
 ‘Afv kon z’în **bendegān**-ı tenperest
 ‘Afv ez-deryā-yı ‘afv evlāterest
 ‘Afv-ı ḡalkān hemçü **cü vü** hemçü seyl
 Hem **bedān deryā-yı ḡod** tāzend ḡayl
 Bāzşān vaḡt-i seḡer perrān konî
Tā be-şeb maḡbūs-ı in ebdān konî

El-ğiyās ey to ğiyāsu'l-mustegīs
Z'in dü-**şāhe** ihtiyārāt-ı habīs
Men zi destān u zi mekr-i dil çünān
Māt geştem ki be-māndem ez-**nişān**
Men ki bāşem çarḥ bā-şad kār u bār
Z'in kemīn **feryād kerd ez-ihtiyār**
K'ey Hudāvend-i kerīm [u] bordbār
Dih emānem z'in dü-**şāhe**-ihtiyār
Cezb-i yek-**rāhe**-şırāṭu'l-mustaķīm
Bih zi dü-rāh-ı tereddüd ey Kerīm
İbtilāyem mī-konī āh el-ğiyās
Ey zükür ez-**ibtilāyet** çün inās
Tā be-key īn ibtilā yā Rabb me-kon
Mezhebīyem baḥş u deh mezheb me-kon
İşterīem lāġar u **hem** puştrīş
Z' ihtiyār-ı hemçü pālān şekl-i ḥ'īş
Befken ez-men ḥiml-i nā-hemvār rā
Tā be-**bīnīm** ravza-ı **envār** rā
Ey **dehende-** aḳlhā feryād-res
Tā ne-ḥ'āhī to ne-ḥ'āhed hiç kes
Hem ṭaleb ez-tost u hem ān **nīkūyī**
Mā kiyīm evvel tovī āḥir tovī
Hem to gūy u hem to bişnev hem to bāş
Mā heme lāşīm bā-çendīn terāş
Ey be-kerde yār her aġyār rā
Ey be-dāde ḥil'at-i gül ḥār rā

El-ğiyās ey to ğiyāsu'l-mustegīs
Z'in dü-**şāhe-i** ihtiyārāt-ı habīs
Men zi destān u zi mekr-i dil çünān
Māt geştem ki be-māndem ez-**figān**
Men ki bāşem çarḥ bā-şad kār u bār
Z'in kemīn **bugrīht ya' nī** ihtiyār
K'ey Hudāvend-i kerīm u bordbār
Dih emānem z'in dü-**şāhe-i** ihtiyār
Cezb-i yek-**rāhe-i** şırāṭu'l-mustaķīm
Bih zi dü-rāh-ı tereddüd ey Kerīm
İbtilāem mī-konī āh el-ğiyās
Ey zükür ez-**ibtilā'āt** çün inās
Tā be-key īn ibtilā yā Rabb me-kon
Mezhebīem baḥş u deh mezheb me-kon
İşterīyem lāġarī vü puştrīş
Z' ihtiyār-ı hemçü pālān şekl-i ḥ'īş
Befken ez-men ḥiml-i nā-hemvār rā
Tā be-**bīnem** ravza-ı **ebrār** rā
Ey **dehende-i** aḳlhā feryād-res
Tā ne-ḥ'āhī to ne-ḥ'āhed hiç kes
Hem ṭaleb ez-tost u hem ān **nīkūvī**
Mā kiyīm evvel tovī āḥir tovī
Hem be-gū to hem to bişnev hem to bāş
Mā heme lāşīm bā-çendīn terāş
Ey be-kerde yār her aġyār rā
V'ey be-dāde ḥil'at-i gül ḥār rā

İn du‘ā **rā** emr kerdī z’ibtidā
Verne ḥākī rā çı **zehre** in budī
Çün elif çizī ne-dārem ey Kerīm
Cüz dili **v’ān** tengter ez-çeşm-i mīm
Ey müşīr-i mā to ender ḥayr u şer
Ez-**işārethā-yı** dilmān bī-ḥaber
Ey Ḥudā bugmār ḳavmī **rahm**-mend
Tā zi şandūḳ-ı **beden mā rā herend**

İn du‘ā **to** emr kerdī z’ibtidā
Verne ḥākī rā çı **zehre-i** in budī
Çün elif çizī ne-dārem ey Kerīm
Cüz dili **dil** tengter ez-çeşm-i mīm
Ey müşīr-i mā to ender ḥayr u şer
Ez-**işārethāt** dilmān bī-ḥaber
Ey Ḥudā bugmār ḳavmī **rūḥ**-mend
Tā zi şandūḳ-ı **bedenmān vāherend**

C. Tâhirü’l-Mevlevî’nin Şerh Ettiği Beyitler ile Mehmet Kanar’ın Hazırladığı Eser Arasındaki Farklılıklar

Tâhirü’l-Mevlevî

Ey **kemīne** baḥşışet mülk-i cihān
Men çı güyem çün to mī-dānī nihān
Şad-hezārān dām u **dānest** ey Ḥudā
Mā çü murḡān-ı ḥarīş-i bī-nevā
Dem-be-dem **pā**-beste-i dām-ı nevīm
Her yekī ger bāz u sīmurḡī şevīm
Müş tā enbār-ı mā ḥufre zedest
Ez-feneş enbār-ı mā vīrān şodest
Ey Ḥudā **benmā to cān rā** ān maḳām
K’ender o bī-ḥarf mī-rüyed kelām
Ger segī kerdīm ey şīr-āferīn
Şīr rā megmār **mā rā z’in** kemīn
To be-zen yā Rabbenā āb-ı ṭahūr
Tā **buved** in nār-ı ‘ālem cümle nūr
Bī-ṭaleb to in ṭalebmān dādeī
Bī-şumār u ‘add ‘aṭā fermūdeī

Mehmet Kanar

K’ey kemīne-i baḥşışet mülk-i cihān
Men çı güyem çün to mī-dānī nihān
Şad-hezārān dām u **dāne est** ey Ḥudā
Mā çü murḡān-ı ḥarīş-i bī-nevā
Dem-be-dem **mā**-beste-i dām-ı nevīm
Her yekī ger bāz u sīmurḡī şevīm
Müş tā enbār-ı mā ḥufre zedest
V’ez feneş enbār-ı mā vīrān şodest
Ey Ḥudā **cān rā to benmā** ān maḳām
Ki der o bī-ḥarf mī-rüyed kelām
Ger segī kerdīm ey şīr-āferīn
Şīr rā megmār **ber-mā z’in** kemīn
To be-zen yā Rabbenā āb-ı ṭahūr
Tā **şevved** in nār-ı ‘ālem cümle nūr
Bī-ṭaleb to in ṭalebmān dādeī
Genc-i iḥsān ber-heme bugşādeī

Pîş ez-ân k'in hâkhâ hasfeş **koned**
 Pîş ez-ân k'in bâdhâ nesfeş **koned**
 Gerçi çün nesfeş **koned** to qâdirî
 Keş ez-işân vâsitânî vâherî
 Qatrei k'o der-hevâ şod yâ **ki riht**
 Ez-ğazîney qudret-i to key girîht
 Şad-hezârân **zidd-i zidd** râ mî-koşed
 Bâzşân **fazl**-i to bîrûn mî-keşed
 Ey Hudâ-yî bā-‘**aṭā vü** bā-vefā
 Raḥm kon ber-‘ömr-i refte **ber**-cefā
 Ey muḥibb-i ‘afv ez-mā ‘afv kon
 Ey ṭabîb-i renc-i nâsûr-1 kuhen
 Perdeî settâr ez-mā **vā** me-gîr
 Bâş ender **imtiḥân mā rā** mucîr
 Bûğzerân ez-cân-1 mā sū ‘u’l-ğazā’
 Vā me-bor mā rā zi **iḥvân-1 şafā’**
 Dest-i mā çün pây-1 mā rā mî-ğored
 Bî-emân-1 to kesî cân **key** bered
 Mā heme nefsi vü nefsi mî-zenîm
 Ger ne-ğ’ânî mā heme **ehrîmenîm**
 Z’ân zi **ehrîmen** rehîdestîm mā
 Ki ḥarîdî cân-1 mā rā ez-‘amā
 Her ki rā âteş penâh u puşt şod
 Hem Mecûsî **geşt** hem Zerduşt şod
 Ey müyesser kerde **ber-mā** der-cihân
 Suḥre vü **biğâr ez-mā** vârehân

Pîş ez-ân k'in hâkhâ hasfeş **konend**
 Pîş ez-ân k'in bâdhâ nesfeş **konend**
 Gerçi çün nesfeş **konend** to qâdirî
 Keş ez-işân vâsitânî vâherî
 Qatrei k'o der-hevâ şod yâ **be-riht**
 Ez-ğazîney qudret-i to key girîht
 Şad-hezârân **zidd zidd** râ mî-koşed
 Bâzşân **hük**m-i to bîrûn mî-keşed
 Ey Hudâ-yî bā-‘**aṭā-yî** bā-vefā
 Raḥm kon ber-‘ömr-i refte **der**-cefā
K’ey muḥibb-i ‘afv ez-mā ‘afv kon
 Ey ṭabîb-i renc-i nâsûr-1 kuhen
 Perdeî settâr ez-mā **ber**-me-gîr
 Bâş ender **imtiḥân-1 mā** mucîr
 Bûğzerân ez-cân-1 mā sū ‘u’l-ğazā’
 Vā me-bor mā rā zi **iḥvân-1 rızā’**
 Dest-i mā çün pây-1 mā rā mî-ğored
 Bî-emân-1 to kesî cân **çün** bered
 Mā heme nefsi vü nefsi mî-zenîm
 Ger ne-ğ’ânî mā heme **âhermenîm**
 Z’ân zi **âhermen** rehîdestîm mā
 Ki ḥarîdî cân-1 mā rā ez-‘amā
 Her ki rā âteş penâh u puşt şod
 Hem Mecûsî **geşt u** hem Zerduşt şod
 Ey müyesser kerde **mā rā** der-cihân
 Suḥre vü **biğâr-1 mā rā** vârehân

Yād dih mā rā suḥanhā-yı **raķık**
 Ki to rā raḥm āvered ān ey refık
 Nisbeteş dādī **vü** cuft u ḥāl u ‘amm
 Bā-hezār endişe vü şādī **vü** ğamm
 Ey Ḥudā **in seng-dil rā** mūm kon
Nālees rā to hoş u merḥūm kon
 Dest-gīr ez-dest-i mā mā rā be-her
 Perde rā ber-dār u **perdey** mā me-der
 Ez-çü mā bī-çāregān in bend-i saḥt
 Ki güşāyed **cüz to ey sultān-ı baḥt**
 İn du‘ ā hem baḥşiş u ta‘ līm-i tost
Verne der-külḥen gülistān ez-çi rost
 Ez-dü-**pāre** pih in nūr-ı revān
 Mevc-i nūreş mī-zened ber-āsmān
 Ḥaḳḳ-ı ān **ḳudret** ki ber-telvīn-i mā
 Raḥmetī kon ey emīr-i levnhā
 Çün numūdī ḳudretet bunmāy raḥm
 Ey nihāde raḥmhā der-**şahm u laḥm**
 Rāh rā ber-mā çü bustān kon laṭif
Maḳşad-ı mā bāş hem to ey şerīf
 Ez-heme nevmīd **geştīm** ey Ḥudā
 Evvel ü āḫir **toyī** vü müntehā
 Mā zi **hırş u āz** ḥod rā sūḥtīm
 V’ın du‘ ā rā hem zi to āmūḥtīm
 Ey Ḥudā-yı **rāzdān u** hoş-saḥon
 ‘Ayb-ı kār-ı **mā** zi mā pinhān me-kon

Yād dih mā rā suḥanhā-yı **daķık**
 Ki to rā raḥm āvered ān ey refık
 Nisbeteş dādī vü cuft u ḥāl u ‘amm
 Bā-hezār endişe vü şādī vü ğamm
 Ey Ḥudā **sengindil-i mā** mūm kon
Nāle-i mā rā hoş u merḥūm kon
 Dest-gīr ez-dest-i mā mā rā be-her
 Perde rā ber-dār u **perde-i** mā me-der
 Ez-çü mā bī-çāregān in bend-i saḥt
 Ki güşāyed **ey şeh-i bī-tāc u taḥt**
 İn du‘ ā hem baḥşiş u ta‘ līm-i tost
Gerne der-külḥen gülistān ez-çi rost
 Ez-dü-**pāre-i** pih in nūr-ı revān
 Mevc-i nūreş mī-zened ber-āsmān
 Ḥaḳḳ-ı ān **ḳuvvet** ki ber-telvīn-i mā
 Raḥmetī kon ey emīr-i levnhā
 Çün numūdī ḳudretet bunmāy raḥm
 Ey nihāde raḥmhā der-**lahm u şahm**
 Rāh rā ber-mā çü bustān kon laṭif
Menzil-i mā ḥod to bāşi ey şerīf
 K’ez heme nevmīd **geştem** ey Ḥudā
 Evvel ü āḫir **toyī** vü müntehā
 Mā zi **āz u hırş** ḥod rā sūḥtīm
 V’ın du‘ ā rā hem zi to āmūḥtīm
 Ey Ḥudā-yı **rāzdān-ı** hoş-saḥon
 ‘Ayb-ı kār-ı **bed** zi mā pinhān me-kon

Evvel u āhir **toyī** mā der-miyān
 Hiç-i hiçi ki ne-yāyed der-beyān
 Güş-ı mā gır u **der-ān** meclis keşān
 K'ez **ḥakīkat** mī-**çeşed in** ser-ḥoşān
 Çün be-mā bŷyī resānīdī ez-īn
 Ser me-bend **in** meşk rā ey Rabb-i dīn
 Ez-to nüşend er **zükūr u** er ināş
 Bī-dirīgī der-‘atā yā müstegās
Her dil-i sergeşte rā tedbīr baḥş
 V'ın kemānhā-yı dü to rā tīr baḥş
 Ey mübeddel kerde ḥākī rā be-zer
 Ḥāk-i dīger rā **nümüde** bu'l-beşer
 Sehv u nisyān rā mübeddel kon be-‘ilm
 Men heme **cehlem** merā **dih** şabr u ḥilm
 Ey ki ḥāk-i şüre rā to nān **dihī**
 V'ey ki nān-ı mürde rā to cān **dihī**
 Ey **dehende** kūt u temkīn u şebāt
 Ḥalk rā z'in bī-şebātī dih necāt
 Şabrşān baḥş u **kefey** mīzāngerān
 Vārehānşān ez-**dem**-i şüretgerān
 Yā İlāhī sukkiret ebşārunā
 Fā' fu 'annā uşķilet **evzārunā**
 To behārī mā çü bāğ-ı sebz-i ḥoş
 O nihān u **āşikāre** baḥşişeş
 To çü 'aqlī mā mişāl-i in zebān
 İn zebān ez-‘aql dāred **şad**-beyān

Evvel u āhir **toyi** mā der-miyān
 Hiç-i hiçi ki ne-yāyed der-beyān
 Güş-ı mā gır u **bedān** meclis keşān
 K'ez **rahīkat** mī-**ḥorend ān** ser-ḥoşān
 Çün be-mā bŷyī resānīdī ez-īn
 Ser me-bend **ān** meşk rā ey Rabb-i dīn
 Ez-to nüşend er **zükürend** er ināş
 Bī-dirīgī der-‘atā yā müstegās
İn dil-i sergeşte rā tedbīr baḥş
 V'ın kemānhā-yı dü to rā tīr baḥş
 Ey mübeddel kerde ḥākī rā be-zer
 Ḥāk-i dīger rā **be-kerde** bu'l-beşer
 Sehv u nisyān rā mübeddel kon be-‘ilm
 Men heme **ḥilmem** merā **kon** şabr u ḥilm
 Ey ki ḥāk-i şüre rā to nān **konī**
 V'ey ki nān-ı mürde rā to cān **konī**
 Ey **dehende-i** kūt u temkīn u şebāt
 Ḥalk rā z'in bī-şebātī dih necāt
 Şabrşān baḥş u **kefe-i** mīzāngerān
 Vārehānşān ez-**fen**-i şüretgerān
 Yā İlāhī sukkiret ebşārunā
 Fā' fu 'annā uşķilet **evzāruhā**
 To behārī mā çü bāğ-ı sebz-i ḥoş
 O nihān u **āşikārā** baḥşişeş
 To çü 'aqlī mā mişāl-i in zebān
 İn zebān ez-‘aql dāred **in** beyān

To mişāl-i şādī vü mā ḥandeīm
 Ki **netīcey** şādī-i ferḥundeīm
 Cünbiş-i mā her demī **şad**-eşhedest
 Ki güvāh-ı Zü'l-celāl-i sermedest
 Bende neşķibed **zi** taşvīr-i ḥoşet
 Her demet güyed ki cānem mefreşet
 Rabbi evzi' nī **en eşkuru** mā erā
 Lā tu' aķķib ḥasreten lī in mezā
 Men ki bāşem ki be-güyem 'afv kon
 Ey to **sultān** ḥulāşa-ı emr-i kun
 Hem du' ā ez-men revān kerdī çü āb
 Hem **şebāteş** baḥş u dāreş müstecāb
 Hem to budī evvel **ārendey** du' ā
 Hem to bāş āḥir icābet rā recā
 Çün ḥalaķtu'l-ḥalķe key yurbeḥ 'aleyv
 Luţf-ı to fermūd ey **ķayyūm u** ḥayy
 'Afv kon **in nāķişān**-ı tenperest
 'Afv ez-deryā-yı 'afv evlāterest
 'Afv-ı ḥalķān hemçü **cūy u** hemçü seyl
 Hem **ber-ān deryā hemī** tāzend ḥayl
 Tā ki ez-ten tār-ı vuşlat **bugsilend**
 Piş-i to āyend k'ez to muķbilend
 Ender ān şafhā **zi** endāze birün
 Ğarķagān-ı nūr-ı naḥnu'ş-şāffün
 Mestī-i işān be-iķbāl u be-māl
Nī zi bāde-i tost ey şīrīn fi' āl

To mişāl-i şādī vü mā ḥandeīm
 Ki **netīce-i** şādī-i ferḥundeīm
 Cünbiş-i mā her demī **ḥod** eşhedest
 Ki güvāh-ı Zü'l-celāl-i sermedest
 Bende neşķibed **ez** taşvīr-i ḥoşet
 Her demet güyed ki cānem mefreşet
 Rabbi evzi' nī **lişukri** mā erā
 Lā tu' aķķib ḥasreten lī in mezā
 Men ki bāşem ki be-güyem 'afv kon
 Ey to **sultān u** ḥulāşa-ı emr-i kun
 Hem du' ā ez-men revān kerdī çü āb
 Hem **nebāteş** baḥş u dāreş müstecāb
 Hem to budī evvel **ārende-i** du' ā
 Hem to bāş āḥir icābet rā recā
 Çün ḥalaķtu'l-ḥalķe key yurbeḥ 'aleyv
 Luţf-ı to fermūd ey **ķayyūm-ı** ḥayy
 'Afv kon **z'in bendegān**-ı tenperest
 'Afv ez-deryā-yı 'afv evlāterest
 'Afv-ı ḥalķān hemçü **cū vü** hemçü seyl
 Hem **bedān deryā-yı ḥod** tāzend ḥayl
 Tā ki ez-ten tār-ı vuşlat **biskulend**
 Piş-i to āyend k'ez to muķbilend
 Ender ān şafhā **ez** endāze birün
 Ğarķagān-ı nūr-ı naḥnu'ş-şāffün
 Mestī-i işān be-iķbāl u be-māl
Ne zi bāde-i tost ey şīrīn fi' āl

Çünkü mestem kerdeî haddem **me-zen**
 Şer^c mestân rā ne-bīned had zeden
 El-ğiyāş ey to ğiyāşu'l-mustegīs
 Z'ın dü-**şāhe** ihtiyārāt-ı habīs
 Men ki bāşem çarḥ bā-şad kār u bār
 Z'ın kemīn **feryād kerd ez-**ihtiyār
 K'ey Hudāvend-i kerīm u bordbār
 Dih emānem z'ın dü-**şāhe**-ihtiyār
 Cezb-i yek-**rāhey şırāt-ı mustakīm**
 Bih zi dü-rāh-ı tereddüd ey Kerīm
 Z'ın dü-reh gerçi heme maqşad **toyī**
 Līk ḥod cān kenden āmed īn **düyī**
İbtilāyem mī-konī āh el-ğiyāş
 Ey zükür ez-**ibtılāyet** çün ināş
İşteriēm lāğar u hem puştrīş
 Z'ihtiyār-ı hemçü pālān şekl-i ḥīş
 Befken ez-men ḥiml-i nā-hemvār rā
 Tā be-bīnem ravza-ı **envār** rā
 Hemçü ān Aşḥāb-ı Kehf ez-bāğ-ı cūd
 Mī-çerem **zi ikāz ne** bel hum rükūd
 Ḥufte bāşem ber-yemīn **u** [ber] yesār
 Ber-ne-gerdem cüz çü gū bī-ihtiyār
 Cümle 'ālem z'ihtiyār [u] hest-i ḥod
 Mī-gürīzed der-**sūy**-ı sermest-i ḥod
 Hem taleb ez-**tost** hem ān **nīkūyī**
 Mā kiyīm evvel **toyī** āḥir **toyī**

Çünkü mestem kerdeî haddem **be-zen**
 Şer^c mestân rā ne-bīned had zeden
 El-ğiyāş ey to ğiyāşu'l-mustegīs
 Z'ın dü-**şāhe-i** ihtiyārāt-ı habīs
 Men ki bāşem çarḥ bā-şad kār u bār
 Z'ın kemīn **bugriht ya' nī** ihtiyār
 K'ey Hudāvend-i kerīm u bordbār
 Dih emānem z'ın dü-**şāhe-i** ihtiyār
 Cezb-i yek-**rāhe-i şırātu'l-mustakīm**
 Bih zi dü-rāh-ı tereddüd ey Kerīm
 Z'ın dü-reh gerçi heme maqşad **tovi**
 Līk ḥod cān kenden āmed īn **düvī**
İbtilāem mī-konī āh el-ğiyāş
 Ey zükür ez-**ibtılā'āt** çün ināş
İşteriēm lāğarī vü puştrīş
 Z'ihtiyār-ı hemçü pālān şekl-i ḥīş
 Befken ez-men ḥiml-i nā-hemvār rā
 Tā be-bīnem ravza-ı **ebrār** rā
 Hemçü ān Aşḥāb-ı Kehf ez-bāğ-ı cūd
 Mī-çerem **eykāz nī** bel hum rükūd
 Ḥufte bāşem ber-yemīn **yā** ber-yesār
 Ber-ne-gerdem cüz çü gū bī-ihtiyār
 Cümle 'ālem z'ihtiyār u hest-i ḥod
 Mī-gürīzed der-**ser**-i sermest-i ḥod
 Hem taleb ez-**tost u** hem ān **nīkūvī**
 Mā kiyīm evvel **tovi** āḥir **tovi**

Hem to gūy u hem to bişnev hem to bāş
 Mā heme lāşim bā-çendin terāş
 Īn du‘ā to emr kerdī z’ibtidā
 Verne ḥākī rā çī **zehrey ān** budī
 Çün elif çizī ne-dārem ey Kerīm
 Cüz dili **v’ān** tengter ez-çeşm-i mīm
 Īn elif v’ın mīm ümm-i būd-ı māst
 Mīm-i ümm tengest elif z’o **tergedāst**
 Ḥod ne-dārem hiç bih sāzed merā
Çün zi vehm-i dāremest ĩn şad-‘anā
 Āb-ı **didey** bende-i bī-dide rā
Sebze-i bāḥş u nebātī z’ın çerā
 V’er ne-**māned** āb ābem dih zi ‘ayn
 Hemçü ‘ayneyn-i nebī heṭṭāleteyn
 Ey müşīr-i mā to ender ḥayr u şer
 Ez-**işārethā-yı** dilmān bī-ḥaber
Rabb-i etmim nūrenā fi’s-sāhire
 V’incinā min **mufziḥāti’l-kāhire**
 Ānki dīdestet me-kon nā-dīdeş
 Āb zen ber-sebze-i **pālīdeş**
 Dīd-i rūy-ı cüz to şod ḡull-ı gulū
 Kullu şey’in mā **ḥala’llāh** bāṭılu
 Ey Ḥudā bugmār ḳavmī **rahm**-mend
Ki zi şandūk-ı **beden mā rā herend**

Hem be-gū to hem to bişnev hem to bāş
 Mā heme lāşim bā-çendin terāş
 Īn du‘ā to emr kerdī z’ibtidā
 Verne ḥākī rā çī **zehre-i ĩn** budī
 Çün elif çizī ne-dārem ey Kerīm
 Cüz dili **dil** tengter ez-çeşm-i mīm
 Īn elif v’ın mīm ümm-i būd-ı māst
 Mīm-i ümm tengest elif z’o **nergedāst**
 Ḥod ne-dārem hiç bih sāzed merā
Ki zi vehm-i dāremest ĩn şad-‘anā
 Āb-ı **dide-i** bende-i bī-dide rā
Sebzeyī bāḥş u nebātī z’ın çerā
 V’er ne-**mānem** āb ābem dih zi ‘ayn
 Hemçü ‘ayneyn-i nebī heṭṭāleteyn
 Ey müşīr-i mā to ender ḥayr u şer
 Ez-**işārethāt** dilmān bī-ḥaber
Yā Rabb etmim nūrenā fi’s-sāhire
 V’incinā min **mufziḥātın** kāhire
 Ānki dīdestet me-kon nā-dīdeş
 Āb zen ber-sebze-i **bālīdeş**
 Dīd-i rūy-ı cüz to şod ḡull-ı gulū
 Kullu şey’in mā **siva’llāh** bāṭılu
 Ey Ḥudā bugmār ḳavmī **rūḥ**-mend
Tā zi şandūk-ı **bedenmān vāherend**

D. Eserde Adı Geçen Şahıslar

1. Mehmed Esad Dede

Mehmed Esad Dede 1843 yılında Selanik'te Kadı Abdullah Efendi mahallesinde doğmuştur. Annesi Hânuş Hanım, babası ise ticaretle meşgul olan Receb Efendidir. Mehmed Esad Dede, dördü erkek olan beş çocuklu bir ailenin üçüncü çocuğudur. Diğer erkek kardeşleri manifatura ticaretiyle meşgul olmuşlardır. İlk tahsilini Selanik'te bir hocanın yanında yapmıştır. On altı yaşında Selanik Maliye Kalemî'nde memur olarak çalışmaya başlamıştır.⁷¹ Bir süre sonra tasavvufa yönelerek Bedevî Şeyhi Osman Efendi'ye intisap etmiştir. Beş yıl kadar memuriyette bulunduktan sonra İstanbul'a gelmiştir, burada Hoca Şevket Efendi ve Hoca Âdil Efendi'nin ilminden istifade ederek icâzet almıştır. Aynı zamanda Şeyh Temîmî, Hoca Abdülkerim Efendi ve Yenikapı Mevlevîhânesi Şeyhi Osman Selâhaddin Dede'ye intisap etmiştir. Osman Selâhaddin Dede'den *Mesnevî-i Şerif* ve *Fusûsü'l-Hikem* gibi eserleri okumuş, Tunuslu Mustafa Efendi'den *el-Fütûhâtü'l-Mekkiyye* derslerini almıştır.

Eskişehir Mevlevîhânesi Şeyhi Hasan Hüsnu Dede'den hilâfet almıştır. Fatih Camii'nde, mesnevîhanlık göreviyle beraber Farsça eserleri de okutmaya başlamıştır. Bu sırada derslerine devam eden öğrencilerinden biri de Tâhirü'l-Mevlevî (Tahir Olgun)'dir. Tâhirü'l-Mevlevî kendisinden Farsça ve mesnevî gibi ilimlerde istifade etmiş ve icâzet almıştır. *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi* isimli eserinde Mehmed Esad Dede'den “üstadım” diyerek söz etmiştir.

İstanbul'da açılan Farsça seyyar muallimliği sınavına girmiş, bu sınavı kazanarak üç yüz kuruş maaşla Davutpaşa Rüştîyesi'ne tayini yapılmıştır. Daha sonra ise Aksaray'daki Mahmudiye Rüştîyesi'ne ek memuriyet olarak tayin edilmiştir.⁷² Ayrıca Numûne-i Terakkî Mektebi'nde de Farsça hocalığı yapmıştır.

1893 yılında hacca gitmiştir. Hac yolculuğu sırasında Şam'a gitmiş, Muhyiddin-i Arabî hazretlerinin kabrini ziyaret etmiştir. Daha sonra Kudüs ve

⁷¹ Mustafa Tatçı-Cemal Kurnaz, “Mehmed Esad Dede”, *DİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 469.

⁷² Sadık Albayrak, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, Medrese Yay., C. 3, İstanbul 1980, s. 209-210.

Halilürrahman gibi mübarek yerlere ziyarette bulunmuştur. 1894 yılında hacdan İstanbul'a dönmüştür. Yine aynı yıl, öğrencisi olan Tâhirü'l-Mevlevî'nin isteği üzerine beraber tekrar hacca gitmişlerdir. Bu hac yolculuğu sırasında da birçok âlimle karşılaşmışlardır ve onlardan da istifade etmişlerdir. 4 Ocak 1900 tarihli gazetelerde Hicaz'da vefat ettiğine dair haberler çıkmıştır. Bu haberler üzerine Mehmed Esad Dede, *Tercümân-ı Hakikat* gazetesine bir mektup yazarak bu haberleri yalanlamıştır. Bu mektup nedeniyle de İstanbul'a bu tarihten sonra döndüğü düşünülmektedir.⁷³

Yaşadığı hastalık sebebiyle emekliye ayrılmıştır fakat yine de Fatih Camii'nde mesnevî okutmaya devam etmiş ve medreselerde öğrencilere özel ders vermiştir. Zamanla hastalığı daha da ilerlemiş ve nihayetinde 9 Ağustos 1911'de vefat etmiştir.

1.1. Eserleri

Cevâhir-i Aynî Adlı Eserden Tercüme: Yazma halindedir.

Ebû Said Ebû Hayr'ın Rubâîler'inin Tercüme ve Şerhi: Yazma halindedir.

Farsça Bir Risâle Tercümesi: Hz. Ömer'in oğlu hakkındaki hadd-i şerîye dair bir eserin tercümesidir.

İstîlâhât-ı Sûfiyye: Alfabetik halde düzenlenmiş bir tasavvuf terimleri sözlüğüdür.

İbn-i Fâriz'in Hamriyesi'nin Şerhi: Yazma halindedir.

Kasîde-i Tâiyye Şerhi 1: İbn-i Fâriz'in *Kasîde-i Tâiyye* adlı eserinin ilk beytine yapılan bir şerhtir.

Kasîde-i Tâiyye Şerhi 2: İbn-i Fâriz'in *Kasîde-i Tâiyye* adlı eserinin 53 beytine yapılan bir şerhtir.

Maâda Dair Risâle: Yazma halindedir.

Mesnevî'nin İlk Beytinin Şerhi: Ayrıntılara inilerek yapılmış bir şerhtir.

⁷³ Tatçı-Kurnaz, s. 469.

Mesnevî-i Şerîf Tercümesi: *Mesnevî*'nin ilk cildinden yapılmış tercümelerdir.

Molla Câmi'nin Rubâiler'inin Şerhi: Çeviridir ve yazma halindedir.

Molla Câmi'nin Tarîk-i Hâcegânî'ye Dair Eserinin Tercümesi: Yazma halindedir.

Nümûne-i Kavâid-i Fârisî: 108 sayfa halinde İstanbul'da basılmıştır.

Tevhîd-nâme: 294 beyitlik bir şiiirdir.

Usûl-i Tarikate Dair Bir Risâle: Yazma halindedir.

Ziyâu'l-Kulûb Tercümesi: Şeyh İmdâdullah Tehânevî'nin eserinden tercümedir.

2. Mehmed Celâleddin Dede

Mehmed Celâleddin Dede 2 Şubat 1849'da İstanbul Yenikapı Mevlevîhânesi'nde doğmuştur. Babası Osman Selâhaddin Dede Efendi, annesi ise Münîre Hanım'dır. Yeniçeri kâtibi Mehmed Efendi'nin yaptırmış olduğu okulda öğrenim hayatına başlamıştır. On iki yaşında Davutpaşa Rüştîyesi'ne devam etmiştir. Babası Osman Selâhaddin Dede'den *Mesnevî* ve Celâleddin ed-Devvânî'nin *ez-Zevrâ ve'l-Havrâ* isimli eserini okumuştur ve Muhyiddin İbnü'l-Arabî'nin *Fusûsu'l-Hikem* adlı eserinden icâzet almıştır.⁷⁴ Tunuslu Mustafa Efendi'den *Fütûhât-ı Mekkiyye* ile *Buhârî-i Şerîf* isimli eserleri okumuştur. Bu nedenle Mehmed Celâleddin Dede tasavvufî, dînî konularda kendisini geliştirme fırsatı bulmuş, Arapça ve Farsça'sını ilerletmiştir. Hatta "Şeyhî" mahlasıyla şiirler yazmıştır.

1866 yılında Mevlevîlik tarikatından olan, Mustafa Nâilî Efendi'nin kızı olan Nazîfe Hanım ile evlenmiş, Burhâneddin ve Abdûlbâkî isimlerinde iki oğlu olmuştur.

Mehmed Celâleddin Dede, babası Osman Selâhaddin Dede'nin 11 Şubat 1887'de vefat etmesi üzerine Yenikapı Mevlevîhânesi şeyhliğine tayin edilmiştir. Ayrıca Hasan Hüsnu Dede'den *Mesnevî* icâzeti almıştır. Bunların dışında Abdülvâhid Çelebi, Mustafa bin Osman Şebnî, İmdâdullah Fârukî Efendi gibi

⁷⁴ Nuri Özcan, "Mehmed Celâleddin Dede", *DİA*, C. 28, Ankara 2003, s. 446.

isimlerden icâzet ve hilâfet almıştır. Bütün bunların yanında Mehmed Celâleddin Dede'nin mûsikî bilgisinin iyi derecede olduğu, dönemin üstat tambur sanatkârları arasına girdiği bilinmektedir. Dügâh makâmında bestelemiş olduğu Mevlevî âyini, mûsikî üstünlüğünün bir örneğidir.

Tâhirü'l-Mevlevî *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi* isimli eserinde Mehmed Celâleddin Dede'den “şeyhim” diyerek söz etmektedir.

Mehmed Celâleddin Dede 1884-1885 yılları arasında Meclis-i Meşâyih reisliği görevinde bulunmuştur.⁷⁵ Akciğer ve boğaz hastalığı sebebi ile 1903 yılından itibaren Abdülvâhid Çelebi'nin izni ile oğlu Abdülbâkî Efendi dergâhta mukâbele yapmaya başlamıştır. Yakalanmış olduğu bu hastalıktan kurtulamayan Mehmed Celâleddin Dede, 31 Mayıs 1908'de Gümüşsuyu'ndaki köşkünde vefat etmiştir. Yenikapı Mevlevîhânesi Mezarlığı'na defnedilmiştir.

3. Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî

Mevlânâ 6 Rebûlevvel 604'te (30 Eylül 1207) Horasan'ın Belh şehrinde doğmuştur.⁷⁶ *Mesnevî* isimli eserinin girişinde ismini Muhammed bin Muhammed bin Hüseyin el-Belhî olarak bildirmektedir. Asıl ismi Muhammed Celâleddîn olan Mevlânâ, “Hûdâvendigâr, Mevlânâ, Mevlevî, Şeyh, Molla, Efendimiz, Hazret” gibi isimlerle tanınmaktadır.⁷⁷ “Sultan” anlamına gelen “Hûdâvendigâr” isminin ise babası tarafından verildiği bilinmektedir. Doğduğu şehir olması sebebiyle “Belhî” ismiyle de anılmıştır. Mevlânâ bu isimlerin yanı sıra “Rûmî, Mevlânâ-yı Rûm, Mevlânâ-yı Rûmî, Molla-yı Rûm, Mevlâ-yı Rûm, Ârif-i Rûm, Molla Hünkâr” gibi isimlerle de zikredilmiştir.⁷⁸ Babası Hüseyin Hatibî oğlu Bahâeddin Veled'dir. Annesi ise Belh Emiri Rükneddin'in kızı Mümine Hatun'dur.

⁷⁵ Özcan, s. 447.

⁷⁶ Ahmed Eflâkî, *Ariflerin Menkabeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yay., İstanbul 2015, s. 117.

⁷⁷ Ali Yıldırım, *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Akçağ Yay., Ankara 2006, s. 15.

⁷⁸ Reşat Öngören, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, *DİA*, C. 29, Ankara 2004, s. 441.

Mevlânâ'nın babası Bahâeddin Veled'in Kübrevîlik Tarikatı'nın kurucusu Necmüddîn-i Kübrâ'ya bağlı olduğu bilinmektedir.⁷⁹ Bahâeddin Veled, Fahreddin Râzî ile arasının açılması üzerine Belh'ten göç etme kararı almıştır. Mevlânâ Belh'ten ayrıldıktan sonra bu göç sırasında, Nişâbur'da Feridüddîn-i Attâr, Bağdat'ta Şeyh Suhreverdî gibi isimlerle karşılaşmıştır. Daha sonra ise hac dönüşünde Şam'a uğramış ve ilk tahsilini burada tamamlamıştır. Felsefe, mitoloji, Kurân-ı Kerîm, hadis gibi ilimleri öğrenmiş ve kendini geliştirmiştir.

Birçok şehirde konaklayarak devam edilen bu yolculuğa Lârende (Karaman)'de ara verilmiştir. Mevlânâ 1226'da Semerkandlı Hoca Şerefeddin Lala'nın kızı olan Gevher Hatun ile evlenmiştir. Bu evlilikten Sultan Veled ve Alaaddin isimli iki oğlu olmuştur. Gevher Hatun'un ölümünden sonra ikinci bir evlilik yaptığı ve bu evlilikten Muzaffereddin, Emir Âlim Çelebi ve Melike Hatun isimli çocukları da olduğu bilinmektedir.

Mevlânâ'nın ilk mürşidi babasıdır. Babasının vefatının ardından Belh'te Mevlânâ'nın hocalarından biri olan Seyyid Burhaneddin Konya'ya gelerek Mevlânâ'nın mânevî terbiyesiyle ilgilenmiştir. Daha sonra Mevlânâ Seyyid Burhaneddin ile birlikte Halep'e gitmiştir. Burada Kemâleddin bin Adîm'den ders almıştır. Buradan da Şam'a giderek Muhyiddin İbnü'l-Arabî, Sadeddin el-Hamevî, Şeyh Osman er-Rûmî, Evhadüddin-i Kirmânî, Sadreddin Konevî gibi isimlerle sohbette bulunmuştur.⁸⁰

Şems 29 Kasım 1244'de Konya'ya gelmiştir. Mevlânâ ile tanışmaları ve dostlukları ise Mevlânâ'nın bir gün öğrencileriyle beraber Şekerciler Hanı'nın önünden geçerken Şems ile karşılaşması ve aralarında geçen bir sohbet üzerine başlamıştır. Aralarında başlayan bu dostluk neticesinde Mevlânâ'nın hizmetinden ve muhabbetinden mahrum kalan sevenleri fitne ve dedikodularla Şems'i uzaklaştırma çabasına girmişlerdir. Nihayetinde Şems, Konya'dan ayrılarak Şam'a gitmiştir. Uzun bir ayrılık sonunda Şems, Mevlânâ'nın ısrarları üzerine tekrar Konya'ya dönmüştür, fakat halkın Şems'e düşmanlığı devam etmiştir. Bunun üzerine Şems bir daha

⁷⁹ Şefik Can, *Mevlânâ Hayatı-Şahsiyeti-Fikirleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003, s. 33.

⁸⁰ Emine Yeniterzi, *Mevlânâ Celâlettin Rûmî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1997, s. 6.

dönmemek üzere 5 Aralık 1247'de Konya'dan ayrılmıştır.⁸¹ Mevlânâ iki defa Şems'i aramak için Şam'a gitmiştir, ama bir netice bulamayarak tekrar Konya'ya dönmüştür. Duyduğu derin üzüntüyü Şeyh Selâhaddin Zerkûbî ile hafifletmeye çalışmıştır. Şeyh Selâhaddin Zerkûbî'nin vefatından sonra kendisine Çelebi Hüsâmeddin'i halife olarak seçmiştir. 17 Aralık 1273 yılında vefat etmiştir. Mevlânâ'nın vefat ettiği bu geceye Rabb'ine kavuşma, ebedî vuslata erme ve düğün gecesi anlamlarında “şeb-i arûs” denilmektedir.

3.1. Eserleri

Mesnevî: Mesnevi şeklinde Farsça yazılmış bir eserdir. Altı citten oluşan eser Mevlânâ'nın en meşhur eseridir.

Dîvân-ı Kebîr: Kasîde, gazel, rubâî gibi şiirlerden oluşan bir eserdir. Eserdeki şiirler aruz vezninin bahirlerine göre ayrıldıktan sonra alfabetik bir şekilde oluşturulmuştur.

Fîhi Mâ Fîh: Mevlânâ'nın sohbetlerinin oğlu Sultan Veled veya müridleri tarafından bir araya getirilmesiyle oluşan bir eserdir.

Mektûbât: Çeşitli vesilelerle yazdığı mektuplardan oluşan bir eserdir.

Mecâlis-i Seb'a: Mevlânâ'nın yedi vaâzından oluşan bir eserdir. Oğlu Sultan Veled veya Hüsâmeddin Çelebi tarafından yazıya geçirilmiştir.

4. Sinan Paşa

Asıl adı Yusuf olan Sinan Paşa'nın doğum tarihi ve yeri hakkında kaynaklarda farklı bilgiler bulunmaktadır. Çağdaşı olan Mecdî Sinan Paşa'nın doğum tarihini 11 Aralık 1440 olarak vermektedir.⁸² Babası Hızır Bey, annesi ise Osmanlı âlimlerinden Molla Yegân'ın kızıdır. İstanbul'un fethiyle beraber babasının İstanbul kadılığına tayin olması Sinan Paşa'nın İstanbul'un ilim çevresinde yetişmesine olanak sağlamıştır. Devrin önemli âlimlerinden olan Molla Hüsrev, Molla Gürânî, Hocazâde Muslihiddin, Şemseddin Fenârî, Molla Kırîmî gibi kimselerin meclislerinde

⁸¹ Yeniterzi, s. 8-9.

⁸² Aylin Koç, “Sinan Paşa”, *DİA*, C. 37, İstanbul 2009, s. 229.

bulunmuştur. Fatih Sultan Mehmed'in teşvikiyle Ali Kuşçu'dan da istifade etmekten geri kalmamıştır.

Sinan Paşa babasının ölümü üzerine Fatih Sultan Mehmed tarafından önce Edirne'de bir medreseye, ardından ise II. Murad'ın yaptırdığı Dârü'l-Hadîs'e müderris olarak tayin edilmiştir. Daha sonra ise Fatih, Sinan Paşa'yı vezirlik makamıyla şereflendirmiş ve kendisine hoca olarak tayin etmiştir. Ancak Sinan Paşa aynı yıl vezaretten azledilmiştir. Fatih Sultan Mehmed Sinan Paşa'ya öfkelenmiş ve onun öldürülmesine karar vermiştir. Fakat bu kararı hapse çevirmiştir. İstanbul ulemâsı bu durum üzerine Fatih Sultan Mehmed'e haber göndererek Sinan Paşa'nın affını talep etmişlerdir. Fatih, Sinan Paşa'yı hapisten çıkarmış, fakat İstanbul'dan uzaklaştırmak için Sivrihisar Kadılığı'na tayin etmiştir.

II. Bayezid'in tahta geçmesiyle beraber Sinan Paşa tekrar İstanbul'a dönmüştür. Vezirlik makamı iade edilerek Dârü'l-Hadîs müderrisliğine tayin edilmiştir. Kaynakların geneline bakıldığında Sinan Paşa'nın ölüm yeri belirsiz olmakla beraber 1486 yılında vefat ettiği bilinmektedir.

4.1. Eserleri

A. Türkçe Eserleri

Tazarru-nâme: Edipler arasında “Tazarruât-ı Sinan Paşa” ve “Darâat-nâme” gibi isimlerle anılmıştır. Sinan Paşa'nın Türkçe yazılmış eserlerinin ilki ve en ünlü olanıdır. Tasavvuf kültürüyle oluşturulan eser, Türkçe'de secili nesrin en güzel örneğidir. İçerisinde yer yer manzum kısımlar da bulunmaktadır.

Maârif-nâme: Sinan Paşa'nın Türkçe olarak telif ettiği eserlerin ikincisidir. “Nasihat-nâme” olarak da bilinen eser mensur şekilde yazılmıştır. Genel olarak İslami ahlak esaslarından bahsetmekle beraber içerisinde filozofların, özellikle Eflatun'un nasihatlarından söz edilmektedir.

Tezkiretü'l-Evliyâ: Türkçe eserlerinin sonuncusudur. Sinan Paşa *Maârif-nâme*'yi yazarken esere evliya menkıbeleri eklemeyi düşünmüştür. Ancak daha sonra ayrı bir eser olarak ele almış, eser de böyle oluşmuştur.

B. Arapça Eserleri

Fethü'l-Fethiyye: Ali Kuşçu'nun "Fethiyye" isimli eserinin şerhidir.

Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkîf: Eş-şerif el-Cürcânî'nin "Mevâkîf" şerhine yazılmış bir hâşiyedir. II. Bayezid zamanında müderrisliği sırasında kaleme almıştır.

Hâşiye alâ Şerhi'l-Mülehhas: Kadızâde Rûmî'nin "Çağmînî" şerhine yazılmış bir hâşiyedir.

Risâle Mine'l-Hendese: Ali Kuşçu'nun Fatih Sultan Mehmed'in huzurunda tartıştığı hendese ile ilgili bir konu üzerine yazılmıştır.

Bunların dışında *Hidâye'nin tahâret bahsine ait risâlesi, Eş-şerif el-Cürcânî'nin cihet bahsinde getirdiği güçlüğe cevab, Bölünmeyen cüz bahsinde Kastalânî'nin îtirâzına cevab, Risâle fî halli iskâli muaddili mesîri'l-Utarid, Risâle fî cevabi Kesteli amma isteskelehû min serhi'l-mevâkîf* isimli Arapça eserleri bulunmaktadır.

5. İsmâil Ankaravî

Asıl adı İsmâil bin Ahmed Rusûhî el-Bayramî el-Mevlevî olan Ankaravî, XVI. yüzyılın ikinci yarısında Ankara'da dünyaya gelmiştir. Doğum yerine nisbetle "Ankaravî" olarak anılmış, *Mesnevî*'ye yazdığı şerhle beraber Hazret-i Şârih olarak meşhur olmuştur. Tasavvufa yönelmeden önce Ankara'da dinî ilimleri tahsil etmiş, Arapça ve Farsça'yı bu dillerde şiir yazabilecek kadar öğrenmiştir. Daha sonra Bayramiyye tarikatına girmiş, şeyhlik makamına kadar yükselmiştir. Tedavi amacıyla gittiği Konya'da Mevlevî dergâhının şeyhi Bostan Çelebi ile tanışmış, onun irşâdıyla Mevlevî tarikatına intisap etmiştir. Mevlevîliğin usul, âdâb ve erkânını öğrenerek sülûkünü tamamlamıştır. Daha sonra İstanbul'a Galata Mevlevîhânesi'ne şeyh olarak tayin edilmiştir. Vefatına kadar bu makamda kalmıştır. Ankaravî, Galata Mevlevîhânesi'nin yapılış tarihini 1491 olarak gösteren "er-Rusûhî" kelimesini "Rusûhî" şeklinde şiirlerinde mahlas olarak kullandığı için "Rusûhî Dede" olarak da tanınmıştır.

Ankaravî Galata Mevlevîhânesi'nde şeyhlik yaptığı bu dönemde dervişleriyle ilgilenmiş, onları insan-ı kâmil haline getirmek için çaba sarf etmiştir. Ancak XVII. yüzyılda IV. Murad zamanında Kadızâdeliler hareketi yaşanmıştır. Bu hareketin mensupları, semâ ve deverânın haram olduğunu ileri sürerek tarikat mensuplarına ağır eleştirilerde bulunmuşlardır. Bunun üzerine Ankaravî çeşitli eserler vererek insanların şüphelerini gidermeye çalışmıştır. Yetiştirdiği dervişler ve yazdığı eserlerle içinde bulunduğu dönemin gözdesi olan Ankaravî 1631 yılında vefat etmiştir.

5.1. Eserleri

A. *Mesnevî ile İlgili Eserleri*

Câmiu'l-Âyât: *Mesnevî*'de bulunan âyet ve hadislerin kaynaklarını göstermek, âyet ve hadislerin bulunduğu beyitleri şerh etmek için yazılmış bir eserdir.

Fâtihu'l-Ebyât: *Mesnevî*'nin ilk on sekiz beytini ve anlamakta güçlük çekilen kelimelerini açıklamak için yazılmıştır.

Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî: Bu eserde *Mesnevî*'nin anlaşılması güç olan beyitlerini ve hikâyelerini açıklamaktadır.

Mecmûatü'l-Letâif ve Matmûratü'l-Maârif: *Mesnevî* şerhine Ankaravî tarafından verilen isimdir. Bu eser kendisine “Hazret-i Şârih” unvanını kazandırmıştır.

Simâtü'l-Mûknîn: Arapça olarak kaleme alınmış, *Mesnevî*'nin dibâcesini şerh eden bir eserdir.

Tuhfetü'l-Berere: *Mesnevî*'nin içinden seçtiği beyitleri şerh ettiği, bazen de kendi beyitlerine yer verdiği bir eserdir. Ankaravî bu eseri, dostlarına hediye olarak kaleme almıştır.

B. *Tefsir ile İlgili Eserleri*

Fütûhât-ı Ayniyye: Fâtiha sûresinin tefsirinden oluşan bir eserdir.

Misbâhu'l-Esrâr: Nûr sûresinin tefsirinden oluşan bir eserdir.

C. Tasavvuf ile İlgili Eserleri

Cenâhu'l-Ervâh: İnsanları tevhid inancına yöneltmek amacıyla yazılmış bir eserdir.

Derecâtü's-Sâlikîn: Dostlarının Ankaravî'den *Menâzilü's-Sâirîn* gibi dervişlere yol gösterecek bir eser yazmalarını istemesi üzerine kaleme almıştır. Eserini yazarken *Mesnevî*'den çok sayıda alıntı yapmıştır. Meşhur sûfîlerin sözlerine de yer vermiştir.

Huccetü's-Semâ: Semâ ile ilgili yazılmış bir eserdir. Üç bölümden oluşan eserin birinci bölümünde semâ, raks ve deverânın haram olmadığı, ikinci bölümünde semânın câiz olduğu, üçüncü bölümünde ise def çalmanın sakıncasının olmadığı anlatılmaktadır.

Îzâhu'l-Hikem: Şihâbüddîn es-Sühreverdî el-Maktûl'ün *Heyâkilü'n-Nûr* isimli eserinin şerhidir.

Minhâcü'l-Fukarâ: Ankaravî'nin *Mesnevî* şerhinden sonra en meşhur eseridir. Üç ana bölümden oluşan eserin birinci bölümünde Mevlevî tarikatının âdâb ve erkânından, ikinci bölümünde şerîat konularından, üçüncü bölümünde de sülûk mertebelerinden bahsedilmiştir.

Nisâb-ı Mevlevî: Şeyhülislam Yahyâ Efendi'nin Ankaravî'den tarikatın usul ve esaslarına dâir bir eser yazmasını istemesi üzerine kaleme almıştır.

Risâle-i Tenzîhiyye fî Şeni'l-Mevleviyye: *Huccetü's-Semâ* gibi semânın meşru ve câiz olduğunu anlatan bir eserdir.

Risâle-i Usûl-ı Tarikat-ı Mevlânâ: Mevlevî tarikatında sülûkün nasıl olduğu ve tarikat silsilesinin kimlerden oluştuğunu anlatan bir eserdir.

Risâle-i Uyûn-ı İsnâ Aşere: On iki bölüm ve bu bölümlerde yer alan on iki tasavvufî manzûmeden meydana gelmiş bir eserdir.

Sülûk-nâme-i Şeyh İsmâil: Ankaravî bu eserinde Seyr u sülûkten bahsetmektedir.

Zübdetü'l-Fühûs fî Nakşî'l-Füsûs: Muhyiddin İbnu'l-Arabî kendisinin olan *Fusûsu'l-Hikem* adlı eseri özetleyerek *Nakşü'l-Füsûs* adlı eseri meydana getirmiştir. Abdurrahman Câmî bu eseri *Nakdu'n-Nüsûs* adıyla Farsça'ya, Ankaravî ise *Zübdetü'l-Fühûs fî Nakşî'l-Füsûs* adıyla Türkçeye çevirmiştir.⁸³

D. Hadis ile İlgili Eseri

Şerh-i Hadîs-i Erbaîn: Hadis konusunda müstakil olarak ele aldığı tek eseridir. Hadis metni Arapça olarak verildikten sonra Türkçe'ye tercüme edilmiştir. Daha sonra ise hadisle ilgili açıklamalar verilmiştir.

E. Edebiyat ile İlgili Eseri

Miftâhu'l-Belâga ve Misbâhu'l-Fesâha: Kazvînî'nin *Telhîsu'l-Miftâh fî'l-Meânî ve'l-Beyân* adlı eseri ve Hâce-i Cihân olarak bilinen Mahmûd-ı Gâvân'ın *Menâziru'l-İnşâ* adlı eserinden yararlanarak yazılan bir belâgat ve fesâhat kitabıdır.

Ankaravî, sadece *Mesnevî*'yi şerh etmekle kalmamış, bu eserlerin dışında Herevî, İbnü'l-Arabî, İbnü'l-Fârız gibi mutasavvıfların eserlerini de şerh etmiştir.

6. Süleyman Çelebi

Süleyman Çelebi'nin hayatıyla ilgili çok fazla bilgi bulunmamaktadır. Bursa'da doğduğu kabul edilmekle birlikte doğum tarihi ve ailesiyle ilgili bilgiler tartışma konusudur. 1351 yılında doğduğu, Ahmet Paşa'nın oğlu olduğu ve Orhan Gazi'nin silah arkadaşı Şeyh Mahmud'un torunu olduğu tahmin edilmektedir.⁸⁴ Kültürlü bir aileden geldiği, bu nedenle ilimle meşgul bir kimse olduğu bilinmektedir. “Çelebi” lakabı da kendisinin ilimle meşgul bir kimse olduğunu göstermektedir. Düzenli bir eğitim almış ve zamanın ilimlerini öğrenmiştir. Yıldırım Bayezid'in divan imamlığını yapmıştır. Süleyman Çelebi'nin vefat tarihi de kesin olarak bilinmemektedir. Bursalı Mehmet Tahir vefat tarihi olarak “râhat-ı ervâh” tamlamasının ebced hesabında karşılığı olan 1422 yılını vermektedir. Süleyman Çelebi'nin mezarı Bursa'dadır.

⁸³ Erhan Yetik, *İsmâil-i Ankaravî Hayâtı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İşaret Yay., İstanbul 1992, s. 80.

⁸⁴ A. Necla Pekolcay, “Mevlid”, *DİA*, C. 29, Ankara 2004, s. 485.

6.1. Eseri

Vesîletü'n-Necât (Mevlid): Bu eser Türkçe'de mevlid türünde kaleme alınan ilk eserdir. Süleyman Çelebi eserini Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden üstün olduğunu ispat etmek için yazmıştır. Buna gerek duymasına Bursa'da bir vâizin vaazında Hz. Peygamber'in diğer peygamberlerden farkı olmadığını ileri süren sözleri sebep olmuştur. *Vesîletü'n-Necât* 1409-1410 yılında yazılmıştır. Mesnevî tarzında yazılmış olup Arapça bir dua ile başlamaktadır. Aruzun “fâilâtün fâilâtün fâilün” vezniyle yazılmıştır. Açık ve anlaşılır bir dil kullanan Süleyman Çelebi eserini Eski Anadolu Türkçesi ile yazmıştır. Bununla beraber kolay gibi görünen, ancak denendiğinde benzerinin yazılmasının zor olduğu anlaşılan “sehl-i mümteni” örneğidir. Tevhid, münâcât ve kitabın yazılış sebebi, âlemin yaratılmasının sebebi, Muhammed nurunun yaratılması, velâdet, Peygamber'in mucizeleri, miraç, Peygamber'in vasıfları, Peygamber'in vefatı, kitabın sonu *Mevlid*'in bölümlerini oluşturmaktadır.

7. Lebîd bin Rebîa

Asıl adı Ebû Akîl Lebîd bin Rebîa bin Mâlik bin Cafer el-Âmirî el-Caferî olan Lebîd bin Rebîa Âmir Oğulları kabilesine mensuptur. Lebîd'in hayatı hakkında çok fazla bilgi yoktur. Doğum tarihi kesin olarak bilinmemektedir. Hîre hükümdarı Numân bin Münzir'e gönderilen elçi heyetinin içinde olması sebebiyle 550-570 yılları arasında doğduğu tahmin edilmektedir.⁸⁵ Babası Rebîa bin Mâlik bin Cafer'dir. Annesinin ismi ise Tâmir'e'dir.

Lebîd, kasîdeleri Kabe duvarına asılan ünlü Arap şairidir. *Muallaka*⁸⁶ sahibi kimseler içinde Müslüman olan tek kişidir. Müslüman olmadan önce yazdığı şiirler ile Müslüman olduktan sonra yazdığı şiirler arasında belirgin bir fark vardır. Lebîd Müslüman olduktan sonra oğullarıyla beraber Kûfe'ye yerleşmiş ve geri kalan ömrünü burada geçirmiştir. 660 veya 661 yılında vefat etmiştir. Beni Cafer bin Kilab adı verilen sahraya defnedilmiştir.

⁸⁵ Süleyman Tülücü, “Lebîd b. Rebîa”, *DİA*, C. 27, Ankara 2003, s. 121.

⁸⁶ Câhiliye devri Araplarının çok beğenip Kabe duvarına astıkları meşhur kasîdelerden her biri.

8. Hz. Âdem

Semâvî dinlere göre Allah'ın yaratmış olduğu ilk insan ve peygamberdir. Hz. Âdem bütün insanların babasıdır. Allah Hz. Âdem'i yarattıktan sonra toprağı çeşitli şekillerde değişikliğe uğratmış ve ona can vererek ruhundan üflemiştir. Hz. Âdem "Ebü'l-Beşer" ve "Safiyullah" sıfatlarıyla anılmaktadır.⁸⁷ Allah bütün meleklerle Hz. Âdem'e secde etmelerini emretmiştir. Bütün melekler secde etmiştir sadece İblis secde etmemiştir. Kendisinin ateşten Âdem'in ise topraktan yaratıldığını söylemiştir. Kibrine yenik düşmüştür. Bunun üzerine Allah İblis'i cennetten kovmuş ve lanetlemiştir. Âdem'e yapılan bu secde mihrap niteliğinde olup secde aslında Allah'a idi.⁸⁸ Hz. Havvâ'yı ise Hz. Âdem'in sol kaburga kemiğinden yaratmıştır.

Allah her ikisine de cennet nimetlerinden faydalanmalarını ancak yasak meyveden uzak durmalarını emretmiştir. Ancak İblis, cennette Hz. Âdem ve Havvâ'ya musallat olmuş, hileli sözlerle yasak meyveyi yemeleri konusunda onları kandırmıştır. Bunun üzerine Hz. Âdem ve Havvâ cennetten çıkarılarak yeryüzüne gönderilmişler ve ayrı düşmüşlerdir. Bu ayrılıklarını uzun yıllar tövbe istiğfar ile geçirmişlerdir. Daha sonra Cebrâil (a.s.) gelerek affedilmeleri için dua öğretmiş ve affedilmişlerdir.

9. Hz. Muhammed

Hız. Muhammed (s.a.v.) mîlâdî 571 yılında Mekke'de doğmuştur. Babasının adı Abdullah, annesinin adı Âmine'dir. Peygamberimiz dünyaya gelmeden önce babası Abdullah, altı yaşına geldiğinde de annesi vefat etmiştir. Hız. Muhammed'e dedesi Abdulmuttalib bakmıştır. Dedesinin ölümünden sonra ise amcası Ebû Tâlib onu yanına almış ve onunla ilgilenmiştir. Amcası Ebû Tâlib'in yanında ticaretle meşgul olmuş ve bu sıralarda Hız. Hatice ile evlenmiştir. Bu evlilikten Abdullah, Zeynep, Rukiye, Ümmü Gülsüm, Kasım, Fatıma isimli altı çocuğı olmuştur.

Peygamberimiz sık sık Hıra Mağarası'na çıkıp orada kalmıştır. Bir gün yine oradayken vahiy meleğı Cebrâil (a.s.) gelmiştir. Bu şekilde Hız. Muhammed'in

⁸⁷ İskender Pala, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 24. bs., Kapı Yay., İstanbul 2014, s. 6.

⁸⁸ Pala, s. 6.

peygamberliği başlamıştır. Peygamber Efendimize ilk inanan isimler Hz. Hatice, Hz. Ali, Hz. Ebu Bekir ve Hz. Zeyd olmuştur. Hz. Muhammed'e kırk yaşlarında nübüvvet, kırk üç yaşlarında ise risâlet gelmiştir. Peygamberimiz bu süreçten sonra yüzlerce mûcize göstermiş ve birçok savaşa katılmıştır. Tebliğe başladıktan sonra ise Kureyşler tarafından baskı ve eziyete mâruz kalmıştır. Bunun neticesinde de Mekke'den Medine'ye 622 yılında hicret etmek zorunda kalmıştır. Hz. Ebû Bekir bu hicret sırasında kendisine eşlik etmiştir. Hicret'ten sonra Medine İslâmiyet'in merkezi durumuna gelmiştir. İslâmiyet'in bu şekilde yayılması Mekkelileri rahatsız etmiş ve Müslümanları savaşa zorlamışlardır. Hz. Muhammed'e vahiyle emir gelmiştir ve Mekkelilerle Bedir, Uhûd ve Hendek savaşları yapılmıştır.

Hz. Muhammed Allah'ın kendisine verdiği peygâamberlik görevini hakkıyla yerine getirdikten sonra, son olarak Mekke'de kalabalık bir Müslüman kitlesine Veda Hutbesi'ni söylemiştir. Altmış üç yaşında, 8 Haziran 632 yılında Medine'de vefat etmiştir.

10. Hz. Halime

Halime (r.a.) Hevâzin kabîlesinin Sa'd bin Bekir koluna mensuptur. Ümmü Kebşe künyesiyle ve Halime es-Sa'diyye olarak anılmaktadır.⁸⁹ Halime Hatun olarak da bilinmektedir. Peygamber Efendimizin süt annesi olarak meşhur olmuştur. Peygamber Efendimiz doğunca kendisini üç gün annesi Âmine emzirmiştir. İki gün de Ebû Leheb'in câriyesi olan Süveybe emzirmiştir. Mekkeli aileler yeni doğan çocuklarını bedevî kabîlelerden bir sütanneye verirlerdi. Sütannelik kendileri için iyi bir gelir kaynağı olduğundan, özellikle zengin aileleri tercih ederlerdi. Böylece çocuklar çölün sağlıklı havasında büyürler, sağlam vücutlu, asâletli bir şekilde yetişirlerdi. Arapça'yı da pürüzsüz ve düzgün bir şekilde konuşmayı öğrenirlerdi.

Halime kabîlesiyle beraber yine bu amaç için Mekke'ye gelmiştir, ancak zengin bir aile çocuğu bulamamıştır. Hz. Muhammed'i yetim olması sebebiyle almakta tereddüt etmiş, yine de boş dönmek için ona sünannelik yapmayı kabul etmiştir. Halime iki yıl sonra çocuğu süttten kesmiş ve ailesine teslim etmek istemiş,

⁸⁹ Asri Çubukçu, "Halîme", *DİA*, C. 15, İstanbul 1997, s. 338.

ancak Annesi Âmine çocuğun bir süre daha sütannesinin yanında kalmasını uygun görmüştür. Peygamberimiz beş yaşına geldiğinde Halime onu ailesine teslim etmiştir.

11. Abdülmuttalib

Hiz. Muhammed (s.a.v.)'in dedesidir. Asıl adı Şeybe olan Abdülmuttalib Medine'de doğmuştur. Babası Hâşim, annesi ise Medineli Neccaroğulları'na mensup olan Selma'dır. Henüz sekiz yaşında iken babası vefat etmiştir. Babası öldükten sonra amcası Muttalib yeğenini alarak Mekke'ye götürmüştür. Mekkeliler onu Muttalib'in kölesi sandıkları için "Abdülmuttalib" demişlerdir. Abdülmuttalib amcasının korumasında yetişmiştir. Muttalib ölümüne yakın bir zamanda en layık kişi olarak onu gördüğünden kabîle reisliği görevini ona vermiştir.

Abdülmuttalib üstün meziyetleri olan, inançlı, iyi kalpli ve âdil bir reis olarak tanınmıştır. Ömrünün sonuna doğru putlara tapmayı bırakmış, içkiden uzaklaşmış, kabeyi çıplak olarak tavaf etmeyi yasaklamıştır. Âhirete olan inancının artmasıyla beraber zaman zaman Hira Mağarası'nda ibâdetle meşgul olmaya başlamıştır. Kâbe'yi yıkmaya gelen Ebrehe'ye karşı durmuş ve Kâbe'yi sahibinin koruyacağını ona bildirmiştir.

Abdülmuttalib torunu olan Hiz. Muhammed ile de özenle ilgilenmiştir. Kendisinden sonra ise bakımını oğlu Ebû Tâlib'e vasiyet etmiştir. Seksen iki yaşında Mekke'de vefat etmiş, Cennetü'l-Muallâ'ya defnedilmiştir.

12. Hüseyin Vâiz-i Kâşifi

İran'a bağlı Horasan bölgesinin kuzeyinde bulunan Sebzevar şehrinde doğmuştur. Asıl adı Kemâlüddin Hüseyin bin Ali Beyhakî Sebzevârî'dir. Doğum tarihiyle ilgili kaynaklarda kesin bir bilgi bulunmamakla birlikte 1456 yılında Meşhed'e gittiği sıralarda otuz yaşında olduğu göz önüne alınırsa 1427 yılı civarında doğduğu tahmin edilmektedir. Vaazları ile tanındığı için "Vâiz" lakabıyla ve şiirlerinde kullandığı "Kâşifi" mahlasıyla bilinmektedir.⁹⁰ İlk eğitimini Sebzevar'da almıştır. Daha sonra da Nişabur ve Meşhed'e gitmiştir. Nakşibendî Şeyhi Sadeddin

⁹⁰ Adnan Karaismailoğlu, "Hüseyin Vâiz-i Kâşifi", *DİA*, C. 19, İstanbul 1999, s. 16.

Kaşgarî'nin ölümü üzerine mezarını ziyaret etmek amacıyla 1456 yılında Herat'a gitmiştir. Burada Nakşibendî Şeyhi Sadeddin Kaşgarî'nin müridi olan Abdurrahman Câmî ile tanışmış ve onun aracılığı ile Nakşibendî tarikatına intisap etmiştir.

Hüseyin Vâiz, bir süre sonra Hüseyin Baykara ve Ali Şîr Nevâî'nin himayesine girmiştir. Ali Şîr Nevâî'nin teşvikiyle çeşitli kitaplar yazmıştır. Ailesi ile ilgili çok fazla bilgi bulunmamakla beraber Câmî'nin kız kardeşi ile evlendiği, çocuklarından birinin de *Reşehâtu Aynü'l-Hayat* isimli eserin yazarı olan Fahreddin Ali Safî olduğu bilinmektedir. Hüseyin Vâiz, 14 Haziran 1504 yılında Herat'ta vefat etmiştir. Bazı kaynaklara göre ise Molla Câmî'nin ölümünden sonra Herat'tan ayrılmış ve 1504 yılında Sebzevar'da vefat etmiştir. Türbesi Herat'ta Nakşibendî Şeyhi Sadeddin Kaşgarî ve Molla Câmî'nin türbelerinin yakınında bulunmaktadır.

12.1. Eserleri

Ahlâk-ı Muhsinî: Kırk bölümden oluşan eser Hüseyin Baykara'nın oğlu Ebü'l-Muhsin Mirza'ya takdim edilmek üzere hazırlanmıştır. Ahlak, edep gibi konularla ilgili olup birçok dile tercüme edilmiştir.

Cevâhirü't-Tefsîr: Tam adı *Cevâhirü't-Tefsîr li-Tuhfeti'l-Emîr* olan eser Ali Şîr Nevâî'nin isteği üzerine yazılmış Farsça Kur'an-ı Kerim tefsiridir.

Envâr-ı Süheylî: Hüseyin Vâiz-i Kâşifi'nin *Kelile ve Dimne* adlı eseri değiştirmek suretiyle yazdığı ahlak ve edebiyata dair bir kitaptır. Timurlu emirlerinden Nizamüddin Şeyh Ahmed Süheylî'nin isteği üzerine yazılmıştır.

Mevâhib-i Aliyye: Tam adı *el-Mevâhibü'l-Aliyye fî Tefsîri'l-Kelâmi'r-Rabbâniyye* olan eser Farsça yazılmıştır. Kur'an-ı Kerim'in kısa bir tefsiridir. Ali Şîr Nevâî'nin adına ithafen yazılmış bu eser *Tefsir-i Hüseyinî* adı ile tanınmıştır.

Ravzatü's-Şühedâ: 1502 yılında yazılan eser İmam Hüseyin ve Kerbela olayını anlatmaktadır. Aşık Çelebi tarafından *Tercüme-i Ravzatü's-Şühedâ, Câmî-i Rûmî Saâdetnâme* adıyla Türkçe'ye tercüme edilmiştir.

Hüseyin Vâiz bunların dışında tasavvuf, edebiyat, tefsir, astronomi gibi ilimler olmak üzere birçok konuda eserler kaleme almıştır.

13. Kuşeyrî

Tam adı Ebü'l-Kâsım Zeynü'l-İslâm Abdülkerîm bin Hevâzin bin Abdülmelik el-Kuşeyrî'dir. Mîlâdî 986 yılında Horasan bölgesinin Nîşâbur şehrine bağlı Üstüvâ kasabasında doğmuştur. Küçük yaşta babasını kaybetmesi üzerine akrabalarından Ebü'l-Kâsım el-Yemânî (veya el-Meyânî)'nin himayesi altında büyümüştür. Arapça ve edebiyat bilgilerini ondan öğrenmiştir. Daha sonra ise ailesi onu muhasebe alanında eğitim alması için Nîşâbur'a göndermiştir. Burada Şeyh Ebû Alî ed-Dekkâk'ın sohbetlerine katılmıştır. Ondan etkilenecek müridi olmak istemiştir. Şeyh Ebû Alî ed-Dekkâk bunun için öncelikle şer'î ilimleri öğrenmesini istemiştir. Bunun üzerine Kuşeyrî önce Ebû Bekir Muhammed bin Ebû Bekir et-Tûsî'den fıkıh öğrenmiştir. Sonra da Ebû Bekir Muhammed bin Fûrek'ten kelimeler dersleri almıştır. Ebû Bekir Muhammed bin Fûrek'in ölümü üzerine Ebû İshâk İbrahim bin Muhammed el-İsferâînî'den kelimeler tahsilini tamamlamıştır.

Şeyh Ebû Alî ed-Dekkâk'ın kızı Fatma Hatun ile evlenmiştir. Fatma Hatun'dan Ebû Nasr Abdurrahîm Kuşeyrî, Ebû Saîd Abdolvâhid Kuşeyrî, Ebû'l-Muzaffer Abdu'l-Mun'im Kuşeyrî, Ebû'l-Feth Ubeydullah Kuşeyrî, Ebû Sa'd Abdullah Kuşeyrî isimli oğulları ve Emetu'r-Rahîm isimli bir kızı dünyaya gelmiştir. Mürşidi Şeyh Ebû Alî ed-Dekkâk'ın ölümünden sonra Ebû Muhammed bin Hüseyin es-Sülemî'ye intisap etmiştir. Kuşeyrî, kendisini tasavvuf, fıkıh, kelâm, hadis, tefsir, gramer, lügat ve edebiyat alanlarında yetiştirmiştir. Cesareti, biniciliği ve silâhşörlüğü ile de tanınmıştır. Güzel hitabeti ve etkili vaazlarıyla bilinmektedir. Mîlâdî 1072 yılında, Nîşâbur'da vefat etmiştir. Şeyhi Ebû Alî ed-Dakkâk'ın yanına defnedilmiştir.

Akîdetu'l-Kuşeyrîyye, el-Fusûl fî'l-Usûl, el-Luma fî'l-İ'tikâd, el-Vasiyye, er-Risâle, et-Tahbîr fî't-Tezkîr, et-Teysîr fî İlmi't-Tefsîr (et-Tefsîru'l-Kebîr), Hayâtu'l-Ervâh ve'd-Delîl alâ Tarîkı's-Salâh ve'l-Felâh, İbârâtu's-Sûfîyye ve Maânihâ, Kitâbu Âdâbı's-Sûfîyye, Kitâbu Sîreti'l-Meşâih, Kitâbu'l-Mi'râc, Letâifu'l-İşârât, Mensûru'l-Hitâb fî Meşhûri'l-Ebvâb, Nahvu'l-Kulûb, Nâsihu'l-Hadîs ve Mensûhuhu, Risâle fî Beyâni's-Sülûk, Şerhu Esmâillahi'l-Hüsnâ, Tertîbu's-Sülûk fî Tarîkillâh bilinen eserleridir.

14. Bahâeddin Nakşibend

Nakşibendî tarikatının kurucusudur. Tam adı Hâce Muhammed bin Muhammed el-Buhârî'dir. 1318 yılında Buhara yakınlarında, daha sonra Kasr- 1 Ârifân adını alacak olan Kasr-ı Hinduvân köyünde doğmuştur. Bahâeddin Nakşibend üç günlük bebekken Muhammed Baba Semmâsî tarafından evlat edinilmiş ve müridlerinden olan Seyyid Emîr Külâl'i onun tasavvuf terbiyesi için görevlendirmiştir. Bahâeddin Kur'an, hadis, tasavvuf gibi konularda iyi bir eğitim almıştır. Daha sonra Semerkand'a giderek dönemin ünlü mutasavvıflarından olan Yesevî tarikatı şeyhi Kâzım Şeyh ve Halil Ata'dan ders almıştır. Evlenme çağına geldiğinde ailesi görüşünü alması için onu Semmâsî'nin yanına göndermiştir. Burada bir süre Semmâsî'nin hizmetinde bulunmuştur. Semmâsî'nin ölümünden sonra ise Bahâeddin Nakşibend uzun yıllar Emîr Külâl'in hizmetinde bulunmuştur.

Bir gün rüyasında kendisinden çok önce yaşamış olan Abdülhâlik Gücdüvânî'yi görmüş ve onun rûhâniyetine intisap etmiştir. Böylece Üveysî lakabını almıştır. Emîr Külâl, Bahâeddin Nakşibend'e sülûkunu tamamladığını söyleyerek Türk ve Tacik bütün şeyhlerden faydalanabileceğini söylemiştir. Bunun üzerine Bahâeddin, Mevlânâ Ârif Dikgerânî'nin sohbetlerine katılmış, daha sonra da Yûsuf el-Hemedânî'nin neslinden Yeseviyye tarikatı şeyhleriyle sohbette bulunmuştur.⁹¹ Bahâeddin Nakşibend müridlik devresini tamamladıktan sonra Kasr-ı Hinduvân'a dönmüş ve burada kendi müridlerini yetiştirmeye başlamıştır. 2 Mart 1389 yılında vefat etmiştir.

Silkü'l-Envâr, Hediyyetü's-Sâlikîn, Tuhfetü't-Tâlibîn, Hayâtnâme, Delilü'l-Âşıkın ona ait olduğu ileri sürülen eserlerdir.

15. Muhammed Pârsâ

Muhammed Pârsa olarak bilinen Ebü'l-Feth Celâlüddîn Hâce Muhammed bin Muhammed el-Hâfızî el-Buhârî Bahâeddin Nakşibend'in önde gelen halifelerinden biridir. 1348 yılında Buhara'da doğmuştur. Bahâeddin Nakşibend'e intisap etmiş ve onun yolundan gitmiştir. Muhammed Pârsa iki kez hacca gitmiştir. İlk hacca

⁹¹ Hamid Algar, "Bahâeddin Nakşibend", *DİA*, C. 4, İstanbul 1991, s. 458.

Bahâeddin Nakşibend ile gitmiş ve ondan büyük iltifat görmüştür. Bahâeddin Nakşibend Muhammed Pârsâ'yı halife tayin etmiştir. Bahâeddin Nakşibend'in vefatından sonra ise Alâeddin Attâr'a intisap etmiştir.

Yaşadığı dönemde Emir Timur'un oğulları ve torunları arasında büyük bir rekâbet yaşanmıştır. Muhammed Pârsâ'nın Horasan idârecisi Şâhruh ile yakın ilişkiler içerisinde olması, Şâhruh'un onun isteklerini yerine getirmesi Semerkand idârecisi Timur'un torunu Mirza Halil'i rahatsız etmiş, Muhammed Pârsâ'yı bozkırlarda yaşayan göçebelere İslam'ı yaymakla görevlendirip uzaklaştırmak istemiştir. Fakat Şâhruh Mirza Halil'e savaş açmış ve onu yenmiştir. Böylelikle Muhammed Pârsâ Buhara'da kalmıştır.⁹²

Muhammed Pârsâ ikinci haccı için 1419 yılında Buhara'dan yola çıkmıştır. Nesef, Tirmiz, Belh, Çaganiyan, Cam gibi şehirlere uğramış, buradaki âlim ve şeyhlerle sohbetinde bulunmuştur. Mekke'de haccını tamamlayıp Medine'ye geldikten sonra 11 Ocak 1420 yılında vefat etmiştir.

15.1. Eserleri

Faslü'l-Hitâb: Çeşitli tasavvuf terimlerini ihtiva eden Farsça bir eserdir.

Fusûlü's-Sitte: Hadislerden hüküm çıkarmanın usûllerine dair Arapça bir eserdir.

Makâmât-ı Hâce Alâeddîn Attâr: Bahâeddin Nakşibend'in halifelerinden olan Alâeddîn Attâr'ın sözlerini ihtiva eden Farsça bir eserdir.

Risâle Der-Beyân-ı Zikr-i Cehrî: Muhammed Pârsâ'nın cehrî zikir konusunda görüşünü soran Herat ulemâsına cevap olarak kaleme aldığı Arapça-Farsça karışık yazılmış bir risâledir.

Risâle-i Keşfiyye: Zikir, hakikat-i Muhammediyye, kelime-i tevhid, aşk, mârifet ve vahdet-i vücûda dair Farsça bir eserdir.

⁹² Hamid Algar, "Muhammed Pârsâ", *DİA*, C. 30, İstanbul 2005, s. 563.

Risâle-i Kudsiyye: Bahâeddin Nakşibend'in sohbetlerinde tuttuğu notları şerh etmesiyle meydana getirdiği Farsça bir eserdir.

Şerh-i Hakku'l-Yakîn: Mahmûd-ı Şebüsterî'ye ait eserin şerhidir.

Tefsîr-i Sûre-i Fâtîha: Fâtîha sûresinin Farsça tefsîridir.

Tefsîr-i Süver-i Semâniye: Kadr, Beyyine, Zilzâl, Âdiyât, Kâria, Tekâsür, Asr ve Hümeze sûrelerinin Farsça tefsîridir.

Tuhfetü's-Sâlikîn: Esmâ-i hüsnâ, tevhîd, zikir, müşâhede, sabır, şükür gibi tasavvufî konuları ihtiva eden Farsça bir eserdir.

Bunların dışında *Risâle-i Mahbûbiyye*, *Risâle fi'l-Mezârât*, *Erbaüne Hadîsen*, *Risâle Müntehâbe min Akîdeti Ebi'l-Kâsım es-Semerkindî*, *Şerh-i Fusûsü'l-Hikem* bilinen diğer eserleridir.

16. Kâsım-ı Envâr

Tam adı Muînüddîn Alî bin Nasîr bin Hârûn bin Ebi'l-Kâsım-ı Hüseyinî olan Kâsım-ı Envâr 1355 yılında Tebriz yakınlarındaki Serab'da doğmuştur. Sadreddîn-i Erdebîlî'nin bir gece rüyasına girdiğini ve onun elindeki ışığı başkaları ile paylaştığını görmüştür. Bundan dolayı kendisine Kâsım-ı Envâr (ışıkları bölüşen) adının verildiği rivâyet edilmektedir.⁹³ Gençliğinde Şeyh Sadreddîn-i Erdebîlî'ye mürid olmuş, tasavvuf edep ve yollarını ondan öğrenmiştir. Şeyhinin isteği üzerine Gilan'a gitmiştir. Daha sonra Gilan'dan ayrılarak Herat'a gitmiş ve burada irşad faaliyetlerinde bulunmuştur. Zamanın idârecisi olan Şâhruh Kâsım-ı Envâr'ı Herat'tan uzaklaştırmıştır. Belh ve Semerkand'da bir süre kaldıktan sonra Horasan'ın Cam iline bağlı Harcird köyüne yerleşmiştir. Ölünceye kadar bu köyde yaşamış ve 1433 yılında vefat etmiştir.

Dîvân, *Enîsü'l-Âşıkîn*, *Beyân-ı Vâkıa-ı Emîr Timûr*, *Enîsü'l-Ârifîn*, *Risâle Derbeyân-ı İlm*, *Risâle-i Suâl u Cevâb* bilinen eserleridir.

⁹³ Adnan Karaismailoğlu, "Kâsım-ı Envâr", *DİA*, C. 24, İstanbul 2001, s. 542.

E. Eserde İşaret Edilen Telmih ve İktibaslar

Bir metinde bilinen bir tarihî olaya, efsaneye, kahramana, hikâyeye, kıssaya, atasözüne, inanışa, bir âyet ya da hadise hatırlatma yapmaya, işaret etmeye telmih denir. Telmihte anlatılmak istenen düşünce, nesne, kavram ve hayal doğrudan onu anlatacak sözcüklerle değil, çağrıştıracak sözcüklerle, üstü kapalı bir biçimde ifade edilir.

İktibas ise bir âyet ya da hadisin, tamamını veya bir kısmını alıntı yoluyla kullanmaktır. Alıntılanan âyet veya hadisin tamamı kullanılıyorsa tam iktibas, bir kısmı kullanılıyorsa ya da vezin ve kafiye gibi nedenlerden dolayı alıntının anlamını bozmayacak şekilde düzeltmeler yapılıyorsa buna da nakıs (eksik) iktibas denilmektedir.

1. Telmih

Ey kemîne bahşîşet mülk-i cihân

Men çi gūyem çün to mî-dānî nihân

En az bağışı dünya mülkü olan Allahım! Sen gizli olanı bilirsin, ben ne söyleyeyim?

“O, kendisinden başka hiçbir ilâh olmayan Allah’tır. Gaybı da görünen âlemi de bilendir. O, Rahmân’dır, Rahîm’dir.” (Haşr, 59/22) ve “Allah, gizlediğinizi de açığa vurduğunuzu da bilir.” (Nahl, 16/19) âyetlerine **telmih** yapılmıştır.

Ey hemîşe hâcet-i mâ rā penâh

Bâr-ı dîger mâ ğalağ kerdîm râh

Ey daima bizim dileğimizin melcei, sığınağı olan Allah! Biz yine yolumuzu şaşırдық.

“Ya Rabbi! Senden başka melce de yoktur necat mahalli de yoktur.” hadisine **telmih** yapılmıştır.

Lîk goftî gerçi mî-dānem sıret

Zūd hem peydā koneş ber-zâhiret

Sen, “Ben senin gizlediklerini bilirim, ama sen yine onları meydana çıkar.” diye söyledin.

“Rabbiniz şöyle dedi: Bana dua edin, duânıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” (Mu'min, 40/60) âyetine **telmih** yapılmıştır.

Ger hezārān dām bāşed der-şadem

Çün to bā-māyī ne-bāşed hiç ğam

Adım başı binlerce tuzak olsa da sen bizimle beraber olduğça gam değildir.

Çün ‘ināyātet şeved bā-mā muķīm

Key buved bīmī ez-ān düzd-i le ’īm

Senin lutfun bize yardımcı olduğça o alçak hırsızdan ne korkumuz olabilir?

Bu iki beyitte “Allah, kimi de doğru yola iletirse artık onu saptıracak hiç kimse yoktur. Allah mutlak güç sahibi, intikam sahibi değil midir?” (Zumer, 39/37) ve “Şüphesiz, (gerçek) kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin olmayacaktır. Vekil olarak Rabbin yeter!” (İsrâ, 17/65) âyetlerine **telmih** yapılmıştır.

Mā ‘ademhāyīm u hestihā-yı mā

To vücūd-ı muṭlaķī fānī-nümā

Biz de yokuz, bizim varlığımız da. Bizim gibi fanileri meydana getiren vücūd-ı mutlak sensin.

“Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır. Onlara bir iyilik gelirse, ‘Bu, Allah’tandır.’ derler. Onlara bir kötülük gelirse, ‘Bu, senin yüzündendir’ derler. (Ey Muhammed!) De ki: ‘Hepsi Allah’tandır.’ Bu topluma ne oluyor ki, neredeyse hiçbir sözü anlamıyorlar!” (Nisâ, 4/78), “Allah, her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeye vekildir.” (Zumer, 39/62) ve “Oysa Allah sizi de yaptığınız şeyleri de yaratmıştır.” (Sâffât, 37/96) âyetlerine **telmih** yapılmıştır.

Ānçi der-kevnest z'eşyā v'ānçi hest

Vā-nümā cān rā be-her hālet ki hest

Mahlukat arasında bulunan her şeyi ve her varlığı bize olduğu gibi göster.

“Ya Rabbi, bize her şeyi olduğu gibi ve hakikatiyle göster.” duasına **telmiḥ** yapılmıştır.

Ey muḥibb-i 'afv ez-mā 'afv kon

Ey ṭabīb-i renc-i nāsūr-ı kuhen

Ey affetmeyi seven Allahım! Bizi affet. Ey eskimiş nasır illetinin hekimi olan Allahım! Bizi affet.

“Allahım! Sen affedicisin, affetmeyi seversin, öyleyse bizi de affet.” duasına **telmiḥ** yapılmıştır.

Mā zi ḥod sūy-ı to gerdānīm ser

Çün toyī ez-mā be-mā nezdikter

Biz kendimizden vazgeçerek başımızı sana çeviriyoruz. Çünkü sen, bize bizden daha yakınsın.

“Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü biz, ona şah damarından daha yakınız.” (**Kaf, 50/16**) âyetine **telmiḥ** yapılmıştır.

Ānçünān k'âdem be-yuftād ez-bihişt

Ric'ateş dādī ki rest ez-dīv-i zişt

Öyle ki Âdem cennetten çıkınca, tövbe etmesiyle geri döndürdün de kötü şeytandan kurtardın.

Beyitte Hz. Âdem'in cennetten hubut (düşme) etmesi olayına **telmiḥ** yapılmıştır.

Mā zi hırş u āz ḥod rā sūḥtīm

V'in du'ā rā hem zi to āmūḥtīm

Biz hırs ve açgözlülükle kendimizi yaktık. Bu duayı da senden öğrendik.

“Rabbiniz şöyle dedi: Bana dua edin, duânıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” (Mu’min, 40/60) âyetine **telmih** yapılmıştır.

Ey Hudâ-yı rāzdān u hoş-saḥon
‘Ayb-ı kār-ı mā zi mā pinhān me-kon

Ey sırları bilen sözü güzel Allah! İşlerimizdeki ayıp ve kusuru bizden gizleme.

‘Ayb-ı kār-ı nīk rā menmā be-mā
Tā ne-gerdīm ez-reviş serd u hebā

İyi işleri de bize ayıplı gösterme ki bu gidişle o işten soğumayalım, çalışmamız ziyan olmasın.

Bu iki beyitte “Allahım! Bize, hakkı hakk olarak göster ve ona uymakla bizi rızıklandır. Bâtılı bâtil olarak göster ve ondan uzak kalmayı bizlere nasip eyle.” duasına **telmih** yapılmıştır.

Ey ki cān-ı ḥīre rā rehber konī
V’ey ki bī-reh rā to peygamber konī

Ey şaşırılmış canı rehber eden! Ey yoldan çıkmış peygamber yapan!

“Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi?” (Duhâ, 93/7) âyetine **telmih** yapılmıştır.

Rāh dih ālūdegān rā el’acel
Der-Furāt-ı ‘afv u ‘ayn-ı muğtesel

Yolda kirlenenler için af Fıratına giden yolu hemen aç, yıkanılacak yerde yıka.

“Biz de ona, “Ayağını yere vur! İşte yıkanacak ve içecek soğuk bir su” dedik.” (Sâd, 38/42) âyetine **telmih** yapılmıştır.

Ender ān şafhā zi endāze birūn
Ġarḳagān-ı nūr-ı naḥnu ‘ş-şāffūn

Sayırsız olan o saflarda “Biz saf tutanlarız.” nuruna batsınlar.

“(Melekler derler ki:) Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır.” (Sâffât, 37/164) ve “Şüphesiz biz (Allah’ı) tespih edip yüceltenleriz.” (Sâffât, 37/166) âyetlerine **telmih** yapılmıştır.

K’ey Hudāvend-i kerīm u bordbār

Dih emānem z’in dü-şāhe-ihtiyār

Ey kerem ve sabır sahibi Allah! Bu iki boynuzlu ihtiyardan bana aman ver.

“Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir.” (Ahzab, 33/72) âyetine **telmih** yapılmıştır.

Hemçü ān Aşhâb-ı Kehf ez-bāğ-ı cūd

Mî-çerem zi ikāz ne bel hum rükūd

Ashâb-ı Kehf gibi, uyanık olarak değil uykuda iken cömertlik bahçesinde yayılayım.

Hufte bâšem ber-yemīn u [ber] yesār

Ber-ne-gerdem cüz çü gū bî-ihtiyār

Sağ ve sol tarafım üstünde yatıp uyuyayım, top gibi ihtiyarsız olarak yuvarlanayım.

Hem be-taklīb-i to tā zātu’l-yemīn

Yā sūy-ı zātu’ş-şimāl ey Rabb-i dīn

Ey din Allahı! Sağa ve sola dönüşüm de senin döndürmenle olsun.

Bu beyitlerde Ashâb-ı Kehf kıssasına ve “Allahım! Göz açıp kapayınca kadar dahi beni nefsimle başbaşa bırakma.” duasına **telmih** yapılmıştır.

Hem taleb ez-tost hem ān nīkūyī

Mā kiyīm evvel toyī āhīr toyī

Talep de sendendir, iyilik de. Biz kimiz ki? Evvel de sensin ahir de.

“O, ilk ve sondur. Zâhir ve Bâtn’dır. O, her şeyi hakkıyla bilendir.” (**Hadîd, 57/3**) âyetine **telmih** yapılmıştır.

*Ānki behr-i kerdn-i hâcet revā
Bendegān rā gešte ud‘ūnī nümā*

Kullarının dileğini kabul etmek için onlara “Bana dua edin, icabet edeyim.” diye bildirmiştir.

“Rabbiniz şöyle dedi: “Bana dua edin, duânıza cevap vereyim. Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşağılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” (**Mu’min, 40/60**) âyetine **telmih** yapılmıştır.

2. İktibas

*Lā tuziğ kalben hedeyte bi’l-kerem
V’aşrifî’s-sū’e’llezî haṭṭe’l-ḳalem*

Kereminle hidayet ettiğin kalbi saptırma, takdir ettiğin kötülükleri defet.

“Rabbenâ lâ tuzig kulûbenâ ba’de iz hedeytenâ veheb lenâ min ledunke rahmeten inneke entel vehhâb” (**Âli İmrân, 3/8**) âyetinden bazı değişikliklerle **iktibas** edilmiştir.

*Kullu şey’in mâ ḫala’llâh bâṭılun
İnne faẓla’llâhi gaymun hâṭılun*

Allah’tan başka her şey batıldır. Allah’ın fazileti rahmet yağdıran buluttur.

Birinci mısra ünlü Arap şairi Lebid bin Rebia’nın “illâ kullu şey’in mâ ḫala’llâh bâṭılun” mısraından **iktibas** edilmiştir.

*Ātinā fi dār-ı dünyānā ḫasen
Ātinā fi dār-ı ‘uḳbānā ḫasen*

Bize dünyada da ahirette de güzellik ver.

“Ve minhum men yekûlu rabbenâ âtinâ fîd dunyâ haseneten ve fil âhirati haseneten ve kinâ azâben nâr” (**Bakara, 2/201**) âyetinden bazı değişikliklerle **iktibas** edilmiştir.

Lâ le'en erbaḥ 'aleyhim cûd-ı tost
Ki şeved z'o cümle nâkışhâ dürüst

“Ben onlardan faydalanayım diye değil” buyurmuştur. Bu cömertliğindedir. Eksiklikler bu cömertlikle tamam olur.

“Lâ le'en erbah aleyhim” kelâmından **iktibas** edilmiştir.

Per zenân emîn zi rec'-i ser-nigûn
Der-hevâ ki jinnâ ileyhi râci'ün

Baş aşığı geri dönmekten emin olarak “Biz ona döneceğiz.” diye havada kanat çırpırlar.

“Ellezîne izâ esâbethum musîbetun, kâlû innâ lillâhi ve innâ ileyhi râciûn” (**Bakara, 2/156**) âyetinden **iktibas** edilmiştir.

Ender ân şafhâ zi endâze birün
Ġarķagân-ı nûr-ı naḥnu 'ş-şâffûn

Sayısız olan o saflarda “Biz saf tutanlarız.” nuruna batsınlar.

“Ve innâ le nahnus sâffûn” (**Sâffât, 37/165**) âyetinden **iktibas** edilmiştir.

Hemçü ân Aşhâb-ı Kehf ez-bâğ-ı cûd
Mî-çerem zi ikâz ne bel hum rûķûd

Ashâb-ı Kehf gibi, uyanık olarak değil uykuda iken cömertlik bahçesinde yayılayım.

Hufte bâşem ber-yemîn u [ber] yesâr
Ber-ne-gerdem cüz çü gû bî-iḥtiyâr

Sağ ve sol tarafım üstünde yatıp uyuyayım, top gibi ihtiyarsız olarak yuvarlanayım.

*Hem be-taqlib-i to tā zātu'l-yemîn
Yâ sūy-ı zātu'ş-şimāl ey Rabb-i dîn*

Ey din Allahı! Sağa ve sola dönüşüm de senin döndürmenle olsun.

Bu beyitlerde “ve tahsebuhum eykâzan ve hum rukûdun, ve nukallibuhum zâtel yemîni ve zâteş şimâli, ve kelbuhum bâsitun zirâayhi bil vasîd, levittala'te aleyhim le velleyte minhum firâran ve le muli'te minhum ru'bâ.” (**Kehf, 18/18**) âyetinden bazı değişikliklerle **iktibas** yapılmıştır.

*Lâ nüfûz illâ bisultâni'l-hüdâ
Min tecāvifi's-semāvâti'l-'alâ*

Yüce göklere çıkmak ancak hidayet sultanıyla mümkün olabilir.

“Yâ ma'şeral cinni vel insi inisteta'tum en tenfuzû min aktâris semāvâti vel ardı fenfuzû, lâ tenfuzûne illâ bi sultân” (**Rahmân, 55/33**) âyetinden **iktibas** edilmiştir.

*V'er ne-māned āb ābem dih zi 'ayn
Hemçü 'ayneyn-i nebî heṭṭāleteyn*

Eğer gözümün yaşı kalmazsa gözyaşı ver bana. Peygamberin yaş döken iki gözü gibi.

“Allâhumme a'tinî ayneyni hettâleteyn kable en yekûned dem'u demen vel adrâsu cemren” hadisinden **iktibas** edilmiştir.

*Rabb-i etmim nūrenâ fi's-sāhire
V'incinā min muḫḫihāti'l-kāhire*

Ya Rabbi! Nurumuzu kıyamette tamamla. Bizi kahredici rezilliklerden kurtar.

“Yekûlûne rabbenâ etmim lenâ nûranâ” (**Tahrîm, 66/8**) âyetinde geçen ibare bazı değişikliklerle **iktibas** edilmiştir.

*Dîd-i rûy-ı cüz to şod gull-ı gulû
Kullu şey'in mā ḫala'llāh bâṭılı*

Senden başkasının yüzünü görmek, boyna takılan zincirdir. Allah'tan başka her şey bâtıldır.

İkinci mısra ünlü Arap şairi Lebid bin Rebia'nın "illâ kullu şey'in mâ hala'llâh bâtilun" mısraından **iktibas** edilmiştir.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

(TRANSKRİPSİYONLU METİN)

[1^b]

Ey Hüdā Feryād-res Ni' mel-mu' in

Ey kemîne baḥşîşet mülk-i cihān
Men çî güyem çün to mī-dānī nihān

Ey hemîşe ḥācet-i mā rā penāh
Bār-ı dīger mā ḡalaṭ kerdīm rāh

Lik goftī gerçî mī-dānem sıret
Zūd hem peydā koneş ber-zāhiret

Şad-hezārān dām u dānest ey Hüdā
Mā çü murḡān-ı ḥarîş-i bī-nevā

Dem-be-dem pā-beste-i dām-ı nevīm
Her yekī ger bāz u sîmurḡī şevīm

Mī-rehānī her demī mā rā vü bāz
Sūy-ı dāmī mī-revīm ey bī-niyāz

Çün ' ināyātet şeved bā-mā muḡīm
Key buved bīmī ez-ān düzd-i le 'īm

Ger hezārān dām bāşed der-ḡadem
Çün to bā-māyī ne-bāşed hîç ḡam

Men ger ender mā me-kon ber-mā nazār
Ender ikrām u seḡā-yı ḡod niger

Mā ne-būdīm u teḡāzāmān ne-būd
Luṭf-ı to nā-gofte-i mā mī-şunūd

Ey Hüdā benmā to cān rā ān maḡām
K'ender o bī-ḡarf mī-rüyed kelām

Yā kerīme'l-‘afv settāre'l-‘uyūb
İntikām ez-mā me-keş ender zunūb
Ānçi der-kevnest z’eşyā v’ānçi hest
Vā-nümā cān rā be-her hālet ki hest
Ger segī kerdīm ey şīr-āferīn
Şīr rā megmār ber-mā z’īn kemīn
Āb-1 hoş rā şūret-i āteş me-dih
Ender āteş şūret-i ābī me-nih
To be-zen yā Rabbenā āb-1 tahūr
Tā şeved īn nār-1 ‘ālem cümle nūr
Āb-1 deryā cümle der-fermān-1 tost
Āb u āteş ey Hūdā hem ān-1 tost

[2^a]

Ger to h̄‘āhī āteş āb-1 hoş şeved
V’er ne-h̄‘āhī⁹⁴ āb hem āteş şeved
Bī-ṭaleb to īn ṭalebmān dādeī
Bī-şumār u ‘add ‘aṭā binhādeī
Bā-ṭaleb çün nedhī ey ḥayy u vedūd
K’ez to āmed cümlegī cūd u vücūd
İn ṭaleb der-mā hem ez-īcād-1 tost
Resten ez-bīdād yā Rabb dād-1 tost
Ey Hūdā ey kādir-i bī-çend u çün
Vākıfī ez-ḥāl-i bīrūn u derūn
Ey Hūdā ey fazl-1 to ḥācet revā
Bā-to yād-1 hīç kes nebved revā

⁹⁴ Yazmada “be-h̄‘āhī” şeklindedir.

În kadar irşād to baḥşīdeī
Tā bedīn bes ʿayb-ı mā pūşīdeī
Ḳaṭre-i dāniş ki baḥşīdī zi pīş
Muttaşıl gerdān be-deryāhā-yı ḥıŷ
Ḳaṭre-i ʿilmest ender cān-ı men
Vārehāneş ez-hevā vʿez ḥāk-ı ten
Pīş ez-ān kʿin ḥākḥā ḥasfeş konī
Pīş ez-ān kʿān bādḥā nesfeş konī
Gerçi çün nesfeş koned to ḳādirī
Keş ez-işān vāsītānī vāḥerī
Ḳaṭreī kʿo der-hevā şod yā ki rīht
Ez-ḥazīney ḳudret-i to key girīht
Ger der-āyed der-ʿadem yā şad-ʿadem
Çün be-ḥāniş o koned ez-ser ḳadem
Şad-hezārān zıdd-ı zıdd rā mī-koşed
Bāzşān fażl-ı to bīrūn mī-keşed
Ey Ḥudā-yı bā-ʿaṭā-yı bā-vefā
Raḥm kon ber-ʿömr-i refte ber-cefā
Yā Rabb ān temyīz dih mā rā be-ḥāst
Tā şināsīm ān nişān-ı kej zi rāst
Perdeī settār ez-mā vā me-gīr
Bāş ender imtiḥān mā rā mucīr
Yā Rabb in cūrʿet zi bende ʿafv kon
Tevbe kerdem mī ne-gīrem zʿin saḥon
Yā ğiyāşeʿl-musteġişīneʿhdinā
Lā ʿefteḥāre fiʿl-ʿulūmi veʿl-ġinā

Lā tuziğ alben hedeyte bi'l-kerem
V'aşrifi's-sū'e'lezi ate'l-alem
Büggerān ez-cān-ı mā sū'u'l-azā'
Vā me-bor mā rā zi ihvānu's-şafā'

[2^b]

Telter ez-firat-ı to hi nist
Bī-penāhet ğayr-ı pī-ā-pī nist
Rat-ı mā hem rat-ı mā rā rāh-zen
Cism-i mā hem cān-ı mā rā cāme-ken⁹⁵
Dest-i mā ün pāy-ı mā rā mī-ored
Bī-emān-ı to kesī cān key bered

Cild-2

Ey müyesser kerde ber-mā der-cihān
Sure vü bīğār⁹⁶ ez-mā vārehān
u' me bunmūde be-mā v'ān būdeşest
Ānünān bunmā be-mā ān rā ki hest
Ey udā-yı pāk u bī-enbāz u yār
Dest-ğir u cürm-i mā rā der-ğüzār
Yād dih mā rā suanhā-yı daı
Ki to rā ram āvered ān ey refi
Hem du' ā ez-to icābet hem zi to
İmenī ez-to mehābet hem zi to
Ger aā goftīm ıslāheş to kon
Muşlii to ey to sultān-ı saon

⁹⁵ Yazmada "cān-ken" şeklindedir.

⁹⁶ Yazmada "peykār" şeklindedir.

Ey Hudā in seng-dil rā mūm kon
Nāleeş rā to hoş u merhūm kon
Yā Rabb in başış ne hadd-i kār-ı māst
Luţf-ı to luţf-ı hafı rā hod sezāst
Dest-gır ez-dest-i mā mā rā be-her
Perde rā ber-dār u perdey mā me-der
Bāz her mā rā ez-in nefis-i pelid
Kārdeş tā üstühān-ı mā resid
Ez-çü mā bī-çāregān in bend-i saht
Ki güşāyed cüz to ey sultān-ı baht
İnçünin kufl-ı girān rā ey Vedūd
Ki tevāned cüz ki fazl-ı to güşūd
Mā zi hod sūy-ı to gerdānīm ser
Çün tovı ez-mā be-mā nezdikter
Bā-çünin nezdiki-i dūrīm-i dūr
Der-çünin tārīki-i befrist-i nūr
İn du‘ā hem başış u ta‘līm-i tost
Verne der-külhen gülistān ez-çi rost
Haqq-ı ān kudret ki ber-telvīn-i mā
Raḥmeti kon ey emir-i levnhā
Hıiş rā didim u rüsvāyi-i hıiş
İmtihān-ı mā me-kon ey şāh bış
Tā fażihathā-yı dıger rā nihān
Kerde bāşı ey kerim-i müste‘ān
Bī-ḥadī to der-cemāl u der-kemāl
Der-keji mā bī-ḥadim u der-ḍalāl

[3^a]

Bî-ḥadî-i ḥîş bugmâr ey Kerîm
Ber-keĵî-i bî-ḥadî muştî le'îm
Hîn ki ez-taĵî' -i mâ yek-târ mând
Mıŝr bûdîm u yekî dîvâr mând
Elbaĵiyye elbaĵiyye ey Hîdîv
Tâ ne-gerded ŝâd küllî cân-ı dîv
Behrimân nî behr-i ân luţf-ı nuĥust
Ki to kerdî gümrehân râ bâz cust
Çün numûdî ĵudretet bunmây raĥm
Ey nihâde raĥmhâ der-ŝaĥm u laĥm⁹⁷
În du' â ger ĥıŝm efzâyed to râ
To du' â ta' lîm fermâ mihterâ
Ânçünân k'âdem be-yuftâd ez-biĥiŝt
Ric' ateş dâdî ki rest ez-dîv-i zîŝt
Âtinâ fî dâr-ı dünüânâ ḥasen
Âtinâ fî dâr-ı 'uĵbânâ ḥasen
Râh râ ber-mâ çü bustân kon laţîf
Maĵsad-ı mâ bâş hem to ey şerîf

Cild-3

Ez-heme nevmîd geştem ey Hîudâ
Evvel ü âĥîr toyî vü müntehâ
Ey kerîm ü ey raĥîm-i sermedi
Der-güzâr ez-bedsegâlân ân bedî
Ey be-dâde râygân şad-çeşm u gûŝ
Bî-zi rüşvet baĥŝ kerde 'aĵl u hûş

⁹⁷ Yazmada “raĥm” ŝeklindeyir.

Piş ez-istiĥkāk başşide ‘aā
Dide ez-mā cümle küfrān u ĥaā
Ey ‘aāim ez-mā günāhān-ı ‘aāim
To tevānı ‘afv kerden der-ĥarım
Mā zi ĥırř u āz ĥod rā sūĥtım
V’ın du‘ ā rā hem zi to āmūĥtım
Ĥürmet-i ān ki du‘ ā āmūĥtı
Der-çünin zülmet çerāğ efrūĥtı
Dest-gır ü reh-nümā tevfiğ dih
Cürm başş u ‘afv kon büğřā girih

Cild-4

Ey Ĥudā-yı rāzdān-ı ĥoř-saĥon
‘Ayb-ı kār-ı bed zi mā pinhān me-kon
‘Ayb-ı kār-ı nık rā menmā be-mā
Tā ne-gerdım ez-reviş serd u hebā
Cüz to piş-i ki ber-āred bende dest
Hem du‘ ā vü hem icābet ez-tovest
Hem zi evvel to dihı meyl-i du‘ ā
To dihı āĥir du‘ āhā rā cezā
Evvel ü āĥir tovı mā der-miyān
Ĥiç-i ĥiçi ki ne-yāyed der-beyān

[3^b]

Cild-5

Ey Ĥudā-yı bı-nazır iřār kon
Güş rā çün ĥalkā dādı z’ın saĥon
Güş-ı mā gır u der-ān meclis keřān
K’ez ĥaĥıkat mı-çeşed in ser-ĥořān

Çün be-mâ büyî resânîdî ez-în
Ser me-bend ân meşk râ ey Rabb-i dîn
Ez-to nüşend er zükür u er inâş
Bî-dirîğî der-‘aṭâ yâ müstegâş
Ey du‘â nâ-kerde ez-to müstecâb
Dâde dil-râ her demî şad-feth-i bâb
Ey ḳadîm-i râzdân-ı Zü’l-minen
Der-reh-i to ‘âcizîm ü mümteḥan
Her dil-i sergeşte râ tebdîr baḥş
V’în kemânḥâ-yı dü to râ tîr baḥş
Ey mübeddel kerde ḥâkî râ be-zer
Ḥâk-i diğer râ nümûde bu’l-beşer
Kâr-ı to tebdîl-i a‘yân u ‘aṭâ
Kâr-ı mâ sehvest u nisyân u ḥaṭâ
Sehv u nisyân râ mübeddel kon be-‘ilm
Men heme cehlem merâ dih şabr u ḥilm
Ey ki ḥâk-i şûre râ to nân konî
V’ey ki nân-ı mürde râ to cân konî
Ey ki cân-ı ḥîre râ rehber konî
V’ey ki bî-reh râ to peygamber konî
Şükr ez-nî mîve ez-çüb âverî
Ez-menî mürde büt-i ḥüb âverî
Ey dehende ḳût u temkîn u şebât
Ḥalk râ z’în bî-şebâtî dih necât
Ender ân kârî ki şâbit bûdenîst
Ḳâ’imî dih nefis râ ki muşenîst

Ender ān kārī ki dāred ān necāt
Kā'imi dih nefis rā baḥşiş ḥayāt
Şabrşān baḥş u kefe mizāngerān
Vārehānşān ez-dem-i şüretgerān
V'ez ḥasūdi bāzşān ḥer ey Kerīm
Tā ne-bāşend ez-ḥased dīv-i recīm
Ey Ḥudā bunmāy to her çiz rā
Āncünān ki hest der-ḥud' a-serā
Yā İllāhī sukkiret ebsārunā
Fā' fu ' annā uşķilet evzārunā
Yā ḥafiyen ḳad mele'te'l-ḥāfiķeyn
Ḳad ' alevte fevķa nūri'l-maşriķeyn

[4^a]

Rabbi evzi' nī en eşkuru mā'erā
Lā tu' aķķib ḥasreten lī in mezā
Ey to subḥān pāk ez-zulm u sitem
Key dihī bī-cürm cān rā derd u ğam
Men mu' ayyen mī-ne-dānem cürm rā
Līk hem cürmī be-bāyed gürm rā
Çün be-pūşidi sebeb rā z'i' tibār
Dā'imen ān cürm rā pūşide dār
Rabbenā innā zalemnā sehv reft
Raḥmetī kon ey raḥīmihāt zeft
' Afv kon z'in nāķişān-ı tenperest
' Afv ez-deryā-yı ' afv evlāterest
' Afv-ı ḥalkān hemçü cüy u hemçü seyl
Hem ber-ān deryā hemī tāzend ḥayl

‘ Afvhā her ŧeb ez-īn dil-pārehā
Çūn kebūter sūy-ı to āyed ŧehā
Bāzŧān vaġt-i seħer perrān konī
Bāzŧeb maħbūs-ı īn ebdān konī

Cild-6

El-ġiyāŧ ey to ġiyāŧu’l-musteġīs
Z’īn dü-ŧāħe iġtiyārāt-ı ħabīs
Men zi destān u zi mekr-i dil çünān
Māt geŧtem ki be-māndem ez-niŧān
Men ki bāŧem çarħ bā-ŧad kār u bār
Z’īn kemīn feryād kerd ez-iġtiyār
K’ey Ĥudāvend-i kerīm [u] bordbār
Dih emānem z’īn dü-ŧāħe-iġtiyār
Cezb-i yek-rāhe-ŧırāṭu’l-mustaġīm
Bih zi dü-rāh-ı⁹⁸ tereddüd ey Kerīm
Ey kerīm-i Zü’l-celāl-i mihr-bān
Dā’imu’l-ma‘ rūf [u] dārā-yı cihān
Yā kerīme’l-‘ afv ħayy-ı lem-yezel
Yā keŧire’l-ħayr ŧāh-ı bī-bedel
Evvelem īn cezr u medd ez-to resīd
Verne sākīn būd īn baħr ey mecīd
Hem ez-ancā k’īn tereddüd dādiyem
Bī-tereddüd kon merā hem ez-kerem
İbtilyem mī-konī āh el-ġiyāŧ
Ey zükür ez-ibtilyet çün ināŧ

⁹⁸ Yazmada “dü-rāhe” ŧeklindedir.

Tā be-key īn ibtilā yā Rabb me-kon
Mezhebīyem baḥş u deh mezheb me-kon
İşterīem lāgar u hem puştrīş
Z' ihtiyār-ı hemçü pālān şekl-i ḥ'īş

[4^b]

İn kejāve geh şeved īn sū girān
Ān kejāve geh şeved ān sū keşān
Befken ez-men ḥiml-i nā-hemvār rā
Tā be-bīnīm ravza-ı envār rā
Ey dehende-^ç aḳlhā feryād-res
Tā ne-ḥ'āhī to ne-ḥ'āhed hīç kes
Hem taleb ez-tost u hem ān nīkūyī
Mā kiyīm evvel tovī āḥir tovī
Hem to gūy u hem to bişnev hem to bāş
Mā heme lāşīm bā-çendīn terāş
Ey be-kerde yār her⁹⁹ aḡyār rā
Ey be-dāde ḥil^ç at-i gül ḥār rā
Ḥāk-i mā rā şāniyā pālīz kon
Hīç nī rā bār-ı dīger çīz kon
İn du^ç ā rā emr kerdī z' ibtidā
Verne ḥākī rā çī zehre īn budī¹⁰⁰
Çün du^ç amān emr kerdī ey^ç ucāb
İn du^ç ā-yı ḥ'īş rā kon müstecāb
Çün elif çīzī ne-dārem ey Kerīm
Cüz dilī v'ān tengter ez-çeşm-i mīm

⁹⁹ Yazmada “heme” şeklindedir.

¹⁰⁰ Yazmada “nidā” şeklindedir.

Ey müşîr-i mâ to ender hayr u şer
Ez-işârethâ-yı dilmân bî-haber
Ey yerânâ lâ nerâhu rûz u şeb
Çeşmbend-i mâ şode did-i sebeb
Ey Hudâ bugmâr kavmî raḥm-mend¹⁰¹
Tâ zi şandûk-ı beden mâ râ herend
Ez-kitâb-ı Meşnevî-i Ma'nevî
Cem' kerdem behr-i to ey Mevlevî
Ân du' âhâ râ ki gofte pîr-i mâ
Bâ-niyâz u bâ-tazarru' câ-be-câ
Ḥatm kerdem z'ibtidâ tâ intihâ
Ber-nüviştem yek-be-yek ân beythâ
Yek-nesaḳ üftâd gūyî ân heme
Ḥâşş ez-behr-i du' â şod mülhime
Ez-ziyâfethâ-yı ḥ'ân-ı Meşnevî
Bâyedet ḥorden ğidâ-yı ma'nevî
Vird kon in râ pes ez-evrâd-ı ḥ'ân
Ger be-ḥâhî feyz-i ḥâşş-ı müste'ân
Yâd kon hem remzî-i dil-ḥaste râ
Yâd-gârî kerd bâ-to in du' â

¹⁰¹ Yazmada “raḥm-bend” şeklindedir.

[5^a]

Münacât-ı Hâzret-i Mevlânâ Tercümesi

Üstâdım Meḥmed Es'ad ve şeyḫim Meḥmed Celâle'd-dîn Dede Efendi merhûmlarıñ rûḫ-ı şerîflerine taḫaddüme-i ihtirâmım.

Üsküdar Mevlevîḫânesiniñ şeyḫ-i 'arîfî Aḫmed Remzi Efendi birâderimiziñ Münacât-ı Hâzret-i Mevlânâ 'unvânlı bir eṣeri Maḫfel-i Mecmû'a-ı İslâmiyyesi neşriyâtınıñ ilki olmaḫ üzere taḫab' etdirilmiş idi. Bu eṣer-i 'âlî, Meṣnevî-i Şerîf'iñ müte'addid maḫallerinde cenâb-ı pîr efendimiziñ bâr-gâh-ı ulûhiyyete 'arz u i'lâ eylemiş olduḡu tazarru'âtıñ mecmû' nı ihtivâ ediyordu.

Mevlevîliğe müntesib yâḫûd Hâzret-i Mevle'l-'âşîḫîne ḳalb^{en} muḫibb olup da Fârisî'yi añlayamayanlardan epeyce zevât, mezâmîn-i münacâtı kendileriniñ de tefehhümü için tercümesini 'abd-i 'âcizden istediler. Hem bir ḫayra delâlet etmek, hem de ma'n^{en} yükselenleriñ aḫlâk^{en} ne ḳadar mütevâzi' bulunduḡunu, ḫuşûşuyla cenâb-ı Mevlânâ'nıñ Hâzret-i Mevlâya ne derece 'ubûdiyyet-kâr olduḡunu göstermek maḫşadıyla o İlâhî sâniḫâtı me'al^{en} Türkçeye naḫl etdim. Ebyât-ı şerîfede telmiḫ buyurulan âyât u aḫâdîşi de –meblaḡ-ı idrâkime göre– işâret eyledim ve yine Meṣnevî'den maḫâma münâsib ba'zı beytleri 'ilâve etdim. Oḫuyacaḫ olanlara şurasını ihtâra lüzûm görüyorum ki: Bu münacât, meṣelâ Sinan Paşa'nıñ Tazarru'ât'ı gibi ayrıca bir kitâb, yâḫûd bir risâle olarak yazılmamışdır. Meṣnevî-i Şerîf'iñ tanzîm ve imlâsı eṣnâsında münâsebet düṣdükçe lisân-ı Mevlânâ'dan zuhûra gelmiş, Şeyḫ Remzi Efendi tarafından da altı cild Meṣnevî tetebbu' edilerek toplanılmış ve bir araya getirilmiş ebyât-ı müteferriḳadır. Bundan dolayı ba'zı beytleriñ alt ve üst tarafdakilerle –mütevâlî bir baḫş gibi– pek çok münâsebet-dâr olamamaları taḫî' idir.

İhtimâl ki Meṣnevî'de şî'riyyet arayanlar, onuñ muḫtebesâtında da bunu bir naḫîṣa-ı edebiyye [5^b] şayarlar. Lâkin bilmelidirler ki Meṣnevî'de şî'r deḡil, ma'ârif u ḫaḳâyîḳ ve tevḫide müte'alliḳ daḳâyîḳ bulunur. Meṣnevî'niñ:

Meşnevî-i mâ dükkân-ı vaḥdetest

Ġayr-ı vāḥid her çı bîni ān büttest (b. 22244/C. 6/1528)¹⁰²

Ya' nî “Bizim Meşnevî, vaḥdet dükkânıdır. Mündericâtında vāḥidden başka ne görürseñ o, putdur.” buyuran nāzım-ı vaḥdet-perestî:

Ķāfiye endişem u dil-dār-ı men

Güyedem mendiş cüz dīdār-ı men (b. 1727)

Ḥoş-nişin ey ḳāfiye endiş-i men

Ķāfiyey devlet toyī der-piş-i men (b. 1728)

Ḥarf çı buved tā to endişī ez-ān

Ḥarf çı buved ḥār-ı dīvār-ı rezān (b. 1729)

Ḥarf u şavt u goft rā ber-hem zenem

Tā ki bî-in her se bā-to dem zenem (b. 1730)

Demişdir ki: “Ben ḳāfiye düşünüyorum, sevgilim ise benim dīdārımdan başka şey düşünme. Ey benim ḳāfiye endişem! Benim ‘indimde ḳāfiye-i devlet sensiñ. –ki vuşlat demek olur– Binā^{en}-‘aleyh ḥoş ve āsūde olarak ḳarşımda otur. Ḥarf nedir ki onu düşünmekle meşgūl olacaḳsıñ? Ḥarf nedir? BaḒlarıñ eṫrāfındaki dikenden dīvār gibidir. Ben, ḥarf ve şavtı da ondan müteḥaşşıl kelāmı da ortadan ḳaldırır, bu üçünüñ tavassuṫı olmaḳsızın seniñle ḳonuşurum buyuruyor.” me’ālindedir. Demek ki Ḥazret-i Mevlānā, şā’irliḒi ve dāhīliḒi deḒil, ancak ve ancak AllāhīliḒi düşünmüş ve onu Ḓāye edinmiş.

Şurası da bilinmelidir ki; Cenāb-ı Pīr efendimiz, ḥaḳāyık-ı Rabbāniyye neşri emeline muḳābil, ḳāfiye-perdāzlıḒ hevesiyle söz söylemiş olsaydı İnan edebiyātınıñ eş’aru’ş-şu’arāsı olurdu, faḳaṫ sādāt-ı ‘urefā ve ḥazerāt-ı şūfiyyeniñ Mevlānāsı olamazdı.

¹⁰² Beyitlerin yan tarafına verilen beyit numaraları: Mevlānā Celāleddini Rūmî, *Mesnevi*, Farsça’dan çev. Prof. Dr. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yay., 2. Baskı, İstanbul 2014 isimli eserden verilmiştir.

Bākī Cenāb-ı Hāḳḳ, mütercim-i ‘ācizīde, Mūnācāt’ıñ aşlından ve tercümesinden istifāza edecek olanları da o Pīr-i Ḳudsī zamīriñ füyūz-ı ‘irfānından naşibe-dār eylesin āmin.

Ṭāhirü’l-Mevlevī

[6^a]

Cild-i Evvelden Muḳtebes-i Ebyāt

[Fā‘ ilātün/Fā‘ ilātün/Fā‘ ilün]

ای کمینه بخششت ملک جهان
من چه گویم چون تو میدانی نهان

Ey kemīne baḥşışet mülk-i cihān

Men çı güyem çün to mī-dānī nihān (b. 58)

Ey iḥsānıñ eñ az derecesi dünyā ḥükümdārlığı olan Mālikü’l-mülk! Sen, ḳalbde muzmer olanı bildiğın ḥālde ben ne söyleyim ve naşıl du‘ā edeyim?

عَالَمِ الْغَيْبِ وَالشَّهَادَةِ ‘Ālimu’l-ğaybi ve’ş-şehādeti¹⁰³ ya‘nī “Cenāb-ı Hāḳḳ ğaybı da bilir, aşıḳāreyi de.” Ve يَعْلمُ مَا تُسْرُونَ وَمَا تُعْلِنُونَ¹⁰⁴ ya‘lemu mā tusirrūne ve mā tu‘linūn¹⁰⁴ ya‘nī “Allāh siziñ gizlediklerıñizi de bilir, meydāna çıḳardıklarıñızı da.” āyet-i kerīmelerine işāret vardır.

ای همیشه حاجت ما را پناه
بار دیگر ما غلط کردیم راه

Ey hemişe ḥācet-i mā rā penāh

Bār-ı dīger mā ğalaṭ kerdīm rāh (b. 59)

Ey dā’imā bizim ihtiyācātımızıñ melce’i! Biz, yine yolumuzu şaşırđıḳ.

¹⁰³ O, kendisinden başka hiçbir ilāh olmayan Allah’tır. Gaybı da görünen âlemi de bilendir. O, Rahmân’dır, Rahîm’dır. Haşr, 59/22

¹⁰⁴ Allah, gizlediğınizi de açığa vurduğınuzu da bilir. Nahl, 16/19

لا ملجأ ولا منجأ إلا إليك Lā melce`e ve lā mence`e illā ileyke, ya`nī “Yā Rabbī! Senden başka melce` de yokdur, necāt maḥalli de yoktur.” ḥadīşine telmiḥ edilmiştir.

لیک گفتی گرچه میدانم سرت
زودهم پیدا کنش برظاهرت

Līk goftī gerçi mī-dānem sıret
Zūd hem peydā koneş ber-zāhoret (b. 60)

Sırrını ve muzmeriḥi bilirsem de sen, yine onu meydāna koy. Ya`nī ‘alen^{en} du`ā et buyurmuş olduḡuḥ için saḥa ilticā ve ḥuşūl-ı maṭlūbu senden istid`ā ediyorum.

ادْعُونِي أَسْتَجِبْ لَكُمْ Ud` ūnī estecib lekum¹⁰⁵ ya`nī “Baḥa du`ā ediñiz, size icābet ve du`āñızı ḳabūl eyleyim.” āyet-i kerīmesine işāretidir.

صد هزاران دام و دانه ست ای خدا
ما چو مرغان حریص بی نوا

Şad-hezārān dām u dānest ey Ḥudā
Mā çü murḡān-ı ḥariş-i bī-nevā (b. 374)

[6^b] İlāhī! Dünyāda yüz biñlerce tuzak ve dāne var. Biz ise aç ḳalmış ḥariş ḳuşlar gibiyiz, o dāneler için o tuzaklara atılıyorz.

دمبدم پا بستة دام نویم
هر یکی گرباز و سیمرغی شویم

Dem-be-dem pā-beste-i dām-ı nevīm
Her yekī ger bāz u sīmurḡī şevīm (b. 375)

Her birimiz, toḡan ve zūmrūd-i ‘anḳā ḳuşları gibi yüksekden uçaşak da yine her an, yeñi bir tuzaka tutuluyoruz.

میرھانی هر دمی ما را و باز
سوی دامی میرویم ای بی نیاز

¹⁰⁵ Rabbiniz şöyle dedi: “**Bana dua edin, duānıza cevap vereyim.** Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşıḡılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” Mu`min, 40/60

Mi-rehānī her demī mā rā vü bāz
Sūy-ı dāmī mī-revīm ey bī-niyāz (b. 376)

Bizi her laḥza kırtarıyorsuñ, faқаt ey bī-niyāz olan Allāh! Biz, başka bir tızağa tōgru gidiyoruz.

ما درین انبار گندم می کنیم
گندم جمع آمده گم می کنیم

Mā der īn enbār gendūm mī-konīm
Gendūm-i cem‘ āmede gūm mī-konīm (b. 377)

Biz bu enbāra buğday tıpluyoruz, ya‘ nī defter-i a‘ mālimiziñ ḥasenāt-ḥānesini tıldurmaya çalışıyoruz, lākin tıpladığımız buğdayları ğayb ediyoruz.

می نیند یشیم آخر ما بهوش
کین خلل در گندمست از مکر موش

Mi-neyendīšīm āḥir mā be-hūş
K’in ḥalel der-gendūmest ez-mekr-i mūş (b. 378)

Buğdayımızdaki bu zıyā‘ñ fāre mekrinden ileri geldiğini –‘aqlımızı başımıza alıp– düşünmüyoruz.

موش تا انبار ما حفره ز دست
از فنش انبار ما ویران شدست

Mūş tā enbār-ı mā ḥufre zedest
Ez-feneş enbār-ı mā vīrān şodest (b. 379)

[7^a] Fāre enbārimızı delmiş, onuñ mekrinden enbārıñ içindekiler zıyā‘a uğramışdır.

گر نه موشی دزد در انبار ماست
گندم اعمال چل ساله کجاست

Ger ne mūşī düzd der-enbār-ı māst
Gendūm-i a‘ māl-i çil sāle kücāst (b. 382)

Eğer enbārımızda hırsız bir fāre bulunmasaydı kırk senelik ‘amel buğdayı nereye giderdi? Ya‘nī içeriden nefis, dışarıdan şeytānıñ parmağı oynamasaydı elbet bu kadar yıllık tā‘āt ve ‘ibādātıñ füyūzı görünürdü.

ریزه ریزه صدق هرروزه چرا
جمع می ناید درین انبار ما

Rīze rīze şıdķ-ı her rūze çerā
Cem‘ mī-nāyed der-īn enbār-ı mā (b. 383)

Neden her gūnkü şıdķ u istiķāmetimiz –velev ki zerre zerre olsun– enbārımızda toplanmıyor? Şüphesiz nefis ve şeytānıñ mekrinden.

Ma‘a-mā-fih:

گر هزاران دام باشد در قدم
چون تو بامایی نباشد هیچ غم

Ger hezārān dām bāşed der-ķadem
Çün to bā-māyī ne-bāşed hīç ğam (b. 387)

Adım başına yüz biñ tuzaķ olsa da sen bizimle berāber ve bize hādī olduķça o tuzaķlarıñ bulunması ğam deĝildir.

چون عنایاتت شود با مامقیم
کی بود بیمی ازان دزد لئی

Çün ‘ināyātet şeved bā-mā muķīm
Key buved bīmī ez-ān düzd-i le’īm (b. ?)

‘Ināyāt-ı İlāhiyyeniñ bize mu‘īn ve nāşır bulunduķça o alçak hırsızdan ne korķumuz olabilir?

[7^b] Şu iki beyt-i şerīfde وَمَنْ يَهْدِ اللَّهُ فَمَا لَهُ مِنْ مُضِلٍّ ve men yehdi’llāhu fe mā lehu min mudıllⁱⁿ¹⁰⁶ ya‘nī “Allāhıñ hidāyet etdiğini kimse ıdlāl edemez.” Ve إِنَّ عِبَادِي لَيْسَ

¹⁰⁶ Allah, kimi de doğru yola iletirse artık onu saptıracak hiç kimse yoktur. Allah mutlak güç sahibi, intikam sahibi değil midir? Zumer, 39/37

لَكَ عَلَيْهِمْ سُلْطَانٌ inne ‘ibādī leyse leke ‘aleyhim sultān^{un107} ya‘nī “Ey şeytān! Benim hūş kullarıma seniñ tasalluţ şalāhiyyetiñ yokdur.” āyetlerine telmiḥ edilmiştir.

ما چو چنگیم و تو زخمه میزنی
زاری ازمانی تو زاری میکنی

Mā çü çengīm u to zaḥme mī-zenī
Zārī ez-mā nī to zārī mī-konī (b. 598)

İlāhī! Biz, çeng gibiyiz ki* mızrābı uran sensiñ. Onuñ için bizden çıkan ses bizden değıl, sendendir.

ما چوناییم و نوا درما ز تست
ما چو کوهیم و صدا درما ز تست

Mā çü nāyīm u nevā der-mā zi tost
Mā çü kūhīm u şadā der-mā zi tost (b. 599)

Biz ney gibiyiz nevāmız sendendir, biz tağ gibiyiz ki bizdeki ‘aks-i şavt sendendir.

ما عد مهاییم وهستیهای ما
تو وجود مطلقى فانی نما

Mā ‘ademhāyīm u hestihā-yı mā
To vücūd-ı muṭlaķī fānī-nümā (b. 602)

Biz de ‘ademden ‘ibāretiz, bizim varlığımız da. Bizim gibi fānileri meydāna çıkararı vücūd-ı muṭlaķ ancak sensiñ.

Şāriḥ-i Meşnevī Şeyḥ İsmā‘īl-i Ankaravī quddise sırrıhū, bu iki beytiñ şerḥinde diyor ki: **اللّٰهُ خَالِقُ كُلِّ شَيْءٍ** Allāhu **قُلْ كُلٌّ مِّنْ عِنْدِ اللّٰهِ** Kul kull^{un} min indī’llāh¹⁰⁸ feḥvāsınca ve

¹⁰⁷ “Şüphesiz, (gerçek) **kullarım üzerinde senin hiçbir hâkimiyetin olmayacaktır.** Vekil olarak Rabbin yeter!” İsrâ, 17/65

* Bir sâz.

¹⁰⁸ Nerede olursanız olun, sağlam ve tahkim edilmiş kaleler içinde bulunsanız bile ölüm size ulaşacaktır. Onlara bir iyilik gelirse, “Bu, Allah’tandır” derler. Onlara bir kötülük gelirse, “Bu, senin yüzündendir” derler. (Ey Muhammed!) **De ki: “Hepsi Allah’tandır.”** Bu topluma ne oluyor ki, neredeyse hiçbir sözü anlamıyorlar! Nisâ, 4/78

hālîku kulli şey¹⁰⁹ muqtezāsınca ve daħı **وَاللّٰهُ خَلَقَكُمْ وَمَا تَعْمَلُونَ** vallāhu hālaḳakum ve mā ta^c melūn¹¹⁰ āyetiniñ muqtezāsınca cemī^c -i aḳvāl u ef^c āl ve aḥvālîñ Ḥaḳḳ, hālîkıdır. Bende, hemān ortada bir āletdir. Ve bu cümle buyurduḳları buraya gelinceye dek tevḥîd-i ef^c āle işāretidir. Bu mertebede olana muḥliş derler. Kesr-i lām ile ve cemī^c -i a^c mālîni eḡer Ḥudādan görüp kendisini ma^c dūm-ı muḥlaḳ meşābesinde ḳoyup maḫzarlıḳ i^c tibārı daħı olmasa bu mertebede olana fetḥ-i lām ile muḥlaş derler. Bunuñ ḳadr u ^c uluvv-ı şānı evvelkiden ziyādedir ki bunlarıñ mertebesi tevḥîd-i zātıdır. Pes tevḥîd-i zāt mertebesine işāret edip buyururlar. [8^a] Meşnevîniñ ebyāt-ı ġāmîzasından olan bu beytiñ me^c ālîni mümkün mertebe añlamak için Anḳaravî şerḫine baḳmalıdır.

ما همه شیران ولی شیر علم
حملة شان از باد باشد دمبدم

Mā heme şîrān velî şîr-i ^c alem

Ḥamleşān ez-bād bāşed dem-be-dem (b. 603)

Hepimiz arslanız ammā, sancaḳlar üzerinde menḳūş olup rûzgār şalladıḳça ḫamle eden arslanlar gibiyiz. Ya^c nî rûzgār, naşıl sancaḳlardaki arslan resimlerini oynatırsa bizi taḫrîk eyleyen de ḳudret-i İlāhiyyedir.

باد ما و بود ما ازداد تست
هستی ما جمله از ایجاد تست

Bād-ı mā vü būd-ı mā ez-dād-ı tost

Hestî-i mā cümle ez-îcād-ı tost (b. 605)

Bizim rûzgārımız da varlığımız da seniñ luḫ ve keremiñdendir. Vücūdumuz, bi^c l-küllîye seniñ eşer-i îcād u ibdā^c ñdır.

لذت هستی نمودی نیست را
عاشق خود کرده بودی نیست را

¹⁰⁹ Allah, her şeyin yaratıcısıdır. O, her şeye vekildir. Zümer, 39/62

¹¹⁰ “Oysa Allah sizi de yaptıḡınız şeyleri de yaratmıştır.” Sâffât, 37/96

Lezzet-i hestî nümüdî nîst rā

‘Āşık-ı ĥod kerde būdî nîst rā (b. 606)

‘Ademe vücūd lezzetini gösterdiñ, daha evvel de o ‘ademi kendiñe ‘āşık kılmışdıñ.

Şūfiyye, maĥlūkātıñ ‘ilm-i İlähîdeki şüretine a‘yân-ı şābite ve a‘yân-ı şābiteye –vücūd-ı ĥaķīķî ile muttaşif olmadığından– ‘adem-i izāfî ta‘bîr eder. Beyt-i şerîfde buyuruluyor ki: A‘yân-ı şābiteyi zühûra getirip oña varlık lezzetini tatdırıdıñ, ĥable’z-zühûrda o ‘adem-i izāfîyi kendiñe ‘āşık kılmışdıñ.

لذت انعام خود را وا مگیر
نقل و باده و جام خود را وامگیر

Lezzet-i in‘ām-ı ĥod rā vā me-gîr

Nuĥl u bāde vü cām-ı ĥod rā vā me-gîr (b. 607)

[8^b] İlähî! İkrām u in‘āmınıñ lezzetini bizden alma. Camıñıñ, şarābıñıñ, mezeñiñ zevķini, ya‘nî ‘aşķ u muĥabbetiñe müte‘allik ezvāķı ĥalbimizden izāle etme.

منگر اندر ما مکن در ما نظر
اندر اکرام و سخای خود نگر

Men ger ender mā me-kon der-mā naẓar

Ender ikrām u seĥā-yı ĥod niger (b. 609)

Yā Rabbî! Bize baĥma ve aĥvālimize naẓar etme. Kendi ikrāmıña, kendi cūd u keremiñe baĥ da öyle iĥsān et.

ما نبودیم و تقاضامان نبود
لطف تو نا گفته ما می شنود

Mā ne-būdîm u teĥāzāmān ne-būd

Luĥf-ı to nā-gofte-i mā mî-şunūd (b. 610)

Biz yokduk, bizim taleb ve teĥāzāmız da yokdu. Faĥaţ seniñ luĥfuñ, bizim söylemediklerimizi işitdi ve isti‘dādımıza göre verdi.

ای خدا بنما تو جانرا ان مقام
کاندر و بی حرف می روید کلام

Ey Hūdā benmā to cān rā ān maḳām

K'ender o bī-ḥarf mī-rūyed kelām (b. 3092)

İlāhî! Kelāmîñ; ḥarf, lafz ve şavt kaydından āzāde olarak zuhūr eylediği maḳāmı sen, rūḥa göster.

Bī-ḥurūf u lafz u şavt ol pādişāh

Muştafāya söyledi bī-iştibāh

Süleymān Çelebi

یا کریم العفو ستار العیوب
انتقام از ما مکش اندر ذ نوب

Yā kerīme'l-afv settāre'l-uyüb

İntiḳām ez-mā me-keş ender zunüb (b. ?)

Ey 'afv ḥuşuşunda kerīm olan ve ḥalkıñ günāhlarını gizleyen Allāh! O günāhlar tolayısıyla bizden intiḳām alma ve bize 'azāb etme.

[9^a]

آنچه در کونست زاشیا و آنچه هست
وانما جانرا بهر حالت که هست

Ānçi der-kevnest z'eşyā v'ānçi hest

Vā-nümā cān rā be-her ḥālet ki hest (b. ?)

Mükevvenāt arasında bulunan her şey'i ve her mevcūdı bize olduğu gibi göster. اللهم ارنا الاشياء كماهى Allāhumme erine'l-eşyā' kemāhiye, ya'nî "Yā Rabbî, bize her şey'i olduğu gibi ve ḥaḳîḳatiyle göster" du'āsına telmîḥ.

[Mefā' ilün/Mefā' ilün/Fe' ülün]

Beni ey Hālîḳ-i zî-şān-ı 'ālem

Edip āzāde-i kayd-ı melāhî

Gözümden kaldır Allāhım! hicābı

Görünsün ‘aynıma eşyā kemāhī

Ṭāhirü’l-Mevlevī

آب خوشرا صورت آتش مده

اندر آتش صورت آبی منه

Āb-ı hoş rā şüret-i āteş me-dih

Ender āteş şüret-i ābī me-nih (b. 1198)

İyi şuyu āteş, āteşi de şu hālinde gösterme. Ya‘nī iyiyi fenā, fenāyı iyi görmeyelim. Her şey’i, haķīkatde ne ise öyle görelim.

کرسکی کردیم ای شیر آفرین

شیر را مگمار ما را زین کمین

Ger segī kerdīm ey şīr-āferīn

Şīr rā megmār mā rā z’in kemīn (b. 1197)

Ey arslanlar yaradan Allāh! Biz, nefis ile şeytāna köpek gibi tābi‘ olduksa da sen, yine ķahr u ‘azab arslanını üstümüze şaldırma.

تو بزنی یار بنا آب طهور

تا بود این نار عالم جمله نور

To be-zen yā Rabbenā āb-ı ṭahūr*

Tā buved īn nār-ı ‘ālem cümle nūr (b. 1334)

Yā Rabbenā! Āb-ı ṭahūruñu, ya‘nī feyz-i tevfiķiñi luṭf et ki şu ‘ālemdeki bütün āteşler nūra inķılāb etsin ve ḍalāletler hidāyete taḥavvül eylesin.

[9^b]

آب دریا جمله در فرمان تست

آب و آتش ای خداوند آن تست

Āb-ı deryā cümle der-fermān-ı tost

Āb u āteş ey Ḥudāvend ān-ı tost (b. 1335)

* Ba‘z-ı nüşhalarda “hem to zen” yazılıdır ki Anķaravī de onu terciḥ eylemiştir.

Bütün deňizleriň şuyu seniň fermāniňa tābi‘ dir. Ey Mālikü’l-mülk! Şu da āteş de seniň maḥlūkuñ ve memlūkuñdur. Ya‘nī, hidāyetiñ her nev‘ i emr u irādeñe tābi‘ olduğu gibi hidāyet de ḍalālet de ḥalk u icādīñiñ eşeridir.

کر تو خواهی آتش آب خوش شود
ور نخواهی آب هم آتش شود

Ger to ḥ‘āhī āteş āb-ı ḥoş şeved
V’er ne-ḥ‘āhī āb hem āteş şeved (b. 1336)

Sen isterseñ āteş, iyi şu olur. İstemezseñ iyi şu āteş kesilir. Ya‘nī, İlāhī! Murād ederseñ ‘ayn-ı ḍalālet, maḥż-ı hidāyet olur. Etmeyecek olursañ hidāyet yolları, ḍalālet uçurumuna götürür.

بی طلب تو این طلب مان داده
بی شمار و عد عطا فرموده

Bī-ṭaleb to in ṭalebmān dādeī
Bī-şumār u ‘add ‘aṭā fermūdeī* (b. 1338)

Yā Rabbī! Bizim ṭalebimiz olmadan bize bu ṭalebi sen verdiñ ve şayısız ‘aṭā ve kerem luṭfunda bulunduñ. İstemedен iḥsān etmişken.

با طلب چون ندهی ای حی و ودود
کز تو آمد جملگی جود و وجود

Bā-ṭaleb çün nedhī ey ḥayy u vedūd
K’ez to āmed cümlegī cūd u vücūd (b. ?)

Ey ḥayy u vedūd olan Allāh! Ṭaleb ve du‘ā üzerine naşıl olur da luṭf ve keremiñi esirgersiñ, ki cömerdlük de varlık da tamāmıyla senden zühür etmişdir.

[10^a]

این طلب در ما هم از ایجاد تست
رستن از بیداد یارب داد تست

* Anḳaravī’de bu mışra‘ şöyledir: “Genc-i iḥsān ber-heme buḡşādeī”

İn taleb der-mā hem ez-icād-ı tost

Resten ez-bidād yā Rabb dād-ı tost (b. 1337)

Yā Rabbī! Bu talebi bizde icād eyleyen yine sensin. Zulmden kurtulmak da yine senin eşer-i ‘adāletindir.

ای خدا ای قادر بی چند و چون
واقفی از حال بیرون و درون

Ey Hūdā ey kādır-i bī-çend u çün

Vākıfı ez-hāl-i bīrūn u derūn (b. ?)

Ey kādır-i muṭlaq, ey kemmiyyet ve keyfiyyetden münezzeḥ olan Rabbim! Sen, zāhire de bātına da vākıfsin. Tıŝımızı da içimizi de bilirsin.

ای خدا ای فضل تو حاجت روا
با تو یاد هیچ کس نبود روا

Ey Hūdā ey fazl-ı to ḥācet revā

Bā-to yād-ı hīç kes nebved revā (b. 1880)

Ey fazl u keremi, maḥlūqātının ihtiyācātını te’min eyleyen Allāhım! Sen varken hiçbir kimseyi ḥātırlamak ve ondan bir ŝey’ ummak lāyık değıldir.

این قدر ارشاد تو بخشیده
تا بدین بس عیب ما پوشیده

İn kadar irşād to baḥşidei

Tā bedin bes ‘ayb-ı mā pūŝidei (b. 1881)

Bize bu kadar irşād ve hidāyeti bağışlayan, bir çok ‘ayb ve kuŝurumuzu bu vakte kadar ḥalkın nazarından ŝaklayan sensin.

قطره علمست اندر جان من
وارهانش از هوا و ز خاک تن

Çatre-i ‘ilmest ender cān-ı men

Vārehāneŝ ez-hevā v’ez ḥāk-ı ten (b. 1883)

Benim rûhumda bir ‘ilm kaçresi var. İlâhî! Onu hevâ rûzgârıyla ten toprağından muhâfaza buyur.

[10^b]

پیش از ان کین خاکها خسفش کند

پیش از ان کین بادها نسفش کند

Pîş ez-ân k’în hâkhâ hasfeş koned

Pîş ez-ân k’în bādihā nesfeş koned (b. 1884)

Yâ Rabbî! O muhâfaza ve tahlîşîñ, kaçre-i ‘ilmimi toprağılarıñ emmesinden ve rûzgârlarıñ kurutmasından evvel olsun.

کرچه چون نسفش کند تو قادری

کش ازیشان واستانی و آخری

Gerçi çün nesfeş koned to kâdirî

Keş ez-işân vâsitânî vâherî (b.1885)

Vâkı‘â rûzgârlarıñ kurutduğı bir kaçreyi de onlardan istirdâd etmeye sen muhtedirsîñ.

Buyuruluyor ki: Benim rûhumda bir ‘ilm kaçresi var. Façağ oña muğâbil hevâ ve heves rûzgârlarıyla cism toprağı mevcûd. Topraq; şuyu çeker, rûzgâr ise kurutur. Yâ Rabbî! Sen, toprağıñ yutduğı ve rûzgârıñ kurutduğı bir kaçreyi onlardan istirdâd ve i‘âdeye muhtedir bulunmağla berâber hevâ rûzgârımıñ ve cesed toprağınıñ kaçre-i ‘ilmimi imhâ etmelerine meydân verme.

قطره كو در هوا شد يا كه ريخت

از خزینه قدرت تو کی گریخت

Kaçreî k’o der-hevâ şod yâ ki rîht

Ez-ğazîney kudret-i to key girîht (b. 1886)

Hevâya çıkan, yâhûd toprağına düşen bir kaçre, seniñ ğazîne-i kudretiñden naşıl kaçabilir!

گر در آید در عدم یا صد عدم
چون بخوانیش او کند از سر قدم

Ger der-āyed der-‘adem yā şad-‘adem

Çün be-ḥ‘āniş o koned ez-ser ʔadem (b. 1887)

O ʔatre, ‘ademe inqilāb etse de yüz derece ma‘dūm olsa da sen ʔağırınca yürüyerek değıl, başını ayak yaparak yuvarlana yuvarlana vücūda gelir.

[11^a]

صد هزاران ضد ضد رامی کشد
بازشان فضل تو بیرون می کشد

Şad-hezārān zıdd-ı zıdd rā mī-koşed

Bāzşān faẓl-ı to bīrūn mī-keşed (b. 1888)

Yüz binlerce zıdd şeyler, şü mücādele ‘āleminde birbirini öldürür. Meşelā rūzgār; toprağı şavurur, şü; āteşi söndürür. Öyle iken seniñ faẓl u keremiñ, onları yeñiden dışarıya ve sāḥa-ı vücūda çıkarır.

از عد مها سوی هستی هر زمان
هست یا رب کاروان در کاروان

Ez-‘ademhā sūy-ı hestī her zemān

Hest yā Rabb kārḡān der-kārḡān (b. 1889)

İlāhī! İcād-ı cevādıñla her vaqt ve lā-yenqatı‘ ‘ademden vücūda kervānlar gelmektedir.

ای خدای باعطا و با وفا
رحم کن بر عمر رفته بر جفا

Ey Ḥudā-yı bā-‘aṭā vü bā-vefā

Raḥm kon ber-‘ömr-i refte ber-cefā (b. 2189)

Ey vefālī ve ‘aṭālī olan Rabbim! Cefā içinde geçip giden ‘ömre merḥamet et.

یا رب آن تمییزده ما را بخواست
تا شناسیم آن نشان کز ز راست

Yā Rabb ān temyīz dih mā rā be-ḥāst

Tā ṣināsīm ān niṣān-ı kej zi rāst (b. 2633)

Yā Rabbī! ʔođruyu eđriden, eđriyi ʔođrudan ayırt edecek olan temyīz ḥāṣṣasını –du‘ āmızı ʔabūl ederek yāḥūd kendi irādeñle– iḥsān eyle.

ای محب عفو از ما عفو کن

ای طبیب رنج نا سور کهن

Ey muḥibb-i ‘afv ez-mā ‘afv kon

Ey ṭabīb-i renc-i nāsūr-ı kuhen (b. 3253)

Ey ‘afv etmeyi seven Allāhım! Bizi ‘afv eyle. Ey eski ve müzmin ‘illetimiziñ ṭabīb-i olan Rabbim! Derd-i ‘iṣyānımıza çāre-sāz ol.

[11^b] Birinci mıṣra‘ **اللهم انك عفو تحب العفو فاعف عنا** Allāhumme inneke ‘afuvv^{un} tuḥibbu’l-‘afve fā‘fu ‘annā, ya‘nī “Yā Rabbī! Sen, ‘afvsiñ ve ‘afvı severssiñ. O ḥālde bizi ‘afv et.” du‘ā-yı nebevīsine telmīḥdir.

پرده ای ستار از ما وامگیر

باش اندر امتحان ما را مجیر

Perdeī settār ez-mā vā me-gār

Bāṣ ender imtiḥān mā rā mucār (b. 3293)

Ey Settāru’l-‘uyūb! Üstümüzdeki perde-i ḥıfzıñı ʔaldırıp bizi rezīl etme. İmtiḥān zamānında bize emn ü emān baḥṣ eyle.

یارب این جرأت ز بنده عفو کن

توبه کردم می نگیرم زین سخن

Yā Rabb īn cūr’et zi bende ‘afv kon

Tevbe kerdem mī-ne-gārem z’īn saḥon (b. ?)

Yā Rabbī! ʔuluñuñ bu cūr’etini ‘afv eyle. Tevbe ediyorum. Bu sözümden ʔolayı beni mu’āḥeze buyurma.

با غیاث المستغیثین اهدنا

لا افتخار بالعلوم والغنا

Yā ğıyāşe'l-mustegîşîne'hdinā

Lā _efteħāre bi'l-'ulūmi ve'l-ġinā (b. 3899)

Ey yardım isteyenleriñ yardımcısı! Bizi hidāyete çıkar. Ma'lūmātımız ve servetimiz, bizim için medār-ı iftiħār olabilecek bir şey' değildir.

لا تزغ قلباً هديت بالكرم
واصرف السوء الذي خط القلم

Lā tuziġ ħalben hedeyste bi'l-kerem

V'aşrifi's-sū'e'llezī ħaṭṭe'l-ķalem* (b. 3900)

Yā Rabbī! Kerem ve luṭfuñla hidāyet etdiġiñ ħalbi tekrār ḍalālete meyl etdirme. Ķalem-i taķḍiriñiñ yazdıġı belāyāyı şarf ve taḥvīl eyle.

Birinci mışra' Rabbenā lā tuziġ ħulubenā ba'de iz hedeystenā veheb lenā min ledunke raḥmet^{en} inneke ente'l-vehhāb¹¹¹ ya'nī “Yā Rabbenā! Bizi dīn-i ħavīm ve şırāṭ-ı mustaķīme hidāyet eyledikten soñra [12^a] ħalblerimizi ḍalālet ve ġavāyete meyl etdirme. Bize 'ind-i kerīmiñden raḥmet ve şefķat iḥsān buyur. Sen, ħaķīķaten^{en} vehhāb-ı ekremsiñ.” āyet-i kerīmesine işāretidir.

بگذران از جان ما سؤالقضا
وامبرما راز اخوان صفا

Bügzerān ez-cān-ı mā sū'u'l-ķazā'

Vā me-bor mā rā zi iḥvān-ı şafā' (b. 3901)

Rūḥumuza müte'alliķ sū'u'l-ķazā'yı şarf ve tebdīl eyle, bizi şāf olan iḥvān-ı dīnimizden ayırma.

تلختر از فرقت تو هیچ نیست
بی پناهت غیر پیچاپیچ نیست

* “Ceffe'l-ķalem” de nüşhadır.

¹¹¹ (Onlar şöyle yakarırlar): “Rabbimiz! Bizi hidayete erdirdikten sonra kalplerimizi eğiltme. Bize katından bir rahmet bahşet. Şüphesiz sen çok bahşedensin.” Âli İmrân, 3/8

Telḥter ez-firḳat-1 to hīç nīst

Bī-penāhet ġayr-1 piç-ā-piç nīst (b. 3902)

Seniñ firāḳıñdan daha acı bir şey' yokdur. Saña ilticādan ġayrı ḥareket, bī-hūde dönüp dolaşmak ve kördüğümü olmaḳdan başka bir şey deġildir.

رخت ما هم رخت ما را راهزن

جسم ما هم جان ما را جامه کن

Raḥt-1 mā hem raḥt-1 mā rā rāh-zen

Cism-i mā hem cān-1 mā rā cāme-ken (b. 3903)

Dünyādaki malımız, metā' mız, āḥiretdekilere eşkıyālık ediyor, ya' nī burada kazandıġlarımıza ḳalb^{en} merbūṭiyetimiz, orada kazanacaġlarımıza reh-zen oluyor. Ḥattā cismimiz bile rūḥumuzuñ libāsını şıyrıyor, onu şafvet ve rūḥāniyyetden mücerred bir ḥāle getiriyor.

دست ما چون پای ما را میخورد

بی امان تو کسی جان کی برد

Dest-i mā çün pāy-1 mā rā mī-ḥored

Bī-emān-1 to kesī cān key bered (b. 3904)

Kendi elimiz, kendi ayaġımızı imḥā ediyoruz, ya' nī cismimiz bile rūḥumuzuñ şafvetine māni' a teşkīl eyliyor. O ḥālede seniñ ḥıfz u emāniñ olmazsa bir kimse cānını naşıl ḳurtarabilir?

[12^b]

ماچومصنوعیم وصانع نیستیم

جز زبون و جز که قانع نیستیم

Mā çü maşnū' im u şāni' nīstīm

Cüz zebūn u cüz ki ḳāni' nīstīm (b. 3917)

Biz maşnū' uz şāni' deġiliz. Onuñ için zebūn ve ḳāni' olmaḳdan başka elimizden bir şey' gelmez.

ما همه نفسی و نفسی میزنیم

کر نخوانی ما همه اهریمیم

Mā heme nefsi vü nefsi mi-zenim

Ger ne-ḥānī mā heme ehrīmenim (b. 3918)

İlāhī! Hepimiz de nefsimi, yāḥūd nefsimden kırtar diye feryād ediyoruz. Bu feryāda icābet göstermeyecek, bizi bārgāh-ı kırbuḥna da‘vet etmeyecek olursaḥ şeyṭāndan farkımız kıalmaz. Çünkü o da dergāh-ı keremiḥnden ṭard edilmiḥdir.

زان زاهريمین رهيد ستيم ما

که خريدي جان ما را از عما

Z’ān zi ehrīmen rehīdestim mā

Ki ḥarīdī cān-ı mā rā ez-‘amā (b. 3919)

Bize acıyıp körlükden kırtardığıḥ için şeyṭānıḥ tasalluṭı pençesinden ḥalās olduḥ.

تو عصاکش هر کرا که زندگيست

بی عصا وی عصاکش کورچيست

To ‘aşā-keḥ her ki rā ki zindegīst

Bī-‘aşā vü bī-‘aşā-keḥ kūr çīst (b. 3920)

Sen, her zī-rūḥuḥ ‘aşā-keḥi, ya‘nī yedicisi meḥābesindesiḥ. Değneği ve değneğinden ṭutup çekicisi olmayan bir kör ne olabilir?

غير تو هرچه خوشست و ناخوشست

آدمی سوزست و عين آتشت

Ġayr-ı to her çī ḥoḥest u nā-ḥoḥest

Ādemī sūzest u ‘ayn-ı āteḥest (b. 3921)

[13^a] Ḥoḥ olsun, nā-ḥoḥ olsun, senden başқа her şey, insānı yaқar ki ‘ayn-ı āteḥdir.

هرکرا آتش پناه و پشت شد

هم مجوسی گشت هم زردشت شد

Her ki rā āteḥ penāḥ u puḥt ḥod

Hem Mecūsī geḥt hem Zerduḥt ḥod (b. 3922)

Āteş her kimiñ melce’i ve zahîri olursa o kimse hem Mecûsî hem Zerduşt olur.

كُلُّ شَيْءٍ مَا خَلَا اللَّهَ بَاطِلٌ

اِنَّ فَضْلَ اللَّهِ غَيْمٌ هَاطِلٌ

Kullu şey’in mā ħala’llāh bāṭılun

İnne faẓla’llāhi ġaymun hāṭılun (b. 3923)

Allāhdan¹¹² ġayrı her şey bāṭıldır. Faẓl-ı İlāhî ise ħayrlı rahmet yağıdıran bulutdur.

Birinci mıṣrā‘, şu‘arā-yı şaḫābeden Lebîd bin Rebî‘a raḏiya’llāhu ‘anhiñ taḳdîr-i nebevîye maẓhar olan “illā kullu şey’in mā ħala’llāh bāṭıl^{un}” mıṣrā‘ından muḳtebesdir.

Cild-i Şāniden Muḳtebes-i Ebyāt

ای میسر کرده برما درجهان

سخره و بیکار ازما وارهان

Ey müyesser kerde ber-mā der-cihān

Suḫre vü biġār¹¹³ ez-mā vārehān (b. 4469/466)

Ey bize dünyāda anġaryayı ve didişmeyi müyesser eden Allāh! Bunları bizden al ve bizi bunlardan ḳurtar.

Şāriḫ Anḳaravî ḫazretleri ikinci mıṣrā‘ı: “Suḫre-i bî-kār ez-mā vārehān” diye zabṭ ediyor ve beyte şöyle bir ma‘nā veriyor: [13^b]¹¹⁴ [14^a] Ey cihānda bize suḫre-i bî-kārı müyesser eylemiş Ḥudā! Bizi anlardan girü ḳurtar. Suḫre; Müft iş. Bî-kār: Kārsızlık. Bu ma‘nā daḫı cā’izdir ki diyene: Ey cihānda bize mi‘ser olanları müyesser eylemiş! Müft işden ve bî-kār u bî-nef‘den bizi girü ḳurtar.

طعمه بنموده بما وان بوده شست

آنچنان بنما بما آنراکه هست

¹¹² Yazmada “Allāhiñ” şeklindedir.

¹¹³ Yazmada “peykār” şeklindedir.

¹¹⁴ Yazmada buradan itibaren b yüzleri boş bırakılmıştır.

Ṭu' me bunmūde be-mā v'ān būdeṣest

Ānçünān bunmā be-mā ān rā ki hest (b. 4470/467)

Bize yem gibi görünen şey olıdan 'ibāret. İlāhī! Bize her şey'i olduğu gibi göster.

ای خدای پاک [و] بی انباز و یار

دست گیر و جرم ما را درگذار

Ey Ḥudā-yı pāk [u] bī-enbāz u yār

Dest-gīr u cürm-i mā rā der-güzār (b. ?)

Ey ŧerīk ve mu'ini olmayan Rabb-i Ḳuddūsüm! Elimizden tut ve cürmümüzü 'afv et.

یاد ده ما را سخنهای رفیق

که ترا رحم آورد آن ای رفیق

Yād dih mā rā suḥanhā-yı raḳīḳ

Ki to rā raḥm āvered ān ey refīḳ (b. 4694/691)

Ey rıfḳ ve merḥamet ŧāhibi olan Allāhım! Bize rıḳḳat verecek sözleri ilhām et ki o sözler, yine seniñ merḥametiñi cālib olsun.

هم دعا از تو اجابت هم ز تو

ایمنی از تو مهابت هم ز تو

Hem du' ā ez-to icābet hem zi to

İmenī ez-to mehābet hem zi to (b. 4695/692)

Du'āyı ilhām etmek de senden, oña icābet ve onu ḳabūl eylemek de senden. Emn u emān vermek senden olduđu gibi mehābetle tecellī ḳılmaḳda da yine senden.

کر خطا گفتیم اصلاحش تو کن

مصلحی تو ای تو سلطان سخن

Ger ḥaḳā goftīm iŧlāḥeŧ to kon

Muŧliḥī to ey to sulṫān-ı saḥon (b. 4696/693)

[14^b] [15^a] Yā Rabbī! Ḥaṭā söyledik ise onu sen ıslāḥ eyle. Ey kelāmīñ sulṭānı ve feṣāḥat u belāğatīñ menba‘-ı ḥurūṣānı olan Allāhım! Sen her şey’in muşliḥisiñ.

کیمیا داری که تبدیلیش کنی
گرچه جوی خون بود نیلش کنی

Kīmyā dārī ki tebdīleṣ konī

Gerçi cūy-ı ḥūn buved Nīleṣ konī (b. 4697/694)

Sende ma‘nevī bir kīmyā vardır ki onuñla ḥaṭāları tebdīl edersiñ, ḳandan bir nehr olsa bile onu Nil şekline ifrāğ eylersiñ.

اینچنین مینا گریها کار تست
اینچنین اکسیرها اسرار تست

İnçünin mīnāgerihā kār-ı tost

İnçünin iksīrhā esrār-ı tost (b. 4698/695)

Böyle ḥurde ve mīnā-kārī ṣan‘atlar seniñ işiñ, böyle ma‘nevī iksīrler seniñ esrārīñdır.

آب را و خاک را بر هم زد
ز آب و گل نقش تن آدم زد

Āb rā vü ḥāk rā ber-hem zedī

Z’āb u gil naḳṣ-ı ten-i ādem zedī (b. 4699/696)

Şu ile toprağı birbirine ḳarıṣdırdıñ, şudan ve çamurdan cesed-i ādemiñ naḳşını vücūda getirdiñ.

نسبتش دادی و جفت و خال و عم
با هزار اندیشه و شادی و غم

Nisbeteṣ dādī vü cuft u ḥāl u ‘amm

Bā-hezār endīşe vü şādī vü ğamm (b. 4700/697)

Ādeme bir neseb, bir zürriyyet verdiñ ki onların zevc ve zevcesi, dayısı ve ‘amcası oldu. Hepsi de biñlerce düşünce ile meserrete ve ğama daldı.

باز بعضی را رهایی داد
زین غم و شادی جدایی داد

Bāz ba‘ zī rā rehāyī dādeī

Z’ın ğamm u şādī cudāyī dādeī (b. 4701/698)

[15^b] [16^a] Yine onlardan ba‘ zılarını bu cismānī ğamm ve şādīden kurtarmak şūretiyle taḥliş eylediñ.

برده از خویش و پیوند و سرشت

کرده در چشم او هر خوب زشت

Bordeī ez-ḥ’iṣ u peyvend u siriṣt¹¹⁵

Kerdeī der-çeşm-i o her ḥūb¹¹⁶ zışt (b. 4702/699)

Onları kendilerinden de ḥaşm, aḳrabā ‘alāqasından da āzāde bıraḳdıñ, onların nazarında dünyādaki güzellikleri çirkin gösterdiñ.

ای خدای من فدایت جان من

جمله فرزندان و خانمان من

Ey Ḥudā-yı men fedāyet cān-ı men

Cümle ferzendān u ḥānmān-ı men (b. ?)

Ey benim Allāhım! Cānım da evlādım da bütün ḥānedān da saña fedā olsun.

ای خدا این سنک دل را موم کن

نالاه اشرا تو خوش و مرحوم کن

Ey Ḥudā in seng-dil rā mūm kon

Nāleeş rā to ḥoş u merḥūm kon (b. 5995/1992)

İlāhī! Bu taş yüreği mūm ḥāline getir. Onuñ iniltisini ḥoş ve şāyān-ı merḥamet bir dereceye iṣāl et.

دستگیر از دست ما ما را بخر

پرده را بردار و پرده ما مدر

Dest-gir ez-dest-i mā mā rā be-her

Perde rā ber-dār u perdey mā me-der (b. 6447/2444)

¹¹⁵ Yazmada “ez-peyvend ḥ’iṣ” şeklindedir.

¹¹⁶ Yazmada “ḥūb u” şeklindedir.

Yā Rabbī! Dest-gīrimiz ol, bizi bizim elimizden kırtar. Gözümüzdeki ğaflet perdesini kaldır. Faķaķ günāhlarımızı örten perdeyi yırtma.

بازخر ما را ازین نفس پلید
کاردش تا استخوان ما رسید

Bāz ħer mā rā ez-īn nefsi pelīd
Kārdeş tā üstühān-ı mā resīd (b. 6448/2445)

Şu ħabīş nefsimiziñ elinden bizi ħalāş et ki onuñ bıçağı kemiğimize kadar dayandı.

[16^b] [17^a]

از چو ما بیچارگان این بند سخت
که کشاید جز تو ای سلطان بخت

Ez-çü mā bī-çāregān īn bend-i saĥt
Ki ğuşāyed cüz to ey sulţān-ı baĥt* (b. 6449/2446)

Bizim gibi bī-çāreleri kışkıvrak bağlayan bu sağlam bendi, ey baĥt ve tāli‘iñ ħükm-rānı! Senden başka kim çözebilir?

اینچنین قفل گرانرا ای ودود
که تو اند جز که فضل تو کشود

İnçünīn ħufl-ı girān rā ey Vedūd
Ki tevāned cüz ki fażl-ı to ğuşūd (b. 6450/2447)

Ey muĥabbetli ve merĥametli Allāhım! Böyle ağır bir kilīdi seniñ iĥsānıñdan mā-‘adā kim açabilir?

ما ز خود سوی تو گردانیم سر
چون تویی از ما بما نزدیکتر

Mā zi ħod sūy-ı to gerdānīm ser
Çün toyī ez-mā be-mā nezdīkter (b. 6451/2448)

* “Ki ğuşāyed ey şeh-i bitāc u taĥt” mısırā‘ı da nüşadır.

Biz kendiliğimizden i‘rāz ve saña teveccüh ediyoruz. Çünkü sen bize bizden daha yakınsın.

وَنَحْنُ أَقْرَبُ إِلَيْهِ مِنْ حَبْلِ الْوَرِيدِ Ve naħnu aqrabu ileyhi min ħabli'l-verīd¹¹⁷ ya‘nī
“Biz, insāna şah damarından daha yakınız.” āyet-i kerīmesine telmīh ediliyor.

با چنین نزدیکی دوریم و دور

در چنین تاریکی بفرست نور

Bā-çünin nezdiki-i dūrīm u dūr

Der-çünin tārīki-i befrist-i nūr (b. ?)

Bu kadar yakınlık içinde iken uzak mı uzak bulunuyoruz. İlāhī bu ğaflet zulmetine intibāh nūru gönder.

این دعا هم بخشش و تعلیم تست

ورنه درکلخن گلستان ازچه رست

Īn du‘ ā hem baħşiş u ta‘ līm-i tost

Verne der-külĥen gülistān ez-çi rost (b. 6452/2449)

[17^b] [18^a] Bu du‘ ālarda yine seniñ iħsāniñ ve ilhāmıñ eşeridir. Yoksa külĥende güller bitip de gülistān gibi olur muydu?

در میان خون و روده فهم و عقل

جز ز اکرام تو نتوان کرد نقل

Der-miyān-ı ĥūn u rüde¹¹⁸ fehm u ‘ aql

Cüz zi ikrām-ı to netvān kerd naql (b. 6453/2450)

Çan ve bağırsağ arasına, ya‘nī bunlardan müteşekkil olan insāna fehm ve ‘ aql naql edebilmek, seniñ ikrāmıñdan başka kimiñ elinden gelebilir?

از دو پاره پیه این نور روان

موج نورش می زند بر آسمان

¹¹⁷ Andolsun, insanı biz yarattık ve nefsinin ona verdiği vesveseyi de biz biliriz. Çünkü **biz, ona şah damarından daha yakınız.** Kaf, 50/16

¹¹⁸ Yazmada “rūdi” şeklindedir.

Ez-dü-pāre pīh in nūr-ı revān

Mevc-i nūreş mī-zened ber-āsmān (b. 6454/2451)

İki yağ parçasından ‘ibāret olan gözlerdeki ru’yet nūrunuñ dalğaları semālara kadar yükselir.

گوشت پاره که زبان آمد از و
می رود سیلاب حکمت همچو جو

Gūşt-pāre ki zebān āmed ez-o

Mī-reved seylāb-ı hīkmet hemçü cū (b. 6455/2452)

Dil denilen bir et parçasından dere gibi hīkmet seyleri akip gitmekdedir.

سوی سوراخی که نامش گوشهاست
تا بباغ جان که میوه ش هوشهاست

Sūy-ı sūrāhī ki nāmeş gūşhāst

Tā be-bāğ-ı cān ki mīveş hūşhāst (b. 6456/2453)

Ḳulaḳ nāmı denilen bir deliğe, oradan da mīvesi fehm ve idrāk olan cān bāğçesine. İşte bunlarıñ hepsi de seniñ eşer-i bedī‘ -i ḳudretiñdir.

حق آن قدرت که بر تلوین ما
رحمتی کن ای امیر لونها

Ḥaḳḳ-ı ān ḳudret ki ber-telvīn-i mā

Raḥmetī kon ey emīr-i levnhā (b. 6500/2497)

Ey elvān ve eşyāniñ emīr u ḥālīḳı olan Allāh! Zāt-ı aḳdesiñdeki ḳudret ḥaḳḳı için [18^b] [19^a] bizdeki televvūn ve taḥavvüle merḥamet eyle.

خویشرا دیدیم ورسوایی خویش
امتحان ما مکن ای شاه بیش

Ḥīş rā dīdīm u rüsvāyī-i ḥīş

İmtihān-ı mā me-kon ey şāh bīş (b. 6501/2498)

Kendimizi de kendi rüsvālīgımızı da görüp añladık. Ey melīk-i muḳtedir olan Rabbim! Bizi bundan fażla imtihāna çekme ki

تا فضیحتهای دیگر را نمان
کرده باشی ای کریم مستعان

Tā faẓīḥathā-yı dīger rā nihān
Kerde bāṣī ey kerīm-i müste‘ān (b. 6502/2499)

Ey kerīm-i müste‘ān olan Raḥmān! Başka feẓāhatlarımızı gizlemiş olasıñ.

بی حدی تو در جمال و درکمال
درکزی ما بی حدیم و در ضلال

Bī-ḥadī to der-cemāl u der-kemāl
Der-kejī mā bī-ḥadīm u der-ḍalāl (b. 6503/2500)

Sen cemāl ve kemāl ḥuṣūşunda lā-yetenāḥisiñ, cemāl ve kemāliñiñ ucu bucağı yokdur. Biz de seḳāmet ve ḍalālet vādilerinde nā-mütenāḥiyiz.

بی حدی خویش بگمار ای کریم
بر کزی بی حد مستی لنیم

Bī-ḥadī-i ḥiṣ bugmār ey Kerīm
Ber-kejī-i bī-ḥad-i muṣṭī le’īm (b. 6504/2501)

Ey Rabb-i Kerīm! Kendi nihāyetsiz luṭf ve keremiñi bizim gibi bir avuḳ le’imiñ nihāyetsiz seḳāmet ve ḍalāletine ḥavāle eyle.

هین که از تقطیع ما یک تارماند
مصر بودیم و یکی دیوار ماند

Hīn ki ez-taḳṭī‘-i mā yek-tār mānd
Mıṣr būdīm u yekī dīvār mānd (b. 6505/2502)

Yā Rabbī yetiṣ ki ḳopup dağılmanıza bir tel ḳaldı. Ḳoca bir şehir gibi idik ḥarāb olduḳ, [19^b] [20^a] ancak bir dīvārımız ṭuruyor.

البقیه البقیه ای خدیو
تا نگردهد شاد کلی جان دیو

Elbaḳiyye elbaḳiyye ey Ḥidīv
Tā ne-gerded ṣād küllī cān-ı dīv (b. 6506/2503)

İlāhî! Bārî o baqıyyeyi olsun muhāfaẓa buyur ki şeytānîñ cāmı bütün bütün şād olmasın.

بهرمانی بهرآن لطف نخست
که تو کردی گمراهانرا بازجست

Behr-i mā nî behr-i ān lutf-ı nuḥust
Ki to kerdî gümrehān rā bāz cust (b. 6507/2504)

Şu luṭf-ı tevfiķiñ bizim ve liyāqatımız için deĝil, kendi ‘ināyet-i ezeliyyeñ hürmetine olsun ki sen o luṭf u ‘ināyetle nice gümrāhları yola getirdiñ.

چون نمودی قدرتت بنمای رحم
ای نهاده رحما درشحم و لحم

Çün numūdî ḳudretet bunmāy raḥm
Ey nihāde raḥmhā der-şahm u laḥm (b. 6508/2505)

Ey yāĝ ile etden ‘ibāret olan bedenlerde merḥamet ḥalk eyleyen Allāh! Ḳudretiñi gösterdiĝiñ gibi merḥametiñi de ibrāz eyle.

این دعا گر خشم افزایش ترا
تو دعا تعلیم فرما مهترا

Īn du‘ ā ger ḥışm efzāyed to rā
To du‘ ā ta‘ līm fermā mihterā (b. 6509/2506)

Ey İlāh-ı ekber! Şu du‘ ā eĝer ĝazabıñı mūcib ve müşeddid olacaķsa raḥmetiñi celb eyleyecek du‘ āyı yine sen öĝret.

آن چنان کادم بیفتاد از بهشت
رجعتش دادی که رست از دیو زشت

Ānçünān k’ādem be-yuftād ez-biḥişt
Ric‘ ateş dādî ki rest ez-dīv-i zişt (b. 6510/2507)

Öyle bir du‘ ā öĝret[tin] ki Ādem cennetden hubūṭ etdiĝi vaķt o du‘ āyı etmesiyle tevbesini [20^b] [21^a] ḳabūl eylediñ ve şeytān-ı racīmiñ elinden ḳurtardiñ.

آتنا فی دار دنیانا حسن

آتنا فی دار عقبانا حسن

Ātinā fī dār-ı dūnyānā ḥasen

Ātinā fī dār-ı ‘uḳbānā ḥasen (b. 6555/2552)

İlāhî! Bize dūnyāda da ‘uḳbāda da ḥasene ver.

رَبَّنَا آتِنَا فِي الدُّنْيَا حَسَنَةً وَفِي الْآخِرَةِ حَسَنَةً وَقِنَا عَذَابَ النَّارِ Rabbenā ātinā fī’d-dunyā ḥasenet^{en} ve fī’l-āḥirati ḥasenet^{en} ve ḳinā ‘azāben nār¹¹⁹ ya‘nī “Ey Rabbimiz! Bize dūnyāda da āḥiretde de ḥasene ver ve bizi cehennem ‘azābından viḳāye buyur.” āyet-i kerīmesine işāretdir.

راهرا برما چو بستان کن لطیف

مقصد ما باش هم توای شریف

Rāh rā ber-mā çü bustān kon laṭīf

Maḳṣad-ı mā bāş hem to ey şerīf* (b. 6556/2553)

Ey şerīf ve laṭīf olan Allāh! Yolumuzu bustān gibi rūḥ-efzā eyle, maḳṣad ve maḳṣūdumuz da yine sen ol.

[21^b] [22^a]

Cild-i Şālişden Muḳtebes-i Ebyāt

از همه نومید گشتیم ای خدا

اول و آخر توئی ومنتها

Ez-heme nevmīd geştīm ey Ḥudā

Evvel ü āḥir toyī vü mūntehā (b. 9986/2173)

İlāhî! Herkesden ve her şeyden ümīdimizi kesdik. Çünki evvel de āḥir de mübtedā da mūntehā da sensiñ.

¹¹⁹ Onlardan, “Rabbimiz! Bize dūnyada da iyilik ver, ahirette de iyilik ver ve bizi ateş azabından koru” diyenler de vardır. Bakara, 2/201

* “Menzil-i mā bāş ...” de nūşhadır.

ای کریم و ای رحیم سرمدی
درگذار از بد سگالان این بدی

Ey kerīm ü ey raḥīm-i sermedī
Der-güzār ez-bedsegālān in bedī (b. 10024/2211)

Ey ebedī olan Kerīm ve Raḥīm! Sū³-i zann eyleyenlerdeki bu fenālığı sen ‘afv
et.

ای بداده رایگان صدچشم و گوش
بی ز رشوت بخش کرده عقل و هوش

Ey be-dāde rāygān şad-çeşm u gūş
Bī-zi rüşvet baḥş kerde ‘aql u hūş (b. 10025/2212)

Ey meccān^{en} yüzlerce göz ve kulaḳ veren, rüşvetsiz, ücretsiz ‘aql ve şu‘ūr
iḥsān eyleyen!

پیش از استحقاق بخشیده عطا
دیده از ما جمله کفران و خطا

Piş ez-istiḥkāk baḥşīde ‘aṭā
Īde ez-mā cümle küfrān u ḥaṭā (b. 10026/2213)

İstiḥkākımızdan ziyāde bize ‘aṭā ve iḥsānda bulunduñ, faḳaṭ bizden hep küfrān-
ı ni‘met u ḥaṭā müşāhede etdiñ.

ای عظیم از ما کناهان عظیم
تو توانی عفو کردن درحریم

Ey ‘azīm ez-mā günāhān-ı ‘azīm
To tevānī ‘afv kerden der-ḥarīm (b. 10027/2214)

Ey ‘Azīm ve Kerīm olan Allāh! Sen bizim büyük günāhlarımızı maḥrem olarak
‘afv etmeye muḳtedirsiñ.

[22^b] [23^a]

ما زحرص و آز خود را سوختیم
وین دعا را هم زتو آموختیم

Mā zi hırş u āz ḥod rā sūḥtīm

V'ın du' ā rā hem zi to āmūḥtīm (b. 10028/2215)

Biz hırş ve ṭama'la kendimizi yaḥdık. Böyle du'ā etmesini de Rabbim! Yine senden öğrendik.

اُدْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ Ud'ūnī estecib lekum¹²⁰ ya'nī “Baña du'ā ediñ, ben de du'āñızı ḳabūl edeyim.” āyetine işāretidir.

حرمت آنکه دعا آموختی
در چنین ظلمت چراغ افروختی

Ḥürmet-i ān ki du' ā āmūḥtī

Der-çünin ḳulmet çerāğ efrūḥtī (b. 10029/2216)

İlāhī! Bize du'ā öğretişin ve içinde ḳaldığımız ḳaranlığı aydınlatacak bir çerāğ yaḳışın ḥürmetine

دست گیر و ره نما توفیق ده
جرم بخش و عفو کن بگشا گره

Dest-gır ü reh-nümā tevfiḳ dih

Cürm baḥş u 'afv kon bğşā girih (b. ?)

Elimizden ṭut, ṭoḡru yolu göster, tevfiḳiñe maḫhar et, cürmümüzü baḡışla, taşavvurumuzu 'afv eyle, umūr ve ḥuşūşumuzdaki düğümü çöz, ya'nī müşkilātımızı ḥall et.

[23^b] [24^a]

Cild-i Rābi' den Muḳtebes-i Ebyāt

ای خدای رازدان و خوش سخن
عیب کار ما زما پنهان مکن

Ey Ḥudā-yı rāzdān u ḥoş-saḥon

'Ayb-ı kār-ı mā zi mā pinhān me-kon (b. 13976/1353)

¹²⁰ Rabbiniz şöyle dedi: “**Bana dua edin, duânıza cevap vereyim.** Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşıḡılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” Mu'min, 40/60

Ey sırra vākıf ve kelāmı laṭıf olan Allāh! İşlerimizdeki ‘uyüb ve kuşurumuzu bizden gizleme. Ya‘ nı a‘ māl-i seyyi‘emiziñ fenālıgını görelim de ondan tiksinerik çekinelim.

عیب کار نیک را منما بما
تا نگرديم از روش سرد و هبا

‘Ayb-ı kār-ı nīk rā menmā be-mā

Tā ne-gerdīm ez-reviş serd u hebā (b. 13977/1354)

Ef‘āl-i ḥaseneyi bize çirkin gösterme ki seyr u sülükümüzde řoğuk davranmayalım ve هَبَاءٌ مَّنْثُورًا hebā^{en} mensūrā¹²¹ olmayalım.

řu iki beytde اللهم ارنا الحق حقا وارزقنا اتباعه وارنا الباطل باطلا وارزقنا اجتنابه Allāhumme erine‘l-ḥaqqā ḥaqq^{an} verzuqnā ittibā‘ahu ve erine‘l-bāṭıla bāṭil^{an} verzuqnā ictinābehu, ya‘ nı “Yā Rabbī bize ḥaqqı ḥaqq olarak göster ve oña ittibā‘ eyle, bizi merzūk eyle. Bāṭılı da bāṭıl olarak göster ve ondan ictināb eyle, bizi merzūk eyle.” du‘ā-yı nebevīsine iřāret vardır.

جز تو پیش که برآرد بنده دست
هم دعا و هم اجابت از تو است

Cüz to pīř-i ki ber-āred bende dest

Hem du‘ ā vü hem icābet ez-tovest (b. 16122/3499)

Ḳul, senden başka kimiñ ḥuzūrunda elini kaldırabilir? Du‘āyı emr eden de sensiñ, icābeti va‘d eyleyen de sensiñ.

[24^b] [25^a]

هم زاول تو دهی میل دعا
تو دهی آخر دعاها را جزا

Hem zi evvel to dihi meyl-i du‘ ā

To dihi āḥir du‘ āhā rā cezā (b. 16123/3500)

¹²¹ Onların yaptıkları bütün amellerine yöneldik ve onları **dağılmış zerreciklere** çevirdik. Furkân, 25/23

Du‘āya meyli evvelā sen verirsiñ, şoñra du‘ālarıñ mükāfātını yine sen ihsān edersini.

اول و آخر تویی ما در میان
هیچ هیچی که نیاید در بیان

Evvel u āh̄ir toyī mā der-miyān
H̄iç-i h̄içī ki ne-yāyed der-beyān (b. 16124/3501)

Evvel de āh̄ir de sensiñ. Biz ara yerde beyān edilemeyecek derecede h̄içini h̄içiyiz.

[25^b]

30’uncu şah̄ifeniñ h̄aşıyesi

Li-mütercimih̄i:

[Fe‘ ilātün/Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün]

Olmadan sev̄k-ı hidāyet kimse

Bulamaz vuşlat-ı H̄aqqı gerçek

Sā’iķim olsun İlāh̄i! Cezbeñ

Ṭut yaķamdan beni de kendine çek

[26^a]

Cild-i H̄āmisden Muķtebes-i Ebyāt

ای خدای بی نظیر ایثار کن
گوش را چون حلقه دادی زین سخن

Ey H̄udā-yı bī-naẓīr işār kon
Gūş rā çün h̄alķa dādī z’in sahon (b. 16783/305)

Ey nazîr ve şebîhi olmayan Allâh! Mādām ki bizim kulağımıza اذْعُونِي اَسْتَجِبْ لَكُمْ kelâmından küpe taqdıñ, du‘âmızı kabûl ve luţf u keremiñi işâr eyle.

گوش ما گیرودران مجلس کشان
کز حقیقت میچشد این سرخوشان

Gūş-ı mā gîr u der-ân meclis keşân
K’ez haqîkat mî-çeşed in ser-hoşân (b. 16784/306)

İlâhî! Bizim kulağımızdan tut, ser-hoşlarıñıñ haqîkat şarâbını tatdıkları bezme çek.

چون بما بویی رسانیدی ازین
سرمبند این مشك را ای رب دین

Çün be-mā bŷyî resânîdî ez-în
Ser me-bend in meşk râ ey Rabb-i dîn (b. 16785/307)

Ey Rabb-i dîn! Mādām ki bize haqîkat şarâbı tulumundan bir şemme koqlatdıñ, luţf et de o tulumuñ ağızını bağılama.

از تو نوشند اردکور و ار اناث
بی دریغی در عطا یا مستغاث

Ez-to nüşend er zükür u er inâş
Bî-dirîğî der-‘aţâ yâ müstegâş (b. 16786/308)

Erkek olsun, kadın olsun bütün mükevvenât seniñ rızqıñı yer ve içer. Ey kendisinden yardım istenilen Allâh! Sen ‘aţâ ve ihsânıñı esirgemezsiñ.

ای دعا نا گفته از تو مستجاب
داده دلرا هر دمی صد فتح باب

Ey du‘ā nâ-gofte ez-to müstecâb
Dâde dil-râ her demî şad-fetḥ-i bâb (b. 16787/309)

¹²² Rabbiniz şöyle dedi: “**Bana dua edin, duânıza cevap vereyim.** Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşığılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” Mu’min, 40/60

Ey lisān^{en} edilmeyen du‘āyla nezd-i İlāhisinde müstecāb olan Vehhāb! Sen
qalblere her ān [26^b] [27^a] yüzlerce fütūhāt ihsān eylersiñ.

ای قدیم و رازدان ذولمنن
درره تو عاجزیم و ممتحن

Ey qadīm u rāzdān-ı Zü’l-minen
Der-reh-i to ‘ācizīm ü mūmteḥan (b. ?)

Ey qadīm u ‘alīm ve Zü’l-‘aṭā olan Allāh! Seniñ yoluñda ‘āciz ve muḫtaribiz.

هر دل سرگشته را تدبیر بخش
وین کمانهای دوتورا تیر بخش

Her dil-i sergeṣte rā tedbīr baḫṣ
V’īn kemānhā-yı dü to rā tīr baḫṣ (b. 16849/371)

Şaşıyıp qalan her qalbe tedbīr ihsān eyle. Yay gibi iki qat olmuş sāliklere ṭāqat
ve emān u emniyyet ver.

“Tīr” kelimesiniñ müte‘addid ma‘nāsından biri de yazıldığı vechle ṭāqat,
emniyyet ve mürüvvetdir. Bir de “tīr dāden” maşdarı vardır ki ḫāzret-i şāriḫ, onu şu
şüretle tavziḫ ediyor: “Acem pādişāhlarınınñ ḫudemāsınıñ ‘ādeti bu idi ki qačan
kendi bendelerinden birisi bir diyāra gitmek ve bir maşlaḫat için bir cānibe seyr
etmek istese aña kendi tīrlerinden bir tīr verirdi ve ol kimse ol tīri alıp bilesince
giderdi. Eđer pādişāhıñ vūkelāsından birisi anuñ öñüne gelse ve anı men‘ ḫılsa ol tīri
aña gösterirdi. Pes anlar aña māni‘ olamayıp ol kimse istediği yere giderdi. –Şerḫ-i
Meşnevī-i Anḫaravī. İstanbul ṭab‘ı. Cild 5 ṣaḫīfe 701.”

ای مبدل کرده خاکی را بزر
خاک دیگررا نموده بو البشر

Ey mübeddel kerde ḫākī rā be-zer
Ḫāk-i dīger rā nūmūde bu’l-beşer* (b. 17258/780)

* “Be-kerde bu’l-beşer” de nüşhadır.

[27^b] [28^a] Ey toprağı altına tebdil ve yine toprağıñ bir kısmını Ebu'l-beşer olarak irā'e eyleyen Allāh!

كار تو تبديل اعيان و عطا
كارمن سهوست و نسيان و خطا

Kār-ı to tebdil-i a' yān u 'aṭā

Kār-ı men sehvest u nisyān u ḥaṭā (b. 17259/781)

Seniñ işiñ tebdil-i a' yān ve 'aṭā u iḥsāndır. Benim işim ise sehvdır, nisyāndır, ḥaṭādır.

سهو و نسيانرا مبدل كن بعلم
من همه جهلم مراده صبرو حلم

Sehv u nisyān rā mübeddel kon be-'ilm

Men heme cehlem merā dih şabr u ḥilm (b. 17260/782)

Sehv ü nisyānı 'ilme tebdil eyle. Ben cehlden 'ibāretim, baña şabr ve ḥilm ver.

Anḳaravī nüshasında ikinci mışrā': "Men heme ḥilmem merā kon şabr u ḥilm" şüretinde muḥarrerdir. Ḥilm: Ḥāniñ zammıyla 'Arabī'de dürüst, hem-dem, ceylān yatağı, koyunuñ yürek yağı ma' nālarına gelir. Fārisī'de ise burundan ağan māyi' dir.

ای که خالك شوره را تو نان دهی
وی که نان مرده را تو جان دهی

Ey ki ḥāk-i şüre rā to nān dihī

V'ey ki nān-ı mürde rā to cān dihī (b. 17261/783)

Ey çorağ toprağa gıdā veren, ey cānsız ekmeğe cān iḥsān eden, ya' nī onu yiyen insānda kuvvet ḥāline ḳalb eyleyen Allāh!

ای که جان خیره را رهبر کنی
وی که بی ره را تو پیغمبر کنی

Ey ki cān-ı ḥire rā rehber konī

V'ey ki bī-reh rā to peygamber konī (b. 17262/784)

Ey müteḥayyir rūḥumu rehber, ey yolda ḳalmışı peygamber eden Allāh!

وَوَجَدَكَ ضَالًّا فَهَدَى Ve vecedeke dāl^{en} fe hedā¹²³ ya‘nī “Ḥabībim! Allāh, seni ġā’ib olmuş buldu da hidāyete çıkardı.” āyet-i kerīmesine işāretidir ki Nebiyy-i Ekrem şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellem efendimiz çocukluğunda sūt ninesi Ḥalimetü’s-Sa‘diyye [28^b] [29^a] tarafından vālide-i mükerremesine getirilirken yolda ġā’ib olmuş, şoñra cedd-i ‘ālisi ‘Abdu’l-Muṭṭalib tarafından aranılıp bulunmuşdu.

ای دهنده قوت و تمکین و ثبات

خلق را زین بی ثباتی ده نجات

Ey dehende kūt u temkīn u şebāt

Ḥalk rā z’īn bī-şebātī dih necāt (b. 17675/1197)

Ey ba‘zı kullarına rızık ile berāber temkīn ve şebāt iḥsān eyleyen Allāh! Ḥalkı bu şebātsizlikden ḥalāş eyle.

اندران کاری که ثابت بود نیست

قائمی ده نفس را که منتیست

Ender ān kārī ki şābit būdenīst

Ḷā’imī dih nefş rā ki munşenīst (b. 17676/1198)

Şābit bulunmak lāzım gelen işlerde nefse kıyām ve şebāt қудretini iḥsān et ki o nefş, eğilip бүkүlmekdedir.

اندران کاری که دارد او نجات

قائمی ده نفس را بخشش حیات

Ender ān kārī ki dāred o necāt

Ḷā’imī dih nefş rā baḥşiş ḥayāt (b. ?)

Nefsi taḥlīş eyleyecek ‘ameliñ ifāsı ḥuşūsunda oña kıyām iḥsānıyla ḥayāt baḥş eyle.

صبرشان بخش و کفه میزان گران

وارهانشان از دم صورتگران

¹²³ Seni yolunu kaybetmiş olarak bulup da yola iletmedi mi? Duhā, 93/7

Şabrşān baḥş u kefey mīzāngerān

Vārehānşān ez-dem-i şüretgerān (b. 17677/1199)

İlāhī! ullarıña şabr ver, onların mīzāndaki ḥasenāt kefesini ağır başıdır, kendilerini şeytānların iġvāsından ḥalāş eyle.

وزحسودی بازشان خرای کریم

تانباشند از حسد دیو رجیم

V'ez ḥasūdī bāzşān ḥer ey Kerīm

Tā ne-bāşend ez-ḥased dīv-i recīm (b. 17678/1200)

[29^b] [30^a] Ey Kerīm olan Allāh! Onları ḥased-kārlıdan urtar ki ḥased ilcāsıyla şeytān-ı racīm derekesine dūşmesinler.

ای خدا بنمای تو هر چیز را

آنچنانکه هست در خدعه سرا

Ey Ḥudā bunmāy to her iz rā

Ānunān ki hest der-ḥud'a-serā (b. 18243/1765)

İlāhī! Dāru'l-ḥud'a olan şu mekkār dūnyādaki her şey'i bize olduġu gibi gōster.

یا الهی سكرت ابصارنا

فاعف عنا اثقلت اوزارنا

Yā İlāhī sukkiret ebşārunā

Fā' fu 'annā uşķilet evzārunā (b. 19785/3307)

İlāhī! Gōzlerimiz ḥaı, bātılı gōrmekden aldı. Bizi 'afv ve maġfiret eyle ki gūnāhlarımız ağır başıdır.

یا خفياً قد ملأت الخافقين

قد علوت فوق نور المشرقین

Yā ḥafıyyen ad mele'te'l-ḥāfiķeyn

ad 'alevte fevķa nūri'l-maşriķeyn (b. 19786/3308)

Ey nihān olan Allāh! Envār u āsārīñ maşrıķ u mağribi ıoldurmuş, seniñ nūruñ şems ve ķameriñ parlaklığına tefevvuķ eylemişdir.

انت سر كاشف اسرارنا
انت فجر مفر انهارنا

Ente sırrun kāşifun esrārenā

Ente fecrun mufcirun enhārenā (b. 19787/3309)

İlāhī! Sen hem bir sırr-ı ‘ azımsiñ hem de bizim sırlarımızıñ kāşifisiñ. Sen, bir fecr-i envār-ı ‘ ināyetsiñ. Bizim nehirlerimizi ķaynatıp aķıtan da sensiñ.

يا خفى الذات محسوس العطا
انت كالماء ونحن كالرحاء

Yā ĥafıyye’z-zāti maĥsūse’l-‘aṭā

Ente ke’l-mā’i ve naĥnu ke’r-reĥā’ (b. 19788/3310)

[30^b] [31^a] Ey zāti ĥafı, ‘ aṭası maĥsūs ve celı olan Allāh! Sen şu gibisiñ, biz de o şuyunı çevirdiği değirmen gibiyiz.

انت كالريح و نحن كالغبار
تختفى الريح و غبرا ها جهار

Ente ke’r-rıĥi ve naĥnu ke’l-gubār

Taĥtefi’r-rıĥu ve ġabrāhā cihār (b. 19789/3311)

Sen rüzgār gibisiñ, biz de rüzgārıñ ķaldırdıđı toz gibiyiz. Rüzgār görünmez de şavurduğu tozlar meşhūd olur.

تو بهاری ما چو باغ سبز خوش
او نهان و آشکاره بخششش

To behārı mā çü bāğ-ı sebz-i ĥoş

O nihān u āşikāre baĥşışeş (b. 19790/3312)

Sen bahār gibisiñ, biz de onuñ feyziyle yeşermiş bāğ gibiyiz. Bahār görünmez de feyzi āşikār olur.

تو چو جانی ما مثال دست و پا
قبض و بسط دست از جان شد روا

To çü cānī mā mişāl-i dest u pā
Ḳabz u başt-ı dest ez-cān şod revā (b. 19791/3313)

Sen rūḥ gibisiñ, biz de rūḥuñ oynatdığı el, ayak gibiyiz. Eliñ ve ayağıñ hareketi başsız rūḥun taḥrīkiyledir.

تو چو عقلی ما مثال این زبان
این زبان از عقل دارد صد بیان

To çü ‘aqlī mā mişāl-i ĩn zebān
Īn zebān ez-‘aql dāred şad-beyān (b. 19792/3314)

Sen ‘aql gibisiñ, biz de onuñ söyletđiđi dil gibiyiz. Bu diliñ yüzlerce beyānātda bulunması ‘aqlıñ te’sīriyledir.

تو مثال شادی و ما خنده ایم
که نتیجه شادی فرخنده ایم

To mişāl-i şādī vü mā ḥandeīm
Ki netīcey şādī-i ferḥundeīm (b. 19793/3315)

Sen şevḳ ve sürūr gibisiñ. Biz de onuñ netīcesi olan ḥande gibiyiz.

[31^b] [32^a]

جنبش ما هر دمى صد اشهدست
که گواه ذوالجلال سرمدست

Cünbiş-i mā her demī şad-eşhedest
Ki güvāḥ-ı Zü’l-celāl-i sermedest (b. 19794/3316)

Bizim ḥarekātımız, her an yüzlerce “eşhedu” nidāsını çıkarır, Zü’l-celāl ve sermedī olan Allāhiñ vaḥdet ve ḳudretine şehādet eder.

گردش سنك آسیا در اضطراب
اشهد آمد بر وجود جوی آب

Gerdiş-i sengāsiyā der-ıẓtırāb

Eşhedu ʿāmed ber-vücūd-ı cūy-ı āb (b. 19795/3317)

Nitekim değirmen taşınıñ muẓtaribāne dönmesi, onu çeviren şuyun varlığına şehādet olur.

ای برون از وهم و قال و قیل من
خاک بر فرق من و تمثیل من

Ey birūn ez-vehm u ẓāl u ẓīl-i men

Hāk ber-farq-ı men u temşīl-i men (b. 19796/3318)

Ey benim vehmimden ve ẓāl u ẓīlimdan münezzeḥ ve müberrā olan Mevlā! Şu teşbīhāta ẓalkışdığım için kendimiñ de temşīlātımıñ da toprak başına.

بنده نشکبید ز تصویر خوشت
هر دمت کوید که جانم مفرشت

Bende neşkībed zi taşvīr-i ḥoşet

Her demet güyed ki cānem mefreşet (b. 19797/3319)

Ẓuluñ seni taşavvur ve taşvīr eylemekden vazgeçemez. Faḫaṭ taşvīriñiñ toğru olmadığını añladığı için her an rūḫum yoluña ẓurbān olsun demekden başka bir şey yapamaz.

ربّ اوز عنی ان اشکر ما اری
لا تعقب حسرة لی ان مضی

Rabbi evzi‘ nī en eşkuru mā ʿerā*

Lā tu‘ aẓẓīb ḥasreten lī in meẓā (b. 20173/3695)

[32^b] [33^a] Yā Rabbī! Gördüğüm şeylere ẓarşı şükr etmesini baña ilhām eyle. Geçirdiğim şükrler tolayısıyla da ḥasreti ta‘ ẓīb etdirme.

ای تو سبحان پاک از ظلم و ستم
کی دهی بی جرم جانرا درد و غم

* Anḫaravī nüshasında “lişukri mā erā” dır.

Ey to subhān pāk ez-zūlm u sitem

Key dihī bī-cürm cān rā derd u ġam (b. 20469/3991)

Ey zūlm ve sitemden münezzeḥ olan Sübbūḥ ve Ḳuddūs! Cürmü bulunmayan ve cezāya müsteḥaḳ olmayan bir rūḥa sen naşıl olur da derd ve ġam verirsiñ? Ya‘nī elbette vermezsiñ.

من معین می ندانم جرم را

لیک هم جرمی بیاید گرم را

Men mu‘ ayyen mī-ne-dānem cürm rā

Līk hem cürmī be-bāyed ġurm rā (b. 20470/3992)

Ben mu‘ ayyen bir cürmümü bilmiyorum. Lākin ġam ve ġuşşa için muṭlaḳā bir sebeb, bir cürm lāzımdır.

چون بیوشیدی سبب را ز اعتبار

دانما آن جرم را پوشیده دار

Çün be-pūşīdī sebeb rā z‘i‘ tibār

Dā‘imen ān cürm rā pūşīde dār (b. 20471/3993)

Mādām ki o sebebi çeşm-i i‘ tibārımdan gizlediñ, cürmümü de dā‘imā mestūr bıraḳ ki

که جزا اظهار جرم من بود

کز سیاست دزدیم ظاهر شود

Ki cezā izḥār-ı cürm-i men buved

K‘ez siyāset düzdiyem zāhir şevēd (b. 20472/3994)

Aşl cezā’, cürmümüñ izḥārıdır. Çünki siyāsetde ḥayrsızlıġım meydāna çıkar.

ربنا انا ظلمنا سهو رفت

رحمتی کن ای رحیمیہات زفت

Rabbenā innā zalemnā sehv reft

Raḥmetī kon ey raḥīmihāt zeft (b. 20488/4010)

Yā Rabbenā! Biz zulm eyledik, bizden sehv vāki‘ oldı. Ey merḥameti ‘aẓīm ve ‘amīm olan Allāh! Merḥamet et.

[33^b] [34^a]

عفوکن ای عفو درصندوق تو
سابق لطفی همه مسبوق تو

‘Afv kon ey ‘afv der-şandūk-ı to
Sābıq-ı luṭfi heme mesbūk-ı to (b. 20628/4150)

Ey ‘afv ve mağfiret ḥazīne-i kereminde bulunan Allāh! ‘Afv eyle ki ‘afvkārlik ḥuşūşunda seniñ luṭfuñ sābıqdır, başkalarınınñ ‘afvı yāḥūd maḥlūkātıññ günāhları o luṭfuñ, o ‘afvıñ mesbūkıdır.

من که باشم که بگویم عفو کن
ای تو سلطان خلاصه امر کن

Men ki bāşem ki be-güyem ‘afv kon
Ey to sulṭān ḥulāşa-ı emr-i kun (b. 20629/4151)

Ey “kun” emrini ḥulāşat^{en} veren Allāh! Ben kim oluyorum ki saña ‘afv et diyebileyim.

من که باشم که بوم من با منت
ای گرفته جمله منها دامن

Men ki bāşem ki buvem men bā-menet
Ey girifte cümle menhā dāmenet (b. 20630/4152)

Ey bütün benler ve benlikler, dāmen-i iḥsānına şarılan Allāh! Ben kim oluyorum ki saña qarşı benim demeye cür’et edebileyim.

هم دعا از من روان کردی چو آب
هم نباتش بخش ودارش مستجاب

Hem du‘ā ez-men revān kerdī çü āb
Hem şebāteş baḥş u dāreş müstecāb (b. 20640/4162)

Benden du‘āyı şu gibi ağıttığıñ mişilli o du‘āya şebāt ve icābet luṭf eyle.

هم توبودی اول آرندۀ دعا
هم تو باش آخر اجابت را رجا

Hem to budī evvel ārendey du‘ā

Hem to bāš āḥir icābet rā recā (b. 20641/4163)

Du‘āyı ibtidā ilhām eyleyen sen idiñ, soñunda icābetiñ ümīd-gāhı da yine sen ol.

چون خلقت الخلق کی یربح علی
لطف تو فرمود ای قیوم و حی

Çün ḥalaḳtu’l-ḥalḳe key yurbeḥ ‘aleyy

Luṭf-ı to fermūd ey ḳayyūm u ḥayy (b. 20651/4173)

[34^b] [35^a]

لا لان اربح علیهم جود تست
که شود زو جمله ناقصها درست

Lā le‘en erbaḥ ‘aleyhim cūd-ı tost

Ki şevēd z’o cümle nāḳışhā dūrüst (b. 20652/4174)

Ey Ḥayy ve Ḳayyūm olan Allāh! Seniñ luṭfuñ علی یربحوا ḥalaḳtu’l-ḥalḳe key yurbeḥ ‘aleyy, ya‘nī “Benden intifā‘ etsinler diye maḥlūḳatı yaratdım.” buyurdu. لā لان اربح علیهم Lā le‘en erbaḥ ‘aleyhim, ya‘nī “Ben onlardan istifāde etmek için yaratmadım.” kelām-ı ‘alīsi de seniñ beyān-ı seḥāvetiñdir. O seḥāvet ki onuñ feyziyle bütün nāḳışlar kemāle nā’il olur.

عفو کن این ناقصان تن پرست
عفو از دریای عفو اولیترست

‘Afv kon īn nāḳışān-ı tenperest

‘Afv ez-deryā-yı ‘afv evlāterest (b. 20653/4175)

Bu ten-perest nāḳışları ‘afv et ki ‘afv deryāsından ‘afv dalgalarınıñ ḥurūşu pek ḥoşdur.

عفو خلقان همچو جوی و همچو سیل

هم بران دریا همی تا زند خیل

‘Afv-1 ḥalkān hemçü cūy u hemçü seyl

Hem ber-ān deryā hemī tāzend ḥayl (b. 20654/4176)

Maḥlūqātīn ‘afvī, dere yāḥūd seyl gibidir ki hepsiniñ muñşabı da seniñ deryā-yı keremiñdir.

عفوها هرشب ازین دل پارها

چون کیوتر سوی تو آید شها

‘Afvhā her şeb ez-īn dil-pārehā

Çün kebüter sūy-1 to āyed şehā (b. 20655/4177)

Yā mālike’l-mülk! Maḥlūqātīn ‘afvları bu parçalanmış gönüllerden her gece güvercin gibi uçarak seniñ cānib-i ‘afvıña gelirler.

بازشان وقت سحر پران کنی

تا بشب محبوس این ابدان کنی

Bāzşān vaqt-i seḥer perrān konī

Tā be-şeb maḥbūs-1 īn ebdān konī (b. 20656/4178)

Seḥer vaḳti onları tekrār uçurursuñ. Geceye kadar bu beden kafeslerinde ḥabs edersiñ.

[35^b] [36^a]

پرزنان باردگر دروقت شام

می پرند از عشق آن ایوان وبام

Per zenān bār-1 diger der-vaqt-i şām

Mī-perend ez-‘aşq-1 ān eyvān u bām (b. 20657/4179)

Maḥlūqātdaki ‘afv ve emşāli şifāt-1 ḥamīde aḳşam olunca luḫf u keremiñ ḳaşrı ve ṭamı ‘aşqıyla ḳanat çırparaḳ uçuşurlar.

تا که از تن تار وصلت بکسلند

پیش تو آیند کز تو مقبلند

Tā ki ez-ten tār-ı vuşlat bugsilend

Piş-i to āyend k'ez to muḳbilend (b. 20658/4180)

Uyḳu yāḥūd ölüm ḥālinde bedene olan irtibātlarını kırınca seniñ nezdiñe gelirler. Çünkü seniñ ʿinde iḳbāl görürler.

پرزنان امین ز رجع سرنگون

درهوا کائا الیه راجعون

Per zenān emīn zi rec' -i ser-nigūn

Der-hevā ki innā ileyhi rāci' ūn (b. 20659/4181)

Baş aşıya ve gerisin geriye dönmekten emīn olarak راجعون innā ileyhi rāci' ūn¹²⁴ ya' nī “Biz Allāha ric' at ediyoruz.” diye pervāz ederler.

این گروه مجرمان هم ای مجید

جمله سرها شان بدیواری رسید

Īn gürūh-ı mücrimān hem ey mecīd

Cümle serhāşān be-dīvārī resīd (b. 20667/4189)

Ey Mecīd olan Allāh! Bu mücrimler alayınıñ da başları dīvāra dayandı ve taşta çarpdı.

برخطا و جرم خود واقف شدند

کرچه مات کعبتین شه بدند

Ber-ḥaṭā vü cürm-i ḥod vāḳıf şodend

Gerçi māt-ı ka' beteyn-i şeh budend (20668/4190)

Taḳdīr zararınıñ matı olmaḳla berāber cürm ve ḥaṭālarına vuḳūf peydā etdiler.

[36^b] [37^a]

روبتو کردند اکنون آه کنان

ای که لطف مجرمانرا ره کنان

¹²⁴ Onlar; başlarına bir musibet gelince, "Biz şüphesiz (her şeyimizle) Allah'a aidiz ve şüphesiz O'na döneceğiz" derler. Bakara, 2/156

Rū be-to kerdend eknūn āh konān

Ey ki luḡfet mücrimān rā reh konān (b. 20669/4191)

Ey luḡfu mücrimlere ‘afv ve necāt yolunu gösteren Rabbim! Bunlar da āh ederek saña teveccüh eylediler.

راه ده آلودگاترا العجل
در فرات عفو و عین مغتسل

Rāh dih ālūdegān rā el‘ acel

Der-Furāt-1 ‘afv u ‘ayn-1 muḡtesel (b. 20670/4192)

Levṣ-i günāh ile ālūde olanlarıñ ‘afv Fırātına ve muḡtesel çeşmesine yol bulmalarını ta‘cīl eyle.

“Ayn-1 muḡtesel” ile sūre-i Şad’daki **هَذَا مُغْتَسَلٌ بَارِدٌ وَشَرَابٌ** urkuḡ bi riclike hāzā muḡtesel^{um} bārid^{um} ve şerāb¹²⁵ ya‘nī “Yā Eyyūb! Ayağıñla yere ur! Oradan çıkacak şoḡuk ve içilir şu ile yıkan.” āyetine işāretidir. Hāzret-i Mevlānā cild-i evvelde de bu āyete ve o menba‘a imā eylemiş:

Ki der o Eyyūb ez-pā tā be-farḡ

Pāk şod ez-renchā çün nūr-1 şarḡ (b. 2098)

Ya‘nī “Ayn-1 muḡtesel öyle bir menba‘ idi ki orada Eyyūb ‘aleyhi’s-selām ayağından tepesine kadar bütün ḡastalığından şarḡıñ nūru, ya‘nī güneş gibi temiz pāk oldu.” demişdir.

تاكه غسل آرند زان جرم دراز

درصف پاکان روند اندر نماز

Tā ki ḡusl ārend z‘ān cürm-i derāz

Der-şaf-1 pākān revend ender nemāz (b. 20671/4193)

Levṣ-i günāh-ālūdeleri, ‘ayn-1 muḡteselde o uzun cürmlerinden temizlensinler de aşıfıyā-yı ümmet şafında namāza ṡurabilsinler.

¹²⁵ Biz de ona, “Ayağıñı yere vur! İşte yıkanacak ve içecek şoḡuk bir su” dedik. Sād, 38/42

اندران صفها ز اندازه برون
غرقکان نور نحن الصافون

Ender ān şafhā zi endāze birūn

Ġarḡagān-ı nūr-ı naḥnu’ş-şāffūn (b. 20672/4194)

O şaflarda “naḥnu’ş-şāffūn” nūruna müstağrak olmuş bulunanlarıñ sayısı ḥesāba gelmez.

[37^b] [38^a] Sūre-i Şāffāt’da lisān-ı melā’ikeden ḥikāye buyurulan وَمَا مِنَّا إِلَّا لَهُ وَإِنَّا لَنَحْنُ الصَّافُونَ¹²⁶ ve innā le mā minnā illā lehu maḡām^{un} ma’lūm¹²⁶ ve innā le naḥnu’ş-şāffūn¹²⁷ وَإِنَّا لَنَحْنُ الْمُسَبِّحُونَ¹²⁸ ya’ nī “Her birimiziñ bir maḡām-ı ma’lūmı vardır. Biz tā’at ve ‘ibādāt için şaf teşkil ederiz ve biz Ḥaḡḡ subhānehū ve te’ālāya tesbīḥ ve taḡdīs eyleriz.” āyetlerine işāretidir.

گرچه بشکستند جامت قوم مست
آنکه مست از تو بود عذریش هست

Gerçi beşkestend cāmet ḡavm-i mest

Ānki mest ez-to buved ‘özriş hest (b. 20676/4198)

Sarḡoş bir ḡavm, seniñ ḡadeḥiñi ḡırdılar, ya’ nī ba’z-ı evāmiriñi icrā edemedilerse de senden mest olanıñ bir ma’zereti vardır.

مستی ایشان با قبال و بمال
نی ز باده تست ای شیرین فعال

Mestī-i iḡān be-iḡbāl u be-māl

Nī zi bāde-i tost ey şīrīn fi’āl (b. 20677/4199)

Ey eḡ’ālī ḡoş olan Allāh! Onlarıñ māl ve iḡbāl sarḡoşluğu, senden olan mestliklerinden faẓla değildir.

ای شهنشه مست تخصیص تواند
عفو کن از مست خود ای عفومند

¹²⁶ (Melekler derler ki:) “Bizim her birimizin bilinen bir makamı vardır.” Sâffât, 37/164

¹²⁷ “Şüphesiz biz (orada) saf duranlarız.” Sâffât, 37/165

¹²⁸ “Şüphesiz biz (Allah’ı) tesbih edip yüceltenleriz.” Sâffât, 37/166

Ey şehenşeh mest-i taḥşîş-i toend

‘Afv kon ez-mest-i ḥod ey ‘afvmend (b. 20678/4200)

Ey şehenşāh-ı ebed-fermān! Onlar ancak seniñ ser-ḥoşlarıñdır. Ey ‘afv ve ğafūr olan Allāh! Kendi ser-ḥoşuñu ‘afv eyle.

لذت تخصیص تو وقت خطاب
آن کند که ناید از صد خم شراب

Lezzet-i taḥşîş-i to vaqt-i ḥiṭāb

Ān koned ki nāyed ez-şad ḥum şarāb (b. 20679/4201)

İlāhî! Ḥiṭāb etdiğîñ vaqt taḥşîş-i bi’z-zıkr eyleyişîñ öyle bir neşve verir ki [38^b] [39^a] o neşve yüz küp tolusu şarābdan ḥāşıl olmaz.

چونکه مستم کرده حدم مز
شرع مستانرا نبیند حد زدن

Çünkü mestem kerdeî ḥaddem me-zen

Şer‘ mestān rā ne-bīned ḥad zeden (b. 20680/4202)

Mādām ki beni mest eylediñ, baña ḥad urma. Çünkü şerī‘at, ser-ḥoşa ser-ḥoşken ḥad urulmasını tecvīz eylemez.

چون شوم هشیار آنکاهم بز
که نخواهم گشت خود هشیار من

Çün şevem hüşyār āngāhem be-zen

Ki ne-ḥāhem geşt ḥod hüşyār men (b. 20681/4203)

Ne vaqt ayılırsam o zamān baña ḥad ur ki ben aşlā ayılmağ istemem.

هر که از جام توخورد ای ذوالمنن
تا ابد رست از هس و از حد زدن

Her ki ez-cām-ı to ḥord ey Zü’l-minen

Tā ebed rest ez-huş u ez-ḥad zeden (b. 20682/4204)

Ey Zü’l-minen ve Zü’l-‘atā’! Her kim seniñ kadeḥiñden içmişse ebedü’l-ābād ayılmağdan da ḥad urulmağdan da ḫurtulmuşdur.

کوهها چون ذره ها سرمست تو
نقطه و پرگار و خط دردست تو

Kūhhā çün zerrehā sermest-i to

Noқта vü pergār u ھاṭ der-dest-i to (b. 20687/4209)

Ṭağlar da zerreler gibi seniñ mestiñdir. Noқта, pergel ve ھاṭ, hülāşa her şey seniñ yed-i қудretiñdedir.

آب عشق تو چو ما را دست داد
آب حیوان شد به پیش ما کساد

Āb-1 ‘aşq-1 to çü mā rā dest dād

Āb-1 ḥayvān şod be-pīş-i mā kesād (b. 20699/4221)

Seniñ feyż-i ‘aşkıñ bize el verince ‘indimizde āb-1 ḥayātıñ kıymeti қалmadı.

[39^b] [40^a]

ز اب حیوان هست هر جانرا نوی
لیک آب آب حیوانی توی

Z’āb-1 ḥayvān hest her cān rā nevī

Līk āb-1 āb-1 ḥayvānī tovī (b. 20700/4222)

Vāqı‘ā āb-1 ḥayātından her şey’e bir yeñilik ve zindelik gelir. Faṭāṭ āb-1 ḥayātıñ āb-1 ḥayātı da yine sensiñ.

[40^b] [41^a]

Cild-i Sādısen Muḳtebes-i Ebyāt

الغیاث ای تو غیاث المستغیث
زین دوشاخه اختیارات خبیث

El-ğıyāş ey to ğıyāşu’l-mustegīş

Z’ın dü-şāḥe ihtiyārāt-ı ḥabīş (b. 20916/200)

Ey yardım isteyenleriñ muğīş ve nāşırı olan Allāh! Bu iki çatal ve ḥabīş-i ihtiyārāt ve irādāta karşı senden yardım taleb ederim.

من ز دستان و زمکردل چنان
مات گشتم که بماندم از فغان

Men zi destān u zi mekr-i dil çünān
Māt geštem ki be-māndem ez-figān (b. 20917/201)

Ben, gönülün mekrinden ve hilesinden o derece mağlûb oldum ki feryād etmeden bile kaldım.

من که باشم چرخ باصد کاروبار
زین کمین فریاد کرد از اختیار

Men ki bāšem çarḥ bā-şad kār u bār
Z'in kemīn feryād kerd ez-iḥtiyār (b. 20918/202)

Ben kim oluyorum? Feleğin bu kadar vüs'at ve 'azameti varken o bile bu puşudan ve bu iḥtiyārdan feryād etdi de:

کای خداوند کریم و بردبار
ده امامت زین دوشاخه اختیار

K'ey Ḥudāvend-i kerīm u bordbār
Dih emānem z'in dü-şāḥe-iḥtiyār (b. 20919/203)

Ey Ḥalīm ve Kerīm olan Allāh! Bu iki çatal iḥtiyārdan baña emān ver dedi.

إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَالْجِبَالِ فَأَبَيْنَ أَنْ يَحْمِلْنَهَا وَأَشْفَقْنَ مِنْهَا وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ
İnnā 'araḍnā'l-emānete 'ala's-semāvāti ve'l-arḍi ve'l-cibāli fe ebeyne en yaḥmilnehā ve eṣfaḡne minhā ve ḡamelehā'l-insānu...¹²⁹ āyet-i kerīmesine işāretidir. Ḥüseyn Vā'iz'in "Mevāhib-i 'Aliyye" ismindeki tefsirinde bu āyet-i celīleye dā'ir ba'z-ı nikāt-ı laḡife irād edilmiş olduğundan [41^b] [42^a] onların me'ālini ber-vech-i ātī naḡl eyliyorum: إِنَّا عَرَضْنَا الْأَمَانَةَ
İnnā 'araḍnā'l-emānete: Biz, emāneti 'arz etdik ki emānet, itā'at yāḡūd ḡudūd-ı şerī'atdır. Muvazzāḡ'da denilmiştir ki: Emānetden maḡşad; namāz, oruc, zekāt, cihād, ḡacc, insānlara ḡarşı emānet ve lisānını fuzūlī söylemekden muḡāfazadır. Cünüblük ḡalinden ḡusl olduğu da söylenilmiştir. Her

¹²⁹ Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir. Ahzāb, 33/72

taqdîre göre biz emāneti ‘arz eyledik. *عَلَى السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ* ‘Ala’s-semāvāti ve’l-arḍi: Göklere ve yere. *وَالْجِبَالِ* Ve’l-cibāli: Ve tağlara şevāb u ‘iḳāb şartıyla. *فَأَبَيَّنَ* Fe ebeyne: İbā etdiler. *أَنْ يَحْمِلَهَا* En yahmil nehā: O emāneti ḥāmil olmaḳdan. *وَأَشْفَقْنَا مِنْهَا* Ve eşfaḳne minhā: Ve ondan ḳorḳdular da biz, bizi ne için yaratdınsa o fermāna musahḫharız. Ne şevāba muhtācız ne de ‘azāb çekmeye müteḫammiliz dediler. Yāḫūd emānet, ehl-i āsmān olan melā’ikeye ve zemīn u cibālde bulunan berrī ve baḫrī ḫayrānāta ‘arz edilmişdi. Hepsi de muḫālefetlerinden deḡil, ḳorḳuları ṭolayısıyla i‘rāz eylediler. *وَحَمَلَهَا الْإِنْسَانُ* Ve ḫamelehā’l-insānu: Ve onu insān yüklendi. *إِنَّهُ كَانَ* İnnehu kāne ḫalūm^{en} cehūlā: İnsān ḫaḳīḳatte ḫalūm ve cehūl idi. İnsānıñ ḫulmü, semāvāt ve arzıñ i‘tizār eylediḡi bār-ı emāneti taḫammülü ṭolayısıyla nefsine oldu. Cehli de emānete ḫıyāneti taqdîrinde ‘ākıbet-i ‘ikābı düşünmemesi idi. ‘Ulemā ve ‘irfānıñ bu āyet-i celīle ḫaḳḳında bir çok aḳvāli vardır. Onlardan bir kısmını irād edeceḡiz. Ba‘zıları demişlerdir ki: Emānet-i İlähiyyeniñ şanı o derece ‘azımdır ki eḡer onu şu ecrām-ı ‘azımeğe ‘arz etselerdi, onların da şu‘ūr ve idrākı bulunsaydı ḳabūl ve taḫammülünden i‘tizār eylerlerdi. Ḥālbuki cenāb-ı Ḥaḳḳ ecrām u eflāke idrāk u şu‘ūr vermiş ve emāneti onlara muḫayyer olarak ‘arz etmişdi de ma‘şiyet cihetinden deḡil, ‘aciz ve meskenet ṭarīḳiyle ‘özr dilemişlerdi.

Beyt

[42^b] [43^a]

[Fe‘ ilātün/Fe‘ ilātün/Fe‘ ilātün/Fe‘ ilün]

Āsumān bār-ı emānet ne-tevānist keşid

Ḳur‘a-ı fāl be-nām-ı men-i dīvāne zedend¹³⁰

Ya‘nī: Āsumān emānet yükünü ḳaldıramadı. Şoñra o ḳur‘a, benim gibi bir meczūbuñ adına çıḳdı. İmām Ḳuşeyrī raḫimehu’llāh der ki: Allāh, emāneti arz u semāya ‘arz, faḳaṭ onu insāna farz ḳıldı. ‘Arz olunanlar ibā etdiler, farz olunanlar ise mu‘riz-i cehle geldiler. Şeyḫ Cüneyd ḳuddise sırruhū da buyurmuşdur ki: Ādemiñ nazarı emānete deḡil, Ḥaḳḳıñ ‘arzına idi. ‘Arz lezzeti, emānet şıḳletini unutturdu. Binā^{en}-‘aleyh luṭf-ı Rabbānī, lisān-ı ‘ināyetle buyurdu ki taḫammül senden,

¹³⁰ Hafız-ı Şirazî, *Hafız Dīvāni*, Farsça’dan çev. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yay., C. 1, İstanbul 2011, s. 446.

muhafaza da benden. Mādām ki sen, tav‘ u ihtiyārīnla emānetimizi yüklendiñ biz de seni her şey üzerine i‘lā eyledik ki **وَحَمَلْنَاهُمْ فِي الْبَرِّ وَالْبَحْرِ** ve ḥamelnāhum fi’l-berri ve’l-baḥri.¹³¹

Beyt

[Fe‘ ilātün/Mefā‘ ilün/Fe‘ ilün]

Rāh-ı o rā bedo tevān peymūd

Bār-ı o rā bedo tevān ber-dāşt

Ya‘ nī: Ḥaqqıñ yolu Ḥaqq ile kesdirilir, onuñ yükü de yine onuñla kaldırılabılır. Şāḥib-i envār diyor ki: Emānetden murād, ‘aql ve teklif olmak ihtimāli vardır. Semā ve arz, ‘aql ve teklife müsta‘idd değildi. İnsān ise isti‘dād-ı zātisiyle qabul etdi. Çünkü beşer, gāzab kuvvetiniñ istilāsıyla zalümdür, şehvet kuvvetiniñ galebesiyle de cehüldür. ‘Aql ise bu iki kuvveti ta‘dil ederek tarīq-i i‘tidālde sâbit kılar. Teklifin çoğundan maşad da yırtıcılık ve hayvānlık şıfatlarından bulunan bu iki kuvvetin ta‘dildir. O hâlde insānın zalüm ve cehül bulunması, ḥaml-ı emānetin ‘illeti olur. Denilmiştir ki zulm ve cehl, beşeriyetin şânındandır. Nitekim **الماء طهور** elmā’u ṭahūr^{un} dersiñ. Ṭahāret şuyunun¹³² şânından olduğu gibi bu iki şıfat da insānların şânındandır. [43^b] [44^a] Lākin emānet ḥāmili olunca ba‘zıları zulm ile cehli terk etdiler, ba‘zılarıysa onlarla kaldılar. Şāḥ Muḥammed Bahā’e’-d-din Naqşibend ḥazretleriniñ ḥalīfesi Ḥāce Muḥammed Pārsā quddise sırruhā ḥazretleriniñ tefsirinde mezkurdur ki: Cenāb-ı Ḥaqq, emāneti göklere, yere ve tağlara ‘arz ettiği hâlde ‘adem-i kābiliyyetlerinden qabul eylemediler. Lākin insān, isti‘dādı tolayısıyla qabul edivirdi. İnsān, zalümdür ki zātını hüviyyet-i muṭallaqada ifnā eylemekle nefsine zulm eder. Cehüldür ki **لا إله إلا الله** lā-ilāhe illā’llāh kelime-i tevḥidiyle māsivâyı nefy eyler, Ḥaqqdan başka bir şey tanımaz.

Fütūḥāt-ı Mekkiyye’de buyurulmuşdur ki: Emānet esmā-yı ḥüsnāya muzāfdur, bütün mevcūdāta ‘arz edildi ve ancak insān tarafından qabul olundu. Eğer insān, onu

¹³¹ Andolsun, biz insanoğlunu şerefli kıldık. **Onları karada ve denizde taşıdık.** Kendilerini en güzel ve temiz şeylerden rızıklandırdık ve onları yarattıklarımızın birçoğundan üstün kıldık. İsrâ, 17/70

¹³² Yazmada “şuyundan” şeklindedir.

ķabŭl etmeseydi o vaķt zālŭm olurdu. İnsān, cehŭldŭr. Ćunki ‘ālimdŭr, ‘ilm-i bi’llāhīñ nihāyeti ise ma‘rifet-i Hāķķa ķarşı ‘acַz ve cehli i‘tirāf etmeķdir.

Mıřrā‘: “El-‘acַzu ‘an derki’l-idrāki idrākun” ya‘nī “İdrākīñ idrākinden ‘acַzini bilmek idrākdir.”

Mīr Ķāsım-ı Envār ķuddise sırruhŭ ba‘ż-ı resā’ilinde emāneti ĥilāfet-i İlāhiyye ile te’vīl ederek demişdir ki: Zālŭm ve cehl, ‘ilm ve ‘adliñ zıdlarıdır. Lākin burada اِدَا هِدَه اِنْقَلَب ضِدَه جَاوَز شَيْئِي حِدَه اِنْقَلَب ضِدَه izā cāveze řey’u ĥaddehu inķalebe zıddahu, ya‘nī “Bir řey ĥaddini tecāvŭz edince zıddına mŭnķalib olur.” cilvesi oynamışdır. Ćunki zālŭm ve cehŭl mŭbālaĝa řiĝalarıdır. Ne vaķt bu iki şıfat da ĥŭylarını tecāvŭz ederlerse elbette zıdlarına mŭnķalib olurlar. Rŭĥu’l-ervāĥ’da deniliyor ki: ظَلُومًا جَهُولًا Zālŭm^{en} cehŭlā, burada zemm deĝil, medĥdir. Ādem, bār-ı emāneti himmetiyle ķaldırdı ki tākatiñ fevķinde idi. [44^b] [45^a] Denilmiřdir ki: Bunuñ aĝırlıĝını bilmediĝi ĥalde ķabŭl etdiĝi iĥin nefesine zālŭm eyledi ve Hāķķdan bařķasını bilmiyorum dedi. Onuñ zālŭm ve cehŭl olduĝu iki ‘āleme yayıldı. Ĥālbuki ‘ālemiyān bunuñ sırrından ĝāfildir.

Levāmī‘’de muĥarrerdir ki: Aşl-ı řāyān-ı ta‘accŭb olan, ‘ālem-i beşeriyetdeki ‘ařķ ve muĥabbetiñ ‘ālem-i mŭlkiyyetde bulunmamasıdır. Melekler, luĥ ve ‘işmet-i sāye-perverdīdir. Sāye-perverd ve bī-derd olanıñ ise ķıymeti yoķdur. ‘Ařķ iĥin oyle bir řā’ife gereķdir ki اَتَجَعَلُ فِيهَا مِنْ يُفْسِدُ فِيهَا e tec‘alu fiĥā men yuşsidu fiĥā¹³³ i‘tirāzı onlarıñ sermāye-i bāzārı اِنَّهٗ كَانَ ظَلُومًا جَهُولًا innehu kāne zālŭm^{en} cehŭlā¹³⁴ da ĥuřŭsı şi‘āridir.

Beyt

[Fā‘ilātŭn/Fā‘ilātŭn/Fā‘ilŭn]

‘Āřıķ ān rā derd u bed-nāmī ĥořest

‘Āřıķ ān rā sŭz u nā-kāmī ĥořest

¹³³ Hani, Rabbin meleklerle, “Ben yeryŭzŭnde bir halife yaratacaĝım” demişti. Onlar, “**Orada bozgunculuk yapacak**, kan dŭkecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.” demişler. Allah da, “Ben sizin bilmediĝinizi bilirim” demişti. Bakara, 2/30

¹³⁴ řŭpĥesiz biz emaneti gŭklere, yere ve daĝlara teklif ettik de onlar onu yŭklenmek istemediler, ondan ĥekindiler. Onu insan yŭklendi. **Ćŭnkŭ o ĥok zalimdir, ĥok cahildir.** Ahzāb, 33/72

Ya' nî: ' Āşıklar için derd, bed-nâmlık, sūziş u nâ-kâmlık hoş şeylerdir.

Emānet güneşi ulūhiyyet burcundan parlayınca gökyüzü “Benim yüksekliğim sâbitdir.” dedi. Yer de “Benim besâtetim vâki' dir.” feryādında bulundu. Tağlardan ise “Benim için şebât-ı kadem hâşıldır.” diye şadâ geldi. Hepsi de “Biz, bu yüke taḥammül edemeyiz, belki kuşurumuz vâki' olur da şıfatlarımız bizden alınır.” dediler. Toprakdan maḥlûk olan âdem ise “Benim nem var ki alınacak ve baña ne olacak?” diyerek heyâkil-i iflâsîñ taḥammül edemediği yükü dūş-ı niyâza yüklendi ve هل من مزيد hel min mezîd, ya' nî “Daha var mı?” demeye başladı. Ey cesûr-ı ḥâkî! “Bu kadar kuvveti nereden bulduñ?” su'âl-i İlâhisine de lisân-ı ḥâl ile “Yâr-ı mihribânîñ imdâdı olunca ağır yükler kaldırılır.” cevâbını verdi.

[45^b] [46^a]

Beyt

[Mef' ülü/Mefâ' ilü/Mefâ' ilü/Fe' ülün]

Ān bār ki ez-birün-ı o ' arş ibâ kerd

Bâ-kuvvet-i to ḥâmil-i ān bār tevân bûd

Ya' nî: ' Arşîñ taşımaktan ibâ eylediği bir yük, seniñ kuvvetiñle kaldırılabilir.

Hülâşa, ḥâmil-i emānet olabilmek ḥil' ati اِنِّي جَاعِلٌ فِي الْاَرْضِ خَلِيْفَةً innî cā' il^{un} fî'l-ardı ḥalifet^{en135} menşûrî nām-ı nāmisine yazılan, insāndan başkasınıñ kâmet-i istikâmetine uygun gelmedi. İnsānîñ mevki' i bu derece-i ' ulyāya vâsıl olduğu için a' dâ-yı kadîmî bulunan şeytānlarıñ nazarı değmesine karşı اِنَّهٗ كَانَ ظَلُوْمًا جَهُوْلًا innehu kâne zalûm^{en} cehûlâ¹³⁶ vaşfı üzerlik dānesi gibi onlarıñ âteş-i ğayret ve ḥasedine atıldı.

جذب يكرهه صراط مستقم

به ز دوراه تردد ای کریم

¹³⁵ Hani, Rabbin meleklere, “Ben yeryüzünde bir halife yaratacağım” demişti. Onlar, “Orada bozgunculuk yapacak, kan dökecek birini mi yaratacaksın? Oysa biz sana hamdederek daima seni tesbih ve takdis ediyoruz.” demişler. Allah da, “Ben sizin bilmediğinizi bilirim” demişti. Bakara, 2/30

¹³⁶ Şüphesiz biz emaneti göklere, yere ve dağlara teklif ettik de onlar onu yüklenmek istemediler, ondan çekindiler. Onu insan yükledi. Çünkü o çok zalimdir, çok cahildir. Ahzâb, 33/72

Cezb-i yek-rāhey şırāt-ı mustakīm

Bih zi dü-rāh-ı tereddüd ey Kerīm (b. 20920/204)

Ey Kerīm olan Allāh! Bir yollu olan şırāt-ı mustakīmiñ cezb-i iki yollu olan tereddüdden evlādır.

زین دوره کرچه همه مقصد تویی

لیک خود جان کندن آمد این دویی

Z'ın dü-reh gerçi heme maqşad toyī

Līk ħod cān kenden āmed in düyī (b. 20921/205)

Vāqı'ā bu iki yoldan da maqşad sensiñ, faqať bu ikilik cān çekişmek gibidir.

زین دوره کرچه بجز تو عزم نیست

لیک هرگز رزم همچون بزم نیست

Z'ın dü-reh gerçi be-cüz to 'azm nīst

Līk hergiz rezm hemçün bezm nīst (b. 20922/206)

Bu iki yoluñ veche-i 'azīmeti de senden başkası değıldir. Lākin rezm ile bezm aşlā müsāvī olamaz.

[46^b] [47^a]

ای کریم ذوالجلال مهربان

دائم المعروف و دارای جهان

Ey kerīm-i Zū'l-celāl-i mihr-bān

Dā'imu'l-ma' ruf u dārā-yı cihān (b. ?)

Ey Kerīm, Zū'l-celāl, merħametli, iħsānı dā'imī, mālikü'l-mülk.

یا کریم العفو حی لم یزل

یا کثیر الخیر شاه بی بدل

Yā kerīme'l-'afv ħayy-ı lem-yezel

Yā keşire'l-ħayr şāh-ı bī-bedel (b. ?)

'Afv ve mağfıret ħuşuşunda şāhib-i kerem. Ebediyy^{en} ħayy, ħayr-ı keşir ve mişl-i 'adīm olan Allāh!

اولم این خزر و مد از تو رسید
ورنه ساکن بود این بحر ای مجید

Evvelem in cezr u medd ez-to resid

Verne sakin bud in bahr ey mecid (b. 20926/210)

Ey mecd ve ‘azamet şahibi olan Rabbim! Bu cezr ve medd, ya‘nî kalbimiñ şuña buña meyli evvelâ senden zühûra geldi, yoksa bu deñiz sâkin ve râkid bir hâlde bulunuyordu.

هم از انجا کاین تردد دادیم
بی تردد کن مراهم از کرم

Hem ez-ancâ k’in tereddud dâdiyem

Bî-tereddud kon merâ hem ez-kerem (b. 20927/211)

Îlâhî! Baña bu tereddüdü verdiğîñ mağalden, ya‘nî luğf ve keremiñden beni tereddütsüz ve ‘azm-perver eyle.

ابتلايم ميکنی آه الغياث
ای ذکور از ابتلايت چون اناث

İbtilâyem mî-konî âh el-ğıyâş

Ey zükür ez-ibtılâyet çün inâş (b. 20928/212)

Ey ibtilâsı erkekleri kadınlar gibi ‘acze düşüren Rabbim! Beni ibtilâya uğratıyorsuñ. İmdâd et.

تا یکی این ابتلا یارب مکن
مذهبی ام بخش و ده مذهب مکن

Tâ be-key in ibtilâ yâ Rabb me-kon

Mezhebîem başş u deh mezheb me-kon (b. 20929/213)

[47^b] [48^a] Bu ibtilâ ne kadar sürecektir? Etme. Hâlimiz oldu beter Yâ Rabbî amân Allâh! Yeter Yâ Rabbî baña bir mezheb ve meslek ihsân eyle de on mezhebli etme.

اشتری ام لاغروهم پشت ریش
زاختیار همچو پالان شکل خویش

İşterîem lâğar u hem puştrîş
Z'iẖtiyār-ı hemçü pālān şekl-i ẖîş (b. 20930/214)

Ben za'îf bir deve gibiyim ki pālān şeklindeki iẖtiyārımdan şırtım yara olmuştur.

این کز او ه گه شود این سو گران
آن کز او ه گه شود آن سو کشان

Īn kejāve geh şevēd ĩn sū girān
Ān kejāve geh şevēd ān sū keşān (b. 20931/215)

Bu maḥfe gibi olan iẖtiyārım, ba^c z^{en} bir ṭarafa ağır başar ba^c z^{en} de diğē ṭarafa ṭoğru çeker.

بفکن از من حمل ناهموار را
تا ببینم روضه انوار را

Befken ez-men ḥiml-i nā-hemvār rā
Tā be-bīnem ravza-ı envār rā (b. 20932/216)

İlāhī! Bu denk olmayan yükü şırtımdan at ki nūrlar bağçesini görebileyim.

همچو آن اصحاب کهف از باغ جود
می چرم ز ایقاظ نه بل هم رقود

Hemçü ān Aşhāb-ı Kehf ez-bāğ-ı cūd
Mī-çerem zi ikāz ne bel hum rükūd (b. 20933/217)

Aşhāb-ı Kehf gibi ben de uyanıkken değıl, uykuda iken cūd ve keremiñ bağından tena^c um edeyim.

خفته باشم بریمین و [بر] یسار
برنگردم جز چو کو بی اختیار

Ḥufte bāšem ber-yemīn u [ber] yesār
Ber-ne-gerdem cüz çü gū bī-iẖtiyār (b. 20934/218)

هم بتقليب تو تا ذات اليمين
يا سوى ذات الشمال اي رب دين

Hem be-taqlīb-i to tā zātu'l-yemīn

Yā sūy-ı zātu'ş-şimāl ey Rabb-i dīn (b. 20935/219)

Şāğ ve şol tarafım üstünde uyumuş olayım, top gibi gayr-ı ihtiyārī yuvarlanmağdan başka [48^b] [49^a] bir şüretle dönmeyim. Şağa ve şola dönüşüm de ey Rabb-i dīn! Seniñ çevirmeñle olsun. Aşhāb-ı kehfīñ kışşasına وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ وَتَحْسَبُهُمْ أَيْقَاظًا وَهُمْ رُقُودًا وَنُقَلِّبُهُمْ ذَاتَ الْيَمِينِ وَذَاتَ الشَّمَالِ ve taḥsebuhum eykāz^{an} ve hum ruḳūd^{un} ve nuḳallibuhum zāte'l-yemīni ve zāte'ş-şimālī¹³⁷ ya' nī “Ḥabībim! Aşhāb-ı kehfī göreydiñ uyanık şanırdıñ, hālbuki onlar uykuda idiler. Kendilerini şāğdan şola, şoldan şağa çevirirdik.” āyet-i kerīmesine işāretidir. Bir de اللَّهُمَّ لَا تَكُنْ لِى نَفْسَى طَرْفَةً Allāhumme lā tekilnī ilā nefsī tarafete ‘aynⁱⁿ ve lā eḳalle min zālike, ya' nī “İlāhī! Beni göz açıp kapayacak müddet kadar, hattā bundan az bir ān zarfında nefsimiñ eline bırakma.” du'ā-yı nebevīsine imādır.

صد هزاران سال بودم در مطار
همچو ذرات هوا بی اختیار

Şad-hezārān sāl būdem der-meṭār

Hemçü zerrāt-ı hevā bī-ihtiyār (b. 20936/220)

Hevādaki zerreler gibi yüz biñlerce yıl, ervāhīñ cevelān-gāhında bilā-ihtiyār uçdum, dolaşdım.

کرفراموشم شدست آن وقت و حال
یادکارم هست در خواب ارتحال

Ger ferāmūšem şodest ān vaḳt u ḥāl

Yādgārem hest der-ḥāb irtihāl (b. 20937/221)

می رهم زین چارمیخ چارشاخ
می جهم در مسرح جان زین مناخ

¹³⁷ Uykuda oldukları hâlde, sen onları uyanık sanırsın. Biz onları sağa sola çeviriyorduk. Köpekleri de mağaranın girişinde iki kolunu uzatmış (yatmakta idi.) Onları görseydin, mutlaka onlardan yüz çevirip kaçırdın ve gördüklerin yüzünden için korku ile dolardı. Khef, 18/18

Mi-rehem z'in çärmih-i çār šāh

Mi-cehem der-mesrah-ı cān z'in menāh (b. 20938/222)

O vaḳtiñi ḥālim ḥaṭrımdan çıkmış olsa bile onu uyḳuda teḥaṭṭur ederim. Çünki uyuyunca bu dört kollu çarmaḳdan, ya' nī beden ' unşuru ḳaydıdan ḳurtulurum, bu cesed menāhesinden* şıçrar, rūḥ mer' asında gezer, dolaşırım.

[49^b] [50^a]

شیر آن ایام ماضیهای خود
میچشم از دایه خواب ای صمد

Şir-i ān eyyām-ı māzihā-yı ḥod

Mi-çeşem ez-dāye-i ḥ'āb ey Şamed (b. 20939/223)

Ey Şamed-i vāḥid olan Allāh! O geçmiş günleriñ sütünü uyḳu dāyesinden içerim, ya' nī ezvāḳ-ı güzeşteyi uyḳu vāsıtasıyla duyarım.

جمله عالم ز اختیار [و] هست خود
می گریزد درسوی سرمست خود

Cümle 'ālem z'ihṭiyār [u] hest-i ḥod

Mi-gürized der-süy-ı sermest-i ḥod (b. 20940/224)

Bütün 'ālem, kendi varlığı ihṭiyārından kendi mest olacağı vāsıtaya ṭoḡru ḳaçar.

تا دمی از هوشیاری وارهند
ننگ خمر و زمر بر خود می نهند

Tā demī ez-hüşyārī vārehend

Neng-i ḥamr u zmr ber-ḥod mī-nihend (b. 20941/225)

Herkes bir ān olsun ayıklık derdinden ḳurtulmaḳ için şarāb ve sāz ' aybını ihṭiyār eder.

جمله دانسته که این هستی فحست
فکرو ذکر اختیاری دوزخست

* 'Arap memleketlerinde develeriñ çöküp oturduḳları meydān.

Cümle dāniste ki in hestī fahest

Fıkr u zıkr-i ihtiyārī dūzahest (b. 20942/226)

Hepsi de bu varlığınıñ tuzak, ihtiyār ve irāde; zıkr ve fikriniñ ise cehennem olduğunu bilir. Onuñ için,

می گریزند از خودی دربیخودی

یا بمستی یا بشغل ای مهتدی

Mī-gürizend ez-ḥodī der-bī-ḥodī

Yā be-mestī yā be-şuġl ey mühtedī (b. 20943/227)

Ey hidāyet-baḥş olan Allāh! Cümlesi de yā mestlik yāḥūd meşġūliyyet vāsıtasıyla ayıklıktan bī-ḥodluġa kaçır. Ma‘ a-mā-fih:

[50^b] [51^a]

نفس را زان نیستی وا می کشی

زانکه بی فرمان شد اندر بهشی

Nefs rā z’ān nīstī vā mī-keşī

Z’ānki bī-fermān şod ender bī-huşī (b. 20944/228)

İlāhī! Sen nefsi o yoġluġdan geri çeker ve kendine getirirsiñ. Çünki o müsķir veyā meşġale vāsıtasıyla mestliġi ḥālinde itā‘ atsız olur.

ليس للجنّ ولا للانس ان

تنفذوا من حبس افطار الزمن

Leyse li’l-cinni velā li’l-insi en

Tenfuzū min ḥabs-i aḫṫāri’z-zemen (b. 20945/229)

Cinler için de insānlar için de zamānıñ ḫuṫrları ḥabsinden, ya‘ nī ecel-i mev‘ ūde ḫadar yaşamaġdan ḫurtulmaya imkān yoġdur.

لا نفوذ إلا بسلطان الهدى

من تجاوبف السموات العلى

Lā nüfūz illā bisultāni’l-ḥudā

Min tecāvīfi’s-semāvāti’l-‘alā (b. 20946/230)

Allāhîñ fermān-ı hidāyeti olmayınca hîç kimse için semāvāt-ı ‘alāniñ ihātasından nüfūza kudret yokdur.

يَا مَعْشَرَ الْجِنِّ وَالْإِنْسِ إِنَّ اسْتِطَعْتُمْ أَنْ تَتَفَدُوا مِنْ أَفْطَارِ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ فَاتَفَدُوا لَا تَتَفَدُونَ إِلَّا بِسُلْطَانٍ Yā ma‘şera’l-cinni ve’l-insi inisteṭa‘ tum en tenfuzū min aḳṭari’s-semāvāti ve’l-arḳı fenfuzū lā tenfuzūne illā bi sulṭān¹³⁸ ya‘ nī: “Ey cinn ve insān cemā‘atleri! Eđer semāvāt ve arzıñ aḳṭarından çıkmaya muḳtedir olabilirseñiz çıkıñ. Çıkamazsañız ancak Allāhîñ irādesiyle...” āyet-i kerīmesine işāretidir.

لا هدى إلا بسطان يقى

من حراس الشهب روح المتقى

Lā hūdā illā bisulṭānin yaḳī

Min ḫirāsi’ş-şuhbi rūḫe’l-mütteḳī (b. 20947/231)

Şahāb ḫārisleriyle mütteḳī ruḫu viḳāye eden sulṭān-ı İlāhīden başḳa hidāyet yokdur.

[51^b] [52^a] Bu beyt-i şerīfiñ lāyığıyla añlaşılabilmesi için sūre-i Şāffāt’daki إِنَّا لَإِيسْمَعُونَ إِلَى الْمَلَأِ الْأَعْلَى¹⁴⁰ ve حِفْظًا مِنْ كُلِّ شَيْطَانٍ مَارِدٍ¹³⁹ lā yessemme‘ ūne ilā’l-mele’i’l-‘alā ve yukzefūne min kulli cānib illā men ḫaṭife’l-ḫaṭfete fe etbe‘ahu ṣihāb^{un} sāḳib^{un}¹⁴² āyāt-ı celīlesiniñ tefsīrine baḳılmaḳ lāzımdır.

هیچ کس را تا نگردد او فنا

نیست ره در بارگاه کبریا

¹³⁸ Ey cin ve insan toplulukları! Göklerin ve yerin uçlarından bucaklarından geçip gitmeye gücünüz yeterse geçip gidin. Büyük bir güç olmadıkça geçip gidemezsiniz. Rahmān, 55/33

¹³⁹ Biz, en yakın göğü zinetlerle, yıldızlarla donattık. Sāffāt, 37/6

¹⁴⁰ Onu itaatten çıkan her şeytandan koruduk. Sāffāt, 37/7

¹⁴¹ Onlar, yüce topluluğu (ileri gelen melekler topluluğunu) dinleyemezler. Kovulmaları için her taraftan taşa tutulurlar. Onlar için sürekli bir azap da vardır. Sāffāt, 37/8,9

¹⁴² Ancak onlardan söz kapan olur. Onu da delip geçen bir alev izler (ve yok eder). Sāffāt, 37/10

Hîç kes rā tā ne-gerded o fenā

Nîst reh der-bārgāh-ı kibriyā (b. 20948/232)

Fānī olmayan hiçbir kimse için bārgāh-ı kibriyā-penāha yol yoçdur.

ای دهنده عقلها فریاد رس
تا نخواهی تو نخواهد هیچ کس

Ey dehende-i ‘aqlhā feryād-res

Tā ne-ḥāhī to ne-ḥāhed hîç kes (b. 22154/1438)

Ey kıllarına ‘aql veren ve onların imdādına yetişen! Sen bir şey’ irāde etmeyince kimse onu isteyemez.

هم طلب از تست هم آن نیکویی
ما کیم اول تویی آخر تویی

Hem ṭaleb ez-tost hem ān nīkūyī

Mā kiyīm evvel toyī āḥir toyī (b. 22155/1439)

Ṭaleb de sendendir, ṭaleb netīcesinde verilen iyilik de sendendir. Biz kimiz? Evvel de sensiñ āḥir de sensiñ.

هُوَ الْأَوَّلُ وَالْآخِرُ وَالظَّاهِرُ وَالْبَاطِنُ Huve’l-evvelu ve’l-āḥiru ve’z-zāhiru ve’l-bāṭın¹⁴³

هم توگوی وهم تو بشنو هم تو باش
ما همه لاشیم باچندین تراش

Hem to gūy u hem to bişnev hem to bāş

Mā heme lāşim bā-çendin terāş (b. 22156/1440)

O ḥālde sen söyle, sen diñle ve sen ol. Biz, bu kıadar yongā ile berāber lā-şey maḳūlesiyiz.

[52^b] [53^a]

زین حواله رغبت افزا در سجود
کاهلی جبر مفرست و خمود

¹⁴³ O, ilk ve sondur. Zāhir ve Bāṭın’dır. O, her şeyi hakkıyla bilendir. Hadīd, 57/3

Z'ın havāle raġbet efzā der-sücūd

Kāhili-i cebr mefrist u ħumūd (b. 22157/1441)

Bize ħavāle kılınan teklif üzerine sücūd ve 'ibādāta raġbetimizi artır. Bize cebriniñ tenbelliğini ve sönüklüğünü gönderme.

ای بکرده یار هر اغیار را

وی بداده خلعت کل خار را

Ey be-kerde yār her aġyār rā

V'ey be-dāde ħil'at-i gül ħār rā (b. 23033/2317)

Ey ezdādı birbiriyle yār eden, ey dikene gülden ħil'at giydiren Kādir ve Kāyyūm!

خاک ما را ثانیاً پالیز کن

هیچ نی را بار دیگر چیز کن

Ĥāk-i mā rā šāniyā pālīz kon

Hiç nī rā bār-ı dīġer çiz kon (b. 23034/2318)

Bizim ħākī olan bedenimizi ikinci def'a olarak münbit bir bustān ħāline ifrāġ eyle, hiç yoġ olan bizim gibileri tekrār şey derecesine getir.

این دعا تو امر کردی زابتدی

ورنه خاکی را چه زهره آن بدی

Īn du'ā to emr kerdī z'ibtidā

Verne ħākī rā çı zehrey ān budī (b. 23035/2319)

Bu du'āyı ibtidā emr eden sensiñ. Yoġsa bir ħākiniñ saña du'ā etmeye naşıl cür'eti olabilirdi?

چون دعایمان امر کردی ای عجاب

این دعای خویش را کن مستجاب

Çün du'āmān emr kerdī ey 'ucāb

Īn du'ā-yı ħ'iş rā kon müstecāb (b. 23036/2320)

Ey şanı ‘acīb olan Rabbim! Mādām ki bize du‘āyı emr etdiñ o hâlde kendi emriñ demek olan bu du‘āyı qabûl eyle.

[53^b] [54^a]

دیده را نادیده خود انگاشتم
باز زنبیل دعا برداشتم

Dīde rā nā-dīde ḥod engāstem

Bāz zenbīl-i du‘ ā ber-dāstem (b. 23044/2328)

Ben, meşhūd ve āşikār olan yokluğumu görülmemiş gibi farz ederek du‘ā zembīlini qaldırmışım ya‘nī taleb keşkūlünü açmışım.

چون الف چیزی ندارم ای کریم
جز دلی وان تنگتر از چشم میم

Çün elif çizi ne-dārem ey Kerīm

Cüz dilī v’ān tengter ez-çeşm-i mīm (b. 23045/2329)

Ey Kerīm olan Rabbim! Elif gibi bir şey’e mālīk değılim. Yalnız bir qalbim var ki o da mīm gözünden daha tār.

این الف وین میم ام بود ماست
میم ام تنگست الف زو ترگداست

Īn elif v’īn mīm ümm-i būd-ı māst

Mīm-i ümm tengest elif z’o tergedāst (b. 23046/2330)

Bu elif ve bu mīm, bizim varlığımızıñ ümmidir ve aşlıdır. Ümmiñ mīmindeki göz tārdir, elif ise ondan daha faķīrdir.

“Pes insāniñ iki hāli oldu. Biri ‘ākīl olup dil-teng olmak, biri daḥı gāfil olup elif gibi bir şeyden ḥaber tūtmaq. Bu iki hālet, insāna ümm menzilesinde oldu.”

–Anqaravī

در زمان بیهشی خود هیچ من
در زمان هوش اندر پیچ من

Der-zemān-ı bî-huṣî ḥod hîç men

Der-zemān-ı hūṣ ender piç men (b. 23048/2332)

Ben bî-hūṣ iken hîçim. Kendime geldiğim demlerde ise ıztırāb içindeyim.

هیچ دیگر برچنین هیچی منه

نام دولت برچنین پیچی منه

Hîç-i dîger ber-çünîn hîçî me-nih

Nām-ı devlet ber-çünîn piçî me-nih (b. 23049/2333)

İlāhî! Başka bir hîçî bu hîçîñ üstüne ‘ilāve etme. İztırābdan ‘ibāret bulunan dünyā [54^b] [55^a] ni‘metlerine devlet nāmını verdirip de onların fiğdānıyla beni muṣṭarib eyleme.

خودندارم هیچ به سازد مرا

چون ز وهم دارمست این صدعنا

Ḥod ne-dārem hîç bih sāzed merā

Çün zi vehm-i dāremest in ṣad-‘anā (b. 23050/2334)

“Bir şey’e mālîk değilim.” demek baña iyi gelir. Çünkü yüzlerce meṣaḳḳat mālîkim demek vehmindendir.

هم درآب دیده عریان بیستم

بردرتو چونکه دیده نیستم

Hem der-āb-ı dīde ‘uryān bīstem

Ber-der-i to çünki dīde nīstem (b. 23052/2336)

İlāhî! Temāṣāya kābiliyyetli bir göz olmadığım için seniñ ḳapıñda çıplak ve gözyaşlarına müsta‘riḳ olarak ṭuruyorum.

آب دیده بندۀ بی دیده را

سبزه بخش و نباتی زین چرا

Āb-ı dīdey bende-i bî-dīde rā

Sebze-i bāḥṣ u nebātî z’în çerā (b. 23053/2337)

Bu başiretsiz kuluñuñ göz yaşından mer‘ā-yı beşeriyete tarāvet ve ḥadāret bahş eyle.

ور نمائد آب آبم ده ز عین
همچو عینین نبی هطالتین

V’er ne-māned āb ābem dih zi ‘ayn

Hemçü ‘ayneyn-i nebī heṭṭāleteyn (23054/2338)

Eğer gözümüñ yaşı kalmayacak olursa yine yaş ihsān eyle. Gözlerimi ḥazret-i peygamber şalla’llāhu ‘aleyhi ve sellemiñ ağlayan ve yaş dökken mübārek çeşm-i enverine beñzet.

اللهم اعطني عينين هطًا لتين قبل ان يكون الدمع دما والاضراس جمرًا
‘ayneyni heṭṭāleteyn ḳable en yekūne’d-dem‘u demen ve’l-aḍrāsu cemr^{en}, ya‘nī
“İlāhī, gözyaşı ḳana ve dişler āteş-pāreye inḳılāb etmeden evvel baña ağlar iki göz ihsān et.” ḥadīş-i şerīfine işāretidir.

[55^b] [56^a]

ای مشیر ما تو اندر خیر و شر
از اشارتهای دل مان بی خبر

Ey müşīr-i mā to ender ḥayr u şer

Ez-işārethā-yı dilmān bī-ḥaber (b. 23604/2888)

Ey bizim ḥayr ve şerde müşīrimiz olan Allāh! Ḳalbde eşer-i ilhāmīñ olan işāretlerden biz ḡāfiliz.

ای یرانا لا نراه روز و شب
چشم بندما شده دید سبب

Ey yerānā lā nerāhu rüz u şeb

Çeşmbend-i mā şode dīd-i sebeb (b. 23605/2889)

Ey gece gündüz bizi görüp de bizim kendisini göremediğimiz Allāh! Esbābı görüp de müsebbibi görmemek bize göz bağı olmuştur.

چشم من از چشمها بگزیده شد

تا که در شب آفیتابم دیده شد

Çeşm-i men ez-çeşmhā bugzīde şod

Tā ki der-şeb āfitābem dīde şod (b. 23606/2890)

Gözler arasından benim gözüm güzīde oldu ki geceleyin güneşi gördü.

لطف معروف تو بود آن ای بهی

پس کمال البر فی اتما مه

Luṭf-ı ma' ruf-ı to būd ān ey bihī

Pes kemālu'l-birri fi itmāmihi (b. 23607/2891)

Ey hüs'n ve behā şāhibi olan Rabbim! O, gece güneşi görebilmek, luṭf ve ihsānıñın eşeri idi. Berr ve hayrın kemāli ise onuñ itmāmındadır.

رَبِّ اَتَمَم نُوْرِنَا فِی السَّاهِرَةِ

وانجنا من مفضحات القاهره

Rabb-i etmim nūrenā fi's-sāhire

V'incinā min mufzihāti'l-ķāhire (b. 23608/2892)

Yā Rabbī! Kıyāmetde nūrumuzu itmām eyle. Bizi o gün ķāhr olan fezāhatlardan da muhāfaza buyur.

يَقُولُونَ رَبَّنَا اَتَمَمْنَا نُوْرَنَا وَاعْفِرْ لَنَا اِنَّكَ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ قَدِيرٌ Yekülüne rabbenā etmim lenā nūranā vağfir lenā inneke 'alā kulli şey'in ķadīr¹⁴⁴ ya' nī “Mü'minler, [56^b] [57^a] ey Rabbimiz! Nūrumuzu itmām, bizi mağfiret eyle ki sen her şey'e ķadirsın.” derler ve مَعَهُ MĀ'İYYETİNDEKİ me'ahu¹⁴⁵ ya' nī “Cenāb-ı Hāķķ, kıyāmetde peyğamber ile ma'iyetindeki mü'minleri rüsvāy eylemez.” āyetlerine işāretidir.

¹⁴⁴ Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tövbe edin. Umulur ki, Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter, peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların nurları önlerinden ve sağlarından aydınlatır, gider. “Ey Rabbimiz! Nūrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü senin her şeye hakkıyla gücün yeter” derler. Tahrīm, 66/8

¹⁴⁵ Ey iman edenler! Allah'a içtenlikle tövbe edin. Umulur ki, Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter, peygamberi ve onunla birlikte iman edenleri utandırmayacağı günde Allah sizi, içlerinden

يارشب را روز مهجوری مده

جان قربت دیده را دوری مده

Yār-ı şeb rā rûz mehcūrī me-dih

Cān-ı ẓurbet dīde rā dūrī me-dih (b. 23609/2893)

Gece “yār”ını gündüz mehcūr eyleme. Ẕurbet zevkını tātmiş olan rūḥa uzaqlık elemiini duyurma.

بعد تو مرکبست با درد و نکال

خاصه بعدی که بود بعدالوصال

Bu‘ d-ı to mergīst bā-derd u nekāl

Ḥāṣṣa bu‘ dī ki buved ba‘ de‘l-viṣāl (b. 23610/2894)

Senden uzaqlık, ‘azāblı, iztīrāblı bir ölümdür. Ḥuṣūsuyla o uzaqlık visālden ṣoñra olursa

آنکه دید ستت مکن نادیده اش

آب زن برسبزه پالیده اش

Ānki dīdestet me-kon nā-dīdeēṣ

Āb zen ber-sebze-i pālīdeēṣ (b. 23611/2895)

İlāhī! Seni göreni görmemişē döndürme. Onuñ tenebbüte başlayan sebze-i maḳṣūduna raḥmet neṣṣār ol.

من نکردم لاابالی درروش

تو مکن هم لاابالی درخلش

Men ne-kerdem lāubālī der-reviṣ

To me-kon hem lāubālī der-ḥaliṣ (b. 23612/2896)

Rabbim! Ben seyr u sülükümde lāubālīk etmedim. Sen de beni ayrılıq elemiyle incitmekde lāubālī olma.

ırmaklar akan cennetlere sokar. Onların nurları önlerinden ve sağlarından aydınladır, gider. “Ey Rabbimiz! Nûrumuzu bizim için tamamla, bizi bağışla; çünkü senin her şeye hakkıyla gücün yeter” derler. Tahrîm, 66/8

[57^b] [58^a]

دید روی جز تو شد غل گلو
کل شیئی ماخلا الله باطل

Dīd-i rūy-ı cüz to şod ğull-ı gulū
Kullu şey'in mā ħala'llāh bāṭlu (b. 23614/2898)

Senden başkasınıñ yüzünü görmek, boyna zincir ve lāle taķılmaķ gibidir. Çünkü Allāhdan mā-‘ adā her şey’ bāṭıldır.

ای خدا بگمار قومی رحم مند
که ز صندوق بدن مارا خرنند

Ey Ḥudā bugmār ḳavmī raḥm-mend
Ki zi şandūķ-ı beden mā rā ḥerend (b. 25219/4503)

İlāhī! Bize merḥametli ba‘ż-ı zevātı gönder ki bizi beden şandūķından kurtarsınlar.

Ḥitām-ı tercüme: 25 Ramazān 1343 cum‘a ertesı gecesi ba‘de’s-saḥūr.

[58^b] [59^a] Cāmi‘-i risāle Şeyḫ Remzi Efendi, bu Münācāt-nāme’ye şu beytlerle ḥātıme çekiyor:

از کتاب مثنوی معنوی
جمع کردم بهرتوای مولوی

Ez-kitāb-ı meşnevī-i ma‘nevī
Cem‘ kerdem behr-i to ey Mevlevī

Ey Mevlevī! Meşnevī kitāb-ı ma‘nevīsinden seniñ için cem‘ eyledim.

آن دعا ها را که گفته پیرما
با نیاز و با تضرع جابجا

Ān du‘ āhā rā ki gofte pīr-i mā
Bā-niyāz u bā-tazarru‘ cā-be-cā

Meşnevīde pīrimiziñ cā-be-cā niyāz ve tazarru‘ ṭarīķiyle etdiği du‘ āları

ختم کردم ز ابتدا تا انتها

برنوشتم يك بيك ان بيتهها

Ḥatm kerdem z'ibtidā tā intihā

Ber-nüviştem yek-be-yek ān beythā

Meşnevîyi başından şoñuna kadar ḥatm ederek o beytleri birer birer iktibās ve taḥrîr eyledim.

يك نسق افتاد گویی آن همه

خاص از بهر دعا شد ملهمه

Yek-nesaḳ üftād gūyī ān heme

Ḥāşş ez-behr-i du'ā şod mülhime

Hepsi de yek-nesaḳ vāḳi' olmuş gibi oldu. Ḥuşuşuyla du'ā için mülhime vazîfesini ifâ edecek bir şekl aldı.

' Abd-ı ' âciz, bu beytdeki “mülhime” kelimesini mîmiñ zammı, hânîñ gereği ile oğumuş, oğuduğuma göre añladığım me'âlini yazmışdım. Şoñra Şeyḫ Remzi Efendi, şu tercüme-yi oğudu. Kendi beytleriniñ naḳl-i me'âlini müṭâla'a ederken şüretini buraya ' ayn^{en} geçirdiğim satırları ḥāvî bir kâğıd-ı ' ilâve eylemiş:

“Yek-nesaḳ üftād gūyī ān heme

Ḥāşş ez-behr-i du'ā şod mülhime”

beytiyle yek-nesaḳ [59^b] [60^a] vāḳi' oldu. Ebyât-ı şerîfeniñ hepsi cenâb-ı pîr-i dest-gîr efendimize du'âya ḥāşş olarak ilhâm olunmuşdur. Ya'nî “Ḥāşşet^{en} du'ā için mülhem-i ebyât-ı şerîfedir.” demek istemişdim. Tercüme-i ' aliyyeleri kaçd etmediğim bir ma' nâ-yı laṭîfî tazmîn etmekle daha hoşdur.

از ضیا فتهاى خوان مثنوی

بایدت خوردن غداى معنوی

Ez-ziyâfethâ-yı ḥ'ân-ı Meşnevî

Bāyedet ḥorden ğidâ-yı ma' nevî

Saña, Meşnevî sofrasınıñ ma' nevî ziyâfetlerinden ğidâ almak lâzımdır.

ورد کن این را پس [از] اوراد خوان
گر بخواهی فیض خاص مستعان

Vird kon in rā pes [ez] evrād-ı h̄ān
Ger be-hāhī feyz-i h̄āşş-ı müste‘ān

Allāhıñ feyz-i h̄āşşını isterseñ bu risāleyi vird edin ve evrād-ı Mevleviyye
Qur‘ān’ından soñra oqu.

یاد کن هم رمزی دلخسته را
یادکاری کرد با تو این دعا

Yād kon hem remzī-i dil-haste rā
Yād-gārī kerd bā-to in du‘ā

Bir de remzī-i dil-hasteyi hayr ile yād et ki saña bu Münacāt-nāme‘yi yādigār
bırakmışdır.

[60^b] [61^a]

Ḥātime-i Mütercim

کرده ام با نام او آغازۀ
شد بنعت مهربان آوازۀ

Kerdeem bā-nām-ı o āgāzei
Şod be-na‘t-ı mihr-bān āvāzei

Bir zāt-ı ecell ve a‘zamıñ ism-i şerīfiyle başladım ki raḥmān şıfatıyla meşhūr
ve ma‘lūm olmuşdur.

حمد بر ذات خداوند سخن
آفرینش بخش خلق از امر کن

Ḥamd ber-zāt-ı ḥudāvend-i saḥon
Āferiniş baḥş ḥalk ez-emr-i kun

Ḥamd ve şenā, kelāmıñ ḥāliḳı olan ve “kun” emriyle maḥlūkātı yaratan zāt-ı
İlāhīye elyaḳ ve aḥrādır.

آنکه بهر کردن حاجت روا

بندگانرا گشته ادعونی نما

Ānki behr-i kerden-i hācet revā

Bendegān rā gešte ud' ūnī nūmā

O zāt-ı e' azz ve ekrem ki kullarınıñ hācetini is' āf eylemek için onlara اذعونی ud' ūnī estecib lekum¹⁴⁶ ya' nī “Baña du' ā eyleyiñ, size icābet edeyim.” buyurmuşdur.

خواهشی که از دل بیچاره رست

دادنش را او پذیرفته نخست

Ḥāhişi ki ez-dil-i bī-çāre rust

Dādeneş rā o pezīruftē nuḥust

Bir bī-çāreniñ kalbinde bir taleb peydā oldumu, zuhūrundan evvel onuñ i' tāsını cenāb-ı Haqq kabūl eylemişdir.

چونکه سابق لطف تو بر مدعا

صل یارب علی خیرالوری

Çünki sābıq luṭf-ı to ber-müdde' ā

Şalli yā Rabbi 'alā ḥayru'l-verā

İlāhî! Mādām ki seniñ luṭfuñ du' ālara sābıqdır, ya' nī du' ā edilmeden evvel onu kabūl buyuruyorsuñ, o hālde maḥlūkatıñ eñ ḥayrlısına bizden şalāt u selām ithāf eyle.

احمد مرسل که محو ذات تست

میم نامش اکمل مرآت تست

Aḥmed-i mürsel ki maḥv-ı zāt-ı tost

Mīm-i nāmeş ekmel-i mir'āt-ı tost

O ḥayru'l-verā olan peygamber-i ekmel ḥazret-i Aḥmed ve Muḥammed-i mürseldir ki seniñ zātında fānīdir. İsm-i şerīfindeki mīmiñ ḥalkası merāyā-yı zuhūruñuñ eñ mükemmelidir.

¹⁴⁶ Rabbiniz şöyle dedi: “**Bana dua edin, duânıza cevap vereyim.** Bana kulluk etmeyi kibirlerine yediremeyenler aşığılanmış bir hâlde cehenneme gireceklerdir.” Mu'min, 40/60

[61^b] [62^a]

نیز برآل و بر اصحابش تمام
از جناب کبریا با را سلام

Niz ber-āl u ber-aşhābeş temām
Ez-cenāb-ı kibriyā bā-rā selām

Nebiyi-i Ekrem şalla'llāhu 'aleyhi ve sellem efendimize teba'iyyetle āl u aşhāb-ı kirāmına da cenāb-ı kibriyā meşābıñda selām olsun.

هم شود باران فیض تو روان
بر قلوب روشن قدسی روان

Hem şeved bār ān feyz-i to revān
Ber-ķulūb-ı rūşen-i ķudsī revān

İlāhī! Bir de feyz-i ihsānıñ raḥmeti ervāḥ-ı muķaddese şāḥibi olan evliyā 'u'llāh ḥazarātınıñ ķulūb-ı münevveresine revān olsun.

وارثان کمل پیغمبری
که نبی مهرست و ایشان مشتری

Vārişān-ı kümmele-i peyğamberī
Ki nebī miḥrest u işān müşterī

Onlar zāt-ı aķdes-i risāletiñ ekmel vārişleridir. Nebiyi-i aķdes güneşe teşbīh edilecek olursa ziyā-yı peyğamberīden istināre etmek ḥuşūşunda onlar da müşterī yıldızı gibidir.

ذاتشان در ذات تو گشتند گم
قدس الله تعالی سرهم

Zātşān der-zāt-ı to geştend güm
Ķaddesa'llāhu te'ālā sırrehum

İlāhī! O zevāt-ı muķaddese seniñ zātıñda fenā bulmuşlardır. Allāhu te'ālā sırlarını taķdīs eylesin.

سَيِّمَا دَرِيَايِ مَعْنَايِ عُلُومِ
آيَتِ اعْجَازِ مَوْلَايِ رُومِ

Siyyemā deryā-yı ma‘nā-yı ‘ulūm
Āyet-i i‘cāz Mevlānā-yı Rum

Ḥuşūşuyla ‘ulūm-ı ma‘neviyye deryāsı ve i‘cāz-ı āyet-i kübrāsı olan Mevlānā-yı Rūm

آنکه از الهام پاک کردگار
مکتب توحید را آموزگار

Ānki ez-ilhām-i pāk-i Kird-gār
Mekṭeb-i tevḥīd rā āmūz-gār

Ki Allāhīn ilhām pākiyle tevḥīd mektebiniñ mu‘allimidir.

عشق حق را ترجمان معنوی
رازدان و رازگوی مثنوی

‘Aşq-ı Ḥaqq rā tercümān-ı ma‘nevī
Rāz-dān u rāz-gū-yı Meşnevī

‘Aşq-ı İlāhīniñ ma‘nevī tercümānı, esrār-ı tevḥīdiñ ‘ārifi ve Meşnevī’niñ nāzım-ı sırrıdır.

مثنوی که جامی حیرت نمود
این سخن در حق او فرموده بود

Meşnevī ki Cāmī-i ḥayret-nümūd
Īn suḥan der-Ḥaqq-ı o fermūde būd

Meşnevī deyip de geçmeyelim, Mevlānā Cāmī onuñ ḥaqqında kemāl-i ḥayret ve ḥürmetle şöyle buyurmuşdur:

[62^b] [63^a]

مثنوی مولوی معنوی
هست قرآن در زبان پهلوی

Meşnevî-i Mevlevî-i ma‘nevî
Hest Qur‘ân der-zebân-ı Pehlevî

Molla-yı ma‘nevîniñ Meşnevîsi, Fârisî lisânında Qur‘ândır.

آن تضرعها که اندر مثنوی
از درون سینه کرده مولوی

Ān tazarru‘ hā ki ender Mesnevî
Ez-derün-ı sîne kerde Mevlevî

ساختم با عجز و با نقصان همه
ان تضرعها بترکی ترجمه

Sāḥtem bā-‘acַz u bā-noḳṣān heme
Ān tazarru‘ hā be-Türkî tercüme

Meşnevîde ḥazret-i Mevlānā’niñ şamīm-i ḳalbinden etmiş olduğu tazarru‘ ları,
‘acַz ve noḳṣānımla berāber Türkçe’ye tercüme etdim.

یارب این جرأت زبنده عفو کن
توبه کردم می نگیرم زین سخن

Yā Rabb īn cūr’et zi bende ‘afv kon
Tevbe kerdem mī-ne-gīrem z’īn saḥon

İlāhî! Ḳuluñuñ bu cūr’etkārılığını ‘afv et. Bir ḥaḫāya düşdümse tövbe ediyorum,
ondan ṭolayı beni mu’āḫeze eyleme.

خواهم از لطفت که من ای بی نیاز
بهر من این را برات عفوساز

Ḥāhem ez-luṭfet ki men ey bī-niyāz
Behr-i men īn rā berāt-ı ‘afv-sāz

Ey her şeyden ḡanī olan Rabbim! Şu tercümeyi benim için ‘afv ve maḡfıret
berātı yapmañı luṭf-ı kerīmîñden istirḫām ediyorum.

از فیوض حضرت خنکار عشق
ده مرا یک ساغر سرشار عشق

Ez-füyüz-ı Һazret-i Һünkār-ı ‘aşk

Dih merā yek sāgar-ı serşār-ı ‘aşk

Ma‘būd-ı kerem-kārım! Һünkār-ı ‘aşk olan Mevlānā’nıñ füyüzundan olmağ
üzre baña ‘aşkla mālī bir Һadeh luṭf et ki onuñ zevk ve neşvesiyle

تا همه در چشم بنده لا شود

قلب طاهر محرم الا شود

Tā heme der-çeşm-i bende lā şevēd

Қalb-i ṭāhir maḥrem-i illā şevēd

Her şey, Һuluñuñ gözünde lādan ‘ibāret Һalsın ve Һalb-i ṭāhir, illānıñ sırtına
maḥrem olsun.

[63^b] [64^a]

حرمت آنکه دعا آموختی

درچنین ظلمت چراغ افروختی

Һürmet-i ān ki du‘ā āmūḫtī

Der-çünin ṭulmet çerāğ efrūḫtī

دستگیر و ره نما توفیق ده

جرم بخش و عفوکن بکشاگره

Dest-gīr ü reh-nümā tevfiḫ dih

Cürm baḫş u ‘afv kon büğşā girih

İlāhī! Һullarıña du‘ā öğretişin, ‘acz ve Һayret Һaranlığı arasında onlara çerāğ
yaḫıp da yollarını aydınlatışın Һürmetine elimden tut, yolumu göster ve tevfiḫini
refiḫim eyle. Cürmümü bağışla, Һabāḫatimi ‘afv et, beni bağılayan ‘alā’iki Һat‘ eyle.

روح را فیضی رسان باشد نوی

بالنبي المعنوی والمولوی

Rūḫ rā feyzī resān bāşed nevī

Bi’l-nebiyyi’l-ma‘nevī ve’l-Mevlevī

Paslanmış ve eskimiş olan rŭhuma bir feyz iřsān et de yeñileřsin ve şafvet-i kadimesini bulsun. şu merħamet-i celileñ de ĥazret-i Nebi ve cenāb-ı Mevlevi ĥŭrmetine olsun.

şu suşuru yazan faķir-i ĥaķir
Tāhirŭ'l-Mevlevi-i pŭr-taķřir

SONUÇ

Çok yönlü bir kişiliğe sahip olan ve pek çok konuda eser vererek Osmanlı ile Cumhuriyet Dönemi arasında bir kültür köprüsü vazifesi gören Tâhirü'l-Mevlevî'nin *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ Tercümesi* isimli eseri üzerine yapılan bu çalışma neticesinde, eser günümüz alfabesine aktarılarak okuyucuların dikkatine sunulmuş ve Tâhirü'l-Mevlevî'nin söz konusu eseri ile ilgili şu sonuçlara ulaşılmıştır:

1. Tâhirü'l-Mevlevî, Ahmet Remzi Akyürek'in *Mesnevî*'deki dua ile ilgili beyitleri seçerek oluşturduğu eseri *Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ*'yı tercüme etmiştir.
2. Tâhirü'l-Mevlevî beyitleri şerh ederken beyitlerin edebî yönünü de incelemiş ve özellikle telmih ve iktibas sanatlarına dikkat çekmiştir. Ayrıca şerh sırasında gerekli gördüğü yerlerde ayet, hadis ya da tanınmış kişilerin sözleriyle anlatımı desteklemiştir.
3. Tâhirü'l-Mevlevî'nin şerh metninde geçen beyitlerle Ahmet Remzi Akyürek'in beyitleri ve Mehmet Kanar'ın *Mesnevî* ile ilgili hazırladığı eser karşılaştırıldığında bazı beyitlerde kelime ya da mısra farklılıkları olduğu görülmüştür.
4. Çalışmamıza konu olan bu eseriyle Tâhirü'l-Mevlevî'nin Farsça ve Arapça'ya olan hâkimiyeti de dikkatleri çekmektedir.
5. Tâhirü'l-Mevlevî'nin bu eserinin önemli bir özelliği de toplumun her kesimine hitap edecek bir muhtevaya sahip olmasıdır.

KAYNAKLAR

- ALBAYRAK, Sadık, *Son Devir Osmanlı Ulemâsı*, Medrese Yay., C. 3, İstanbul 1980.
- ALGAR, Hamid, “Bahâeddin Nakşibend”, *DİA*, C. 4, İstanbul 1991.
- ALGAR, Hamid, “Muhammed Pârsâ”, *DİA*, C. 30, İstanbul 2005.
- ATALAY, Mehmet, “Tâhirü'l-Mevlevî ve Şiiri”, *Doğu Araştırmaları*, S. 1, İstanbul 2008.
- AYTEKİN, Ülker, *Sarı Abdullah Efendi ve Mesnevî-i Şerif Şerhi*, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul 2002.
- CAN, Şefik, *Mevlânâ Hayatı-Şahsiyeti-Fikirleri*, Ötüken Neşriyat, İstanbul 2003.
- CEYHAN, Semih, “Mesnevî”, *DİA*, C. 29, Ankara 2004.
- ÇELİK, İsa, “Mesnevî-i Manevî”, *Tasavvuf İlmî ve Akademik Araştırma Dergisi*, Yıl: 6, S. 14, 2005.
- ÇELİK, İsa, “Mevlânâ'nın *Mesnevî*'sinin Tercüme ve Şerhleri”, *Atatürk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, S. 19, 2002.
- ÇUBUKÇU, Asri, “Halîme”, *DİA*, C. 15, İstanbul 1997.
- DEMİREL, Şener, “Mevlânâ'nın Mesnevî'si ve Şerhleri”, *Türkiye Araştırmaları Literatür Dergisi*, C. 5, S. 10, 2007.
- DEVELLİOĞLU, Ferit, *Osmanlıca-Türkçe Lügat*, Aydın Kitabevi Yayınları, 26. Baskı, Ankara 2010.
- DİLÇİN, Cem, *Yeni Tarama Sözlüğü*, 2. bs., Türk Dil Kurumu Yay., Ankara 2009.
- EFLÂKÎ, Ahmed, *Ariflerin Menkıbeleri*, çev. Tahsin Yazıcı, Kabalcı Yay., İstanbul 2015.
- GÖLPINARLI, Abdülbaki, *Mevlânâ'dan Sonra Mevlevîlik*, İnkılâp Kitabevi, İstanbul 1953.

- GÜLEÇ, İsmail, “Mevlânâ’nın *Mesnevî*’sinin Tamamına Yapılan Türkçe Şerhler”, *İlmî Araştırmalar*, S. 22, İstanbul 2006.
- GÜNDOĞDU, Cengiz, “Mevlânâ’nın *Mesnevî*’sinin Türkçe’ye Şerh Geleneği ve Halvetî Şeyhi Abdülmecîd-i Sivâsî’nin *Mesnevî* Üzerine Çalışmaları”, *EKEV Akademi Dergisi*, Yıl: 9, S. 25, 2005.
- GÜNGÖR, Zülfikar, *Tâhirü’l-Mevlevî (Olgun) Hayatı, Eserleri ve Dinî Edebiyatla İlgili Şiirleri*, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.
- HACİTAHİROĞLU, Abdullah Öztemiz, *Mesnevî*, Ötüken Yay., İstanbul 1972.
- Hafız-ı Şirazî, *Hafız Dîvânı*, Farsça’dan çev. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yay., C. 1, İstanbul 2011.
- HAKSEVER, Ahmet Cahid, *Son Dönem Osmanlı Mevlevîlerinden Ahmet Remzi Akyürek*, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara 2002.
- KAHRAMAN, Âlim, “Tâhirü’l-Mevlevî”, *DİA*, C. 39, İstanbul 2010.
- KANAR, Mehmet, *Osmanlı Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, 1. bs. Ankara 2011.
- KANAR, Mehmet, *Büyük Farsça-Türkçe Sözlük*, Birim Yayıncılık, İstanbul 1998.
- KANAR, Mehmet, *Eski Anadolu Türkçesi Sözlüğü*, Say Yayınları, 1. bs. İstanbul 2011.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, “Hüseyin Vâiz-i Kâşifî”, *DİA*, C. 19, İstanbul 1999.
- KARAİSMAİLOĞLU, Adnan, “Kâsım-ı Envâr”, *DİA*, C. 24, İstanbul 2001.
- KOÇ, Aylin, “Sinan Paşa”, *DİA*, C. 37, İstanbul 2009.
- MAZIOĞLU, Hasibe, *Ahmet Remzi Akyürek ve Şiirleri*, Sevinç Matbaası, Ankara 1987.
- OLGUN, Tahir, *Çilehâne Mektupları*, haz. Cemal Kurnaz-Gülgün Erişen, Akçağ Yay., Ankara 1995.
- ÖNGÖREN, Reşat, “Mevlânâ Celâleddîn-i Rûmî”, *DİA*, C. 29, Ankara 2004.

- ÖZCAN, Nuri, “Mehmed Celâleddin Dede”, *DİA*, C. 28, Ankara 2003.
- PALA, İskender, *Ansiklopedik Divân Şiiri Sözlüğü*, 24. bs., Kapı Yay., İstanbul 2014.
- PEKOLCAY, A. Necla, “Mevlid”, *DİA*, C. 29, Ankara 2004.
- RÛMÎ, Mevlânâ Celâleddini, *Mesnevi*, Farsça’dan çev. Prof. Dr. Mehmet Kanar, Ayrıntı Yay., 2. Baskı, İstanbul 2014.
- SAMÎ, Şemseddin, *Kāmus-ı Türkî*, Çağrı Yayınları, İstanbul 2007.
- SARI, Mehmet, “Sabûhî”, *DİA*, C. 35, İstanbul 2008.
- ŞENTÜRK, Atillâ, *Tahir’ül Mevlevî Hayatı ve Eserleri*, Nehir Yay., İstanbul 1991.
- Tâhirü’l-Mevlevî, *Matbuat Âlemindeki Hayatım-İstiklâl Mahkemesi Hatıraları*, haz. Nurcan Boşdurmaz, Büyüyenay Yay., İstanbul 2012.
- Tâhirü’l-Mevlevî, *Mir’ât-ı Hazret-i Mevlânâ*, haz. Mehmed Veysî Dörtbudak, Rûmî Yay., Konya 2008.
- TATCI, Mustafa-KURNAZ, Cemal, “Mehmed Esad Dede”, *DİA*, C. 28, Ankara 2003.
- TÜLÜCÜ, Süleyman, “Lebîd b. Rebîa”, *DİA*, C. 27, Ankara 2003.
- YENİTERZİ, Emine, *Mevlânâ Celâlettin Rûmî*, Türkiye Diyanet Vakfı Yay., Ankara, 1997.
- YETİK, Erhan, *İsmâil-i Ankaravî Hayatı, Eserleri ve Tasavvufî Görüşleri*, İşaret Yay., İstanbul 1992.
- YILDIRIM, Ali, *Divan Edebiyatında Mahlas ve Mahlas-nâmeler*, Akçağ Yay., Ankara 2006.
- YILDIRIM, Nimet, *Farsça Dilbilgisi*, Fenomen Yayınları, 5. bs. Ankara 2010.

SÖZLÜK

-A-

Āb (f.) : Su.

‘**Abd** (a.) : Kul, köle, bende.

‘**Acīb** (a.) : Çok acâyip, tuhaf, garip, şaşırtıcı.

‘**Āciz** (a.) : Gücsüz, kudretsiz, zayıf (kimse).

‘**Acz** (a.) : Gücü yetmeme durumu, gücsüzlük, âcizlik.

‘**Add** (a.) : Sayma, sayı, adet.

Ādem (a.) : İlk yaratılan insan ve ilk peygamber, insan, beşer.

‘**Adem** (a.) : Var olmama, bulunmama, fıkdan, hiçlik, yokluk.

‘**Ādet** (a.) : Herkes tarafından uyulan hal, olagelmiş, alışılmış şey, usûl, görenek.

‘**Adīm** (a.) : Yok olan, bulunmayan.

‘**Adl** (a.) : Adâlet, hakkâniyet, doğruluk, tarafsızlık.

Āferiden (āferin) (f.) : Yaratmak.

Āfitāb (f.) : Güneş.

‘**Afv** (a.) : Af kelimesinin asıl şekli.

Āgāze (f.) : Mûsikîye, âhenge başlama; fasıldan önce yapılan giriş, okuyucunun şarkıya başlaması.

Ağyār (a.) : Gayrılar, başkaları.

Ahādîş (a.) : Hadisler, Hz. Muhammed’in sözleri.

Āhir (a.) : Son.

Ahrā (a.) : Çok (daha, en, pek) lâyıık, uygun, münâsip.

Ahvāl (a.) : Haller.

Akdes (a.) : Çok (daha, en, pek) mukaddes.

‘**Ākıbet** (a.) : Son, nihâyet, en-cam; gelecek, istikbal.

‘**Ākil** (a.) : Akıllı (kimse).

‘**Akl** (a.) : Düşünme, anlama, kavrama ve davranışlarını ayarlama melekesi, us.

‘**Aks** (a.) : Ses ve ışık dalgalarının bir cisme çarpıp geri dönmesi ve bunun sonucunda duyulan ses, görülen ışık, yankı, yansı.

Akṭār (a.) : Taraflar, bölgeler, kı-
sımlar, köşe bucaklar.

Akṣvāl (a.) : Sözler, lâkırdılar.

Āl (a.) : Âile, evlât, ahfat.

‘**Alā** (a.) : “Üzere, üzerine, üye-
rinde; ile, olarak, göre” mânâla-
rına gelen ve ön ek gibi kullanı-
lan alâ, Arapça kelime ve tam-
lamaların başına gelerek genel-
likle zarf fonksiyonunda birleşik
şekiller yapar.

‘**Alāḳa** (a.) : İki şey arasındaki
bağ, ilgi, râbita, münâsebet.

‘**Alā’iḳ** (a.) : Alâkalar, ilgiler,
bağlar.

‘**Ālem** (a.) : Yerde ve gökte ya-
ratılmış olan şeylerin bütünü,
kâinat, evren.

‘**Ālemiyān** (a.) : Âleme mensup
olanlar, insanlar.

‘**Ālī** (a.) : Yüksek olan, yüce,
ulu.

‘**Ālīm** (a.) : Çok bilen (kimse),
bilici.

Ālūde (f.) : Bulaşmış, bulaşan,
dolu, kirli, günahkar, suçlu.

Ālūdegān (f.) : Suçlular, günah-
karlar.

‘**Amā** (a.) : Hiçbir şeyin varlık
sahasına çıkmadığı, henüz yara-
tılmadığı âlem, yokluk âlemi.

Āmeden (āy) (f.) : Gelmek.

‘**Amel** (a.) : Bir maksatla yapılan
iş, eylem, fiil.

‘**Amīm** (a.) : Umûma âit,
umûmî, yaygın.

‘**Amm** (a.) : Amca.

Āmūhten (āmūz) (f.) : Öğren-
mek, öğretmek.

Ān (f.) : “O” anlamına gelen işa-
ret zamiri ve işaret sıfatı.

‘**Anā** (a.) : Güçlük, meşakkat,
zahmet.

Ancā (f.) : Orası, orada, oraya.

Ānçūnan (f.) : Öyle.

Angāh (f.) : O zaman, sonra, on-
dan sonra.

A‘**dā** (a.) : Düşmanlar.

A‘**māl** (a.) : Ameller, işler.

A‘**yān** (a.) : Bir şehrin ileri ge-
lenleri, eşraf.

A‘**zam** (a.) : Çok (daha, en, pek)
büyük.

Ārende (f.) : Bir şey getiren
kimse.

‘**Ārif** (a.) : Çok anlayışlı, hakkıyla bilen, gördüğünü uzun düşünmeye gerek kalmadan hemen kavrayacak yetenekte olan (kimse), irfan sâhibi, ehli dil.

‘**Arş** (a.) : İslâm inancına göre göğün en yüksek katı, âlem tasavvurunda en yüksek nokta.

Arz (a.) : Yeryüzü, dünya.

‘**Arz** (a.) : Sunma, bir büyüğe takdim etme, sunu.

‘**Aşâ** (a.) : Uzun sopa, değnek, baston.

Āşâr (a.) : Bir kimsenin veya bir topluluğun çalışması sonucunda ortaya çıkmış olan şeyler, eserler.

Aşfiyâ (a.) : Saf ve temiz, hâlis, her türlü kötülükten arınmış kimseler, ermişler.

Aşhâb (a.) : Sâhipler.

Āsiyâ (f.) : Değirmen, su değirmeni.

Aşl (a.) : Kaynak, kök, başlangıç noktası, mebde, menşe.

Āsmân (f.) : Gök, gökyüzü, semâ, felek.

Āsüden (āsây) (f.) : Dinlemek.

‘**Āşık** (a.) : Bir şeye veya birine karşı aşırı sevgi duyan kimse, tutkun, meftun.

Āşikâr (f.) : Açık, meydanda, gözle görülebilen, belli, ayan, vâzih, bâriz.

Ātî (a.) : Gelecek olan, gelecek, müstakbel.

‘**Atâ** (a.) : Cömertçe verme, ih-san, bağış.

Āvâze (f.) : Ses, sedâ, yüksek sesle bağırma.

Āverden (āver, ār) (f.) : Getirmek, nakletmek, kullanmak.

Āyât (a.) : Ayetler.

‘**Ayb** (a.) : Utanılacak hal ve davranış, noksan, kusur, eksiklik.

‘**Ayn** (a.) : Göz.

Āz (f.) : Aç gözlülük, hırs, tamah.

‘**Azâb** (a.) : Pişmanlık, çâresizlik, korku vb. durumların verdiği sıkıntı, işkence, keder.

Āzâde (f.) : Hür, serbest.

‘**Azamet** (a.) : Büyüklük, ululuk, yücelik, celâl.

‘**Azīm** (a.) : Büyük, ulu.

‘**Azīmet** (a.) : Gitme, gidiş, yola çıkma, sebat, kararlılık.

‘**Azm** (a.) : Bir işi yapmaya kesin karar verme, bir şeyi yapmak husûsunda büyük bir kararlılıkla gayret gösterme.

-B-

Bā (f.) : Bâzı Arapça ve Farsça kelimelerin önüne gelerek zarf fonksiyonunda şekiller yapan “ile” anlamında ön ek.

Bāb (a.) : Kapı.

Bād (f.) : Rüzgâr, yel, hava.

Bāde (f.) : Şarap, içki, mey.

Bāġ (f.) : Üzüm kütükleri dikili olan ve üzüm yetiştirilen yer, bahçe, yeşillik, ağaçlık ve çiçeklik yer, bostan.

Baġçe (f.) : Bahçe sözünün eskiden kullanılan asıl şekli.

Bahrī (a.) : Denizle ilgili, denize âit.

Bahş (a.) : Karşılıklı konuşma, söz, sohbet, lakırdı.

Bahşiden (bahş) (f.) : Bağışlamak.

Baht (f.) : Allah tarafından ezelde belirlendiği kabul edilen kısmet ve nasip, uygun tâlih, ikbal, şans.

Bākī (a.) : Ebedî, ölümsüz, kalımlı.

Baġiyye (a.) : Geri kalan, artan kısım, artık.

Bām (f.) : Çatı, dam.

Ba’de (a.) : Başına geldiği kelime ve tamlamalara “sonra” anlamı katarak zarf fonksiyonunda birleşik şekiller yapar.

Ba’z (a.) : Bir şeyin küçük kısmı, parçası, cüz’ü [Dilimizde çok az kullanılmış, iyelik ekiyle genişleyerek bâzı şeklini almıştır].

Ba’zen (a.) : Bâzı kere, bâzı zaman, arada bir, ara sıra.

Ba’zī (a.-f.) : Bir kısım, bazı, bazısı, kimi, kimisi.

Bār (f.) : Yük, ağırlık veren şey, sıklet.

Bārgāh (f.) : Girmek için izin alınması gereken yer, izinle girilebilecek makam, huzur.

Bārī (f.) : Hiç olmazsa, öyleyse.

Başîret (a.) : Kalp gözüyle görme, kalp gözüyle görerek bir şeyin gerçeğini kavrama, anlama, idrak etme.

Başt (a.) : Yayma, serme, döşeme, açma.

Bâtil (a.) : Doğru ve sahih olmayan, gerçeğe ilgisi bulunmayan (şey).

Bâtin (a.) : İç yüz, dâhil, derûn, zamir, sır.

Bâyesten (bây) (f.) : Gerekmek.

Bâz (f.) : Açık.

Bâzâr (f.) : Pazar kelimesinin eskiden kullanılan asıl şekli, çarşı, alış veriş yeri.

Be (f.) : İsmi -e hali, ile.

Bed (f.) : Kötü, fenâ, çirkin.

Bedîc (a.) : Benzeri ve örneği olmayan, görülmemiş, ender, yeni (şey).

Bedsegâl (f.) : Kötü düşünceli, kötü sözlü.

Behâ (a.) : Güzellik, zarâfet.

Behâr (f.) : Kış ile yaz arasında 21 Mart'tan 22 Haziran'a kadar süren mevsim, ilkbahar.

Behr (f.) : İçin, niçin, neden.

Belâgat (a.) : Sözün etkili, güzel ve hitap edilen kimseye, içinde bulunulan duruma uygun düşecek şekilde söylenmesi; fasih ve hâle uygun söz söyleme.

Belâyâ (a.) : Belâlar, dertler, gamlar.

Bende (a.) : Kul, köle.

Ber (f.) : -De, -da, -e, -a, üzerine, üzerinde.

Berât (a.) : Bir kimseye herhangi bir imtiyaz verildiğini gösteren belge, müsâade, izin.

Berr (a.) : Kara, toprak.

Besâtet (a.) : Düzlük, yaygın ve yayvan olma, basitlik, sadelik.

Besten (bend) (f.) : Bağlamak, kapamak.

Beşeriyet (a.) : İnsan olma durumu, insan olmanın gereği olan özellikler.

Beyân (a.) : Açıklama, anlatma, söyleme.

Beyhüde (f.) : Boş, gereksiz, faydasız.

Beyt (a.) : Ev, mesken, Dîvan edebiyâtında nazım birimi olarak kabul edilen iki mısırâdan ibâret nazım parçası.

Bezm (f.) : İçkili, eğlenceli yiyip içme ve sohbet meclisi.

Bî (f.) : Farsça ve Arapça kelimelerin başına gelen ve dilimizdeki “-siz, -mez” eklerinin anlamını karşılayan ön ek.

Bî-çâre (f.) : Çâresiz, âciz, zavallı.

Bîgâr (f.) : Angarya, bedava çalışma.

Bih (f.) : İyi.

Bihîşt (f.) : Cennet, uçmak.

Bî-ħod (f.) : Kendinden geçmiş, medhuş.

Bî-ħuş (f.) : Akli başında olmayan, kendinden geçmiş, baygın; şaşkın, sersem.

Bilâ (a.) : Dilimizdeki “-siz, -meksizin, -meden” eklerinin anlamını karşılayan ve genellikle Arapça kelimelerin başına gelecek zarflar teşkil eden ön ek.

Billâh (a.) : “Allah için, Allah hakkı için” anlamında bir yemin sözü.

Bîm (f.) : Korku.

Bîn (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “gören, görücü” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Binâ'en-‘aleyh (a.) : Bundan dolayı, bunun üzerine.

Birâder (f.) : Erkek kardeş.

Bîrûn (f.) : Dış.

Bîş (f.) : Fazla, artık.

Bordbâr (f.) : Sabırlı, tahammüllü.

Borden (ber) (f.) : Götürmek.

Borîden (bor) (f.) : Kesmek.

Bûd (f.) : Varlık.

Bûden (bâş) (f.) : Olmak, bulunmak.

Bu‘d (a.) : Uzaklık.

Burc (a.) : Zodyak üzerinde yer alan 12 takım yıldızdan her biri.

Bustân (f.) : Çiçek bahçesi, güzel kokulu çiçeklerle dolu yer, bostan.

Bûy (f.) : Koku.

Büt (f.) : Put.

-C-

Cā-be-cā: (f.) : Yer yer.

Cālib (a.) : Celbeden, üzerine çeken.

Cām (f.) : Cam veya topraktan yapılmış bardak, içki kadehi.

Cāmi^ç (a.) : Toplayan, toplayıcı, bir araya getiren, cemedan. Müslümanların, içinde vakit namazlarıyla cuma ve bayram namazlarını kıldıkları ve ibâdet ettikleri mihraplı, minberli, genellikle minâreli binâ, büyük mes-cit.

Cān (f.) : İnsan ve hayvanların yaşamasını sağlayan ve ölümle bedenden ayrılan madde dışı varlık, ruh.

Cānib (a.) : Yan, taraf, yön, ci-het.

Cā'iz (a.) : Yerinde, uygun, doğru olan (şey).

Cebr (a.) : Zorlama, zor kul-lanma, zor.

Cedd (a.) : Babanın veya anne-nin babası, büyükbaba, dede, ata.

Cefā (a.) : Eziyet, sıkıntı, ezâ, cevr.

Cehl (a.) : Bilgisizlik, bilmezlik, câhillik, cehâlet.

Celb (a.) : Kendine doğru çekme, getirtme, getirtilme.

Celī (a.) : Açık, belli, meydanda, âşikâr.

Celīl (a.) : Çok yüce, ulu, kadri ve mertebesi yüksek.

Cemāl (a.) : Güzellik, yüz gü-zelliği.

Cemā^ç at (a.) : Bir yere toplanmış insan kalabalığı.

Cemi^ç (a.) : Bütün, hep, cümle.

Cem^ç (a.) : Toplama, toplanma, bir araya gelme, getirilme.

Cenāb (a.) : Allah, peygamber ve bâzı tarikat büyüklerine âit isim ve sıfatların başına getirilerek "hazret" mânâsına kullanılan saygı ve tâzim sözü.

Cesed (a.) : Cansız, ölü vücut, naaş.

Cesten (ceh) (f.) : Atlamak, sıç-ramak.

Cesür (a.) : Korkusuz, gözü pek, yürekli, cesâretli (kimse), baba-yiğit, dilâver.

Cevād (a.) : Cömert, ikram edici (kimse), kerim.

Cevelān (a.) : Dolaşma, gidip gelme, deveran.

Cezb (a.) : Kendine çekme.

Cezr (a.) : Kök, asıl.

Cibāl (a.) : Dağlar, cebeller.

Cihād (a.) : İslâm nizâmını yüzünde hâkim kılma ve bu nizâmı savunma maksadıyla din uğrunda ve Hak yolunda yapılan savaş, gazâ.

Cihān (f.) : Yaratılmış olan şeylerin bütünü, evren, kâinat, kosmos, dünya, yeryüzü.

Cihār (a.) : Yüksek sesle, alenen ve açıkça söyleme, okuma, dört.

Cihet (a.) : Yön, taraf, istikâmet, cânip.

Cild (a.) : Bir eserin, biribirinin devâmı olarak birkaç kitap hâlinde basılan kısımlarından her biri.

Cilve (a.) : Hoşa gitmek, ilgi çekmek için takınılan çekici ta-

vır, edâlı davranış, kırım, naz, işve, edâ, ortaya çıkma, tecelli etme.

Cinn (a.) : İnsanlar tarafından görülmeyip çeşitli biçimlere girerek ancak kendileriyle ilgi kurarlara veya istedikleri kimselelere göründüklerine ve olağüstü sayılan bâzı işleri yapacak güce sâhip bulduklarına inanılan gizli yaratıklara verilen isim, ecinni.

Cū (f.) : Akarsu, ırmak, çay, dere.

Cūd (a.) : İnsanlara ihtiyaçlarını bildirmelerine meydan vermeden lutufta, ihsanda bulunma, el açıklığı, cömertlik.

Cudāyī (f.) : Ayrılık, yalnızlık.

Cuft (f.) : Çift, karı koca, bir ölçme birimi.

Custen (cūy) (f.) : Aramak.

Cümle (a.) : Bütün, hep, tüm, herkes.

Cünbiden (cünb) (f.) : Kımıldamak.

Cünbiş (f.) : Hareket etme, kımıldama, oynama.

Cünüb (a.) : Gerektiği halde gusül abdesti almadığı için dince temiz sayılmayan (kimse), cenâbet.

Cürm (a.) : Suç, kabahat.

Cür'et (a.) : Çekinmeden ortaya atılma, cesâret, atılganlık, küstahlık.

Cüz (a.) : Bir bütünü meydana getiren kısımlardan her biri, kısım, parça.

-Ç-

Çār (f.) : Dört.

Çarḥ (f.) : Çark, dönen tekerlek, tekerlek gibi dönen şey.

Çārmīh (f.) : Suçluların çivilenerek üzerine asıldığı, çapraz iki tahtadan meydana gelen haç biçiminde darağacı.

Çend (f.) : Birkaç.

Çeng (f.) : Harba benzeyen bir çeşit telli çalgı.

Çerā (f.) : Otlama, otlak.

Çerāg (f.) : Yağ kandili ve genellikle mum, meş'ale gibi ışık veren şey.

Çerīden (çer) (f.) : Otlamak.

Çeşīden (çeş) (f.) : Tatmak.

Çeşm (f.) : Göz.

Çi (f.) : Ne, niçin, nasıl.

Çil (f.) : Kırk.

Çiz (f.) : Şey, nesne, eşya.

Çüb (f.) : Tahta parçası, değnek.

Çün (f.) : Çünkü, madem ki, gibi.

Çü (f.) : Çünkü, madem ki, gibi, ne vakit, ne vakte kadar.

Çün (f.) : Çünkü, madem ki, gibi.

Çünān (f.) : Öyle, onun gibi.

Çünīn (f.) : Böyle, bunun gibi.

-D-

Dād (f.) : Adalet, doğruluk.

Dāden (dih) (f.) : Vermek.

Dāhī (a.) : Olağan üstü zeki, üstün ve hârikulâde işler başaracak yetenekte olan kimse, dehâ sâhibi insan, öke.

Daḳāyık (a.) : Anlaşılması güç olan ve dikkat isteyen ince şeyler.

Daḳık (a.) : Toz hâline getirilmiş, inceltilmiş madde, un, ince,

anlaşılması, farkedilmesi büyük dikkat isteyen, inceden ince.

Ḍalāl (a.) : Sapıklık, dalâlet.

Ḍalâlet (a.) : Doğru yoldan ayrılma, yoldan çıkma, sapıtma, sapıklık.

Dām (f.) : Tuzak.

Dāmen (f.) : Etek, uç, kenar.

Dāne (f.) : Tohum, habbe.

Dānisten (dān) (f.) : Bilmek, anlamak, kabul etmek.

Dā'im (a.) : Devam eden, devamlı, sürekli, fâsılasız.

Dā'ir (a.) : Dönen, devreden, hakkında, konusunda.

Da'vet (a.) : Çağırma, gelmesini isteme, çağrı.

Dār: (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “tutan, sâhip ve mâlik olan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfat ve isimler yapar.

Dāšten (dār) (f.) : Sahip olmak.

Dāye (f.) : Sütüne, bir çocuğa süt veren ve bakan câriye, dadı, taya.

Def'a (a.) : Sayı sıfatları ile ve ilk, son, her, bâzı, bu, çok... gibi sıfatlarla kullanıldığında bir şeyin oluş, yapılış ve tekrarlanış sayısını, zamânını, sırasını bildirir, kere, kez, sefer.

Deh (f.) : On.

Dehen (f.) : Ağız.

Delâlet (a.) : Yol gösterme, kılavuzluk, rehberlik, aracılık, delil.

Dem (f.) : Nefes, soluk, zaman, an, çağ.

Dem-be-dem (f.) : Dâima, demâdem.

Der (f.) : Başına geldiği kelimelere “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapar.

Derâz (f.) : Uzun.

Derd (f.) : İnsana ızdırıp veren her türlü hal, sıkıntı, zorluk, üzüntü.

Dereke (a.) : (Maddeten ve mânen) Aşağı derece, aşağı seviye.

Dergâh (f.) : Tarîkatlarda derişlerin zikir ve ibâdet ettikleri ve içinde tarîkatın gerektirdiği biçimde yaşadıkları yer, tekke.

Derûn (f.) : İç.

Deryâ (f.) : Deniz.

Dest (f.) : El.

Destân (f.) : Milletlerin eski çağlardaki din, fazîlet ve millî kahramanlık mâcerâlarını, başlarından geçenleri dile getiren büyük manzum hikâyeye, dâsitan, epope.

Dîdâr (f.) : Yüz, güzel yüz, çehre.

Dîde (f.) : Göz.

Dîden (bîn) (f.) : Görmek.

Dîger (f.) : Başka, öteki, öbür, sâir.

Dih (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “veren, verici” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Dil (f.) : Gönül, yürek.

Dîn (a.) : İnsanların yaratıcı olarak kabul ettikleri üstün güce olan îmanlarını, ona yapacakları ibâdetlerin bütünü ve bu îmâna göre davranışlarının nasıl olması gerektiğini düzenleyen inanış yolu.

Dirîg (f.) : Esirgeme, kıyamama.

Dîv (f.) : Dev, şeytan.

Dîvâne (f.) : Çılgın, deli, mecnun.

Dîvâr (f.) : Duvar kelimesinin eski metinlerde geçen asıl şekli.

Diyâr (a.) : Memleket, ülke, belde, el.

Dûr (f.) : Uzak.

Düş (f.) : Omuz.

Duyî (f.) : İkilik.

Dûzah (f.) : Cehennem.

Dü (f.) : İki.

Dükkân (a.) : İçinde perâkende öteberi satılan veya küçük îmalât yapılan iş yeri.

Dürüst (f.) : Doğruluktan ayrılmayan, özü sözü bir, mert, doğru.

Düş (t.) : Uyurken zihinde beliren hayaller ve düşünceler, rüyâ, hayal.

Düzd (f.) : Hırsız.

Düzdîden (düzd) (f.) : Çalmak.

-E-

Ebdân (a.) : Bedenler, vücutlar.

Ebed (a.) : Sonu olmayan gelecek zaman.

Ebedî (a.) : Sonsuz, ölümsüz, bâkî.

Ebediyyen (a.) : Ebedî olarak, sonsuza kadar.

Ebedü'l-âbâd (a.) : Asla, hiçbir zaman.

Ebşâr (a.) : Gözler.

Ebyât (a.) : İkişer mısırâdan ibâret manzum sözler, beyitler.

Ecel (a.) : Her canlı için takdir edilmiş olan ölüm zamânı, ömrün son demi.

Ecell (a.) : Çok (daha, en, pek) büyük, ulu, şerefli.

Ecrâm (a.) : Cansız cisimler.

Efgen (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “düşüren, yere atan, yıkan, salan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Efkenden (efken) (f.) : Atmak, fırlatmak.

Eflâk (a.) : Felekler, gökler.

Ef'âl (a.) : Fiiller, yapılan işler, eylemler.

Efrûhten (efrûz) (f.) : Yakmak, aydınlanmak.

Efzâ (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “arttıran, çoğaltan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Efzûden (efzây) (f.) : Artırmak, artmak.

Ekmel (a.) : Çok (daha, en, pek) kâmil, mükemmel, kusursuz, noksansız.

Eknûn (f.) : Şimdi, bununla birlikte.

Ekrem (a.) : Çok (daha, en, pek) kerim, cömert, lutuf ve kerem sâhibi.

El (a.) : Arapça'da isimleri mârife yapan (belirli duruma getiren) bir ön ek.

Elem (a.) : İztırab, keder, gam, tasa, hüzn, melâl.

Elvân (a.) : Renkler.

Elyak (a.) : Çok (daha, en, pek) lâyık, en liyâkatli, en uygun, çok münâsip.

Emân (a.) : Emin olma, korkusuzluk, güven, emniyet, bağışla-

yıp korkusuz kılma, yardım isteme, imdat dileme.

Emîn (a.) : Güvenilir, inanılır, îtimat edilir (kimse), inak.

Emîr (a.) : Bir kavim veya memleketin başı, başkan, bey, reis.

Emn (a.) : Emniyet, korkusuzluk, güven, huzur.

Emniyyet (a.) : İnanma, güvenme, güven, îtima, korkusuzluk, güvenlik.

Emşâl (a.) : Eş, eşler, benzer, benzer olanlar.

Enâ (a.) : Ben.

Enbâr (f.) : Ambar sözünün eski metinlerde geçen şekli.

Enbâz (f.) : Eş, benzer, ortak.

Endâhten (endâz) (f.) : Atmak, fırlatmak.

Endâz (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “atan, atıcı” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Endâze (f.) : Bez, kumaş gibi şeyleri ölçmekte kullanılan ve çarşı arşını da denen 65 santim uzunluğunda ölçü.

Ender (a.) : Çok nâdir, pek az, çok seyrek.

Ender (f.) : Türkçe “içinde” kelimesinin yerini tutar ve Farsça, Arapça kelimelerden meydana gelen tekrar grupları arasına girerek birleşik zarflar yapar.

Endîş (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “düşünen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Endîşiden (endîş) (f.) : Düşünmek.

Engâşten (f.) : Zannetmek, sanmak, tasavvur etmek.

Enhâr (a.) : Nehirler.

Ente (a.) : Sen.

Envâr (a.) : Nurlar, ışıklar.

Enver (a.) : Çok (daha, en, pek) nurlu, çok parlak ve aydınlık.

E'azz (a.) : Çok (daha, en, pek) aziz.

Er (f.) : Eğer, -diği zaman.

Ervâh (a.) : Ruhlar.

Esbâb (a.) : Sebepler.

Eşer (a.) : Sarfedilen bir emek, yapılan bir iş sonucunda mey-

dana gelen, yetenek, gayret veya emek ürünü şey, yapıt.

Esmā (a.) : İsimler, adlar.

Es'ad (a.) : Çok (daha, en, pek) hayırlı, çok saâdetli, pek mutlu.

Esrār (a.) : Gizli olan, herkesçe bilinmeyen şeyler, herkese açık olmayan gizlilikler, sırlar.

Est (f.) : Esten fiilinin üçüncü tekil şahısta aldığı şekil: -dir, vardır.

Eşhedü (a.) : Kelime-i şehâdetin ilk sözü olup "Allah'a yemin ederim ki, şüphesiz, muhakkak" anlamına gelen Eşhedü billâh söyleyişinde geçer.

Eşkiyā (a.) : Şehir dışında dağlarda yol kesen hırsızlar, şakîler, haydutlar; haydut, soyguncu, çeteci.

Evāmir (a.) : Buyruklar, emirler.

Evlā (a.) : Daha uygun, daha iyi, daha lâyıf, yeğ, müreccah.

Evliyā (a.) : Allah'ın sevgilisi olan, hâli, davranışları, çok üstün vasıfları ve gösterdiği kerâmetler sebebiyle bu husus halk tarafından da kabul edilmiş

bulunan seçkin ve has kul (kullar), ermiş, ermişler, velîler.

Evrād (a.) : Okunması âdet edilmiş olan belli âyet, sûre ve duâlar.

Evvel (a.) : Karşılaştırma yoluyla bir yer, zaman veya oluşun bahsedilen yer zaman veya oluştan önde veya önce bulunduğunu veya olduğunu anlatır, önce.

Evvelā (a.) : İlk önce, ilk olarak.

Evzār (a.) : Günahlar, hatâlar.

Eyvān (f.) : Köşk, kasır, kemerli yüksek binâ, çardak.

Eyyām (a.) : Günler.

Ez (f.) : Türkçe -den ekinin karşılığı olan ve Farsça veya Arapça kelime ve terkiplerin başına gelerek birleşik zarflar teşkil eden ön ek.

Ezdād (a.) : Zıtlar, birbirine zıt olan şeyler.

Ezelî (a.) : Başlangıcı olmayan, kadîm.

Ezvāk (a.) : Zevkler.

-F-

Fah (a.) : Tuzak, kapan.

Fakîr (a.) : Yoksul (kimse), muhtaç, fukarâ.

Fâl (a.) : Fal, şans, talih.

Fânî (a.) : Son bulucu, sonlu, ölümlü, kalımsız, bâkî olmayan.

Fâ' fu (a.) : Affetmek.

Fark (a.) : İki şeyin birbirinden ayrılmasını sağlayan değişik taraf, başkalık, farklılık.

Farz (a.) : İslâm dîninde Allah'ın emri olduğu kesin bir delille sâbit olan, yapılması sevâbı, özürsüz olarak terki büyük günâhı, inkârı ise küfrü gerektiren îtikâdî, amelî, ahlâkî yükümlülük.

Fazîhat (a.) : Rezillik, rüsvâlık.

Fazl (a.) : Âlîcenaplık ve cömertlik, iyilik, lutf, kerem.

Fecr (a.) : Güneş doğmadan önce ortalığın ağarmaya başladığı vakit, tan vakti.

Fedâ (a.) : Bir şey uğruna değerli bir şeyden vazgeçme, uğruna verme.

Fehm (a.) : Anlama, anlayış, idrak.

Fenâ (a.) : Gelip geçici olma durumu, devamlı ve kalıcı olmama, ölümlü ve son bulucu olma, ölümlülük, fânîlik.

Fenn (a.) : Fen, teknik, hal, hile, düzen, yol, tarz.

Ferâmûş (f.) : Unutma, hatırdan çıkarma.

Ferhunde (f.) : Uğurlu, kutlu, mesut, mübârek.

Fermâ (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “buyuran, emreden” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Fermân (f.) : Emir, buyruk.

Fermüden (fermây) (f.) : Buyurmak.

Feryâd (f.) : Yüksek sesle ve kuvvetle bağırma, bağırma, haykırış, çığlık, âvâze, figan.

Ferzend (f.) : Oğul, erkek çocuk.

Feşâhat (a.) : İfâdede, kelimelerden her birinin ve bu kelimelerden meydana gelen cümlelerin lafız, mânâ, âhenk ve kurallara uygunluk bakımından yerinde,

düzgün ve doğru olması durumu; dilin söylenmesi güç, âhenksiz, alışılmamış kelimelere, yadırganacak yabancı sözlere, kusurlu cümle, mecaz ve terkiplere yer verilmemesi sûretiyle açık, duru ve doğru kullanılması.

Feth (a.) : Açma, açılma, küşat, ele geçirme, zaptetme.

Fevk (a.) : Üst, üst taraf, yukarı.

Feyz (a.) : Verimlilik, bolluk, bereket.

Fezâhat (a.) : Rezillik, edepsizlik, rüsvâlık.

Fıkdân (a.) : Yokluk, bulunmama, eksiklik.

Fî (a.) : Harf-i târif “el” almış Arapça kelimelerin başına gelen ve bunlara “-de, içinde” anlamı katarak zarflar yapan ek.

Fi'l (a.) : Olup gerçekleşmiş iş, yapılıp gerçekleşmiş hareket veya davranış, kasıtlı kasıtsız her türlü iş, eylem, amel.

Fıkr (a.) : Düşünce, zihinde tasarlanan şey, düşün.

Fi'âl (a.) : İşler, ameller.

Firāk (a.) : Ayrılık, ayrılma, ayrı düşme, hicran, firakat.

Firistâden (firist) (f.) : Göndermek, yollamak.

Fırkat (a.) : Ayrılık, ayrılış, firak, hicran.

Fuzûlî (a.) : Yersiz, gereksiz, fazla, zâit.

Fütühât (a.) : Fetihler, zaferler.

Füyûz (a.) : Feyizler, füyûzat.

-G-

Ġabrâ (a.) : Yer, yeryüzü.

Ġâfil (a.) : Çevresinden ve gerçeklerden habersiz olan, gaflet içinde bulunan, dalgın, dikkatsiz ve düşüncesiz (kimse), basîretsiz, aymaz.

Ġaflet (a.) : Çevresinde olanları farkedememe, açık gerçeği görememe, dalgınlık, dikkatsizlik, basîretsizlik, aymazlık, gâfillik.

Ġafûr (a.) : “Çok mağfiret eden, çok şefkat gösteren, bağışlayan, yarlıgayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır.

Gāh (f.) : Farsça ve Arapça kelimelerin sonuna gelerek yer ve zaman bildiren türemiş isimler yapar.

Ġalaṭ (a.) : Yanlış, hatâ, sehiv.

Ġalebe (a.) : Dövüşte ve savaşta yenme, gâlip gelme, gâlibiyet.

Ġam (a.) : Kaygı, tasa, keder, iç darlığı.

Ġāmiza (a.) : Anlaşılması güç nitelik, kolay anlaşılmayan durum.

Gān (f.) : Sonu -e ile biten kelimelere getirilen Farsça çoğul eki.

Ġā'ib (a.) : Göz önünde olmayan, hazır bulunmayan (şey), gözle görülmeyen alem.

Gār (f.) : Sonuna geldiği isimlere “-li, -ci, eden, edici” ekleri gibi fâillik ve sâhiplik anlamı katarak Farsça usûlüyle türemiş birleşik sıfat ve isimler yapar.

Ġarka (a.) : Batmış, boğulmuş, garkolmuş.

Ġavāyet (a.) : Azgınlık, hak yoldan sapma, kötü yola sapma.

Ġayb (a.) : Göz önünde olmayan, gözle görülemeyen, gizli olan şey, hal ve keyfiyet.

Ġāye (a.) : Erişilmek istenen hedef, amaç, erek, maksat.

Ġayr (a.) : Başka bir kimse, başkası.

Ġayret (a.) : İçten gelerek çalışma, belli bir şey için çabalama, didinme, çaba, ceht.

Ġazab (a.) : Aşırı hiddet, intikam alma duygusu ile karışık öfke, kızgınlık, hışım.

Gedā (f.) : Dilenci, yoksul, fakir.

Geh (f.) : Zaman, vakit.

Gendüm (f.) : Buğday.

Ger (f.) : Eğer edatının nazımda kullanılan şekli.

Ger (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “-li, -ci, eden, edici” anlamı katarak Farsça usûlüyle türemiş sıfat ve isimler yapar.

Gerçi (f.) : Aslına bakılırsa, aslında, filvâki.

Gerd (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “dönen, devreden” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Gerdiden (gerd) (f.) : Dönmek, dolaşmak.

Gerdiş (f.) : Dönüş, dönme, devretme.

Geşte (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “dönmüş, gezip dolaşmış; olmuş” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Geşten (gerd) (f.) : Gezmek, dolaşmak.

Ġidā (a.) : Canlıların yaşaması, beslenip gelişmesi için gerekli her türlü yiyecek ve içecek, besin.

Ġmā (a.) : Zenginlik.

Ġıyās (a.) : Yardım, yardımcı.

Gil (f.) : Balçık, çamur, kil.

Girān (f.) : (Tartıda) Ağır.

Giriften (gīr) (f.) : Almak, tutmak.

Girih (f.) : Düğüm.

Girihten (giriz) (f.) : Kaçma, kaçış, firar.

Goften (gūy) (f.) : Söylemek, demek, konuşmak.

Gū (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “söyleyen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Ġubār (a.) : Toz, ince toprak.

Ġull (a.) : Suçluların boyunlarına ve bileklerine geçirilen zincir, demir halka, pranga, lâle.

Ġulū (f.) : (İnsan ve hayvanda) Boğaz.

Gusesten (gusil) (f.) : Koparmak, ayırmak.

Ġusl (a.) : Yıkanma.

Ġuşşa (a.) : Gam, keder, hüzn, tasa.

Gūş (f.) : Kulak.

Gūşt (f.) : El.

Guşūden (guşāy) (f.) : Açmak, fethetmek.

Gūlistān (f.) : Gül bahçesi, gülü çok olan yer, gülşen, gülzar.

Gūm (f.) : Kayıp.

Gūmāştēn (gūmār) (f.) : Görevlendirmek, görev vermek.

Gūmreh (f.) : Yolunu kaybetmiş, yolunu şaşırılmış (kimse).

Gūrihtēn (gūriz) (f.) : Kaçmak.

Gürm (f.) : Keder, gam.

Gürüh (f.) : Topluluk, cemâat, bölük.

Güşâ (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “açan, açıcı” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Güşâden (güşây) (f.) : Açmak, fethetmek.

Güvâh (f.) : Şâhit, delil, tanık.

Güzâr (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “geçen, geçiren, geçirici” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Güzeşten (güzer) (f.) : Geçme, geçiş.

Güzide (f.) : Seçkin, seçilmiş, mümtaz, elit.

-H-

Ḥâb (f.) : Uyku.

Ḥâce (f.) : Efendi, sâhip, reis, muallim, öğretmen, hoca, müderris.

Ḥânden (ḥân) (f.) : Sofra, yemek sinisi, yemek tepsi.

Ḥâsten (ḥâh) (f.) : İstemek.

Ḥîş (f.) : Akraba.

Hâ (f.) : Cemi (çoğul) edatı.

Ḥabîb (a.) : Sevilen kimse, sevgili, dost, Hz. Muhammed.

Ḥabîş (a.) : Kötü, soysuz, alçak, fesat (kimse).

Ḥabs (a.) : Dışarı çıkmasına izin vermemek üzere bir yere kapatma.

Ḥacc (a.) : İslâm dîninde şer'an zengin sayılan her müslümanın ömründe bir defa kurban bayramı günlerinde belli usûllere göre Kâbe'yi ziyâret etmesi şeklindeki farz ibâdet.

Ḥâcet (a.) : Gerek duyulan, muhtaç olunan şey, ihtiyaç.

Ḥad ur- (a.-t.) : Şerîat hükmünce suçluyu sopa ile döverek cezâlandırmak.

Ḥadâret (a.) : Yeşillik.

Ḥadd (a.) : Sınır.

Ḥadî (a.) : Doğru yolu gösteren, hidâyet eden kimse.

Ḥadîş (a.) : Hz. Muhammed'in sözleri, davranışları ve başkalarının yaptığı kendisi tarafından tasvip edilen hareketleri.

Hâfi (a.) : Gizli.

Hâk (f.) : Toprak.

Hakâyık (a.) : Hakikatler, gerçekler.

Hâkî (f.) : Toprağa mensup, toprakla ilgili.

Hakikat (a.) : Asıl olan durum ve şekil, gerçek, asıl, küh.

Hakîr (a.) : Değersiz, itibarsız, küçük.

Hakık (a.) : Doğru, gerçek, Allah.

Hâl (a.) : Annenin erkek kardeşi, dayı.

Hâl (a.) : Bir şeyin içinde bulunduğu şartların ve niteliklerin bütünü, durum.

Hâlâş (a.) : Kurtulma, kurtuluş.

Hâlel (a.) : Bozukluk, eksiklik, fesat, noksan.

Hâlet (a.) : Hal, nitelik, keyfiyet.

Hâliden (hâl) (f.) : Batmak. (diken vs.)

Hâlîfe (a.) : Hz. Muhammed'den sonra onun vekîli olarak din ve dünya işlerinde bütün müslümanların önderi, aynı zamanda

devletin reisi olan kişi, emîrül-müminin.

Hâlik (a.) : Yaratıcı, yaratan, esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden) dır.

Hâlîm (a.) : Yumuşak huylu, yumuşak.

Hâlk (a.) : Yaratma, yok iken var etme.

Hâll (a.) : Bağlı bir şeyi, bir düğümü açma, çözme.

Hâmd (a.) : Kulun Allah'ın yüceliğini, sonsuz lutuf ve ihsânı karşısında yaratanına minnet ve şükran duygularını bildirmesi.

Hâmîden (Hâm) (f.) : Eğilmek, bükülmek.

Hâmil (a.) : Kendinde bulunduran, sâhip olan, yüklenmiş olan, hâiz.

Hâmis (a.) : Beşinci.

Hâmle (a.) : İleriye doğru atılma, atılış.

Hâmır (a.) : Şarap.

Hân (f.) : Şehirlerde, kasabalarda veya yolların geçit yerlerinde yolcuların konaklaması,

kendilerinin ve hayvanlarının geceleme için yapılmış binâ.

Ḥande (f.) : Gülme, gülüş.

Ḥandiden (ḥand) (f.) : Gülmek.

Ḥāne (f.) : Ev.

Ḥānedān (f.) : Köklü, asil ve büyük âile, târihteki tanınmış bir kimseye dayanan soy.

Ḥānmān (f.) : Ev bark, yuva, âile.

Ḥār (f.) : Diken.

Ḥarāb (a.) : Yıkık dökük, yıkılmaya yüz tutmuş, vîran.

Ḥarf (a.) : Dildeki sesleri gösteren ve alfabeyi meydana getiren işâretlerden her biri.

Ḥariden (Ḥar) (f.) : Satın almak.

Ḥarīm (a.) : Yabancılara yasak olan, yabancılardan korunan mukaddes yer.

Ḥarīş (a.) : Bir şeyi elde etmek husûsunda aşırı derecede istekli olan, hırslı.

Ḥāris (a.) : Koruyucu, bekçi, gözcü, muhâfız.

Ḥased (a.) : Başkasında olan bir nîmeti çekememe, kendisine

faydası olmadığı halde kıskançlık sebebiyle karşısındakinin sâhip olduğu nîmetten mahrum kalmasını isteme, çekememe, günüleme.

Ḥasen (a.) : Güzel.

Ḥasenāt (a.) : İnsanların iyiliği için yapılan hayırlı işler, iyilikler.

Ḥasene (a.) : İyilik, iyi ve güzel iş.

Ḥasf (a.) : Yok etme, batırma, batma, yere batma.

Ḥāşıl (a.) : Husûle gelen, olan, meydana çıkan.

Ḥaşm (a.) : Düşman.

Ḥāşş (a.) : Bir şeye veya bir kimseye âit olup başkasında bulunmayan, ona mahsus olan, özgü.

Ḥāşşa (a.) : Bir şeye veya bir kimseye mahsus olan, yalnız onda bulunan hal, keyfiyet.

Ḥāşşeten (a.) : Bilhassa, husûsî olarak, özellikle.

Ḥaste (f.) : Hasta kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.

Ḥasūd (a.) : Çok kıskanç, haset eden, kıskanan (kimse).

Ḥāşiye (a.) : Bir sayfanın kenarlarına veya altına, metnin herhangi bir noktasıyla ilgili olarak yazılan açıklama ve ekleme, çıkma.

Ḥātım (a.) : Son, nihâyet, en-cam.

Ḥatm (a.) : Bitirme, sona erdirme, tamamlama.

Ḥattâ (a.) : “Bile, dahi, üstelik, bundan başka, hem de” gibi anlamı kuvvetlendirmek için kullanılır.

Ḥaṭ (a.) : Çizgi, yazı.

Ḥatâ (a.) : Aslına uygun olmayan, doğru olmayan şey; yanlış, yanlışlık.

Ḥaṭr (a.) : Düşünme, akılda tutma yeteneği, zihin, hâfıza, gönül, duygu, his.

Ḥavâle (a.) : Bir işi, bir şeyi başkasına devretme, başkasının sorumluluğuna bırakma.

Ḥāvî (a.) : İçine alan, içinde bulunduran, içeren.

Ḥayl (a.) : At, at sürüsü, yılkı.

Ḥayr (a.) : Her durumda ve şartta herkesin katında iyi ve makbul olan hal ve iş.

Ḥayrân (a.) : Bir kimse veya bir şey karşısında hayranlık duyan, onu çok beğenen, çok takdir eden kimse.

Ḥayret (a.) : Bir durum veya bir şey karşısında ne yapacağını, ne hüküm vereceğini bilememe, şaşırma, şaşırıp kalma, şaşkınlık.

Ḥayy (a.) : Diri, canlı, hayat sâhibi (kimse).

Ḥazîne (a.) : Toplu halde bulunan altın, gümüş, mücevher, para vb. maddî değeri yüksek şeylerin bütünü.

Ḥazret (a.) : Şahıs veya kutsal sayılan varlık isimlerinin başına getirilip Farsça isim tamlaması şeklinde kullanılır ve saygı ifade eder.

Ḥebâ (a.) : Boşa gitme, ziyan olma.

Hedeyte (a.) : Hidayet.

Hemçü (f.) : Gibi.

Heme (f.) : Bütün, hep, cümle.

Hemîşe (f.) : Dâima, her zaman.

Hemvār (f.) : Düzgün, muntazam, uygun.

Her (f.) : Eşek, ahmak, aptal, akılsız.

Hergiz (f.) : Asla, kat'iyen, hiçbir vakit, hiçbir şekilde.

Heriden (her) (f.) : Satın almak.

Hest (f.) : Vardır, var.

Hestî (f.) : Varlık, mevcûdiyet.

Hevâ (a.) : İstek, arzu, heves, meyil.

Heyâkil (a.) : Heykeller.

Hezâr (f.) : Bin.

Hıfz (a.) : Koruma, saklama, muhâfaza etme.

Hırş (a.) : Bir şeyi elde etmek için duyulan, önüne geçilmez derecede kuvvetli istek.

Hısm (f.) : Öfke, kızgınlık, gazap.

Hıyânet (a.) : Sonuna kadar bağlı olması gereken bir şeye karşı kendisinden beklenen sadâkati göstermeme, güveni kötüye kullanma, ihmal ve hîlekârlık göstererek sözünü ve ahdini tutmama, ihânet etme.

Hicâb (a.) : Utanma, sıkılma, mahcûbiyet.

Hic (f.) : Olumsuz cümlelerde ve soru cümlelerinde anlamı kuvvetlendirir, kat'iyen, asla.

Hidâyet (a.) : Doğru yolu gösterme, hakka sevk etme.

Hidiv (f.) : Vezir.

Hikâye (a.) : Bir olayı sırasıyla anlatma işi, belli bir yer ve zamanda geçmiş olan olayların anlatıldığı romandan daha küçük edebî tür.

Hikmet (a.) : Hakîmlik, bilgelik.

Hilâfet (a.) : Halife olma durumu.

Hilm (a.) : Dost ve sâdik manasındadır.

Hilm (a.) : Huy yumuşaklığı, yumuşak huyluluk, öfke ve hidet gerektiren durumlarda kendini yenerek sâkin ve serinkanlı olma.

Hil'at (a.) : Pâdişahlar ve vezirler tarafından birine iltifat veya mükâfat olarak giydirilen, kürklü veya işlemeli kıymetli kaftan.

Himl (a.) : Yük.

Himmet (a.) : Yardım, ihsan, çalışma, gayret, emek.

Hin (f.) : Peki.

Hirās (f.) : Korku, korkma, ürkme.

Hire (f.) : Kamaşmış, donuk, fersiz, şaşkın, hayran.

Hitām (a.) : Son, nihâyet, bitim.

Hitāb (a.) Sözü veya yazıyı bir kimseye yöneltme, tevcih etme.

Hod (f.) : Kendi, bizzat, -de, dahi.

Horden (hor) (f.) : Yemek, içmek.

Hoş (f.) : Duyguları okşayan, zevk veren, beğenilen, güzel, iyi, latif.

Hüb (f.) : Güzel.

Hubūṭ (a.) : İniş, düşüş.

Hudā (f.) : Allah, Tanrı, Cenabıhak.

Hudāvend (f.) : Allah, Tanrı.

Hud'a (a.) : Hile, düzen, oyun, aldatma.

Hudūd (a.) : Bir devletin topraklarını diğer komşu devletlerden ayıran çizgi, sınır.

Hufre (a.) : Çukur, oyuk.

Huften (h'āb) (f.) : Uyumak.

Hulāşa (a.) : Bir sözün veya yazının özünü belirten kısaltılmış şekli.

Hum (f.) : Küp.

Humūd (a.) : Ateşin sönmesi, bayılma, sessizlik.

Hün (f.) : Kan.

Hurde (f.) : Ufak, küçük, kırıntı.

Hurūf (a.) : Harfler.

Hurūş (f.) : Coşma, gürleme, şamata.

Hurūşiden (hurūş) (f.) : Kükremek, haykırmak.

Huşūl (a.) : Hâsıl olma, peydâ olma, vücûda gelme.

Huşūş (a.) : Konu, iş, keyfiyet, madde, has olma.

Huş (f.) : Akıl, şuur.

Hüy (f.) : Doğuştan olan tabiat, yaratılış, mizaç.

Huzūr (a.) : Önemli bir makâmın veya kişinin var olduğu, bulunduğu yer, o makam veya şahsın önü, katı, yanı.

Hüdā (a.) : Hidâyet.

Hükümrân (a.) : Hüküm süren, hâkim olan kimse.

Hünkâr (f.) : “Sultan, hükümdar” anlamında olup Osmanlı pâdişahları için kullanılırdı.

Hürmet (a.) : Bir şeye veya bir kimseye değer vermektan ileri gelen ölçülü davranma hissi, çekinme ile karışık bir sevginin verdiği dikkat ve îtinâ gösterme duygusu, saygı.

Hüsn (a.) : Güzellik.

Hüşyâr (f.) : Akli başında olan, sarhoş olmayan (kimse), ayık.

Hüviyyet (a.) : Kimlik.

-I-

İdlâl (a.) : Doğru yoldan çıkarma, saptırma, dalâlete düşürme, azdırma.

İşlâh (a.) : İyi duruma koyma, düzeltme, iyileştirme.

İztırâb (a.) : Maddî veya mânevî acı, azap, eziyet, zahmet, sıkıntı.

-İ-

İbâ (a.) : Çekinme, kaçınma, râzı olmama, içtinap ve imtinâ etme.

İbâdât (a.) : İbâdetler.

İbâret (a.) : Sâdece -den meydana gelmiş, -den oluşmuş, başka bir şey değil, ancak bu.

İbdâ‘ (a.) : Yeni ve güzel bir şeyi ilk defa meydana getirme.

İbrâz (a.) : Ortaya koyma, gösterme.

İbtidâ (a.) : Başlamak.

İbtîlâ (a.) : Bir şeye karşı gösterilen aşırı düşkünlük, kendini alamayacak kadar tutkun olma, tutku.

İcâbet (a.) : Kabul etme, muvâfakat etme, uyma.

İcâd (a.) : Yeni bir şey bulma, ortaya koyma, varlığı bilinmeyen bir şeyi meydana getirme.

İcrâ (a.) : Bir şeyi fiil hâline getirme, yapma, yürütme, uygulama.

İctinâb (a.) : Kaçınma, sakınma, çekinme.

İdrâk (a.) : Anlama yeteneği, akıl erdirme, anlayış.

İfâ (a.) : Bir işi yapma, yerine getirme, iş hâline koyma, icrâ.

İflās (a.) : Bir şey yapacak hâli kalmamış, kendisinden bekleneni yapamayacak duruma gelmiş olma durumu, önemini ve geçerliliğini kaybetme.

İfnā (a.) : Yok etme.

İfrāğ (a.) : Kalıba dökme, başka bir şekle sokma, şekillendirme, şekil verme.

İftihār (a.) : Bir şeyden dolayı haklı olarak övünme, övünç.

İgvā (a.) : Baştan çıkarma, yolunu şaşırtma, ayartma.

İhāta (a.) : Bir şeyin etrâfını çevirme, çevreleme, kuşatma, sarma.

İhsān (a.) : Bağışlama, bağışta bulunma.

İhtimāl (a.) : Mümkün olma, imkân dahilinde bulunma, olabirlik, olasılık.

İhtirām (a.) : Saygı, hürmet, tâzim.

İhtivā (a.) : İçine alma, içinde bulundurma, şâmil olma.

İhtiyār (a.) : Seçme, intihap etme, tercih etme.

İhtār (a.) : Hatırlatma.

İhvān (a.) : Candan dostlar, samîmî arkadaşlar.

‘**İkâb** (a.) : Azap, ezâ, eziyet.

İkâz (a.) : Uyandırma, uyarma, dikkatini çekme, gözünü açma.

İkbāl (a.) : Tâlih ve baht açıklığı, mutluluk, saâdet.

İkrām (a.) : Ağırılama, kıymet vererek hürmet etme, misâfirperverlik gösterme.

İksîr (a.) : Eski kimyâcılarının, toprağı ve mâdenleri altın yaptığına ve olağanüstü kuvveti olduğuna inandıkları mevhum sıvı.

İktibās (a.) : Bir söz veya fıkrayı aynen veya anlam olarak kendi söz veya yazısına aktarma.

İlāhî (a.) : Allah’la ilgili, Allah’a âit, Allah’a has, Allah’tan gelen, Tanrısal.

İlcā (a.) : Zorlama, mecbur etme.

İ‘**lā** (a.) : Yükseltme, yukarıya kaldırma.

‘**İlave** (a.) : Bir şeyin yanına başka bir şey daha koyma, ekleme, katma; eklenme, katılma.

İlhām (a.) : Ruhta meydana gelen ve yaratıcılığa iten coşku, içe doğma, esin.

İllā (a.) : Ne olursa olsun, muhakkak, mutlaka, ille, bilhassa, hele, özellikle.

‘**İllet** (a.) : Hastalık, sakatlık.

‘**İlm** (a.) : Bilme, biliş.

İlticā (a.) : Sığınma, himâyesi altına girmeyi isteme.

İmā (a.) : Açıkça söylemeden üstü kapalı olarak anlatma, dokundurma.

İmdād (a.) : Tehlikede veya çâresiz durumda olan birine yapılan yardım.

İmen (a.) : Emin, sağ taraf.

İmhā (a.) : Yok etme, ortadan kaldırma.

İmtihān (a.) : Tecrübe etme, tecrübeden geçirme, sınama, deneme.

İn (f.) : Bu.

İnās (a.) : Kızlar, kadınlar.

‘**İnāyet** (a.) : Lutuf, ihsan, iyilik.

‘**İnd** (a.) : Yan, kat, nezd.

İnkılāb (a.) : Bir durumdan başka bir duruma dönüşme.

İnnā (a.) : Bizler.

İn‘ām (a.) : Lutuf ve ihsanda bulunma, iyilik etme.

İntibāh (a.) : Uyanma, uyanış.

İntifā‘ (a.) : Faydalanma, yararlanma.

İntihā (a.) : Son bulma, sona erme.

İntikām (a.) : Öç alma, yapılan bir kötülüğe gereken karşılığı verip acısını çıkarma.

İ‘āde (a.) : Alınan bir şeyi geri verme.

İ‘cāz (a.) : Âciz bırakma, bir benzerini yapmada herkesi acz içinde bırakma.

İ‘lā (a.) : Yükseltme, yukarıya kaldırma.

İ‘rāz (a.) : Yüz çevirme, kaçınma, başka tarafa dönme.

İ‘tibār (a.) : Saygı görme, saygı gösterme, değer verme, kendine değer verilme.

İ‘tidāl (a.) : Aşırı olmama, ne çok fazla ne çok az, tam gerek-

tiği kadar olma, orta halde bulunma, ölçülülük.

İ'tirāf (a.) : Bir kimsenin başkalarına söylemek istemediği bir gerçeği veya suçu artık saklamaktan vazgeçip açıklaması, bu yolda gerçeği gizlemeden yapılan açıklama.

İ'tirāz (a.) : Bir fikri, bir kararını kabul etmeyerek karşı çıkma ve bu tarzda söylenen söz.

İ'tizār (a.) : Özür dileme, mâzeretini bildirme.

İ'tā (a.) : Verme, verilme.

İ'rād (a.) : Gelir, vâridat.

İ'rāde (a.) : Bir şeyi yapıp yapmama husûsunda karar verebilme ve bunu uygulama gücü.

İ'rā'e (a.) : Gösterme, bildirme, tayin etme.

İ'rşād (a.) : Doğru yolu gösterme.

İrtibāṭ (a.) : Bağlı oluş, bağlanma.

İrtihāl (a.) : Göçme, göç etme.

İşāl (a.) : Ulaştırma, ulaştırılma, eriştirme, eriştirilme.

İşār (a.) : İkram etme, ağırlama.

İrfān (a.) : Bilme, anlama, biliş, anlayış.

İşmet (a.) : Nâmuslu olma, ahlâk kurallarına uyma, nefsi nâmûsa dokunacak fuhuş vb. şeylerden uzak tutma, ırz temizliği, iffet.

İs'āf (a.) : Birinin isteğini kabul edip yerine getirme, yapma.

İstid'ā (a.) : Dilekçe, arzuhal, istidânâme.

İstifāde (a.) : Fayda sağlama, faydalanma, yararlanma.

İstifāza (a.) : Feyiz alma, feyizlenme.

İstihkāk (a.) : Hakkı olma, hak etme, liyâkat kazanma, lâyük olma.

İstikāmet (a.) : Yön, cihet.

İstilā (a.) : Bir yeri kuvvet kullanarak ele geçirme.

İstināre (a.) : Nurlandırma, ışıklandırma.

İsti'dād (a.) : Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, yetenek, kabiliyet.

İstirdād (a.) : Geri alma.

İstirhām (a.) : Merhamet isteme, yalvarma, niyaz etme.

‘**İşyān** (a.) : Karşı gelme, itâatsizlik etme, baş kaldırma.

İşān (f.) : Onlar, kendileri.

İşter (f.) : Deve.

İştibāh (a.) : Şüphe etme, şüphelenme.

İthāf (a.) : Bir eseri, başına adını yazarak birine veya çok değer verilen bir varlığa sunma.

İtmām (a.) : Bitirme, tamamlama.

İttibā‘ (a.) : Ardı sıra gitme, uyma, tâbi olma.

İtā‘at (a.) : Emre uyma, söz dinleme.

İzāfî (a.) : Geçerliliği şartlara tâbi olan, göreceli.

İzāle (a.) : Giderme, yok etme, ortadan kaldırma.

İzhār (a.) : Açığa vurma, meydana çıkarma, gösterme, âşikar etme.

-K-

Ḳabāḥat (a.) : Suç, kusur.

Ḳābiliyyet (a.) : Herhangi bir şeye karşı doğuştan gelen yatkınlık, beceriklilik, yetenek, istîdat.

Ḳabl (a.) : Önce, evvel, mukaddem.

Ḳabz (a.) : Teslim alma, el ile kavrama, tutma.

Ḳad (a.) : Boy.

Ḳadeḥ (a.) : İçki içmekte kullanılan küçük bardak, cam, piyâle.

Ḳadem (a.) : Ayak.

Ḳadīm (a.) : Geçmişi uzun zamâna dayanan, eski.

Ḳādir (a.) : Kudret ve kuvvet sâhibi, yapabilme gücüne mâlik olan (kimse), muktedir.

Ḳadr (a.) : Değer, kıymet.

Ḳāfiye (a.) : Manzum yazılarda mısra sonlarındaki –aynen tekrar edilen kelime ve eklerle olmak şartıyla– ses benzerliği, mısra sonlarında tekrarlanan, anlamları ayrı, sesleri birbirine benzer kelimelerden her biri, uyak [Nesirde olursa seci denir].

Kāhil (a.) : Erişkin, yaşı 30 ile 50 arasında olan, olgun, yetişkin (kimse), gayretsiz, tembel.

Ḳāhir (a.) : Kahreden, mahveden, yok eden.

Ḳahr (a.) : İnsanın içine işleyen derin üzüntü, sıkıntı, keder.

Ḳāl (a.) : Söz, lâf.

Ḳalb (a.) : Bir durumdan başka bir duruma, bir şekilden başka bir şekle çevirme, değiştirme.

Kām (f.) : Arzu, meram, maksat.

Ḳamer (a.) : Ay, mah.

Ḳāmet (a.) : Bilhassa cemâatle kılınan farz namazlardan önce, “namaz başladı” anlamına gelen Kad kâmeti’s-salâ cümlesi ilâve edilerek okunan ezan.

Ḳāni‘ (a.) : Kanaat eden, elindeki yeterli bulup fazlasını istemeyen, kendisine verilene râzı olan.

Ka‘be (a.) : Bütün müslümanların kiblesi ve ziyâret yeri olan Mekke şehrindeki mukaddes binâ, beytullah.

Ka‘beteyn (a.) : Tavla zarları, iki kabe.

Ḳā‘im (a.) : Ayakta duran, ayağa kalkmış durumda olan, kıyamda bulunan.

Kār (f.) : Sonuna geldiği isimlere “-li, -ci” ekleri ve “eden, edici” kelimeleri gibi fâillik ve sâhiplik mânâsı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.

Kārvān (f.) : Kervan kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekilleri.

Ḳaşr (a.) : Kısa kesme, kısaltma, köşk, küçük saray, kâşâne.

Kāşif (a.) : Bilinmeyen bir şeyi, bir yeri, bir ülkeyi bulan, keşfeden kimse.

Ḳaṭ‘ (a.) : Kesme, kesilme, biçme, biçilme.

Ḳatre (a.) : Damla.

Ḳavīm (a.) : Doğru, dürüst.

Ḳavm (a.) Aynı soydan gelen, dil, töre ve kültürleri ortak insan topluluğu, budun.

Ḳayyūm (a.) : “Kendi zâtı ile kâim olan, varlığında ve varlığının devâmında her şey kendisine muhtaç olduğu halde kendisinin

hiçbir şeye ihtiyâcı olmayan, bütün mahlûkâtı var kılıp varlığını devam ettiren” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden) dır.

Ķazâ’ (a.) : Kimsenin kastı olmadan ortaya çıkan, zarara veya can kaybına sebep olabilen hâdise, dâvâları görme ve hükme bağlama işi, kadının ve hâkimin görevi, yargı.

Kebüter (f.) : Güvercin.

Kehf (a.) : Mağara, in, sığınacak yer.

Kej (f.) : “Eğri” anlamına gelen kec sözünün değişik bir şekli.

Kejâve (f.) : Deve üstüne konulan bir cins tahtirevan.

Kelâm (a.) : Tek kelime veya kelimelerden meydana gelmiş söz, ifâde.

Kemâhî (a.) : Olduğu gibi, tam mânâsıyla, hakkıyla.

Kemâl (a.) : En olgun, en yetişkin döneminde olma, olgunluk.

Kemân (f.) : Yay.

Kemîn (a.) : Pusu.

Kemîne (f.) : Az, hakir, âciz, dûn, zavallı.

Kemmiyyet (a.) : Bir şeyin azalıp çoğalabilen ve sayı ile ifâde edilebilen durumu, nicelik, miktar, adet.

Kerde (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “yapılmış” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Kerden (kon) (f.) : Yapmak, etmek, eylemek.

Kerem (a.) : Ruh asâletinin gereği olan cömertlik, âlicenaplık.

Kerîm (a.) : Kerem sâhibi (kimse), cömert, âlicenap.

Kervân (f.) : Bir memleketten diğer uzak bir memlekete ticâret eşyası veya yolcu taşıyan yük hayvanı katarı, kara nakliyatı yapan katar.

Kes (f.) : Kimse, kişi, şahıs.

Kesâd (a.) : Alış verişte durgunluk, işlerin hareketli olmaması, alış verişin az olması, kıtlık, yokluk, azlık.

Kesil (a.) : Halsiz, keyifsiz, uyuşuk, tembel.

Keşir (a.) Çok, bol.

Kesr (a.) : Arap ve Osmanlı alfabesinde bir harfin kesre ile okunması.

Keş (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “çeken, çekici” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Keşiden (keş) (f.) : Çekmek.

Keşkûl (f.) : Eskiden gezginci Kalenderî dervişlerin halktan aldıkları yiyecekleri karışık olarak içine koydukları, Hindistan cevizi kabuğu veya abanozdan yapılmış, 20 – 30 santim boyunda, iki yanından geçirilmiş bir zincirle omuza asılan kayık biçiminde kap, keşkûl.

Kevn (a.) : Olma, vukû bulma, ortaya çıkma, hudus etme, varlık, vücut.

Key (f.) : “Ne vakit, ne zaman” anlamına gelen kelime.

Keyfiyyet (a.) : Bir şeyin taşıdığı şu veya bu hal, nasıl ve ne türlü olduğu, varlıklar arasındaki farkları meydana getiren durum, vasıf, nitelik, iş, mesele, vaziyet.

Kışsa (a.) : Kısa hikâye, ibretli hikâye, fıkra, rivâyet.

Kıyâm (a.) : Ayağa kalkma, ayakta durma.

Kıyâmet (a.) : Semâvî dinlerdeki ortak inanışa göre takdir edilen zamânı gelince bu âlemin ve bu âlemdeki canlı cansız her şeyin bir anda mahvolup yok olması, ölümlerin dirilmesi, âhiret hayâtının başlaması olayı ve bu olayın meydana geldiği zaman.

Kıymet (a.) : Bir şeyin taşıdığı maddî varlığa göre tespit edilen karşılık, hakkında biçilen değer.

Kibriyâ (a.) : Büyüklük, ululuk, azamet, Allah.

Kıl (a.) : Söz, kelâm.

Kîmiyâ (a.) : Cisimlerin atom ve molekülleri bakımından yapısını, birbirine etkisini ve bunların birleşim ve dönüşümlerini inceleyen ilim.

Kirâm (a.) : Soyu temiz, soylu kimseler, şerefli ve ulu kimseler.

Kird-gâr (f.) : Allah, Tanrı.

Kiyî (f.) : Kimlik, hüviyet.

Koşten (koş) (f.) : Öldürmek.

Ḳuddise (a.) : “Sırrı takdis olunsun, mukaddes olsun” anlamında ermiş kimseler için kullanılan Ḳuddise sırruhû duâ sözünde geçer.

Ḳuddūs (a.) : “Düşünülebilecek bütün noksan sıfatlarından münezzeḥ” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden) dır.

Ḳudemâ (a.) : Eskiden yaşamış olanlar, eski insanların ileri gelenleri, eskiler.

Ḳudret (a.) : Kuvvet, güç, tâkat, iktidar.

Ḳudsî (a.) : Mukaddes, kutsal.

Ḳufl (a.) : Kilit.

Kūh (f.) : Dağ.

Kuhen (f.) : Eski, köhne, yaşlı.

Ḳulüb (a.) : Kalpler.

Kūr (f.) : Kör.

Ḳurb (a.) : Yakınlık, yakın.

Ḳurbân (a.) : Allah yolunda kesilen koyun, dana, deve vb. hayvan.

Ḳur‘a (a.) : Seçim yapılması gereken yerlerde baş vurulan tâlihe dayalı usûl, ad çekme.

Ḳur‘ân (a.) : Allah tarafından Hz. Muhammed’e vahyedilen kutsal kitap, İslâm dîninin temel kitabı, kelâm-ı kadim, Kur‘ân-ı Kerim.

Ḳût (a.) : Yaşamak için gerekli yiyecek, rızık.

Ḳuṭur (a.) : Dâirenin ve dâire şeklindeki cisimlerin çapı.

Ḳuvvet (a.) : Maddî güç, canlı bir organizmanın faâliyetini sağlayan güç.

Kübrâ (a.) : Daha (çok, en, pek) büyük, ulu.

Küca (f.) : Nere, neresi, nerede, nasıl, nereye.

Küfrân (a.) : Yapılan iyiliği unutma, iyilik bilmeme, nankörlük.

Külḥan (f.) : Hamamlarda döşeme altında bulunan ve ısınmayı sağlayan kapalı büyük ocak.

Küllî (a.) : Bütüne âit, bütünle ilgili, bütünü kapsayan.

Kümmel (a.) : Olgun kimseler, kâmilller.

Kün (a.) : Ol, olsun.

-L-

Lā (a.) : Dilimizde “-siz, yok, değil” anlamına gelen olumsuzluk edatı.

Lafz (a.) : Gerek anlamlı olsun (kelime), gerek anlamı başka kelimelerle ortaya çıksın (edat) ağızdan çıkan veya yazılan söz.

Lāgar (f.) : Zayıf, etsiz, arık.

Lahza (a.) : Zamânın göz açıp kapayıncaya kadar geçen en kısa parçası, an.

Lā-şey (a.) : Çok önemsiz, çok basit ve değersiz.

Lāşî (f.) : Değersiz, önemsiz.

Lañif (a.) : Zevk ve ruh okşayıcı ince bir güzelliğe sâhip olan, hoş, nâzik, yumuşak.

Lañife (a.) : Güldürmek, eğlen-dirmek amacıyla söylenen güzel ve nükteli söz veya hikâye, şaka.

Lāubālî (a.) : Ciddî ve saygılı olma endîşesi taşımayan, saygısız, gayriciddî.

Lā-yenkañı (a.) : Durmadan, devamlı olarak, biteviye.

Lā-yetenāñî (a.) : Sonsuz.

Lāyık (a.) : Uygun, yaraşır, münâsip.

Lemyezel (a.) : Yok olmaz, zeval bulmaz, bâkî, dâimî, lâyezal.

Le’im (a.) : Alçak, aşağılık (kimse, şey).

Levâmi (a.) : Parıldayan şeyler, nurlar.

Levn (a.) : Renk.

Levş (a.) : Kir, pislik, murdarlık.

Leyse (a.) : Değil.

Lezzet (a.) : Ağızla duyulan tat, çeşni.

Li (a.) : “İçin, sebebinden, ötürü, ...den dolayı, tarafından” anlamlarına gelen harf-i cer. Arapça kelime ve tamlamaların başına gelerek genellikle zarf fonksiyonunda kullanılan şekiller yapar.

Libās (a.) : Elbise, giyecek şey.

Lîk (f.) : Lâkin.

Lisān (a.) : Dil.

Liyâkat (a.) : Lâyık olma, uygunluk.

Luḫf (a.) : İyi muâmele, iyilik, yumuşaklık, hoşluk.

Lüzüm (a.) : Gerekme, lâzım olma, gereklilik, gerek.

-M-

Mā (a.) : “O şey ki, şu nesne ki” vb. anlamlarla bâzı Arapça kelimelerin başına gelen bir çeşit ön ek.

Mā (f.) : Biz.

Mağfîret (a.) : Allah'ın lutuf ve merhamet ederek kullarının günahlarını affetmesi, bağışlaması, yarlığama.

Mağlûb (a.) : Yenik düşmüş, yenilmiş.

Mağrib (a.) : Güneşin battığı yer veya güneşin battığı yön, taraf, batı, garp.

Maḫall (a.) : Yer, mekân, mevki, cay.

Maḫallî (a.) : Bir yere âit veya bir yere mahsus olan, yerli, yerel, yöresel.

Maḫbûs (a.) : Bir yere kapatılmış, hapsedilmiş.

Maḫfe (a.) : Deve veya fil gibi hayvanların sırtına konan ve karşılıklı oturacak yerleri bulunan bir nevi kapalı sepet, mahmel, mahmil.

Maḫfel (a.) : Konuşup görüşmek, çeşitli konularda fikir alış verişinde bulunmak vb. amaçlar için bir araya gelinen yer, toplantı yeri.

Maḫlûk (a.) : Allah tarafından yaratılmış, yok iken var edilmiş.

Maḫrem (a.) : Başkalarından saklanan, başkaları tarafından görülmesi, bilinmesi, duyulması istenmeyen, gizli.

Maḫsûs (a.) : Varlığı beş duyu ile anlaşılan, duyulan, hissedilen.

Maḫv (a.) : Yok etme, varlığına son verme.

Maḫz (a.) : Saf, sırf, hâlis.

Maḫâm (a.) : Durulacak yer, durak, mekân, mahal.

Maḫşad (a.) : İstenilen, kastedilen şey, niyet, amaç, gâye.

Maḫṣūd (a.) : Söylenilmek, belirtilmek istenilen, kastedilen.

Maḫūle (a.) : Cins, tür, takım, çeşit, nevi.

Māl (a.) : Bir kimse veya kurumun mülkiyetinde bulunan, taşınır, taşınmaz her çeşit değerli ve gerekli şey, mülk, îrat, varlık, servet.

Māl (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “süren, sürülen, sarılan, takılan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik kelimeler yapar.

Mālî (f.) : Dolu, memlû.

Māliden (māl) (f.) : Sıvamak, sürmek.

Mālîk (a.) : Bir şeye sâhip olan (kimse), sâhip.

Mālîkü'l-mülk (a.) : “Mülkün, her şeyin gerçek sâhibi ve mutasarrıfı olan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden) dir.

Mānden (mān) (f.) : Kalmak.

Māni‘ (a.) : Bir işin yapılmasını önleyen şey, engel.

Māni‘ a (a.) : Engel, hâil.

Mā-‘adā (a.) : -Den başka, -den gayri.

Ma‘ a-mā-fih (a.) : Bununla berâber, durum böyle iken.

Ma‘ ārif (a.) : İlim ve tekniğin öğrenilmesiyle elde edilip insanlığın yararına kullanılan hünner, sanat ve bilgiler.

Ma‘ būd (a.) : Kayıtsız şartsız kulluk edilmeye lâayık olan, kendisine ibâdet olunan varlık, ilâh, Allah.

Ma‘ dūm (a.) : Var olmayan, mevcut olmayan, yok, nâbud.

Mā’i (a.) : Suyu âit, su ile ilgili.

Ma‘ iyyet (a.) : Birlikte bulunma, berâberlik, arkadaşlık, refâkat.

Ma‘ lūm (a.) : Herkes tarafından bilinen, öğrenilmiş olan (şey).

Ma‘ nā (a.) : Kelime, söz, hareket, davranış vb.nin ifâde ettiği şey, anlatılmak istenen veya onlardan anlaşılan şey, anlam, medlûl, mefhum.

Ma‘ nevî (a.) : Gözle görülüp elle tutulamayan, madde ve cisimle ilgisi bulunmayan, içe, öze, rûha âit.

Ma'rifet (a.) : İş yapma husûsundaki ustalık, beceriklilik, hüner, mahâret.

Ma'rûf (a.) : Bilinen, belli, mâlûm.

Ma'siyet (a.) : Günah, âsîlik, itâatsizlik.

Ma'zur (a.) : Mâzereti olan, özrü bulunan, özürlü.

Maşdar (a.) : Bir şeyin çıktığı, sudur ettiği yer, kaynak, memba.

Mâsivâ (a.) : Bir şeyin dışında kalan ve ondan başka olan her şey.

Maşlahat (a.) : İyi olan ve iyiliğe yol açan, hayır getiren, fayda sağlayan, iş, husus, mesele.

Maşnû' (a.) : Sanatla yapılmış, sanat mahsûlü.

Maşriq (a.) : Güneşin doğduğu yer veya yön, gün doğusu, doğu, şark.

Mât (f.) : Donuk, şaşkın, hayran.

Matlûb (a.) : İstenilen, aranan, istek ve arzu duyulan, talep edilen şey.

Mâyi' (a.) : Akıcı olan, su gibi akan şey, sıvı.

Mazhar (a.) : Bir şeyin görünür duruma geldiği, görüldüğü, açığa çıktığı, zâhir olduğu yer veya kimse, tecellî yeri.

Mâzî (a.) : (Zaman bakımından) Geçmiş, geride kalmış, yaşanıp bitmiş.

Me (f.) : Olumsuzluk anlamında kullanılan bir ek.

Meblağ (a.) : Para miktârı, akçe, para, tutar.

Meccân (a.) : Ücretsiz, parasız, bedâva.

Mecd (a.) : Büyüklük, ululuk, şan, şeref, celâlet.

Mecîd (a.) : Şânı, şerefi yüce olan, çok büyük, ulu.

Meclis (a.) : Bir konuyu konuşmak, görüşmek için yapılan toplantı, içtimâ.

Mecmû' (a.) : Bir araya getirilmiş, toplanmış, cemedilmiş.

Mecmû'a (a.) : Fikir, edebiyat, sanat, aktüalite gibi çeşitli konulara yer veren ve belirli aralıklarla neşredilen yayın, içinde şiirler, seçilmiş söz ve yazılar bulunan el yazması kitap.

Mecûsî (a.) : Zerdüşî dînine inanan ve ateşe tapan kimse, Zerdüşî.

Meczûb (a.) : Birine veya bir şeye doğru çekilmiş, cezb ve celbolunmuş, meclûp.

Medâr (a.) : Dönme, dönüş.

Medd (a.) : Gelgit (meddücezir), deniz veya nehir sularının yükseldiği devre, yükselme, kabarma, uzatma, çekme.

Medh (a.) : Bir kimse veya bir şeyin iyiliklerini, üstün niteliklerini söyleyerek değerini yüceltme, övme, övgü, senâ.

Mefreş (a.) : Bir çeşit döşeme, yaygı.

Mehâbet (a.) : Büyük ve heybetli kimseler veya şeyler karşısında duyulan çekinme ve korku hissiyle karışık saygı.

Mehcûr (a.) : Uzaklaşmış, uzakta kalmış, ayrı düşmüş.

Mekkâr (a.) : Çok hîle yapan (kimse), hîlekar, düzenbaz.

Mekkî (a.) : Mekke şehrine âit, Mekke ile ilgili (şey).

Mekr (a.) : Hîle, düzen, aldatma.

Mekteb (a.) : Herhangi bir derecede öğrenim görecekt olanların toplu olarak devam ettikleri öğretim kurumu, okul.

Melâhî (a.) : Oyunlar, eğlenceler.

Melâ'ike (a.) : Melekler, melâik.

Melce' (a.) : Sığınacak, ilticâ edecek yer, sığınak, penah, melâz.

Melik (a.) : Hükümdar, pâdişah, hâkan.

Memlûk (a.) : Mâlik olunan, birinin malı mülkü olan, tasarrufunda bulunan (şey).

Men (f.) : Ben.

Menâh (a.) : Geniş, bol.

Menâhe (a.) : Ağıt okuma yeri.

Menba' (a.) : Herhangi bir şeyin ortaya çıktığı, meydana geldiği, zuhur ettiği yer, mebde, menşe, kaynak.

Mend (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “-li” anlamı katarak Farsça usûlüyle türemiş sıfatlar yapar.

Menkûş (a.) : Renk renk boyanmış, üzerine nakışlar yapılarak

işlenip süslenmiş, resimlenmiş, nakışlı.

Men^c (a.) : Yasak etme, bırakmama, esirgeme.

Menşūr (a.) : Yayılmış, dağıtılmış.

Menzil (a.) : Yolcuların konakladıkları yer, konak yeri, konak.

Me'āl (a.) : Anlam, kavram, mânâ, mefhum.

Merāyā (a.) : Aynalar.

Merbūtiyyet (a.) : Merbut olma durumu, bağlılık.

Merg (f.) : Çayır, çimen, yeşillik.

Merhūm (a.) : Ölmüş bir müslüman erkekten bahsedilirken ismin başına veya sonuna getirilerek “Allah’ın rahmetine kavuşmuş, rahmetli” anlamında kullanılır.

Mer'ā (a.) : Hayvan otlatılan yer, otlak, çayırılık.

Mertebe (a.) : Kademe, derece, basamak, sıra.

Merzūk (a.) : Rızkı verilmiş, rızıklanmış.

Meşāb (a.) : Geri dönülecek yer.

Meşābe (a.) : Derece, değer, ölçü, menzile.

Mesbūk (a.) : Daha önce geçmiş.

Meserret (a.) : Sevinç.

Meskenet (a.) : Miskin olma durumu, tembellik, uyuşukluk, âcizlik.

Meşnevī (a.) : Her beyti kendi içinde kâfiyeli olan nazım şekli.

Mesrah (a.) : Çayır, otlak.

Mest (f.) : İçki vb. sarhoşluk veren bir şeyin etkisiyle şuûru zayıflamış, kendinden geçmiş (kimse), sarhoş.

Mestūr (a.) : Örtülü, kapalı, gizli, saklı.

Meşakkat (a.) : Güçlük, zorluk, sıkıntı, eziyet, zahmet.

Meşgale (a.) : Uğraşılan, meşgul olunan şey, iş güç, uğraşı.

Meşgüliyyet (a.) : Meşgul olma durumu, çalışma, uğraşma.

Meşhūd (a.) : Gözle görülen, şahit olunan, müşâhede edilen.

Meşhūr (a.) : Herkesçe bilinen, adı sanı her tarafa yayılmış, ünlü, şöhretli.

Meşk (f.) : Tulumdan yapılmış su kabı, kırba.

Metâ' (a.) : Kumaş, elbise vb. giyilen, kullanılan veya herhangi bir şekilde kendisinden faydalanılan eşyâ, mal.

Meţâr (a.) : Uçma, uçuş.

Mevâhib (a.) : Bağışlar, bahşişler, ihsanlar.

Mevc (a.) : Dalga.

Mevcūd (a.) : Var olan, bulunan (şey veya kimse).

Mevķi' (a.) : Yer, mahal.

Mevlâ (a.) : Kâinâtın yegâne sâhibi ve efendisi durumunda olan Allah.

Mevlevî (a.) : Mevlevîlik tarîkâtına mensup kimse.

Mevlevîhâne (a.-f.) : Mevlevî dergâhı, Mevlevî tekkesi.

Mev'ūd (a.) : Söz verilmiş, vâdedilmiş.

Meyl (a.) : Bir yöne doğru yönelmek, eğilmek, eğik duruma gelmek.

Mezâ (a.) : Dilimizde daha çok mezâ, mâ-mezâ “olan oldu, geçen geçti” söyleyişinde geçer.

Mezâmîn (a.) : Anlamlar, kavramlar.

Mezheb (a.) : Bir dinde belirli görüş ve anlayış farklılıklarından doğan kollardan her biri.

Mezkūr (a.) : Az önce adı geçen, sözü edilen, yukarıda anılan, zikrolunan.

Mışrâ' (a.) : Bir beyit, şiir veya manzûmenin satırlarından her biri, dize.

Mızrâb (a.) : Fildişi, bağa, boy-nuz, kiraz ağacı gibi sert şeylerden yapılan ve telli sazları çalmakta kullanılan küçük âlet, tezene, zahme.

Mî (f.) : Şimdiki zaman belirten ön ek.

Mih (f.) : Büyük, ulu.

Mihrbân (f.) : Şefkatli, muhabbetli, güler yüzlü (kimse), dost.

Mihter (f.) : Daha büyük, ileri gelen, peygamber.

Mîm (a.) : Arap alfabesinin yirmi dördüncü harfi.

Mînâ (f.) : Şişe, cam, sırça ve özellikle şarap şişesi, mâdenî eşyâlar üzerine vurulan yeşil, lâci-vert veya gök mâvisi renginde şeffaf yâhut donuk cama benzeyen sır tabakası, mine.

Minākārî (f.) : Mine işçisi.

Mi' ser (a.) : Zor.

Mir'ât (a.) : Ayna, gözgü.

Mişâl (a.) : Örnek, numûne.

Mişl (a.) : Eş, benzer, mânend.

Mîve (f.) : Meyve kelimesinin eski metinlerde rastlanan asıl şekli.

Miyân (f.) : Ara, mâbeyn.

Mizân (a.) : Tartı, ölçü âleti, terâzi.

Mücib (a.) : Sebep olan, gerektiren.

Mucîr (a.) : Koruyan, himaye eden.

Mufzi (a.) : Yetiştiren, ulaştıran.

Muğîş (a.) : Yardım eden, yardıma koşan, imdâda yetişen.

Muğtesel (a.) : Gusül olunan, gusül edilecek yer, gusülhane.

Muhabbet (a.) : Sevgi, aşk, sevda, sohbet, yarenlik.

Muḥâfaẓa (a.) : Saklama, olduğu gibi kalmasını sağlama, koruma, koruyup gözetme; korunma.

Muḥâlefet (a.) : Uymama, başka türlü olma, karşı olma.

Muḥalliş (a.) : Kurtaran, kurtarıcı.

Muḥarrer (a.) : Yazılı, yazılmış, tahrir edilmiş.

Muḥayyer (a.) : Doğu menşeli, şeker renkli bir kâğıt cinsi.

Muḥibb (a.) : Sevgi duyan, sevgi besleyen, seven (kimse).

Muḥtâc (a.) : Bir şeye veya kimseye ihtiyâcı olan, ihtiyaç duyan.

Muḳâbil (a.) : Bir şeyin tam karşısına gelen, karşısında bulunan, karşı karşıya olan.

Muḳaddes (a.) : Her türlü ayıp ve noksanlıktan arındırılmış, yüce ve kutsal bilinmiş, kutsal, kutsî.

Muḳbil (a.) : Bahtı açık ve tâlihli, yüce mevki ve makamlara erişmiş olan, ikbal sâhibi, bahtiyar (kimse).

Muḳîm (a.) : Bir yere yerleşen, bir yerde oturan, kalıcı olan, ikâmet eden (kimse).

Muḳtebes (a.) : Kendine âit olmayıp birinden veya bir yerden faydalanmak üzere alınan, faydalanılan.

Muḳtedir (a.) : Bir işe gücü yeten, o işi yapacak veya yaptıracak güce, bilgi ve yeteneğe sâhip olan, güçlü, kudretli (kimse).

Muḳtezâ (a.) : Bir şeyin gereği olan, gereken, lâzım gelen şey, gerek, îcap.

Mûm (f.) : Bal mumu, erimiş iç yağ, parafin, stearik asit gibi maddelerden daha çok çubuk şeklinde dondurularak yapılan ve ışığından faydalanmak için ortasına yerleştirilmiş bir fitili üst kısmından yakmak sûretiyle kullanılan basit bir aydınlatma aracı, şem'.

Munşab (a.) : (Akarsu için) Denize, göl veya ırmağa dökülen, erişen, karışan.

Munşenî (a.) : Eğri, doğru olmayan, bükülmüş.

Mu'âheze (a.) : Paylama, azarlama, çıkışma, kınama.

Mu'allim (a.) : Öğreten, tâlim eden, öğretici, eğitici kimse.

Mu'ayyen (a.) : Belli, belirli.

Mu'in (a.) : Yardım eden, yardımda bulunan, destek olan kimse.

Mu'riz (a.) : Yüz çeviren, başka tarafa dönen.

Murâd (a.) : Erişilmek istenen, olması, gerçekleşmesi arzu edilen şey, istek, dilek, amaç.

Murḡân (f.) : Kuşlar.

Muşlih (a.) : Daha iyi bir şekle veya hâle koyan, iyileştiren, düzelten, ıslâh eden (kimse).

Mustakîm (a.) : Doğru, düz, gerçek.

Mustegîs (a.) : Yardım dileyen.

Mûş (f.) : Fâre, sıçan.

Muş (f.) : Yumruk, muşta.

Muttaşif (a.) : Bir hal ve sıfatla nitelenmiş olan, kendisinde o hal ve sıfat bulunan.

Muttaşıl (a.) : Aralıksız ve yan yana olan, bitişmiş durumda bulunan, bitişik.

Muṭallaka (a.) : Kocasından boşanmış kadın, bir kimsenin boşadığı karısı.

Muṭlak (a.) : Herhangi bir şart ve kayıtla sınırlı olmayan, kayıtsız şartsız.

Muvazzah (a.) : Açıklanmış, îzah edilmiş, açık, vâzih.

Muzâf (a.) : İzâfe edilen, bir şeye, bir kimseye bağlanan, katılan, eklenen.

Muzmer (a.) : Gizlenmiş, saklanmış.

Muztarib (a.) : Maddî mânevî bir sıkıntısı, üzüntüsü veya rahatsızlığı olan, acı çeken, ızdırap içinde kıvranan (kimse).

Mübâlağa (a.) : Bir şeyi gerçekte olduğundan daha fazla, daha büyük gösterme, abartma.

Mübârek (a.) : Çok saygı değer, hürmete lââyık, muhterem, hayırlı, uğurlu, kutlu, mukaddes.

Mübeddel (a.) : Başka bir şekle konulmuş, değiştirilmiş, tebdil ve tağyir edilmiş.

Müberrâ (a.) : İlgisi, alâkası kalmamış, arınmış, arındırılmış.

Mübeşşir (a.) : Müjde veren, müjdeleyen (kimse), müjdecî.

Mübtedâ (a.) : Bir şeye kendini kaptırmış olan, tutulmuş, düşkün.

Mücâdele (a.) : Bir mesele üzerinde karşılıklı tartışma, uğraşma, didişme.

Mücerred (a.) : Madde ve cisim hâlinde olmayan.

Mücrim (a.) : Suç işlemiş olan, suçlu, kabahatli kimse.

Müdde'â (a.) : İddia edilen, ısrarla savunulan husus, görüş, maksat, fikir, düşünce, tez vb.

Müddet (a.) : Bir şeyin, bir olayın başı ile sonu arasında geçen zaman bölümü, süre.

Müfcir (a.) : Tefeccür eden, birden kaynayıp akıtan.

Müft (f.) : Parasız, beleş, bedâva.

Mühtedî (a.) : Mensup olduğu dinden dönüp İslâmiyet'i kabul eden, müslüman olan, hidâyete eren (kimse).

Mükâfât (a.) : Bir başarının, iyi ve güzel bir davranışın karşılığı olan şey.

Mükerrem (a.) : Saygı değer, hürmete lâyük, yüce, aziz, muhterem.

Mükevvenât (a.) : Yaratılmış şeylerin tamâmı, varlıklar, mahlûkat, mevcûdat.

Mülhem (a.) : İçe doğmuş, ilham edilmiş (fikir, duygu vb.).

Mülhime (a.) : Nefsin yedi mertebesinden üçüncüsü [Bu mertebede insan Cenâbıhak'tan ilham alacak seviyeye erişmiştir].

Mümtehan (a.) : Denenmiş, sınanmış, imtihan edilmiş.

Münâcât (a.) : Allah'a yalvarıp yakarma, duâ ve niyazda bulunma.

Münâsebet (a.) : Yakınlık, ilgi, ilişki, alâka.

Münâsib (a.) : Uygun, yerinde.

Münbit (a.) : Bol ürün veren, verimli, bereketli.

Münderic (a.) : Bir şeyin içinde yer alan, bulunan.

Münevver (a.) : Aydınlatılmış, aydınlık, ışıklı, nurlu.

Münezzeh (a.) : Eksiklik, noksanlık, kötülük vb.nden arındırılmış olan, uzak, berî.

Münkalib (a.) : Başka bir duruma veya şekle girmiş, dönüşmüş, değişmiş, inkılâp etmiş.

Müntehâ (a.) : Bir şeyin varabileceği son nokta, son, nihâyet.

Müntesib (a.) : İlgisi olan, alâka ve ünsiyet peydâ eden.

Mü'min (a.) : Allah'ın varlığına, birliğine, Hz. Muhammed'in O'nun kulu ve peygamberi olduğuna ve İslâmiyet'in diğer îman esaslarına inanan, îman sâhibi kimse, müslüman.

Mürden (mîr) (f.) : Ölmek.

Mürsel (a.) : Gönderilmiş, yollanmış.

Mürüvvet (a.) : Yiğitlik, mertlik, insanlık, iyilik ve ihsanda bulunma.

Müsaḥḥar (a.) : Ele geçirilmiş, zaptedilmiş.

Müsāvī (a.) : Birbirinden ne fazla ne eksik olan, eşit.

Müsebbib (a.) : Sebep olan, yol açan (kimse).

Müskir (a.) : Sarhoşluk veren, sarhoş edici.

Müstaḡrak (a.) : Batmış, boğulmuş, garkolmuş.

Müsta'idd (a.) : Bir işi veya şeyi yapabilme yeteneğine sâhip olan, yetenekli, kabiliyetli.

Müsta'riḳ (a.) : İstirâk eden, terlemek için yatan.

Müstecâb (a.) : Olumlu, müspet cevap alınan, kabul edilen (istek, duâ vb.).

Müsteḡâs (a.) : Kendisinden yardım istenen, medet umulan (Allah).

Müsteḥakk (a.) : Hak etmiş, hak kazanmış, lâyük.

Müste'an (a.) : Kendisinden yardım istenen, yardımı dilenen (Allah).

Müşâhede (a.) : Gözle görme, gözlem.

Müşeddid (a.) : Güçlü ve sağlam duruma getiren, arttıran, şiddetlendiren (kimse veya şey).

Müşîr: (a.) : Askerlikteki en üst rütbe ve bu rütbeyi taşıyan asker, mareşal.

Müşkilât (a.) : Müşküller, zor işler veya meseleler, zorluklar, güçlükler, engeller.

Müşterî (a.) : Satın alan kimse, alıcı, dokuz uydusu bulunan ve güneşe yakınlığı bakımından beşinci sırada yer alan en büyük gezegen, Jüpiter, Erendiz.

Müteferriḳa (a.) : Hesapta olmayan çeşitli masraflar için ayrılmış para.

Müteḥammil (a.) : Tahammül eden, katlanan, dayanan, dayanıklı.

Müteḥaşşıl (a.) : Meydana gelen, hâsıl olan.

Müteḥayyir (a.) : Şaşmış, şaşır-mış, hayrete düşmüş.

Müte'addid (a.) : Çok sayıda, birçok.

Müte'alliḳ (a.) : Âit, dâir, ilgili, alâkalı.

Mütercim (a.) : Bir metni bir dil-
den başka bir dile çeviren, ter-
cüme eden kimse.

Müteşekkil (a.) : Şekil ve sûret
kazanan, şekillenen, teşekkül
eden.

Mütevālī (a.) : Birbiri ardınca
olan, peş peşe gelen, aralıksız
devam eden, devamlı.

Mütevāzi' (a.) : Alçak gönüllü,
kibirsiz.

Müttekī (a.) : Dayanan, dayan-
mış.

Müṭāla'a (a.) : Etraflıca dü-
şünme, inceleme, tetkik.

Müyesser (a.) : Kolaylıkla olan,
kolaylıkla yapılan, kolaylaştırıl-
mış.

Müzmin (a.) : Devam edip gi-
den, süregelen, kronik.

-N-

Nā (f.) : Genellikle Farsça, bazen
de Arapça sıfatların başına gele-
rek dilimizdeki “olmayan, değil”
kelimelerinin anlamını karşılar.

Naḥnu (a.) : Biz.

Nāḳıṣ (a.) : Tam olmayan, eksik,
noksan.

Naḳl (a.) : Bir yerden başka bir
yere götürme, taşıma, aktarma,
geçirme.

Naḳş (a.) : Kumaş üzerine renkli
iplikler, sırma veya simle el veya
makinede yapılan işleme, duvar
vb. yerlere süslemek maksadıyla
yapılan şekil veya resim.

Nāle (f.) : İnleme, inilti.

Nām (f.) : İsim, ad, ün, şöhret.

Namāz (f.) : İslâm dînince belli
kurallara göre günde beş vakit
yapılması müslümanlar üzerine
farz kılınmış olan ve İslâm'ın
beş şartından birini teşkil eden
ibâdet.

Nāme (f.) : Sonuna geldiği isme,
o ismin belirttiği mânâyâ âit olan
“yazı veya kitap” anlamı katarak
Farsça usûlüyle birleşik isimler
yapar.

Nā-mütenāhī (f.-a.) : Sonsuz,
sonu sınırı olmayan.

Nān (f.) : Ekmek.

Nā'il (a.) : İsteddiği şeye erişen, arzu ettiğini ele geçiren, murâdına eren.

Na't (a.) : Bir şeyi överek anlatma, methetme.

Nār (a.) : Ateş, od.

Nāşır (a.) : Yardım eden kimse, yardımcı.

Naşibedār (a.) : Nasıbi olan, nasip almış olan.

Nāsūr (a.) : Fistül, basur deliği, iltihap, enfeksiyon, nasır.

Nāy (f.) : Kamış.

Nazar (a.) : Bakış, bakma, göz atma.

Nāzım (a.) : Düzenleyen, tanzim eden.

Nazır (a.) : Benzer, eş.

Nażır (a.) : Taze, altın.

Ne (f.) : Olumsuzluk bildiren Farsça nâ- ekinin eski şiirlerde rastlanan şekli.

Nebāt (a.) : Bitki.

Nebevî (a.) : Nebîye, peygambere âit, peygamberle ilgili.

Necāt (a.) : Kurtulma, kurtuluş, halâs.

Nef' (a.) : Fayda, çıkar, kâr, menfaat.

Nefs (a.) : Bir kimsenin kendi öz varlığı, öz benliği, kişiliği.

Nefy (a.) : Sürgün etme, sürme, uzaklaştırma, sürgüne gönderme.

Nekāl (a.) : İşkence, azap, ukûbet, başkalarına ders olacak şiddetli cezâ.

Nemā (a.) : Gelişme, büyüme, artma, çoğalma.

Neng (f.) : Ün, şan, şöhret, ar, utanma, utanç, ayıp.

Nesak (a.) : Tarz, üslûp, yol, tertip, nizam.

Neseb (a.) : Soy, soy sop, atalar, dedeler silsilesi.

Nesf (a.) Temelden yıkma.

Neşşār (a.) : Nesreden, saçan, dağıtan.

Neşr (a.) : Yayınlanmak.

Neşriyāt (a.) : Yayınlanmış eserler, yazılar, yayın.

Neşve (a.) : Neşe, sevinç.

Netice (a.) : Bir olay veya durumun sonunda meydana çıkan olay veya durum, sonuç.

Nev (f.) : Yeni.

Nevā (f.) : Nağme, âhenk, ses.

Nevmîd (f.) : Ümitsiz olma durumu, ümitsizlik.

Nev' (a.) : Cins, tür.

Nezd (f.) : Yan, kat, huzur.

Nezdîk (f.) : Yakın.

Nî (f.) : Değil, hayır, yok.

Nidā (a.) : Seslenme, çağırma, bağırma.

Nigerîsten (niger) (f.) : Bakmak, bakınmak, görmek.

Nigûn (f.) : Baş aşağı olmuş, tersine dönmüş.

Nihāden (nih) (f.) : Koymak.

Nihān (f.) : Gizli, saklı, gizlenmiş, saklanmış.

Nîk (f.) : İyi, hoş, güzel.

Nikāt (a.) : İnce mânâlı zarif sözler, herkesin kavrayamadığı ince anlamlar, nükteler.

Nîkû (f.) : İyi, hoş, güzel, nîk.

Ni'met (a.) : Lutuf eseri olan iyilik, ihsan, bağış.

Nisbet (a.) : İki şeyin veya parça ile bütünü nitelik veya nicelik

bakımından birbirine göre olan durumu, oran, ölçü, derece.

Nîst (f.) : Yok.

Nisyān (a.) : Unutma, gaflet.

Nişān (f.) : İşâret, belirti, iz, alâmet.

Nişesten (nişîn) (f.) : Oturmak.

Nişîn (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “oturan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Niyāz (f.) : Bir dileğin yerine getirilmesi için yalvarma, yakarma, ricâ.

Nîz (f.) : -de, -dahi, yine de.

Noḵsān (a.) : Eksiklik, kusur.

Nuḡust (f.) : İlk, birinci.

Nuḡl (a.) : İçkiyle yenen yiyecek, meze, çerez.

Nūr (a.) : Gözle görülen aydınlık, maddî şeyleri görmeye yarayan ışık, ziyâ.

Nūşiden (nūş) (f.) : İçmek.

Nūfūz (a.) : (İçine) Geçme, (içe) işleme.

Nümā (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “gösteren, bildiren; ben-

zeyen” anlamları katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Nümüden (nümāy) (f.) : Göstermek.

Nüvişten (nüviş) (f.) : Yazmak.

-O-

Oruç (f.) : İslâm dîninin beş şartından biri olan, imsaktan güneş batıncaya kadar yeme, içme ve cinsel ilişkiden uzak durma şeklindeki ibâdet.

-Ö-

‘**Özr** (a.) : Yanlış, hatâlı bir davranışın elde olmadan veya mecbur kalındığı için yapıldığını bildirmek ve hoş görülmesini istemek üzere öne sürülen sebep, mâzeret.

-P-

Pā (f.) : Ayak, dip, kök, temel.

Pāk (f.) : Temiz.

Pālān (f.) : Eşeklere, bâzan da atlara vurulan, kaşsız, enli ve yumuşak bir semer çeşidi.

Pālīde (f.) : Arıtılmış, tasfiye edilmiş, süzülmüş, artmış, çoğalmış.

Pālīz (f.) : Bostan, bahçe, tarla.

Pāre (f.) : Parça, sayı, adet.

Pāy (f.) : Ayak.

Pehlevī (f.) : İnan’da Isfahan dolaylarında yaşayan bölge halkına verilen isim. Pehlevî dili.

Pelīd (f.) : Pis, murdar, alçak kimse.

Penāh (f.) : Sığınacak yer, melce.

Per (f.) : Kanat.

Perdāhten (perdāz) (f.) : Ödemek, başlamak, tertip etmek.

Perestīden (perest) (f.) : Tapmak.

Pergār (f.) : Pergel kelimesinin eski metinlerde rastlanan şekli.

Perīden (per) (f.) : Uçmak.

Perrān (f.) : Uçan, uçucu.

Pervāz (f.) : Uçma, uçuş.

Perverden (perver) (f.) : Beslemek, eğitmek.

Pes (f.) : Arka, art, geri.

Peydā (f.) : Açıkta ve meydana olan, âşikâr, zâhir.

Peygamber (f.) : Allah tarafından emirlerini kullarına bildirmekle görevlendirilmiş kimse, Tanrı elçisi, nebî, resul.

Peymüden (peymây) (f.) : Ölçmek, katetmek.

Peyvesten (peyvend) (f.) : Birleşmek, eklenmek, ulaşmak, erişmek.

Peziruften (pezir) (f.) : Kabul etmek.

Piç (f.) : Kıvrım, büklüm.

Pih (f.) : İç yağı, kuyruk yağı, gurur, kibir, göz.

Pinhân (f.) : Gizli.

Pir (f.) : Yaşlı, ihtiyar kimse.

Piş (f.) : Ön, ön taraf.

Puşu (t.) : Birine ansızın saldır- mak üzere saklanılıp beklenen yer.

Püşiden (püş) (f.) : Giyinmek, giymek, örtmek.

Pušt (f.) : Arka, arkasında, ar- kada, dış, dışarı, sırt, geri.

Pür (f.) : Dolu.

-R-

Rā (f.) : -İ, -ı, -a, -e, iyelik eki gibi tercüme edilir.

Rabb (a.) : Bütün mahlûkâtı ye- tiştiren, kayıran, besleyen, ter- biye eden Cenâbıhak, Allah, Tanrı.

Rabbānī (a.) : Rabla ilgili, Al- lah'a âit, ilâhî.

Rābi' (a.) : Dördüncü.

Racīm (a.) : "Taşlanmış, taşlana- rak cezâlandırılmış" anlamında olup dilimizde Şeytânî'r-ra- cim "Taşlanmış, Allah'ın huzûrundan kovulmuş olan şey- tan" söyleyişinde geçer.

Rāci' (a.) : -e dönen, rücû eden.

Rağiya'l-lāhu 'anh (a.) : Din bü- yüklerinden bahsederken "Allah ondan râzı olsun" anlamında kullanılan duâ sözü.

Rağbet (a.) : İstek, arzu, alâka, meyil, teveccüh.

Rāh (f.) : Yol.

Rahīm (a.) : Çok merhametli (kimse).

Rahm (a.) : Merhamet, acıma.

Rahmān (a.) : “Kâfir-mümin ayırmadan yarattığı bütün varlıklara merhamet eden, nîmet veren” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah’ın en güzel isimlerinden)dır.

Rahmet (a.) : Allah’ın yaratıklarına olan merhameti, acıma ve esirgemesi.

Raht (f.) : At takımı, eyer takımı.

Râkid (a.) : Durgun, hareketsiz, kıpırtısız.

Rakîk (a.) : İnce, nâzik.

Ramazān (a.) : Arabî ayların şâban ve şevval arasında kalan ve devâmı boyunca oruç tutulan dokuzuncu ayı.

Râst (f.) : Doğru, düz, eğri olmayan, müstakim.

Ravza (a.) : Çayır çimeni, ağacı, suyu bol yer, bahçe, cennet.

Râygân (f.) : Karşılıksız, bedelsiz, bedâva, bol, mebzul.

Râz (f.) : Gizlenen şey, sır.

Râzdân (f.) : Sır bilen.

Recâ (a.) : Dilek, istek.

Recim (a.) : Taşlanmış, lanetlenmiş.

Rec’ (a.) : Dönüş, geri dönüş.

Refîk (a.) : Arkadaş, yol arkadaşı, yoldaş.

Reften (rev) (f.) : Gitmek.

Reh (f.) : Yol.

Rehâ (f.) : Kurtulma, kurtuluş.

Rehâ’ (a.) : Bolluk, genişlik.

Rehâyi (f.) : Kurtuluş.

Rehî (f.) : Yolla ilgili, yola âit.

Rehnümâ (f.) : Yol gösteren kimse, kılavuz.

Reh-zen (f.) : Yol kesen, haydut, eşkiyâ.

Remz (a.) : Bir şeyi akla getiren, o şeye delâlet eden nesne, işâret, resim, harf, kısaltma vb., sembol.

Renc (f.) : Ağrı, sızı, zahmet, eziyet.

Renciden (renc) (f.) : İncinmek.

Resânden (resân) (f.) : Yetiştiren, ulaştıran, kavuşturan.

Resâ’il (a.) : Risâleler.

Resīden (res) (f.) : Yetişmek, ulaşmak, varmak.

Resten (reh) (f.) : Kurtulmak.

Revā (f.) : Lāyık, uygun, yerinde, münāsip.

Revān (f.) : Yürüyen, giden.

Rezān (a.) : Ağır başlı.

Rezīl (a.) : Alçak, âdî, aşağlık, soysuz, hayāsız.

Rezm (f.) : Kavga, savaş, cenk.

Rıfķ (a.) : Huyda ve hareketlerde yumuşaklık, nezāketle davranma, yavaşlık, mülāyimlik.

Rızķ (a.) : Allah tarafından herkese takdir edilen nîmet.

Ric'at (a.) : Geri dönme.

Rıh (a.) : Rüzgār, meltem.

Rıhten (rız) (f.) : Dökmek, dökmek.

Rıķkat (a.) : İncelik, rakik olma.

Risāle (a.) : Genellikle belli bir konuda yazılmış küçük kitap, broşür.

Risālet (a.) : İnsanları dîne dāvet etme işi, peygamberlik, resullük.

Rış (f.) : Yara, yaralı.

Rīze (f.) : Kırıntı, ufak parça, döküntü.

Rosten (rūy) (f.) : Bitmek, yeřermek.

Rū (f.) : Yüz, çehre.

Rūde (f.) : Bağırsak.

Rūh (a.) : İnsan ve hayvanda vücûdu canlı kılan, bilen, duyan ve idrak eden hayat gücü, hayat cevheri, can.

Rūhāniyyet (a.) : Ruhla ilgili olma, rūhun hākim olması durumu, rūhānîlik, mânevîlik.

Rūh-efzā (a.-f.) : Ruh arttıran, rūha canlılık veren, cana can katan.

Ru'yet (a.) : Görme, bakış, görüş.

Rusten (rūy) (f.) : Bitmek, yeřermek.

Rūřen (f.) : Parlak, aydın, aydınlık.

Rūy (f.) : Yüz, üzeri, üzerine, üzerinde.

Rūz (f.) : Gün, gündüz.

Rūkūd (a.) : Uyuma.

Rüsvây (f.) : Kötülükle şöhret bulmuş, rezil, kepâze kimse.

-S-

Sâbık (a.) : Zaman bakımından geride kalan, geçen, geçmiş, önceki, evvelki.

Sâbit (a.) : Yerinde duran, yer değiştirmeyen, durağan.

Şabr (a.) : Katlanılması zor olan haksızlık, sıkıntı, acı, hastalık, yoksulluk, felâket vb. durumlar karşısında umutsuzluğa kapılmayıp şikâyet etmeden, sızlanmadan dayanma, tahammül gösterme.

Şad (f.) : Yüz sayısı.

Şadâ (a.) : Ses, avaz.

Sâdât (a.) : Büyük ve yüce kimseler, ileri gelenler, beyler, efendiler.

Sâdis (a.) : Altıncı.

Şâf (a.) : İçine temizliğini bozacak bir şey karışmamış olan, temiz, duru, arı, berrak, hâlis.

Şaf (a.) : Yan yana düzgün bir şekilde sıralanan kimselerin meydana getirdiği dizi, sıra.

Şafâ (a.) : Gönül şenliği, rahat, huzur, kedersizlik.

Şafvet (a.) : Maddî ve mânevî mânâda temizlik, arılık, saflık.

Sâgar (f.) : İçki kadehi.

Sâha (a.) : Alan.

Şahâbe (a.) : Hz. Muhammed'in sohbetinde bulunmuş olan müslümanlar, sahâbiler.

Şâhib (a.) : Bir şeyin mülkiyetini ve o şeyi istediği gibi kullanabilme hakkını elinde bulunduran kimse, mâlik.

Şahîfe (a.) : Bir defter veya kitap yaprağının iki yüzünden her biri.

Sâhire (a.) : Yer, zemin ve özellikle yeryüzü.

Sahon (f.) : Söz, lakırdı.

Sâhten (sâz) (f.) : Yapmak, inşa etmek.

Sahûr (a.) : Ramazan ayında geceleyin oruca başlama zamânı olan imsakten, yâni tan yerinin ağarmasından önce yenen yemek, temcit yemeği.

Sâkin (a.) : Canlı ve hareketli olmayan, canlılık göstermeyen, durgun, dingin.

Sāl (f.) : Yıl, sene.

Şalāhiyyet (a.) : Yetki.

Şalāt (a.) : Namaz, Hz. Muhammed'e sevgi ve saygı göstermek, onu övmek, şefâatine erişmek amacıyla okunan duâ.

Sāle (f.) : Yıllık, senelik.

Sālik (a.) : Bir yola girmiş olan, bir yol tutup onu tâkip eden kimse.

Şāliš (a.) : Üçüncü.

Şamed (a.) : “Her türlü istek ve ihtiyâcı karşılayacak güce sâhip bulunan, hiç kimseye veya hiçbir şeye muhtaç olmayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden)dır.

Şamīm (a.) : En temel kısım, asıl, iç, öz.

Şandūk (a.) : Sandık kelimesinin eski metinlerde kullanılan asıl şekli.

Şānī (a.) : İkinci.

Sānihāt (a.) : Birden zihne doğan şeyler.

Şāni' (a.) : Yapan kimse, yapıcı.

Şan'at (a.) : Duygu, tasavvur ve fikirleri etkili bir biçimde ve göze gönle hitap edecek şekilde söz, yazı, resim, heykel vb. ile ifâde etme husûsundaki yaratıcılık.

Sā'ik (a.) : Sevkedem, gönderen, götüren.

Şarf (a.) : Harcama, masraf etme.

Satır (a.) : Bir sayfa üzerine enine yazılan veya dizilen kelimelerin meydana getirdiği yazı sıralarından her biri.

Şavt (a.) : Ses, seda.

Sāye (f.) : Gölge.

Sāz (f.) : Her çeşit mûsikî âletine verilen isim, çalgı.

Sāz (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “yapan, eden, hazırlayan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Se (f.) : Üç.

Şebāt (a.) : Karârından ve sözünden dönmeme, bir iş veya davranışta azim ve kararlılık gösterme.

Sebz (f.) : Yeşil.

Sebze (f.) : Kök, sap, yaprak ve çiçeklerinden çeşitli yemekler yapılan veya çiğ olarak yenilen yeşil bitki ve otlara verilen ortak ad, zerzevat.

Seg (f.) : Köpek.

Sehā (a.) : El açıklığı, cömertlik.

Sehāvet (a.) : Cömertlik, el açıklığı.

Sehv (a.) : Kasten yapılmayan, yanılmaktan doğan yanlış, hatâ.

Sekāmet (a.) : Yanlışlık, bozukluk, sakatlık.

Selām (a.) : Bir kimseye veya bir topluluğa yakınlık, sevgi ve nezâket göstermek, sağlık, esenlik ve başarı dilemek için “selāmün aleyküm, merhaba, hayırlı işler” gibi sözlerden birini söyleme yâhut aynı dileği taşıyan bir işâret veya harekette bulunma.

Semā (a.) : Göğün görünen yüzeyi, gökyüzü.

Semāvāt (a.) : Gökler, gök katları.

Şenā (a.) : Övme, övüş, medih.

Seng (f.) : Taş.

Ser (f.) : Baş, kafa.

Serā (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “terennüm eden, söyleyen” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Serd (f.) : Soğuk, sert, şiddetli.

Sergeşte (f.) : Başı dönmüş, kafası karışmış (kimse), şaşkın.

Ser-hoş (f.) : Sarhoş kelimesinin eski ve asıl şekli.

Sermāye (f.) : Bir gelir elde etmeye imkân sağlayan bütün araçlara verilen ad, üretim araçlarının bütünü.

Sermed (f.) : Sonsuz, ebedî, sermedî.

Sermest (f.) : Sarhoş.

Serşār (f.) : Ağzına kadar dolu, dopdolu.

Serūden (serāy) : (f.) : Şarkı söylemek, şiir okumak.

Şervet (a.) : Zenginlik, varlık, para, mal mülk.

Settār (a.) : “Kullarının hatâ, kusur, ayıp ve günahlarını örten, bağışlayan” anlamında Allah için kullanılır.

Şevâb (a.) : İyi ve güzel davranışlar karşılığında Allah tarafından verilen mükâfat.

Sevķ (a.) : Önüne katıp bir yöne, bir yere doğru sürme, sürüp götürme.

Seyl (a.) : Sel kelimesinin eski metinlerde görülen asıl şekli.

Seylâb (f.) : Sel suyu.

Seyr (a.) : Yürüyüş, yürüme, gidiş, gezip dolaşma.

Seyyimâ (a.) : Özellikle, husûsiyle, bâhusus.

Seyyi'e (a.) : Kötülük, fenalık.

Sezâ (f.) : Yaraşır, uygun, lâyık, sezâvar.

Şıdk (a.) : Doğruluk, gerçeklik.

Şıfât (a.) : Vasıflar, sıfatlar, nitelikler.

Şıķlet (a.) : Ağırılık, yük.

Şırâţ (a.) : Yol, düz yol.

Sırr (a.) : Bilinmesi, duyulması, açığa vurulması istenmeyen, gizli tutulan şey.

Şıĝa (a.) : Kip, fiilin çekiminden meydana gelen türlü şekillerden her biri.

Sımurĝ (f.) : Kaf Dağı'nın arkasında yaşadığına inanılan efsânevi kuş, ankâ.

Sıne (f.) : Göğüs, baĝır, sadr.

Sırıšten (sırışt) (f.) : Karıştırmak, yoĝurmak.

Sıtem (f.) : Bir kimseye herhangi bir davranışından dolayı üzüldüğünü, kırıldığını, alındığını öfkelenmeden belirtme, dostça çıkışma.

Siyâset (a.) : Devletler arası ilişkileri, devlet işlerini düzenleme ve yürütme sanatı, politika, yol, yöntem.

Sü (f.) : Yan, yön, taraf, cihet.

Subhân (a.) : “Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaaflardan uzak olan” anlamında Allah'ın isimlerindedir.

Şüfiyye (a.) : Tasavvufa inananlar ve onu bir hayat görüşü olarak benimseyenler, sûfiler topluluĝu.

Suĝan (f.) : Söz, lakırdı, kelâm.

Suĝre (a.) : Maskara.

Suĝten (süz) (f.) : Yanmak.

Sū-i zann (a.) : Kötü zan besleme, kötü zan.

Sultān (a.) : Hükümdar.

Su ’āl (a.) : Sorulan şey, soru.

Sūrāḥ (f.) : Delik.

Sūre (a.) : Kur’ân-ı Kerîm’in en küçüğü üç, en büyüğü 286 âyetten meydana gelen ve Fâtîha, İhlâs, Nur gibi ayrı ayrı isimleri olan yüz on dört bölümünden her biri.

Şüret (a.) : Gözün ilk bakışta gördüğü şey, dış görünüş, şekil, biçim.

Surūden (serāy) (f.) : Şarkı söylemek, şiir okumak.

Suṭūr (a.) : Yazı satırları, satırlar.

Sūy (f.) Yan, yön, taraf.

Sūz (f.) : Yanma, yanık, ateş.

Sübbūḥ (a.) : “Her türlü kusurdan, noksandan, beşerî nitelik ve zaafılardan uzak” anlamında Allah’ın isimlerindedir.

Süçūd (a.) : Secde etme, secde.

Sükkiret (a.) : Döndürülmek, engellenmek, bağlanmak.

Sülūk (a.) : (Maddî, mânevî) Bir yola girme, bir yol tutup o yolda yürüme.

Sürūr (a.) : Sevinç.

-Ş-

Şād (f.) : Sevinçli, memnun, mesrur.

Şāh (f.) : Pâdişah, hükümdar.

Şahāb (a.) : Işıklı nokta, kıvılcım, ateş parçası.

Şahm (a.) : İç yağ.ı.

Şān (a.) : İyi bir nitelikle tanınmış olma durumu, ün, şöhret, itibar.

Şarāb (a.) : Meyve sularının ve özellikle üzüm suyunun belli usûllerde mayalandırılmasından elde edilen alkollü içki.

Şāriḥ (a.) : Şerheden, açıklayan, bir eseri açıklamak üzere başka bir eser yazan kimse.

Şarḥ (a.) : Dört ana yönden güneşin doğduğu yön, doğu.

Şāyān (f.) : Lâyık, değer, yakışır.

Şāyesten (şāy) (f.) : Yaraşmak, yakışmak.

Şeb (f.) : Gece.

Şebîh (a.) : Benzer, mümâsil.

Şeh (f.) : Şah kelimesinin nazımında ve bâzı birleşik şekillerde kullanılan şekli.

Şehâ (f.) : Ey şah, ey padişah.

Şehâdet (a.) : Görülen ve bilinen bir durum veya iş hakkında şahitlik etme, tanıklık yapma.

Şehenseh (f.) : Şahlar şâhı, pâdişahlar pâdişâhı.

Şehvet (a.) : Ölçüyü aşan şiddetli arzu, şiddetli istek.

Şekîb (f.) : Sabır, tahammül.

Şemme (a.) : Koklama.

Şems (a.) : Güneş.

Şeniden (şinev) (f.) : İşitmek, duymak.

Şerh (a.) : Bir metni, bir kitabı ayrıntılarına inerek açıklama, yorumlama.

Şerîf (a.) : Şerefli, kutsal, mübârek.

Şerîk (a.) : Ortak.

Şerî'at (a.) : Açık, doğru ve düz yol, herkesin uyması için konan

her çeşit kural, kânun, yasa, düzen ve nizam.

Şerr (a.) : Kötülük, fenâlık.

Şeyh (a.) : Bir tarîkata girip seyr ü sülûkünü tamamladıktan sonra o tarîkatın başı durumundaki en yüksek mertebeye çıkan bulunan ve kendisine derviş yetiştirme (irşat) izni verilen kimse; tâliplere rehberlik edip onları tarîkat usûllerine göre irşat etmek ehliyetine sâhip kâmil insan.

Şikesten (şiken) (f.) : Kırmak.

Şimâl (a.) : Dört ana yönden biri, yüzünü doğuya dönen kimsenin sol tarafına düşen cihet, kuzey.

Şinâhten (şinâs) (f.) : Tanımak.

Şi'âr (a.) : İz, işâret, alâmet.

Şîr (f.) : Arslan.

Şîrîn (f.) : Tatlı, hoşça gidecek niteliklere sâhip, sevimli, iç açıcı, cana yakın.

Şoden (şev) (f.) : Olmak.

Şuğl (a.) : İş, uğraşı, meslek, sorun, problem.

Şumâr (f.) : Sayma, sayı.

Şunūden (şinev) (f.) : İŖitmek, duymak.

Şu'arā (a.) : Ŗairler.

Şu'ūr (a.) : İnsanın kendini bilmesi ve içinde yaŖadığı zamandan ve mekândan haberdar olabilmesi melekesi, bilinç.

Şūre (f.) : orak, verimsiz (toprak).

-T-

Tā (f.) : Bir Ŗeyin bulunduğu, baŖladığı veya sona erdiği yeri yāhut zamānı anlatırken sōze mūbālaėa katar.

Tābi' (a.) : Birine veya bir Ŗeye uyan, onun arkası sıra giden.

Taħammūl (a.) : Zor Ŗeylere dayanma gūcū, ses çıkarmadan katlanma.

Taħavvūl (a.) : DeėiŖme, bir hal-den baŖka bir hāle geçme.

TaħliŖ (a.) : Kurtarma, kurtarılma.

Taħrīk (a.) : Kımıldatma, oynatma, harekete getirme.

Taħrīr (a.) : Yazı yazma, kitābet.

TaħŖiŖ (a.) : Ayırma, bağlama, bağlanma.

Tāħten (tāz) (f.) : Saldırmak, dōrt nala gitmek.

Taħvīl (a.) : DeėiŖtirme, bir durumdan baŖka bir duruma gevirme.

Taħaddūm (a.) : İleri geçme, Ŗnce gelme, Ŗnce davranma.

Taħdīr (a.) : Beėenme, gūzel bulunduėunu, beėendiėini belirtme.

Taħdīs (a.) : Kutsal sayma, mūbārek kabul etme.

Taħlīb (a.) : Dōndürme, dōndürölme, gevirme, gevrölme.

TaħŖīr (a.) : Bir iŖte kusurlu davranma, eksik yapma, kusur etme, yapabilecekken yapmama.

Taħtī' (a.) : Parçalama, ayırma, kesme.

Tamām (a.) : Bütünlüğünü bozacak bir eksiği olmayan (Ŗey), bütöl.

Tanzīm (a.) : Sıraya koyma, sıralama, dizme.

Ta'accūb (a.) : ŖaŖma, hayret etme.

Ta'bir (a.) : İfade, anlatım.

Ta'cîl (a.) : Acele ettirme.

Ta'dîl (a.) : Değiştirme, değişiklik.

Ta'kîb (a.) : (Yetişmek, yakalamak, bulmak için) Birinin veya bir şeyin arkasından gitme, arkasına düşme, izleme.

Ta'lîm (a.) : Öğretme, belletme.

Târ (f.) : İp, iplik, karanlık.

Târîk (f.) : Karanlık.

Tasalluţ (a.) : Rahat vermeyecek, bıktırarak, sıkıntı verecek şekilde üstüne düşme, sataşma, musallat olma.

Taşavvur (a.) : Zihinde şekillendirme, fikren kurma, tasarım.

Taşvîr (a.) : Bir şeyi resim gibi göz önüne gelecek şekilde ayrıntıları ile anlatma.

Tavassuţ (a.) : Araya girme, arbuluculuk etme, vâsita olma.

Tavzîh (a.) : Açıklama, aydınlatma, açıkça ifade etme.

Tazarru' (a.) : Yalvarma, yalvarma.

Tazmîn (a.) : Sebep olunan zarar ve ziyânı ödeme.

Teba'iyet (a.) : Uyuma, tâbi olma.

Tebdîl (a.) : Değiştirme, değiştirilme, başka şekle sokma.

Tecāvüz (a.) : Saldırma, hücum etme.

Tecellî (a.) : Görünme, belirme, görünür olma, zuhur etme.

Tecvîz (a.) : Yapılmasına râzı olma, uygun görme, izin verme.

Tedbîr (a.) : Bir şeyi önlemek veya olmasını sağlamak için yapılan hazırlık, baş vurulan çâre, önlem.

Tefehhüm (a.) : Anlama, farkına varma.

Tefevvuk (a.) : Üstün olma.

Tefsîr (a.) : Yorumlama, yorum, Kur'ân-ı Kerîm'in âyet veya sûrelerini açıklama.

Teĥaţtur (a.) : Hatırlama.

Tekâzâ (a.) : Serzeniş, azarlama, başa kakma, alacağı için borçluyu sıkıştırma, zorlama.

Teklif (a.) : Bir hususta yapılması veya yapılmaması düşünülen şeyler hakkında başkalarına görüş sunma, öneride bulunma.

Televvün (a.) : Renk değiştirme, renkten renge girme.

Telh (f.) : Acı.

Telmih (a.) : Kastedilen bir şeyi açık olarak değil söz arasında îmâ yoluyla söyleme.

Telvîn (a.) : Renk verme, renklendirme, boyama, boyanma.

Temâşâ (a.) : Bakıp seyretme, zevkle, hayranlıkla seyretme, izleme.

Temkîn (a.) : İhtiyatlı ve tedbirli olma, ağırbaşlı ve düşünceli davranma, ağırbaşlılık.

Temsîl (a.) : (Bir kimse veya topluluk için) Adına davranma.

Temyîz (a.) : Ayırma, ayrılma, seçme, seçilme.

Tena‘‘um (a.) : Nîmet ve bolluk içinde bulunma.

Tenebbüt (a.) : (Bitki için) Yerden bitme, çimlenme, yeşerme.

Teng (f.) : Dar.

Te'mîn (a.) : Bir iş için gerekli olan şartları hazırlama, sağlama.

Te'sîr (a.) : Bir nesnenin, bir hâlin başka bir kimse veya nesne üzerinde kendini hissettiren gücü, etki.

Te'vîl (a.) : Bir söz veya davranışa bilinen anlamından başka bir anlam verme, başka bir mânâ ile yorumlama.

Ter: (f.) : Sonuna geldiği kelimeleri “çok, pek çok, daha çok” anlamı katarak pekiştirir.

Terâşiden (terâş) (f.) : Kazımak, yontmak.

Tercüme (a.) : Bir metin veya sözü bir dilden başka bir dile çevirme, çeviri.

Tereddüd (a.) : Karar verememe, kararsızlık.

Tesbîh (a.) : Allah'ı takdis ve tenzih etme, Hakk'ın her türlü kusurdan ve noksandan uzak olduğunu dile getirme.

Teşbîh (a.) : Benzetme, benzetilme.

Teşkil (a.) : Vücûda getirme, meydana getirme, ortaya çıkarma, oluşturma.

Tetebbu' (a.) : Etraflıca inceleyip araştırma.

Tevân (f.) : Güç, kudret.

Tevbe (a.) : İşlediği bir hatâdan, suç veya günahattan pişmanlık duyup bir daha yapmamaya karar verme.

Teveccüh (a.) : Bir tarafa doğru yönelme, doğrulma, yakınlık duyma, hoşlanma, beğenme, iltifat.

Tevfik (a.) : Uygun duruma getirme, uydurma.

Tevhîd (a.) : Birkaç şeyi bir araya getirip bir yapma, birleştirme, Allah'ın birliğine inanma, bir ve tek olduğunu kabul edip söyleme.

Tîr (f.) : Ok.

To (f.) : Sen.

Tuziğ (a.) : Saptırmak, kaydırmak.

Türkî (t.) : Türklerle ilgili. Türkçe.

Ṭabîb (a.) : Hekim, doktor.

Ṭabî'î (a.) : Tabiatla ilgili, tabiatla olan, tabiatla bulunan, doğal.

Ṭab' (a.) : Huy, mizaç, karakter, yaratılış.

Ṭağ (t.) : Dağ.

Ṭahâret (a.) : Temiz olma, temizlik.

Ṭâhir (a.) : Temiz, pak, arı.

Ṭahûr (a.) : Çok temiz olup başkasını da temizleyebilen.

Ṭâkat (a.) : Bir şeyi yapabilmek için gereken güç, kuvvet, derman.

Ṭaleb (a.) : İsteme, dileme, arzu etme.

Ṭâli' (a.) : Doğan, tulû eden.

Ṭam (t.) : Ev, üstü örtülü yer, dam.

Ṭama' (a.) : Aç gözlülük, tamah.

Ṭâ'at (a.) : Allah'ın emirlerine uyma, emredilene yapma.

Ṭâ'ife (a.) : Grup hâlindeki insan topluluğu, bölük, fırka, takım, cemâat.

Ṭarâvet (a.) : Tâzelik, körpelik.

Ṭard (a.) : Sürme, uzaklaştırma.

Ṭarīk (a.) : Yol.

Ṭav (a.) : İsteyerek yapma, gönül hoşluğuyla yapma.

-U-

‘Ubūdiyyet (a.) : Kulluk, kulluğun gereklerini daha dikkatli bir şekilde yerine getirme, ileri derecede ibâdet ve kulluk etme.

‘Ucâb (a.) : Acayip şey, tuhaf.

Ud’ūnî (a.) : Bana dua edin.

‘Uqbâ (a.) : Öbür dünya, ahiret.

‘Ulemâ (a.) : Âlimler, bilginler.

Ulūhiyyet (a.) : İlâh olma, ilâhlık, tanrılık.

‘Ulūm (a.) : İlimler.

‘Ulūvv (a.) : Ululuk, büyüklük, yücelik.

‘Ulyâ (a.) : Çok yüksek, çok yüce.

Umūr (a.) İşler.

‘Unşur (a.) : Birleşik bir cisim meydana getiren basit cisimlerden her biri, eleman, öge.

‘Unvân (a.) : Bir kimsenin pâyesini gösteren veya durumunu,

memûriyet rütbesini, görevini belirten söz, laka.

‘Urefâ (a.) : Ârif kimseler, ârifler.

‘Uryân (a.) : Çıplak.

‘Uyüb (a.) : Ayıplar, kusurlar.

-Ü-

Üftâden (üft) (f.) : Düşmek.

Ümîd (f.) : Arzu edilen, olması istenen bir şeyin gerçekleşebileceği ihtimâlinin verdiği rahatlatıcı, ferahlatıcı duygu, olması istenen bir şeye duyulan beklenti, umut.

Ümm (a.) : Anne, ana.

Ümmet (a.) : Bir peygambere îman edenlerin, onun getirdiklerine inanıp tâbi olanların meydana getirdiği topluluk.

Üstâd (f.) : Herhangi bir ilimde veya sanat alanında bilgi ve söz sâhibi olan, üstün bir yeri, tam vukûfu bulunan kimse.

Üstühvân (f.) : Kemik.

Üzerlik (t.) : Sedef otugillerden, halk arasında tütsü olarak kulla-

nılan sıcak bölge bitkisi. Nazar için kullanılan bir terim.

-V-

Vā (f.) : Aş, açık, geride, geri, birlikte.

Vādī (a.) : İki dağ arasında uzanan arâzi.

Vahdet (a.) : Birlik, bütünlük, yekpârelik.

Vāherī (f.) : Geri satın almak, satın almak.

Vāhid (a.) : Tek, bir.

Vākıf (a.) : Bilici, bilen, haberdar ve âgâh olan kimse.

Vākı'ā (a.) : Gerçi, her ne kadar, filvâki.

Vākı' (a.) : Olan, vukū bulan.

Vakt (a.) : Zaman.

Vālide (a.) : Anne.

Va'd (a.) : Söz verme, üstüne alma, taahhüt etme.

Vārehān (f.) : Kurtarmak, serbest bırakmak.

Vāriş (a.) : Kendisine mîras düşen kimse, mîrasçı.

Vāşıl (a.) : Ulaşma, birleşme.

Vāsıta (a.) : Bir işin gerçekleşmesi için gerekli olan şey, kullanılan nesne, âlet.

Vāsītān (f.) : Geri almak.

Vazıfe (a.) : Bir kimsenin yapmak zorunda bulunduğu iş, görev, ödev.

Vech (a.) : Yüz, çehre.

Vedūd (a.) : “Kullarını çok seven, onları lutfâ, ihsâna garke-den; sevilmeye lâyık ve müstahak yalnız kendisi olan” anlamlarında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden) dır.

Vefâ (a.) : Sözünde durma, verilen sözü yerine getirme, dostluk ve muhabbette sebat etme, sevgide süreklilik, bağlılık ve sadâkat.

Vehhâb (a.) : “Çok bağışlayan, çok veren, kullarına çeşitli nîmetler bağışlayan” anlamında esmâ-i hüsnâdan (Allah'ın en güzel isimlerinden) dır.

Vehm (a.) : Gerçekte var olmayan, fakat var olduğu sanılan, varmış gibi tasarlanan düşünce ve zan.

Velâ (a.) : Yakınlık.

Veli (a.) : Cenâb-ı Hakk'a yakınlık mertebesini kazanmış olan seçkin kul, Allah'ın dostu ve sevgili kulu.

Verâ (a.) : Arka, art, öte.

Vikāye (a.) : Koruma, gözetme, kayırma.

Virân (f.) : Yıkık, yıkılmış, harap.

Vird (a.) : Belirli zamanlarda mânevî bir görev olarak düzenli şekilde okunan âyet, esmâ-i hüsnâ veya duâlar.

Vişâl (a.) : Sevdiğine kavuşma, vuslat.

Vukûf (a.) : Anlama, bilme, âgâh olma.

Vuşlat (a.) : Sevdiğine kavuşma.

Vükelâ (a.) : Vekiller.

Vüs'at (a.) : Genişlik, bolluk.

-Y-

Yâd (f.) : Anma, hatırlama.

Yâdigâr (f.) : Bir kimseyi veya olayı hatırlatmak üzere verilen yâhut onlardan kalan şey.

Yâhüd (f.) : Veya.

Yed (a.) : El, kudret, güç, yardım, vasıta, araç.

Yedici (t.) : Kılavuz, halk ağzında gözleri görmeyen birini tutup götüren kimse.

Yek (f.) : Tek, bir.

Yemîn (a.) : Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şâhit tutarak verilen söz, ant, kase.

Yesâr (a.) : Sol taraf, sol, zenginlik, varlık.

-Z-

Zabı (a.) : Sıkı tutma, idaresi altına alma, kendine mâl etme.

Zâhir (a.) : Meydanda olan, görünen, açık ve belli olan (şey).

Zağme (f.) : Vurma, darbe.

Zalûm (a.) : Çok zalim, gaddar.

Zamîr (a.) : İç, derun.

Zamm (a.) : Üzerine bir şey ekleme, katma.

Zann (a.) : Gerçeğini bilmeden ihtimal üzerine hüküm verme, bu yolda verilen hüküm, sanı.

Za'îf (a.) : Güçsüz kuvvetsiz.

Zarf (a.) : Kap, kılıf, mahfaza, yer, zaman, nicelik ve nitelik bakımından açıklayan kelime.

Zārī (f.) : Ağlama, inleme.

Zāt (a.) : Kimse, kişi, şahıs, özellikle saygıdeğer kimse.

Ẓayā' (a.) : Kaybolma, yok olma, kayıp, yitim.

Zebān (f.) : Dil.

Zebūn (f.) : Güçsüz, zayıf, âciz.

Zede (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “vurulmuş, tutulmuş, yakalanmış, uğramış vb.” anlamlar katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Zeden (zen) (f.) : Vurmak, dövmek.

Zeft (f.) : İri, koyu, şişman, acı.

Zehre (a.) : Çiçek.

Zehre (f.) : Öd, safra.

Zekāt (a.) : İslâm dîninin beş şartından biri olarak, sâhip olunan ve belli bir miktârı aşan mal ve paranın yoksullara dağıtılması gereken kırkta biri ve bunun yoksullara dağıtılması iş.

Zemīn (f.) : Taban, döşeme, top-
rak sathı.

Zemm (a.) : Kötülüğünü söyleme, yerme, çekiştirme.

Zemr (a.) : Ney, üfleme, ısıklık.

Zen (f.) : Kadın.

Zen (f.) : Sonuna geldiği kelimelere “vuran, vurucu, atan” anlamı katarak Farsça usûlüyle birleşik sıfatlar yapar.

Zenbīl (f.) : Hasırdan veya hurma liflerinden örülmüş kulplu torba.

Zer (f.) : Altın.

Zerduşt (f.) : Ateşe tapan.

Zerre (a.) : Çok küçük parçacık.

Zevāt (a.) : Zatlar, saygı değer kimseler.

Zevc (a.) : (Kadına göre) Koca, eş.

Zevce (a.) : Bir erkeğin nikâhlı eşi, karısı.

Zıdd (a.) : Zıt olma durumu.

Ẓiyâ' (a.) : Kaybolma, yok olma.

Zi (f.) : Türkçe -den ekinin karşılığı olan ön ek.

Zıkr (a.) : Sözü nü etme, ismini söyleme, anma, Allah'ın isimlerini (esmâ-yı hüsnâyı) söylemek sûretiyle yapılan ibâdet.

Zinde (f.) : Diri, canlı.

Zindeğî (f.) : Zinde olma durumu, zindelik.

Zî-rûh (a.) : Canlı.

Zışt (f.) : Çirkin.

Ziyâ (a.) : Işık.

Ziyâde (a.) : Fazla, çok.

Ziyâfet (a.) : Misâfir dâvet edip özenli biçimde ağırlama, yedirip içirme, şölen.

Zü (f.) : Ondan, ondan dolayı, o yüzden.

Züd (f.) : Çabuk ve hemen olan, serî, tez.

Zuhûr (a.) : Meydana çıkma, baş gösterme, görünme.

Zulm (a.) : Adâlete aykırı davranma, hak edene hakkını vermememe, haksızlık, adâletsizlik.

Zulmet (a.) : Karanlık.

Zunûb (a.) : Günahlar.

Zü'l-celâl (a.) : “Celâl sâhibi” Allah.

Zü'l-minen (a.) : Allah.

Zükûr (a.) : Erkekler.

Zümrüdüankâ (a.) : Gerçekte var olmayıp masallarda adı geçen efsânevî kuş.

Zürriyyet (a.) : Nesil, soy sop, döl.

DİZİN

A

Abdullah, 66
Abdullah Öztemiz Hacıtahiroğlu, 10
Abdullah Salâhî Efendi, 9
Abdulmuttalib, 66, 68, 131
Abdurrahman Câmî, 64, 69
Abdülbâkî, 56, 57
Abdülbâki Gölpınarlı, 5
Abdülhâlik Gücdüvânî, 71
Abdülhamid Han, 22
Abdülmecid Sivâsî, 6
Abdülvâhid Çelebi, 56, 57
Abdülvehhab Azzam, 10
Âbidin Paşa, 7
Acem, 129
Âdem, 122
Adnan Karaismailoğlu, 10, 68, 73
Afgan Emîri Abdurrahman Han, 29
Affife Gülistan Hanım, 18
Affife Şefika Hanım, 18
Ahlâk-ı Muhsinî, 69
Ahmed Avni Konuk, 4
Ahmed Eflâkî, 25, 29, 57
Ahmed er-Rifâî, 19
Ahmed Naim, 8
Ahmet Metin Şahin, 11
Ahmet Paşa, 64
Ahmet Remzi Akyürek, 1, 2, 12, 13,
14, 15, 16, 17, 19, 30, 31, 34, 42, 95,
173
Ahmet Talat Onay, 26
Aksaray, 54
Alaaddin, 58
Alâeddin Attâr, 72
Ali İffet Gençarap, 25
Ali Kuşçu, 60, 61

Ali Şîr Nevâî, 69
Allah, 66, 67, 74, 75, 77, 78, 79, 82,
97, 99, 100, 101, 102, 104, 105, 106,
107, 110, 114, 115, 116, 117, 118,
120, 122, 123, 124, 126, 128, 129,
130, 131, 132, 133, 134, 137, 138,
140, 142, 143, 144, 145, 146, 148,
149, 150, 151, 154, 155, 156, 161,
162, 164, 166, 168, 169, 180, 182,
183, 190, 191, 192, 196, 200, 202,
207, 208, 209, 211, 212, 215, 216,
220, 221, 226, 227, 228, 230, 231,
232, 233, 237, 238, 240, 241, 243
Âmil Çelebioğlu, 11
Âmine, 66, 67, 68
Âmuzgâr-ı Fârsî, 23
Anadolu, 175
Ankara, 8, 12, 13, 19, 20, 54, 56, 57,
58, 61, 64, 65
Ankaravî, 3, 4, 30, 61, 62, 63, 64, 101,
102, 105, 106, 114, 130, 135, 159
Arûz-ı Câmî, 12
Ashâb-ı Kehf, 39, 52, 78, 80, 152, 153
Aşhâb-ı Kirâm, 168
Âşık Çelebi, 25, 69
Âşık Çelebi Tezkiresi ve Şâir Zâtî, 25
Ayazma Sultan Mustafa Camii, 13
Âyîne-i Seyyid-i Sırdân, 14, 15
Aziz Mahmud Hüdâyî, 16

B

Bâb-ı Seraskerî, 18, 19
Bağdat, 58
Bağdat Kasidesi, 24
Bahâeddin Nakşibend, 71, 72, 73
Bahâeddin Veled, 57, 58
Bahâr-ı Dâniş, 29

Baharistan, 25
Bâkî, 24
Bâkî'ye Dâir, 24
Başlangıcından Tanzimat Devrine
Kadar Edebiyat Tarihimize Dair
Manzum Bir Muhtıra, 23
Belh, 57, 58, 72, 73
Beni Cafer bin Kilab, 65
Bergüzâr, 15
Beyânü'l-Hakk, 20
Beyazıt, 19
Bir Günlük Karaman Seyahatnâmesi,
15
Bosnalı Sûdî, 6
Bostan, 12, 23, 225
Bostan Çelebi, 61
Buhara, 71, 72
Buhârî, 4
Buhârî-i Şerîf, 56
Burhâneddin, 13, 14, 56
Burhân-ı Terakkî, 20
Bursa, 64, 65
Bursalı Gazâlî, 25
Bursalı İsmâil Hakkı, 8
Bursalı Mehmet Tahir, 9, 16, 64
Büyüklerimizden Bazı Zevat, 28

C

Cam, 72, 73, 183
Câmî-i Rûmî Saâdetnâme, 69
Câmiu'l-Âyât, 3, 62
Cebrâil, 66
Celâleddin ed-Devvânî, 56
Celâleddin Efendi, 12
Cenâb-ı Hâkk, 97, 146, 147, 162, 167
Cenâhu'l-Ervâh, 63
Cengiz, 27
Cengiz ve Hülâgû Mezâlîmi, 27
Cennetü'l-Muallâ, 68

Cevâhir-i Aynî Adlı Eserden
Tercümelere, 55
Cevâhir-i Bevâhir-i Mesnevî, 6
Cevâhirü't-Tefsîr, 69

Ç

Çaganiyan, 72
Çağmîni, 61
Çelebi Efendi, 13
Çelebi Hüsâmeddin, 59
Çelebizâdeler, 13
Çilehâne Mektupları, 19, 26

D

Dârü'l-Hadîs, 60
Dârü'l-Hilâfe, 20
Dârü'l-Mesnevî, 4
Dârüşşafaka, 20, 23
Dârüşşafaka Lisesi, 20
Davutpaşa Rüştiyesi, 54, 56
Dede Ömer Rüşenî, 9
Derecâtü's-Sâlikîn, 63
Derviş Ganem, 8
Derviş Mehmed, 4
Dest-âvîz-i Fârsî-hânân, 23
Divan, 12, 14, 15, 57
Divan Edebiyatından Birkaç Parça ve
İzahı, 24
Divançe-i Farsî-i Tâhir, 22
Divançe-i Tâhir, 21, 22
Dîvân-ı Kebîr, 59
Divan-ı Muhâsebât, 12
Divan-ı Tâhirü'l-Mevlevî, 22

E

Ebrehe, 68
Ebû Alî ed-Dakkâk, 70

Ebû Bekir Muhammed bin Ebû Bekir
et-Tûsî, 70
Ebû Bekir Muhammed bin Fûrek, 70
Ebû İshâk İbrahim bin Muhammed el-
İsferâînî, 70
Ebû Leheb, 67
Ebû Muhammed bin Hüseyin es-
Sülemî, 70
Ebû Nasr Abdurrahîm Kuşeyrî, 70
Ebû Sa'd Abdullah Kuşeyrî, 70
Ebû Sâbit Muhammed bin Abdülmelik
et-Tûsî ed-Deylemî, 16
Ebû Saîd Abdulvâhid Kuşeyrî, 70
Ebû Said Ebû Hayr'ın Rubâîler'inin
Tercüme ve Şerhi, 55
Ebû Tâlib, 66, 68
Ebû'l-Feth Ubeydullah Kuşeyrî, 70
Ebû'l-Muzaffer Abdu'l-Mun'im
Kuşeyrî, 70
Ebûsaid Efendi Kasidesi, 24
Ebû'l-Kâsım el-Yemânî, 70
Ebû'l-Muhsin Mirza, 69
Edebî Mektuplar, 26
Edebiyat İstılahları, 23
Edebiyat Lügatı, 23
Edebiyat Lügatı Komisyonu, 23
Edebiyat Tarihimizde Araştırmalar, 24
Edirne, 60
Edirneli Ali Güftî, 23
Eflatun, 60
El-Fütûhâtü'l-Mekkiyye, 54
El-İhtiyârâtü Hazret-i Mesnevî-i Şerîf,
7
Emetu'r-Rahîm, 70
Emine Emsal Hanım, 18, 20
Emir Âlim Çelebi, 58
Emîr Külâl, 71
Emir Timur, 72
En-Nüşatü'ş-Şâfiyye fî Tercemeti's-
Sohbeti's-sâfiyye, 16

Envâr-ı Süheylî, 69
Er-Risâletü'l-Behiyye fî Tarikati'l-
Mevleviyye, 15, 16
Erzurumlu Ahmed Naim, 8
Esad Dede, 18
Eski Eserler Kütüphanesi, 13
Eskişehir Mevlevîhânesi, 54
Esmâ Hanım, 13
Es-Sîretü'n-Nebevîye ve'l-Âsârü'l-
Muhammedîye, 27
Eş-şerif el-Cürcânî, 61
Evhadüddin-i Kirmânî, 58
Eyyüb, 141
Ez-Zevrâ ve'l-Havrâ, 56

F

Fahreddin Ali Safi, 69
Fahreddin Râzî, 58
Farsça, 175, 176
Farsça Bir Risâle Tercümesi, 55
Farsça Divançe, 17
Farsça Divançe ve Tercümesi, 22
Faslü'l-Hitâb, 72
Fatıma, 66
Fâtiḥ Camii, 5, 18, 20, 21, 24, 54, 55
Fatih Sultan Mehmed, 60, 61
Fâtihu'l-Ebyât, 3, 62
Fatma Aliye, 18
Fatma Hatun, 70
Felek-nâme, 9
Feridüddîn-i Attâr, 58
Ferruh İsmâil, 10
Fethiyye, 61
Fethü'l-Fethiyye, 61
Feyzi Halıcı, 10
Fezullah Efendi, 13
Fezullah Sâcid Ülkü, 10
Fîhi Mâ Fîh, 5, 59
Fihrist-i Hûb, 16

Filibeli Mehmed Râsim Efendi, 18
Filistin Cephesi, 13
Fusûlü's-Sitte, 72
Fusûsu'l-Hikem, 54, 56, 64
Fusûsü'l-Hikem, 5
Fuzûlî, 21, 24
Fuzûlî'ye Dâir, 24
Fütûhât-ı Ayniyye, 62
Fütûhât-ı Mekkiyye, 56, 147

G

Galata Mevlevihânesi, 61, 62
Germiyanlı Şeyhî ve Harnâmesi, 24
Gevher, 12
Gevher Hatun, 58
Gilan, 73
Göncüzâde Nuh Efendi, 12
Güftî Tezkiresi, 23
Gül ü Bülbül, 15
Gülhâne Askerî Rüşdiyyesi, 18
Gülistan, 12, 30
Gülşehrî, 9
Gülzâr-ı Aşk, 15
Gülzâr-ı Manevî, 9
Gümüşsuyu, 57

H

Hâce Muhammed Pârsâ, 147
Habbetü'l-Mahabbe, 16
Hâce-i Cihân, 64
Hacı Mustafa Saffet Bey, 18
Hâfız Mehmed Emin, 11
Hâfız-ı Şirâzî, 18, 21
Halep, 13, 58
Halep Mevlevihânesi, 13
Halil Ata, 71
Halilürrahman, 55
Hâlim, 196
Hâlimetü's-Sa' diyye, 131

Hallâc-ı Mansûr, 29
Hallâc-ı Mansûr'a Dâir, 29
Hall-i Müşkilât-ı Mesnevî, 62
Hânuş Hanım, 54
Harâbât Mukaddimesi, 23
Harnâme, 24
Hasan Hüsnü Dede, 54, 56
Hâşim, 68
Hâşiye alâ Şerhi'l-Mevâkîf, 61
Hâşiye alâ Şerhi'l-Mülehhas, 61
Hayâtî, 16
Hazîne-i Fünûn, 14
Hazînetü'l-Ebrâr, 8
Hazret-i Mevlâ, 95
Hazret-i Mevlânâ, 5, 14, 19, 96, 141,
170
Hazret-i Peygamber ve Zamanı, 27
Hekimbaşı Ömer Efendi Mekteb-i
İbtidâisi, 18
Herat, 69, 72, 73
Herevî, 64
Heyâkilü'n-Nûr, 63
Hızır Bey, 59
Hicaz, 19, 55
Hilye-i Hazret-i Mevlânâ, 22
Hind İhtilâli, 30
Hind Masalları, 29
Hind'in Moğol Hükümdarları ve Nâdir
Şah, 30
Hindistan, 30, 208
Hira Mağarası, 66, 68
Hisarcıklızâde Salim Efendi, 12, 14
Hoca Abdülkerim Efendi, 54
Hoca Âdil Efendi, 54
Hoca Şevket Efendi, 54
Hocazâde Muslihiddin, 59
Horasan, 57, 68, 70, 72, 73
Hotin Kasidesi, 24
Huccetü's-Semâ, 63
Huldî, 12

Hülâgû, 27
Hülâsatü'ş-Şürûh, 4
Hüsameddin, 12
Hüsâmeddin Çelebi, 59
Hüseyin Baykara, 69
Hüseyin Hatibî, 57
Hüseyin Vâiz, 30, 68, 69, 145
Hz. Âdem, 66, 76
Hz. Ali, 67
Hz. Ebu Bekir, 67
Hz. Halime, 67
Hz. Hatice, 66, 67
Hz. Havvâ, 66
Hz. Muhammed, 27, 66, 67, 68, 177,
195, 196, 209, 220, 229, 230
Hz. Ömer, 55
Hz. Zeyd, 67

I

II. Bayezid, 60, 61
II. Murad, 6, 60
III. Mehmed, 3
III. Murad, 3
Istilâhât-ı Sûfiyye, 55
IV. Murad, 62

İ

İblis, 66
İbn-i Fâriz, 55
İbn-i Fâriz'in Hamriyyesi'nin Şerhi,
55
İbnü'l-Arabî, 64
İbnü'l-Fâriz, 64
İbnü's-Seyyid, 11
İbrâhim Bey, 6
İbrahim Hakkı Konyalı, 10
İbrahim Tennûrî, 9
İmam Hüseyin, 69
İmâm Kûşeyrî, 146

İmdâdullah Fârukî Efendi, 56
İnsanlığın Büyük Önderi Resûl-i
A'zam Hz. Muhammed (s.a.v.)'in
Hal Tercümesi (Siyer-i
Peygamberî), 27
İran, 68
İslam Askerine, 28
İslam Yolu Mecmûası, 27
İstanbul, V, 1, 3, 4, 5, 7, 10, 11, 12,
13, 18, 19, 20, 21, 42, 54, 55, 56, 57,
59, 60, 61, 64, 66, 67, 68, 71, 72, 73,
96, 129, 146, 175, 176
İstanbul Bayezid Camii, 13
İstanbul İmam Hatip Mektebi, 20
İttihat ve Terakki Cemiyeti, 20
İzâhu'l-Hikem, 63

K

Kâbe, 68, 195
Kadıızâde Rûmî, 61
Kadriye Emetullah Hanım, 12
Kafkas Mücâhidi Şeyh Şâmil'in
Gazavâtı, 29
Kahire, 18, 19
Kâili Bilinen Fıkralar, 28
Kamerî Aylara Dâir Mâlûmat, 28
Kânûnî Sultan Süleyman, 24
Karabet, 19
Karaman, 15, 58
Karamanlı Hâlid Dede, 19
Kasım, 13, 58, 66
Kâsım-ı Envâr, 73
Kasîde-i Tâiyye, 55
Kasîde-i Tâiyye Şerhi 1, 55
Kasîde-i Tâiyye Şerhi 2, 55
Kasr- ı Ârifân, 71
Kasr-ı Hinduvân, 71
Kastamonu Mevlevîhânesi, 13
Kâşifi, 68

Kavâid-i Fârisî, 12, 15
Kayseri, 12, 13, 14, 17
Kayseri İdâdîsi, 12
Kayseri Mevlevîhânesi, 12
Kayseri Şairleri, 17
Çayyûm, 206
Kazım Büyükaksoy, 7
Kâzım Şeyh, 71
Kazvînî, 64
Kelile ve Dimne, 69
Kemâleddin bin Adîm, 58
Kenan Rifâî, 7
Kerbela, 69
Kerîm, 32, 33, 44, 46, 47, 52, 53, 88,
91, 92, 93, 121, 132, 150, 159, 207
Konularına Göre Açıklamalı Mesnevî
Tercümesi, 10
Konya, 5, 13, 14, 17, 19, 22, 58, 59,
61
Konya Dergâhı, 14
Konya Mevlânâ Müzesi, 5, 17
Konya Mevlânâ Müzesi Kütüphânesi,
17
Çuddûs, 209
Kudemâ-yı Mevlevîyye, 25
Kudûs, 54
Kûfe, 65
Kuleli Askerî Lisesi, 20
Kur'an ve Mağz-ı Kur'an, 29
Kur'an-ı Kerim, 69
Kuşeyrî, 70
Kütahya, 13
Kütahya Erguniye Mevlevîhânesi, 13
Kütükçü Süleyman Hayri Bey, 10

L

Lârende, 58
Lebibe, 13
Lebîd bin Rebîa, 65, 79, 114

Levâmi', 148, 210
Lübb-i Fazîlet, 17
Lütfiye, 13

M

Maâda Dair Risâle, 55
Maârif-nâme, 60
Mahbûbü'l-Ehibbe, 16
Maḥfel-i Mecmû' a-ı İslâmiyyesi, 95
Mahfil, 14, 20
Mahmûd-ı Gâvân, 64
Mahmûd-ı Şebüsterî, 73
Mahmudiye Rüştîyesi, 54
Makâmât-ı Hâce Alâeddîn Attâr, 72
Maltepe Askerî Lisesi, 20
Mantıku't-Tayr, 9
Matbuat Âlemindeki Hayatım, 18, 26
Mecâlis-i Seb'a, 59
Mecdî, 59
Mecîd, 213
Meclis-i Meşâyih, 13, 57
Mecmûa-ı Eş'âr, 17
Mecmûatü'l-Letâif ve Matmûratü'l-
Maârif, 3, 62
Mecûsî, 35, 48, 113, 114, 214
Medâris-i İslâmiyye Talebesine Târih
Hulâsaları, 27
Medine, 18, 67, 68, 72
Medresetü'l-İrşâd, 13, 20, 28
Medresetü'l-Kuzât, 20
Mehmed Celâleddin Dede, 18, 26, 56,
57, 95
Mehmed Efendi, 56
Mehmed Esad Dede, 4, 18, 21, 54, 55,
95
Mehmed Nazmi Efendi, 9
Mehmed Refî-i Kâlâyî, 25
Mehmed Reşad Efendi (V. Sultan
Mehmed), 19

- Mehmed Said Hemdem Çelebi, 12
Mehmed Şakir Efendi, 9
Mehmet Atalay, 21, 23
Mehmet Faruk Gürtunca, 10
Mehmet Kanar, V, 42, 47, 96, 146, 173
Mehmet Muhlis Koner, 7
Mehmet Şemsettin, 12
Mehmet Zeki Pakalın, 28
Mekke, 18, 66, 67, 68, 72, 206, 214
Mektûbât, 16, 59
Mektûbât-ı Mevlânâ Celâleddin, 16
Melike Hatun, 58
Menâkıbü'l-Ârifin, 25, 29
Menâkıbü'l-Ârifin'de Münderic
Makâlât-ı Şems-i Tebrîzî'den On
Faslı Tercümesi, 29
Menâzilü's-Sâirîn, 63
Menâziru'l-İnşâ, 64
Menşe'-i Küttâb-ı Askerî, 18
Mesnevî, 1, 2, 3, 4, 5, 6, 7, 8, 9, 10, 11, 12, 13, 15, 18, 20, 24, 30, 55, 56, 57, 59, 61, 62, 63, 64, 65, 94, 95, 96, 164, 165, 169, 170, 173
Mesnevî Hatıraları, 7
Mesnevî Mecmuası, 10
Mesnevî Şerhi, 8, 20
Mesnevî Takrirleri, 5
Mesnevî ve Şerhi, 5
Mesnevî'nin Eski ve Yeni Muterizleri, 24
Mesnevî'nin Özü, 7
Mesnevî'nin Tenkidi, 24
Mesnevî-i Murâdiye, 6
Mesnevî-i Şerif, 12, 13, 54, 95
Mesnevî-i Şerif Ma'a Terceme-i
Manzûme-i Türkî, 9
Mesnevî-i Şerîf Tercümesi, 56
Meşhed, 68
Mevâhib-i Aliyye, 30, 69, 145
Mevâkıf, 61
Mevlânâ, I, V, 1, 2, 4, 6, 9, 11, 12, 14, 16, 21, 22, 30, 42, 57, 58, 59, 63, 95, 96, 169, 171, 173
Mevlânâ Ârif Dikgerânî, 71
Mevlânâ Câmî, 169
Mevlânâ Dergâhı, 12
Mevlânâ ve Mesnevî, 10
Mısır Mevlevîhânesi, 4
Miftâhu'l-Belâga ve Misbâhu'l-Fesâha, 64
Miftâhü'l-Kütüb ve Esâmî-i Müellifin Fihristi, 16
Millî Eğitim Bakanlığı Kütüphaneler Müdürlüğü Tasnîf-i Kütüb Komisyonu, 20
Minhâcü'l-Fukarâ, 63
Mîr Kâsım-ı Envâr, 148
Mîr Seyyid Ali bin Şihabeddîn el-Hemedânî, 30
Mir'ât-ı Hazret-i Mevlânâ, 22
Mir'ât-ı Zeynelâbidîn, 14, 15
Mir'âtü'l-Akâid, 29
Mirzâ Abdü'l-Azîm Garkânî, 30
Mirza Halil, 72
Misbâhu'l-Esrâr, 62
Molla Câmî, 17, 25, 29, 69
Molla Câmî'nin Rubâiler'inin Şerhi, 56
Molla Câmî'nin Tarîk-i Hâcegânî'ye Dair Eserinin Tercümesi, 56
Molla Gürânî, 59
Molla Hüsrev, 59
Molla Kırîmî, 59
Molla Yegân, 59
Muallim Naci, 21
Muhammed, 8, 16, 24, 29, 57, 65, 66, 67, 70, 71, 72, 75
Muhammed Baba Semmâsî, 71

Muhammed bin Muhammed bin
Hüseyin el-Belhî, 57
Muhammed Pârsâ, 71, 72
Muhammed Şahin, 24
Muhammed Tâhir el-Karahî, 29
Muhyiddin İbnü'l-Arabî, 54, 56, 58,
64
Muînüddin bin Mustafa, 6
Mustafa bin Osman Şebnî, 56
Mustafa Nâilî Efendi, 56
Mustafa Şem'î Dede, 3
Muttalib, 68
Muvazzaḥ, 145, 219
Muzaffereddin, 58
Mücâhidîn-i Mevleviyye Taburu, 13
Mümine Hatun, 57
Münâcât, 97, 220
Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ, 1, 15, 30,
95
Münâcât-ı Hazret-i Mevlânâ
Tercümesi, 30, 54, 57, 95, 173
Münâcât-ı İbrâhim Bey, 6
Münâcât-nâme, 164, 166
Münîre Hanım, 56
Müridzâde Ali Efendi, 12
Müslümanlığın Medeniyete
Hizmetleri, 28
Müslümanlıkta İbadet Tarihi, 28

N

Nahîfî Süleyman Efendi, 9
Nakdu'n-Nüsûs, 64
Nakşü'l-Füsûs, 64
Nasihât-nâme, 60
Nâzım Paşa, 12
Nazîfe Hanım, 56
Nebiyy-i Ekrem, 131, 168
Necmüddîn-i Kübrâ, 58
Nedim, 21

Nef'î, 21, 24
Nesef, 72
Nesib Dede, 14
Nev'î, 24
Neynâme, 9
Nil, 116
Nisâb-ı Mevlevî, 63
Nisâbü'l-Mevlevî, 30
Nisâbü'l-Mevlevî Tercümesi, 30
Nişabur, 58, 68, 70
Nişanca, 4
Nizamüddin Şeyh Ahmed Süheylî, 69
Nuhbe-i Vehbî, 16
Numân bin Münzir, 65
Numûne-i Terakkî Mektebi, 54
Nümûne-i Kavâid-i Fârisî, 56

O

Orhan Gazi, 64
Orman ve Zirâat Nezâreti, 20
Osman Efendi, 54
Osman Selâhaddin Dede, 54, 56
Osmanlı, 175
Osmanlı Müellifleri, 9, 16

P

Pend-i Attâr, 12
Pîr Muhammed Mevlevî, 8

R

Ravzatü'ş-Şühedâ, 69
Rebîa bin Mâlik bin Cafer, 65
Receb Efendi, 54
Rehnümâ-yı Füyûzât, 20
Rehnümâ-yı Füyûzât Mektebi, 23
Rehnümâ-yı Ma'rifet, 16
Resimli Gazete, 19
Reşehâtu Aynü'l-Hayat, 69

Risâle Der-Beyân-ı Zıkr-i Cehrî, 72
Risâle Mine'l-Hendese, 61
Risâle-i Fütüvvetiyye, 30
Risâle-i Fütüvvetiyye Tercümesi, 30
Risâle-i Keşfiyye, 72
Risâle-i Kudsiyye, 73
Risâle-i Tenzîhiyye fî Şeni'l-
Mevleviyye, 63
Risâle-i Usûl-ı Tarîkat-ı Mevlânâ, 63
Risâle-i Uyûn-ı İsnâ Aşere, 63
Rûhu'l-Ervâh, 148
Rûhu'l-Mesnevî, 8
Rukiye, 66
Rusûhî, 61

S

Sa'dî-i Şîrâzî'ye Dâir, 30
Sabrî, 24
Sabûhî Ahmed Dede, 7
Sadeddin el-Hamevî, 58
Sadeddin Kaşgarî, 69
Sadettin Nüzhet Ergun, 17
Sadreddin Konevi, 17, 58
Sadreddin-i Erdebîlî, 73
Sami Efendi, 12, 14
Sarı Abdullah Efendi, 6, 7
Sebilü'r-Reşad, 20
Sebzevar, 68, 69
Selanik, 54
Selanik Maliye Kalemi, 54
Selma, 68
Semâhâne, 13
Semerkand, 71, 72, 73
Semerkandlı Hoca Şerefeddin Lala, 58
Semmâsî, 71
Serab, 73
Seyyid Ahmed Zeynî Dahlân, 27
Seyyid Burhaneddin, 58
Seyyid Burhâneddin Tirmizî, 13, 14

Seyyid Emîr Külâl, 71
Sezâyî, 21
Sırât-ı Müstakîm, 20
Sırr-ı Manevî, 9
Silahdar Hasan Ağa, 3
Simâtü'l-Mûkmîn, 62
Sinan Paşa, 59, 60, 95
Sivâsî, 6
Siyer-i Enbiyâ (Târîh-i Enbiyâ), 28
Somenat, 23
Sûdî, 6
Sultan Veled, 14, 16, 58, 59
Sübbüh, 233
Süleyman Ataullah Efendi, 12, 17, 19
Süleyman Çelebi, 64, 65, 104
Süleyman Efendi Biyografisi, 17
Süleyman Türâbî, 12
Süleymaniye Camii, 20, 24
Sülûk-nâme-i Şeyh İsmâil, 63
Sünbül Kasidesi, 24
Sürûrî, 4
Süveybe, 67

Ş

Şah Abdurrahman, 29
Şâh Muhammed Bahâ'e'd-din
Naşîbend, 147
Şâhruh, 72, 73
Şâir Ali İffet, 25
Şâir Anıtları, 25
Şâir Nev'î ve Sûriyye Kasidesi, 24
Şâir Refî-i Kâlâyî, 25
Şam, 54, 58
Şefik Can, 5, 10, 58
Şehzâde Mehmed, 24
Şehzade Mustafa Mersiyesi, 24
Şekerciler Hanı, 58
Şem'î Divanı, 14
Şems, 29, 58, 234

Şemseddin Fenârî, 59
 Şems-i Tebrîzî, 29
 Şener Demirel, 6, 24
 Şerh-i Cezîre-i Mesnevî, 7
 Şerh-i Hadîs-i Erbaîn, 64
 Şerh-i Hakku'l-Yakîn, 73
 Şerh-i Mesnevî, 4, 5, 6
 Şerh-i Meşnevî-i Ankaravî, 129
 Şerh-i Mesnevî-i Şerîf, 3, 4
 Şerhli Mesnevî-i Şerîf, 7
 Şeyh Cüneyd, 146
 Şeyh Ebû Alî ed-Dekkâk, 70
 Şeyh Galib, 16
 Şeyh İmdâdullah Tehânevî, 56
 Şeyh İnâyetullah Kenbû, 29
 Şeyh Mahmud, 64
 Şeyh Murâd-ı Buhârî, 4
 Şeyh Nazmî-i Halvetî, 11
 Şeyh Osman er-Rûmî, 58
 Şeyh Remzi Efendi (Ahmet Remzi
 Akyürek), 95, 164, 165
 Şeyh Sa'dî'nin Bir Sergüzeşti, 23
 Şeyh Sa'dî-i Şirâzî, 23, 30
 Şeyh Selâhaddin Zerkûbî, 59
 Şeyh Suhreverdî, 58
 Şeyh Şâmil, 29
 Şeyh Temîmî, 54
 Şeyhî, 24, 56
 Şeyhülislam Yahyâ Efendi, 63
 Şeytân, 100, 101, 105, 113, 122, 132,
 149, 156
 Şifâî Mehmed Dede, 4
 Şihâbüddîn es-Sühreverdî el-Maktûl,
 63
 Şikâyetnâme, 24
 Şükûfe-i Bahâristan, 25

T

Tabsıratü'l-Mübtedî ve Tezkiretü'l-
 Müntehâ, 17
 Tahir Dede Kütüphanesi, 19, 22
 Tâhirü'l-Mevlevî, 1, 2, 5, 17, 18, 19,
 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27, 28, 29,
 30, 31, 34, 42, 47, 54, 55, 57, 97,
 105, 172, 173
 Tâhirü'l-Mevlevî (Olgun)'den Metin
 Şerhi Örnekleri, 24
 Tâhirü'l-Mevlevî'nin Farsça
 Divançesi ve Tercümesi, 23
 Tâmir, 65
 Tarih ve Edebiyat, 14
 Târihçe-i Aktâb, 14
 Târîh-i İslâm Sahâifinden, 27
 Taşlıcalı Yahya, 24
 Tazarru-nâme, 60, 95
 Tebriz, 73
 Tedbîrât-ı İlâhiye, 5
 Tedrîsât-ı Edebiyyeden Nazım ve
 Eşkâl-ı Nazım, 23
 Tefsir-i Hüseyinî, 69
 Tefsîr-i Hüseyinî Tercümesi, 30
 Tefsîr-i Sûre-i Fâtiha, 73
 Tefsîr-i Süver-i Semâniye, 73
 Tekmiletü't-Tarîka ve Ta'rifetü'l-
 Hadîka, 17
 Telhîsu'l-Miftâh fi'l-Meânî ve'l-
 Beyân, 64
 Tercümân-ı Hakikat, 55
 Tercüme ve Şerh-i Mesnevî-i Şerîf, 7
 Tercüme-i Ravzatü'ş-Şühedâ, 69
 Teşebbüs-i Şahsî, 26
 Tevhîd-nâme, 56
 Tezkiretü'l-Evliyâ, 60
 Timur, 27, 72
 Tirmiz, 72
 Trabzonlu Köseç Ahmet Dede, 15, 16

Tuhfe-i Remzî, 15
Tuhfe-i Vehbî, 16
Tuhfetü'l-Berere, 62
Tuhfetü's-Sâimîn, 16
Tuhfetü's-Sâlikîn, 73
Tunuslu Mustafa Efendi, 54, 56
Türk Şairleri, 17

U

Ulu Arif Çelebi, 14
Usûl-i Tarikate Dair Bir Risâle, 56

Ü

Ümmü Gülsüm, 66
Üsküdar Mevlevîhânesi, 13, 95
Üsküdar Selimağa Kütüphanesi, 13
Üslûb-ı Mergûb, 16
Üstüvâ, 70

V

Vâhidî, 15
Veled Çelebi İzbudak, 10
Vesîletü'n-Necât (Mevlid), 65

Y

Yakup Şafak, 22
Yenikapı Mevlevîhânesi, 12, 18, 19,
20, 22, 26, 54, 56, 57
Yenikapı Mevlevîhânesi Postnişini
Şeyh Celâleddin Efendi Merhum, 26
Yenişehirli Avni, 9
Yıldırım Bayezid, 64
Yûsuf el-Hemedânî, 71
Yusuf Öz, 22

Z

Zâtî, 25
Zâviye-i Fukarâ, 15
Zehra, 13
Zerduşt, 35, 48, 113, 114, 242
Zeynelâbidîn, 14
Zeynep, 66
Ziya Paşa, 23
Ziyâu'l-Kulûb Tercümesi, 56
Zübdetü'l-Fühûs fî Nakşi'l-Füsûs, 64